

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRIKKALE ŞEHİRİ’NİN CUMHURİYETTEN
GÜNÜMÜZE MEKÂNSAL GELİŞİMİ

ERCAN VURAL

2501160095

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. MESUT DOĞAN

İSTANBUL – 2018

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : Ercan VURAL Numarası : 2501160095
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : Coğrafya Danışmanı : Prof. Dr. Mesut DOĞAN
Tez Savunma Tarihi : 21.11.2018 Saati : 10:00
Tez Başlığı : "Kırıkale Şehri'nin Cumhuriyetten Günümüze Mekansal Gelişimi"

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Prof. Dr. Mesut DOĞAN		Kabulü
2- Prof. Dr. Süheyla BALCI AKOVA		Kabulü
3- Doç. Dr. Sedat BENEK		Kabulü

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Prof. Dr. Necmettin ELMATAŞ		
2- Doç. Dr. Selma AKAY ERTÜRK		

ÖZ

KIRIKKALE ŞEHİRİ'NİN CUMHURİYETTEN GÜNÜMÜZE MEKÂNSAL GELİŞİMİ

Ercan VURAL

Bu çalışmada İç Anadolu Bölgesi'nin Orta Kızılırmak Bölümünde 59,6 km²'lik alan kaplayan ve Cumhuriyet döneminde kurulan sanayi tesislerinin varlığına bağlı olarak oluşturulan Kırıkkale şehrinin; fiziki coğrafyası, mekânsal gelişimi, nüfus gelişimi ve şehrsel fonksiyon özellikleri sebep ve sonuçlarıyla incelenmiştir. Özellikle 1927 yılından 1990'lı yıllara kadar yoğun göç alan merkez konumunda olan Kırıkkale şehrinin, nüfus ve yerleşme ilişkisi ele alınarak şehrsel sorunlar üzerinde durulmuş ve ortaya çıkan meseleler hakkında çözüm önerileri sunulmuştur.

Köklü geçmişe sahip olan Kırıkkale ilinin yerleşme tarihi Kalkolitik döneme kadar inmektedir. Kırıkkale Şehri; doğuyu batıya, kuzeyi güneye bağlayan önemli yolların güzergâhında bulunması sebebiyle çeşitli uygarlıkların özellikle Hititlerin tercih ettiği bir alan olmuştur. Şehir merkezinde bulunan Kaletepe'de yapılan küçük çaplı kazılar sonucunda, tepenin Hitit dönemine ait höyük olabileceği fikri ortaya çıkmıştır. Yerleşme tarihi çok eskiye dayanmasına rağmen şehir, Cumhuriyet döneminden sonra ortaya çıkmış ve büyümüştür. Şehirde 2017 yılı itibariyle 29 mahallede 194.828 kişi yaşamaktadır. Araştırma sahamızın temel geçim kaynağını sırasıyla hizmet, sanayi ve tarım sektörü oluşturmaktadır. Şehrin vadi düzlüğünde yer alması kuzeyde ve güneyde bulunan yerleşmelerin arızalı bir topografyaya kurulmasına neden olmuştur. Çalışma alanımızda, yerleşmeler ve zirai faaliyetler özellikle vadi uzanış alanında yani doğu batı yönünde lineer olarak gelişmiştir. Çalışma alanımız; Ankara'ya yakın olması, endüstri kuruluşlarını barındırması ve ulaşım akslarının kesişim noktasında olmasından dolayı her zaman önemli olmuştur.

Kırıkkale Şehri'nin sürdürülebilir, planlı ve düzenli olarak büyümesi için coğrafi unsurların çok iyi etüd edilmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Şehirde turizm alanlarının oluşturulması, ulaşım olanaklarının avantaja dönüştürülmesi, katı atık, görüntü ve gürültü kirliliğini ortadan kaldıracabilecek veya azaltabilecek köklü

değişikliklerin hızlı bir şekilde yapılması gerekmektedir. Arazi kullanım modellerinin uygulanabilir şekilde devreye konulması son derece önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Kırıkkale Şehri, Mekansal Gelişim, Şehir Coğrafyası,

ABSTRACT

THE DEVELOPMENT OF THE KIRIKKALE CITY FROM THE REPUBLIC TO THE PRESENT

Ercan VURAL

In this study, the physical geography, spatial development, population development and urban function characteristics were examined with the causes and effects in the province of Kırıkkale, which was covering an area of 59.6 km² in the Central Kızılırmak section of the Central Anatolia Region and was built on the basis of the presence of facilities founded in the Republican period. Study focused on Urban problems of Kırıkkale city which has been the center of intensive migration especially from 1927 to 1990 and proposed solutions to the emerging problems by considering the relationship between population and settlement.

The rooted settlement history of Kırıkkale province, goes down to the Chalcolithic period. Kırıkkale City has become a preferred area of various civilizations, especially by the Hittites due to the fact that it is located on the route of important roads connecting the east to the west and the north to the South. As a result of small-scale diggings at Kaletepe located in the city center, the idea that the hill could be a Hittite cairn was occurred. Although the settlement history was very old, the city emerged and grew after the Republican period. As of 2017, there are 194,828 people living in 29 neighborhoods. The main livelihood of our research area is service, industry and agriculture in order. Because of the location of the city which is on the valley plains, the settlements in the north and south forced to exist on a faulty topography. In our study area, settlements and agricultural activities were developed linearly, especially in the strike of the valley which is east-west direction. Our study area has always been important since it is at the crossroads of the transportation axes and hosting industrial enterprises and Its proximity to Ankara

For the sustainable, planned and systematic growth of Kırıkkale City, geographic elements should be studied and evaluated very effectively. There is a need for swift and strong changes that can eliminate or reduce the solid waste problem, image and noise pollution. Also substantial changes are needed to create tourism areas and to

transform transportation opportunities into advantages. Implementation of land use models is extremely important.

Keywords: Kırıkkale City, Spatial Development, Urban Geography

ÖNSÖZ

Kırıkkale Şehri ve çevresi önemli ulaşım yolları üzerinde yer almaktadır. Bu sahalarda üzerinde çok önemli medeniyetler kurulmuştur. Yerleşme tarihi oldukça eskiye dayanan fakat şehir olarak Cumhuriyet döneminde endüstri kuruluşlarının kurulmasıyla ortaya çıkan Kırıkkale şehri, çalışma alanımız oluşturmaktadır. Cumhuriyet döneminden (1927) günümüze (2018) kadar geçen sürede sosyo-ekonomik düzeyde nüfusun yaş ve cinsiyet yapısı, istihdam durumu ve eğitim durumu incelenmiştir. Şehir-Nüfus ikilemesinde şehrin, neden ve nasıl değiştiği ve hangi yöne doğru büyüdüğü konusunda analizler yapılmıştır. Bu manada amacımız nedenleri ve sonuçlarıyla Kırıkkale Şehri'nin cumhuriyetten günümüze kadar olan sürede geçirdiği gelişme evrelerini açıklamak ve var olan sorunlara çözüm önerisi getirmektir.

Kırıkkale Şehri'nin hakim fonksiyonları ve bu fonksiyonların dağılımları üzerinde durulmuştur; sanayi, ticaret, hizmet, eğitim, ulaşım ve sağlık fonksiyonları ayrıntılı olarak irdelenmiştir.

“Kırıkkale Şehri'nin Cumhuriyetten Günümüze Mekânsal Gelişimi” adlı çalışmamız 5 bölümden oluşmaktadır. Çalışmamızın her bölümü coğrafi bakış açısı ve sebep sonuç ilişkileriyle değerlendirilmiştir. Elde edilen sonuçlar ortaya konulup çözüm önerileri sunulmuştur.

Bu tezin hazırlanması aşamasında bilimsel görüşleriyle yol gösterici, değerli fikirleri ve teşvik edici yardımlarıyla hiçbir zaman anlayışını esirgemeyen değerli tez danışmanı hocam Prof. Dr. Mesut DOĞAN'a en içten şükranlarımı, teşekkürlerimi ve saygılarımı sunuyorum.

Ayrıca, bilimsel görüşleriyle her zaman yardımcı olan; Prof. Dr. Özlem SERTKAYA DOĞAN, Prof. Dr. Süheyla BALCI AKOVA, Prof. Dr. İsmet AKOVA, Dr. Öğr. Üyesi Eren ŞENOL, Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin SARAÇOĞLU, Prof. Dr. Sedat BENEK, Doç. Dr. M. Sait ŞAHİNALP, Doç. Dr. Veysi GÜNAL ve Öğr. Gör. Fatih ADIGÜZEL hocalarıma teşekkürü bir borç biliyorum.

Ayrıca bu zorlu süreçte her zaman yanımda olan ilgi ve desteğini esirgemeyen sevgili eşim Sena Didem VURAL'a ve yetişmemde büyük emekleri olan anneme ve babama sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Ercan VURAL

İstanbul, 2018

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLOLAR LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xv
HARİTALAR LİSTESİ	xvii
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	xix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM FİZİKİ ÖZELLİKLER

1.1.JEOMORFOLOJİK ÖZELLİKLER	6
1.2.İKLİM ÖZELLİKLERİ	13
1.2.1.Sıcaklık.....	13
1.2.2.Yağış	16
1.2.3.Nem.....	22
1.2.4.Basınç ve Rüzgâr.....	23
1.3.TOPRAK ÖZELLİKLERİ	27
1.4.BİTKİ ÖRTÜSÜ	31
1.5.HİDROGRAFİK ÖZELLİKLER	35

İKİNCİ BÖLÜM

KIRIKKALE ŞEHRİ'NİN KURULUŞU VE GELİŞİMİ

2.1.YERLEŞME ADININ KAYNAĞI.....	42
----------------------------------	----

2.2.KIRIKKALE ŞEHİRİNİN KURULUŞU VE GELİŞİMİ	44
--	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KIRIKKALE ŞEHİRİNİN MEKÂNSAL GELİŞİMİ

3.1. YERLEŞME-ORTAM İLİŞKİSİ VE MESKEN ÖZELLİKLERİ	52
3.2.CUMHURİYET ÖNCESİ-1940 YILLARI ARASI KIRIKKALE ŞEHİRİNİN MEKÂNSAL GELİŞİMİ	61
3.3.1940-1955 YILLARI ARASI KIRIKKALE ŞEHİRİNİN MEKÂNSAL GELİŞİMİ	66
3.4.1955-1970 YILLARI ARASI KIRIKKALE ŞEHİRİNİN MEKÂNSAL GELİŞİMİ	74
3.5.1970-1985 YILLARI ARASI KIRIKKALE ŞEHİRİNİN MEKÂNSAL GELİŞİMİ	80
3.6.1985-2000 YILLARI ARASI KIRIKKALE ŞEHİRİNİN MEKÂNSAL GELİŞİMİ	84
3.7.2000-2018 YILLARI ARASI KIRIKKALE ŞEHİRİNİN MEKÂNSAL GELİŞİMİ	92

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

NÜFUS ÖZELLİKLERİ

4.1.NÜFUSUN TARİHSEL GELİŞİMİ	107
4.2.NÜFUSUN NİTELİKLERİ	117
4.2.1.Nüfusun Yaş ve Cinsiyet Yapısı	117
4.2.2.Nüfusun İş Gücü Potansiyeli.....	115
4.2.3.Nüfusun Eğitim Durumu	118
4.3.NÜFUSUN SEKTÖREL DAĞILIMI.....	127
4.4.GÖÇLER.....	139

BEŞİNCİ BÖLÜM

KIRIKKALE ŞEHİRİ'NDE FONKSİYONLAR VE SORUNLAR

5.1.İDARİ FONKSİYONU	166
5.2.TARIM VE HAYVANCILIK FONKSİYONU	171
5.3.SANAYİ FONKSİYONU	178
5.4.TİCARET VE HİZMET FONKSİYONU	182
5.5.TURİZM FONKSİYONU	187
5.6.ULAŞIM FONKSİYONU	191
5.7.EĞİTİM FONKSİYONU	195
5.8.KIRIKKALE ŞEHİRİ'NİN SORUNLARI	197
 SONUÇ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	 203
KAYNAKÇA	208

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.Çalışma Alanımızda Bulunan Mahalleler ve Ortalama Yükseklikleri

Tablo 2. Kırıkkale Şehri'nin Aylık ve Yıllık Ortalama Sıcaklığı (°C) (1962-2016)

Tablo 3 Kırıkkale Şehri'nin Mevsimlik Ortalama Sıcaklıkları (°C) (1962-2016)

Tablo 4. Kırıkkale Şehri'nin Aylık ve Yıllık Ortalama Yağış Miktarı (mm) (1962-2016)

Tablo 5. Kırıkkale Şehri'nde Yağışın Mevsimlere Göre Dağılışı (mm) (1962-2016)

Tablo 6. Kırıkkale Şehri'nin Ortalama Donlu Günler Sayısı (1962-2016)

Tablo 7. Kırıkkale Şehri'nin Ortalama Kar Yağışlı Gün Sayısı (1962-2016)

Tablo 8. Kırıkkale Şehri'nin Ortalama Karla Örtülü Gün Sayısı

Tablo 9. Kırıkkale Şehri'nin Aylık Ortalama Nemi (%) (1963-2016)

Tablo 10. Kırıkkale Şehri'nin Aylık Ortalama Basınç Değerleri (1959-2016)

Tablo 11. Kırıkkale Şehri'nin Aylık ve Yıllık Ortalama Rüzgar Esme Sayıları (1959-2016)

Tablo 12. Kırıkkale Şehri'nin 1990-2000 Yılı Arazi Kullanım Şekilleri (Km²)

Tablo 13. Kırıkkale Şehri'nin 1990-2000-2017 Yılı Arazi Kullanım Şekilleri (Km²)

Tablo 14. Kırıkkale Şehri'nin 1927-2017 Yılları Arası Erkek-Kadın Nüfusu ile Toplam Nüfusu

Tablo 15. Kırıkkale Şehri'nin 1927-2017 Yılları Arası Nüfus Artış Oranı

Tablo 16. 1985-1990-2000 Yıllarına Ait Nüfusun Yaş ve Cinsiyet Yapısı

Tablo 17. 2007-2012-2017 Yıllarına Ait Nüfusun Yaş ve Cinsiyet Yapısı

Tablo 18. Kırıkkale Şehri'nin 2000 Yılı Eğitim Durumu

Tablo 19. Kırıkkale Şehri'nin 2008 Yılı Eğitim Durumu

Tablo 20. Kırıkkale Şehri'nin 2012 Yılı Eğitim Durumu

Tablo 21. Kırıkkale Şehri'nin 2017 Yılı Eğitim Durumu

Tablo 22. Kırıkkale Şehri'nin Mahalle Ölçeğinde Ekonomik Faaliyet Türlerinin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (2000 Yılı)

Tablo 23. Kırıkkale İlinin 2011 Yılı İstihdam Durumu

Tablo 24. Kırıkkale İlinin Aldığı Göç, Verdiği Göç ile Net Göç Hızı (binde) (2000 Yılı)

Tablo 25. Kırıkkale İlinin 2000 Yılında Aldığı Göç ve Verdiği Göçün Cinsiyet Yapısı

Tablo 26. Kırıkkale İlinin Aldığı Göç, Verdiği Göç ve Net Göç Hızı (2008-2017) Durumu

Tablo 27. Kırıkkale İlinin 2008-2017 Yılları Arası Aldığı Göçün Miktarı, Cinsiyeti ve Yaş Yapısı

Tablo 28. Kırıkkale İlinin 2008-2017 Yılları Arası Verdiği Göçün Miktarı, Cinsiyeti ve Yaş Yapısı

Tablo 29. Kırıkkale Merkez İlçenin 2007-2017 Yılları Arası Bitkisel Üretim Alanları (Dekar)

Tablo 30. Kırıkkale Merkez İlçenin 2004-2017 Yılları Arasında Yetiştirilen Ürünler (Dekar)

Tablo 31. Kırıkkale Merkez İlçenin 1991-2017 Yılları Arası Kayıtlı Hayvan Sayıları

Tablo 32. Kırıkkale Şehri'ndeki Meslek Grupları, Sayısı ve Oranı

Tablo 33. Kırıkkale Şehri'ndeki İş Kolları ve Sayısı

Tablo 34. Kırıkkale Şehri’ndeki Kurulan Pazarlar, Kurulduğu Mahalleler

Tablo 35. Kırıkkale Şehri’ndeki Oteller, Statüleri, Oda ve Yatak Kapasiteleri (2018)

Tablo 36. Kırıkkale Şehri’nin 2017 Yılına Ait Öğretmen, Öğrenci ve Derslik Sayısı

Tablo 37. Kırıkkale Şehri’nin 2017 Yılına Okullaşma Oranları (%)

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Kırıkkale Şehri'nin Yıllık Ortalama Sıcaklığı (°C) (1962-2016)

Şekil 2. Kırıkkale Şehri'nin Mevsimlik Ortalama Sıcaklığı (°C) (1962-2016)

Şekil 3. Kırıkkale Şehri'nin Mevsimlik Ortalama Yağış Miktarı (1962-2016)

Şekil 4. Kırıkkale Şehri'nin Aylık Ortalama Yağışı (mm) ve Sıcaklığı (°C) (1962-2016)

Şekil 5. Kırıkkale Şehri'nin Hakim Rüzgar Yönü Diyagramı (1959-2016)

Şekil 6. 1940-1955 Yılları Arası Kırıkkale Şehri'nin Yönsel Büyümesi (1940 Yılı)

Şekil 7. Kırıkkale Şehri'nin 1955 Yılı Yönsel Büyümesi

Şekil 8. Kırıkkale Şehri'nin 1968 Yılı Yönsel Büyümesi

Şekil 9: Kırıkkale Şehri'nin 1976 Yılı Yönsel Büyümesi

Şekil 10. Kırıkkale Şehri'nin 1991 Yılı Yönsel Büyümesi

Şekil 11. Kırıkkale Şehri'nin 2008 Yılı Yönsel Büyümesi

Şekil 12. Kırıkkale Şehri'nin 2017 Yılı Yönsel Büyümesi

Şekil 13. Kırıkkale Şehri'nin 1927-2017 Yılları Arası Nüfus Miktarı

Şekil 15. Kırıkkale Şehri'nin 1927-2017 Yılları Arası Nüfus Artış Oranı

Şekil 16. Kırıkkale Şehri'nin 1985 Yılı Nüfus Piramidi

Şekil 17. Kırıkkale Şehri'nin 1990 Yılı Nüfus Piramidi

Şekil 18. Kırıkkale Şehri'nin 2000 Yılı Nüfus Piramidi

Şekil 19. Kırıkkale Şehri'nin 2007 Yılı Nüfus Piramidi

Şekil 20. Kırıkkale Şehri'nin 2012 Yılı Nüfus Piramidi

Şekil 21. Kırıkkale Şehri'nin 2017 Yılı Nüfus Piramidi

Şekil 22. Kırıkkale Şehri'nin 1985-2017 Yılları Arası Aktif Nüfus Miktarı

Şekil 23. Kırıkkale Şehri'nin Aktif ve Bağımlı Nüfus Oranları (1985-2017)

Şekil 24. Kırıkkale İlının Net Göç Hızı (2008-2017)

Şekil 25. Kırıkkale Merkez İlçesinde Kayıtlı Hayvan Sayısı Değişimi (1991-2017)

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1. Araştırma Sahasının Lokasyon Haritası

Harita 2. Kırıkkale İli, Şehri ve Komşu İller Haritası

Harita 3. Araştırma Sahasının ve Yakın Çevresinin Fiziki Haritası

Harita 4. Araştırma Sahasının ve Yakın Çevresinin Jeoloji Haritası

Harita 5. Araştırma Sahası ve Yakın Çevresinin Büyük Toprak Grupları Haritası

Harita 6. Araştırma Sahası ve Yakın Çevresinin Arazi Kullanım Kabiliyeti Haritası

Harita 7. Araştırma Sahası ve Yakın Çevresinin Büyük Toprak Grupları Haritası

Harita 8. Araştırma Sahası ve Yakın Çevresinin Hidrografi Haritası

Harita 9. Kırıkkale Şehri'nin Cumhuriyet Öncesi-1940 Yılı Arası Mekânsal Gelişimi

Harita 10. Kırıkkale Şehri'nin 1940 Yılı Mekânsal Gelişim Haritası

Harita 11. Kırıkkale Şehri'nin 1955 Yılı Mekânsal Gelişim Haritası

Harita 12. Kırıkkale Şehri'nin 1968 Yılı Mekânsal Gelişim Haritası

Harita 13. Kırıkkale Şehri'nin 1978 Yılı Mekânsal Gelişim Haritası

Harita 14. Kırıkkale Şehri'nin 1991 Yılı Mekânsal Gelişim Haritası

Harita 15. Kırıkkale Şehri'nin 1990 Yılı Arazi Kullanım Haritası

Harita 16. Kırıkkale Şehri'nin 2008 Yılı Mekânsal Gelişim Haritası

Harita 17. Kırıkkale Şehri'nin 2000 Yılı Arazi Kullanım Haritası

Harita 18. Kırıkkale Şehri'nin 2017 Yılı Mekânsal Gelişim Haritası

Harita 19. Kırıkkale Şehri'nin 2017 Yılı Arazi Kullanım Haritası

Harita 20. Kırıkkale Şehri'nin 2017 Yılı Fonksiyonel Haritası

Harita 21. Kırıkkale Şehri'nin Mahalleri

Harita 22. Kırıkkale Şehri'nin Ulaşım Ağları Haritası

Harita 23. YHT Güzergâh Haritası

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Foto 1.Kırıkkale Şehri'nin Morfolojik Olarak Uydu Görüntüsü

Foto 2. Şehrin Merkezinde Yer Alan Kaletepe ve Kırıkkale Şehri'nden Görünüm

Foto 3. Kaletepe ve Fabrikalar Lojmanları

Foto 4. Günümüzde Kaletepe

Foto 5. Kırıkkale Şehri'nin Genel Görünümü ve Çoraközü Deresi

Foto 6. Kırıkkale Şehri'ndeki Tren İstasyonu ve Demiryolu

Foto 7. İlk Kurulan Sanayi Tesisi (Fişek Fabrikası) ve İşçileri

Foto 8. Kırıkkale Şehri'nin En Yoğun Caddesi (Zafer Caddesi)

Foto 9. Hüseyin Kâhya Mahallesinden Görünüm

Foto 10. Hüseyin Kâhya Mahallesinin Günümüzdeki Görünümü

Foto 11. Hüseyin Kâhya Mahallesinden Görünüm

Foto 12. Fabrika Lojmanlarından Bir Görünüm

Foto 13. Fabrika İşçilerinin Öğle Arasında Kaletepe Önündeki Görünümleri

Foto 14. Kırıkkale Şehri'nin Akşemsettin Mahallesinden Bulunan Tek veya İki Katlı Meskenler

Foto 15, Foto 16. Kırıkkale Şehri'nin Doğusunda Yer Alan Mahallerin Genel Görünümü

Foto 17. Kırıkkale Şehri'nin Güneyinde Yer Alan Karşıyaka Mahallesinden Görünüm

Foto 18. Kırıkkale Şehri'nin Kuzeydoğusunda Yer Alan Sanayi Mahallesinden Görünüm

Foto 19. Kırıkkale Şehri'nin Kuzeydoğusunda Yer Alan Osmangazi Mahallesinden Görünüm

Foto 20. Kırıkkale Şehri'nin Kuzeybatısında Yeni Oluşturulan Konutlar

Foto 21. Kırıkkale Şehirlerarası Otobüs Terminali

Foto 22. Kırıkkale Şehri'nin Kuzeybatısında Oluşturulan Yeni Konutlar

Foto 23. Kırıkkale Şehri'nin Kuzeybatısında Oluşturulan Yeni Konutlar

Foto 24. Kırıkkale Şehri'nin İlk Nüvesini Oluşturan Kırıkköyü Mahallesi

Foto 25. Kırıkkale Şehri'nin Doğudaki Sınırı Aşağımahmutlar Mahallesi

Foto 26. Çorakközü Deresi'nin Yatağını Takip Eden Ağaçlık Alanlar

Foto 27. Çalışma Alanımızın Kuzeybatısındaki Müstakil Evlerle Çok Katlı Apartmanlar

Foto 28. Kırıkkale Şehri'nde Bulunan Geleneksel Kerpiç Mesken

Foto 29. Kırıkkale Şehri'nde Bulunan Geleneksel Kerpiç Mesken

Foto 30. Kırıkkale Şehri'nin Kuzeyinde Bulunan Modern Meskenler

Foto 31. Kırıkkale Şehri'nin Kuzeybatısında Bulunan Modern Meskenler

Foto 32. Kırıkkale Şehir Parkı ve Fotoğraf Çektiren Turist

Foto 33. Kırıkkale Şehir Parkı Yeşil Alanları

Foto 34. Kırıkkale Şehir Parkı Yeşil Alanları ve Su Havuzu

Foto 35. Kırıkkale Şehir Parkında Yer Alan Kırıkkale'nin Simgesi Olan Silah Heykeli

Foto 36. Kırıkkale İli Valiliği (üstte eski –altta yeni)

Foto 37. Kırıkkale İlinin Yeni Adalet Sarayı

Foto 38. Kırıkkale Şehri Eski Valilik Binası Yerine Yapılan Otopark

Foto 39. Çalışma Alanında Yapılan Hayvancılık Faaliyetleri (Kırıkköyü Mahallesi)

Foto 40. Eski Sanayi Sitesi

Foto 41. Çalışma Alanımız İçinde Yer Alan Makine ve Kimya ve Endüstrisi Kurumu'na (MKEK) Bağlı Tesisler (Çelik ve Top Fabrikası)

Foto 42. Orta Anadolu Petrol Rafinerisi

Foto 43. Kırıkkale Şehri'nde Yer Alan Ticaret Merkezi

Foto 44. Kırıkkale Atatürk Meydanı (Cumhuriyet Meydanı)

Foto 45. Kırıkkale Atatürk Meydanı (Cumhuriyet Meydanı) ve Nur Cami (Günümüz)

Foto 46. Silah Fabrikası'nda Bulunan Silah Müzesi

Foto 47. Kırıkkale İl Halk Kütüphanesi

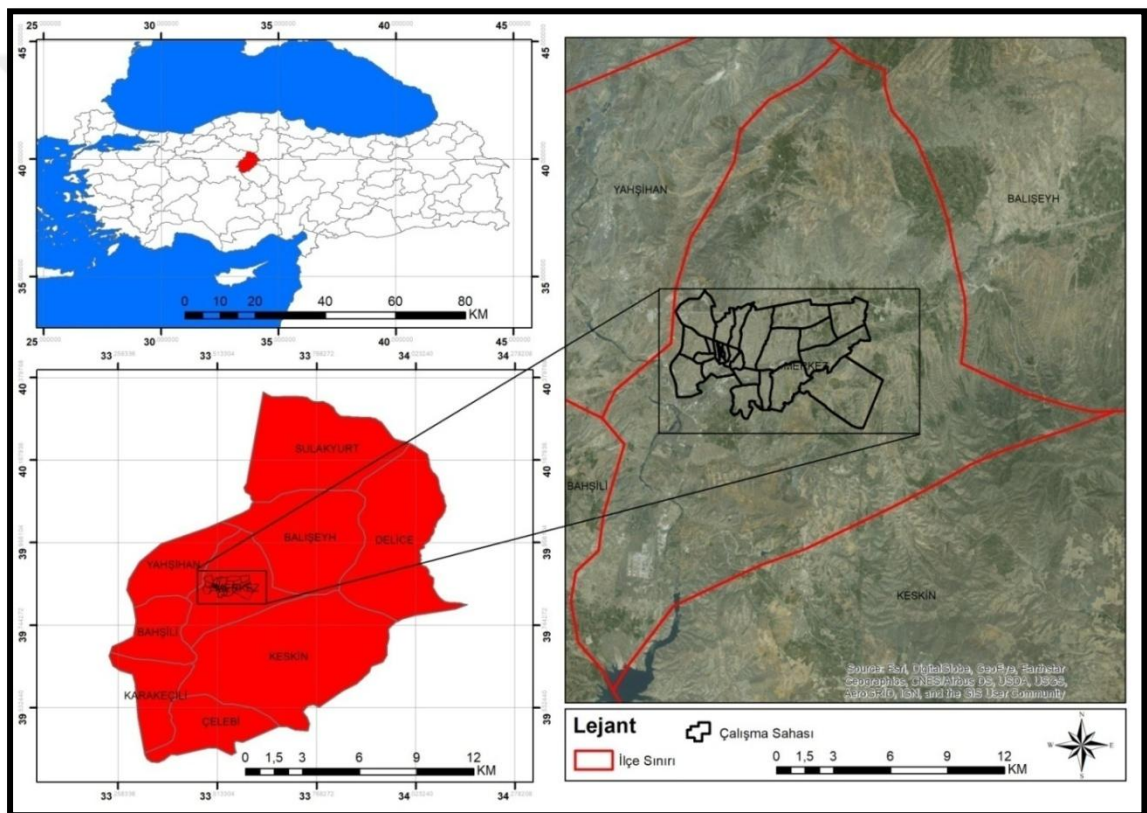
Foto 48. Kırıkkale Millet Kırathanesi

Foto 49. Şehir Merkezindeki Motosiklet Tamircileri (1, 2)

Foto 50. Şehir Merkezindeki Bisiklet Tamircileri ve Demirciler (3, 4)

GİRİŞ

İç Anadolu Bölgesi'nin, Orta Kızılırmak Bölümü'nde 59,6 km²'lik alan kaplayan Kırıkkale ili; batısında Ankara, kuzeyinde Çankırı, doğusunda Yozgat, Kırşehir ve Çorum illeriyle komşudur (Harita 2). Çalışmamıza konu olan sahayı; Kırıkkale ilinin, merkez ilçesinin belediye sınırları oluşturmaktadır. Bu bağlamda Kırıkkale şehri 39° 51' K ile 39° 49' K enlemleri ve 33° 34' D ile 33° 28' D boylamları arasında yer almaktadır (Harita 1).

Harita 1. Araştırma Sahasının Lokasyon Haritası

Araştırma sahamızı 1925 yılında temelleri atılan, 1989 yılında Ankara'dan ayrılarak il statüsü kazanan Kırıkkale ilinin merkez ilçesinin şehir merkezi oluşturmaktadır. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren gelişme gösteren ve büyük öneme sahip olan Kırıkkale şehri, Ankara ilinin Kırıkkale ilçesinin merkeziyken 1989 yılında il statüsüne kavuşan Kırıkkale ilinin merkez ilçesinde yer almaktadır. Kırıkkale şehri;

Ankara'ya yakınlığı, cumhuriyet dönemi kurulan sanayi tesislerinin varlığı ve ulaşım bakımından kavşak noktasında olması sebebiyle büyük öneme sahiptir (Harita 2).

Kırıkkale şehrinde iki önemli yol bulunmaktadır. Bu yolların her ikisi de Kırıkkale şehrini doğu-batı yönünde kat eder. Bunlardan birincisi şehir merkezine giden karayolu ve ikincisi de şehirlerarası karayoludur. Doğu yönünden gelen bu yollar şehir merkezine ulaşmadan önce iki kola ayrılır. Bu kollardan birincisi şehrin kuzeyinden geçen E88 çevre yoludur. Kırıkkale şehir merkezine yaklaşık olarak uzaklığı 3 km'dir. Bu yolun özelliği şehir merkezine girmeden, şehirlerarası seyahat eden araçların kullandığı transit bir yol olmasıdır. Bu yolun devamında sırasıyla Kırıkkale iline bağlı Yahşihan ilçesi, Ankara'ya bağlı Elmadağ ilçesi ve sonrasında da Ankara gelir. Bu yolun Kırıkkale şehrinde bulunan doğu-batı yönündeki uzunluğu yaklaşık olarak 13 km'dir. İkinci karayolu da şehir merkezden geçmektedir. Bu yolun özelliği şehir merkezinden doğrudan geçerek Kırıkkale iline bağlı Bahşili ilçesine devam etmesidir. Bu yol da yine sonrasında Ankara'ya bağlanmaktadır. Yolun uzunluğu yaklaşık olarak 13,5 km'dir. Bu iki yolun varlığı Kırıkkale şehrinin büyümesine ve mekânsal gelişimine büyük katkı sağlamıştır.

Harita 2. Kırıkkale İli, Şehri ve Komşu İller Haritası

Kaynak: <https://www.yerbilgisi.com/kirikkale-ilinin-diger-illere-uzakligi/>

Kırıkkale şehrinin büyük bir kısmı Kızılırmak Havzası içerisinde yer almaktadır. Şehirden geçen Kızılırmak'ın kolu olan Çoraközü Deresi, şehirde doğu-batı yönünde bir vadi oluşturmuştur. Kuzey-güney doğrultuda yükseltinin ve engebenin fazla olmasından dolayı doğu-batı yönünde uzanan şehir, halen bu doğrultuda gelişmeye ve değişmeye devam etmektedir (Foto 1).

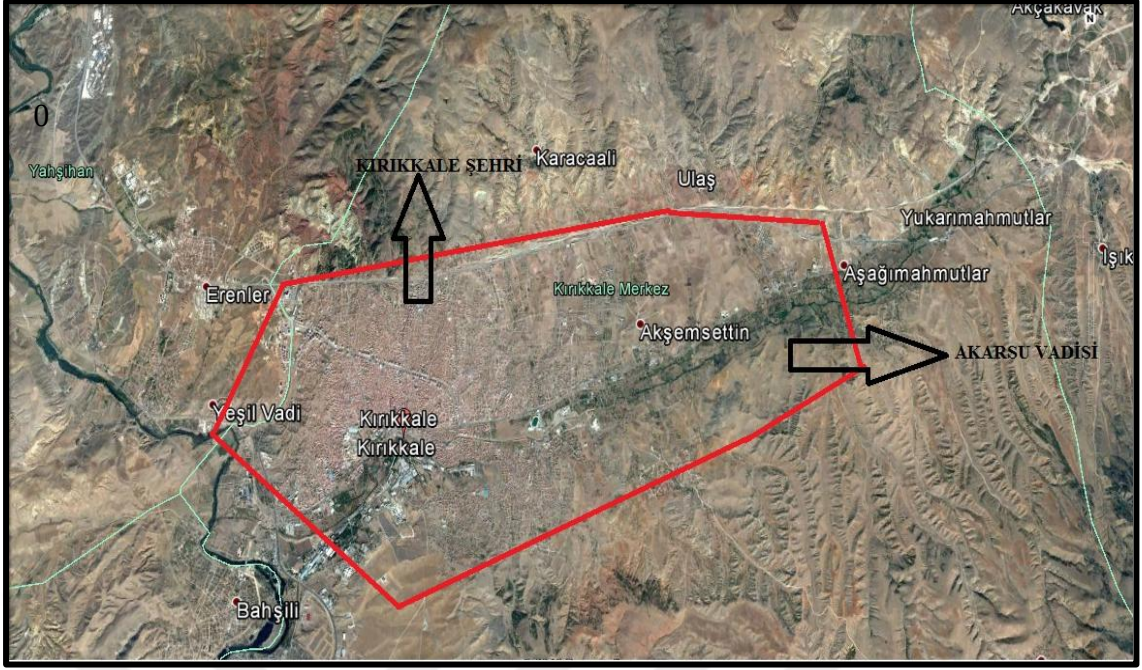

Foto 1. Kırıkkale Şehri'nin Morfolojik Olarak Uydu Görüntüsü

Kaynak: Google Earth.2018.

İl merkezinin denizden yüksekliği ortalama 720 m'dir. İlin genelini hem yüksek olması hem de engebenin fazla olması düz alanların az yer kaplamasına sebep olmuştur. İl toprakları, kuzeyindeki Çamlıca, Karakaya ve Kırıkkale tepelerinin ovaya indikleri meyil üzerinde bulunmaktadır (www.Kırıkkale.gov.tr)(E.T.28-05-2017). Şehrin en yüksek noktasını ise şehir merkezinde bulunan ve şehrin çevresinde ilk nüvelerinin atıldığı Kaletepe oluşturmaktadır (Foto 2). Vadi tabanında kurulmuş olan şehir, içinden geçen akarsuyun oluşturduğu alüvyal toprak üzerine kurulmuştur. Şehir içerisinde tarım için verimli olan alüvyal topraklar bol miktarda bulunur.

Kırıkkale ilinde bir büyük akarsu ve bu akarsuyun iki kolu bulunmaktadır. Şehir içinde bulunan akarsu Çoraközü Deresi'dir. Türkiye'nin en uzun akarsuyu olan Kızılırmak Nehrinin bir kolu olan Çoraközü Deresi Kırıkkale şehriden geçmektedir. Çoraközü Deresi ve alüvyalları şehrin kurulduğu önemli düzlükleri oluştururken diğer taraftan da tarım topraklarının oluşmasını sağlamıştır. Çoraközü Deresi, Kırıkkale'nin Bahşili ilçesi yakınlarında Kızılırmak'a karışarak akışını sürdürmektedir.

Cumhuriyetin daha ilk yıllarında askeri endüstri kuruluşu nedeniyle iki yeni şehrin temelleri atılmıştır (Foto 2). Bunlardan biri çalışma alanımız olan Kırıkkale, diğeri ise Gölcük'tür (Tuncel,1980:156). Kırıkkale şehrinin mekânsal gelişimini etkileyen en önemli faktör sanayi tesislerinin varlığıdır. Sanayi tesislerinin varlığı hem yerleşmeye hem de nüfusa etki etmiştir. Şehrin bağlı olduğu Kırıkkale, 1989 yılına kadar Ankara'nın ilçesi konumundayken il statüsüne kavuşmuş ve cumhuriyet döneminde çeşitli endüstriyel kuruluşların oluşturulması sonucunda önemli bir atılım hamlesi gerçekleştirerek hızlı bir nüfus artışına sahne olmuştur. Hızla artan nüfus, şehrin ilk nüvesinin olduğu yerin çok dışına çıkarak oldukça genişlemiş ve bugünkü mekânsal gelişimine katkı sağlamıştır.

Günümüzde Kırıkkale'de önemli, büyük ve değerli sanayi tesisleri bulunmaktadır. Bunlar; Makine ve Kimya Endüstrisi (MKE), Tüpraş, Kır-Demir ve irili ufaklı sanayi tesisleridir. Bu tesislerden bazıları şehrin dışında yer alır. Fakat şehrin gelişmesinde önemli oldukları için araştırma konumuz içerisine dahil edilmişlerdir.

Foto 2. Şehrin Merkezinde Yer Alan Kaletepe ve Kırıkkale Şehrinden Görünüm

1. BÖLÜM: FİZİKİ ÖZELLİKLER

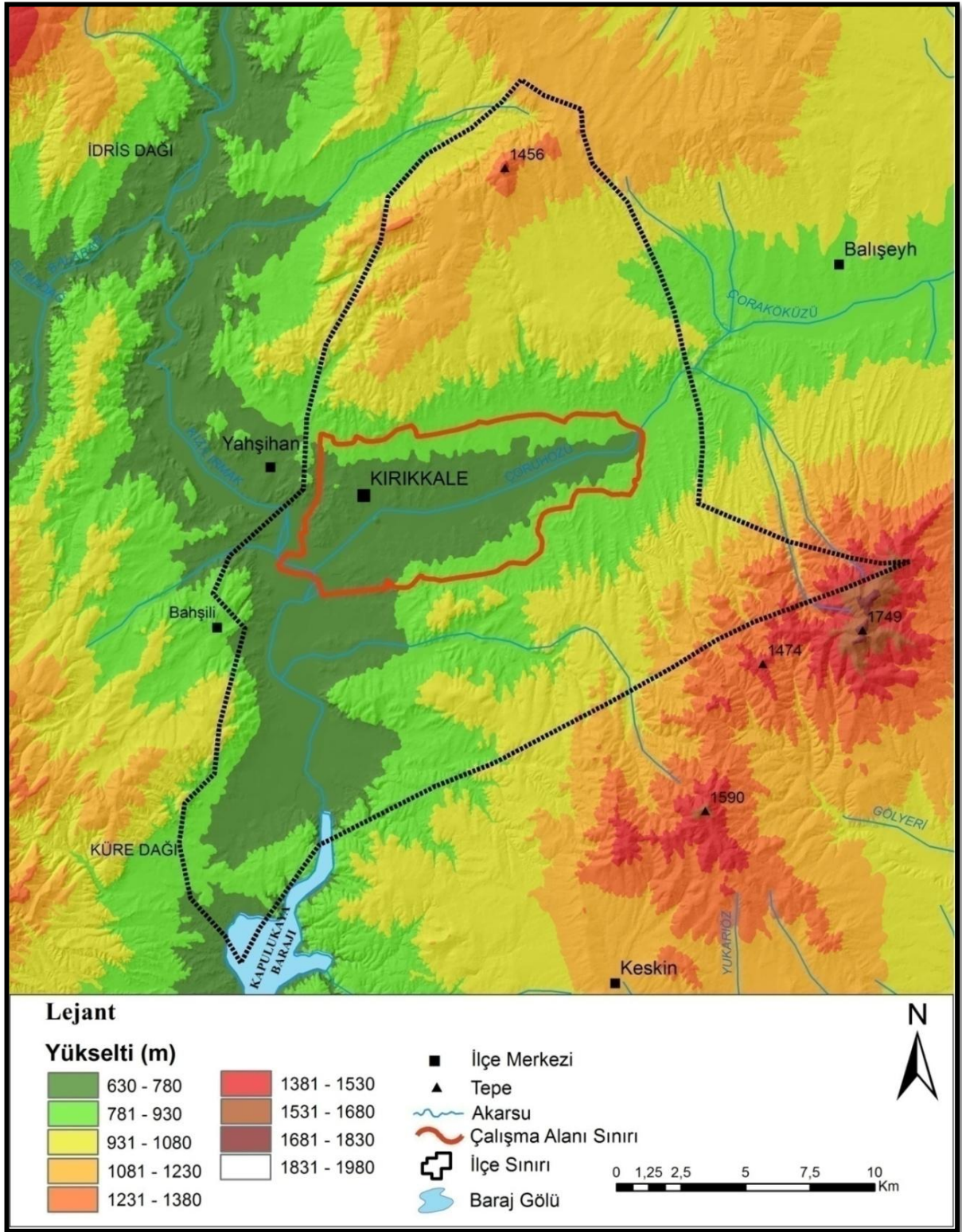
1.1.JEOMORFOLOJİK ÖZELLİKLER

Çalışma alanımızın denizden yüksekliği ortalama 720 m'dir. Şehir merkezinden kuzeye ve güneye doğru gidildikçe yükselti kademeleri değişkenlik gösterir. Şehir, Kızılırmak Havzası'nın vadi tabanı düzlüğünde bulunan ova içerisinde yer almaktadır. Kuzey ve güneyinin arızalı olması da şehrin özellikle vadi içerisinde sıkışıp dar alanda gelişme göstermesine sebep olmuştur.

Yerleşmeler, ilk kurulduklarında eğimin sıfır olduğu veya az olduğu araziler üzerine kurulmaktadır. Bunun en önemli sebepleri bina yapım maliyetinin düşük olması ve kolay yerleşilebilen alanlar olmasıdır (Aliagaoglu ve Uğur, 2012:105). Kırıkkale şehri de bu sebeple ilk olarak düz veya düze yakın alanlar üzerine kurulmuştur. Jeomorfolojik özellikler Kırıkkale şehrinin gelişip yayılmasında büyük etkiye sahiptir.

İl geneli arızalı topografik yapıya sahiptir. Sadece şehrin kurulduğu yer düz ve düze yakın sahaları oluşturmaktadır. Şehrin güneyindeki arazileri ve özellikle Çoraközü Deresi boyunca alüvyallardan oluşmaktadır. Kırıkkale ve çevresindeki düzlük alanlar, Kızılırmak Nehri, Çoraközü Deresi ve kollarının faaliyeti sonucu oluşan alüvyal formasyonlardır (Kırıkkale İl Yıllığı, 95:31). Kırıkkale şehrinin kurulduğu ova kendi adıyla adlandırılan ve önemli özelliği bulunan Kırıkkale ovasıdır. Kırıkkale ovası, kuzeyde Çamlıca ve Karakaya tepelerine, güneyde de Denek Dağı'nın batısına kadar uzanmaktadır. Şehrin kuzeyinde yer alan tepeler ovaya eğimli bir şekilde inerek ovada birleşirler. Kırıkkale ovası, şehrin doğusunda daha dar iken şehrin batısına doğru yani Kızılırmak Nehri ile Çoraközü Deresi'nin birleştiği yere doğru genişlemektedir (Harita 3). Şehrin ilk nüvesinin olduğu yer bu sahadır.

İlk oluşmaya başladıklarında kuruldukları topografik yapının şeklini alan şehirler, zamanla gelişerek ve büyüyerek kuruldukları topografik yapıyı şekillendirir ve değiştirirler.

Harita 3. Araştırma Sahasının ve Yakın Çevresinin Fiziki Haritası

Çalışma alanımızda kuzeyden güneye doğru gidildikçe rölyefin değiştiği görülmektedir. Akarsuyun yakınında ve çevresinde yer alan mahallelerin yükseltileri azken, uzak konumda olan mahallelerin yükseltileri ise fazladır.

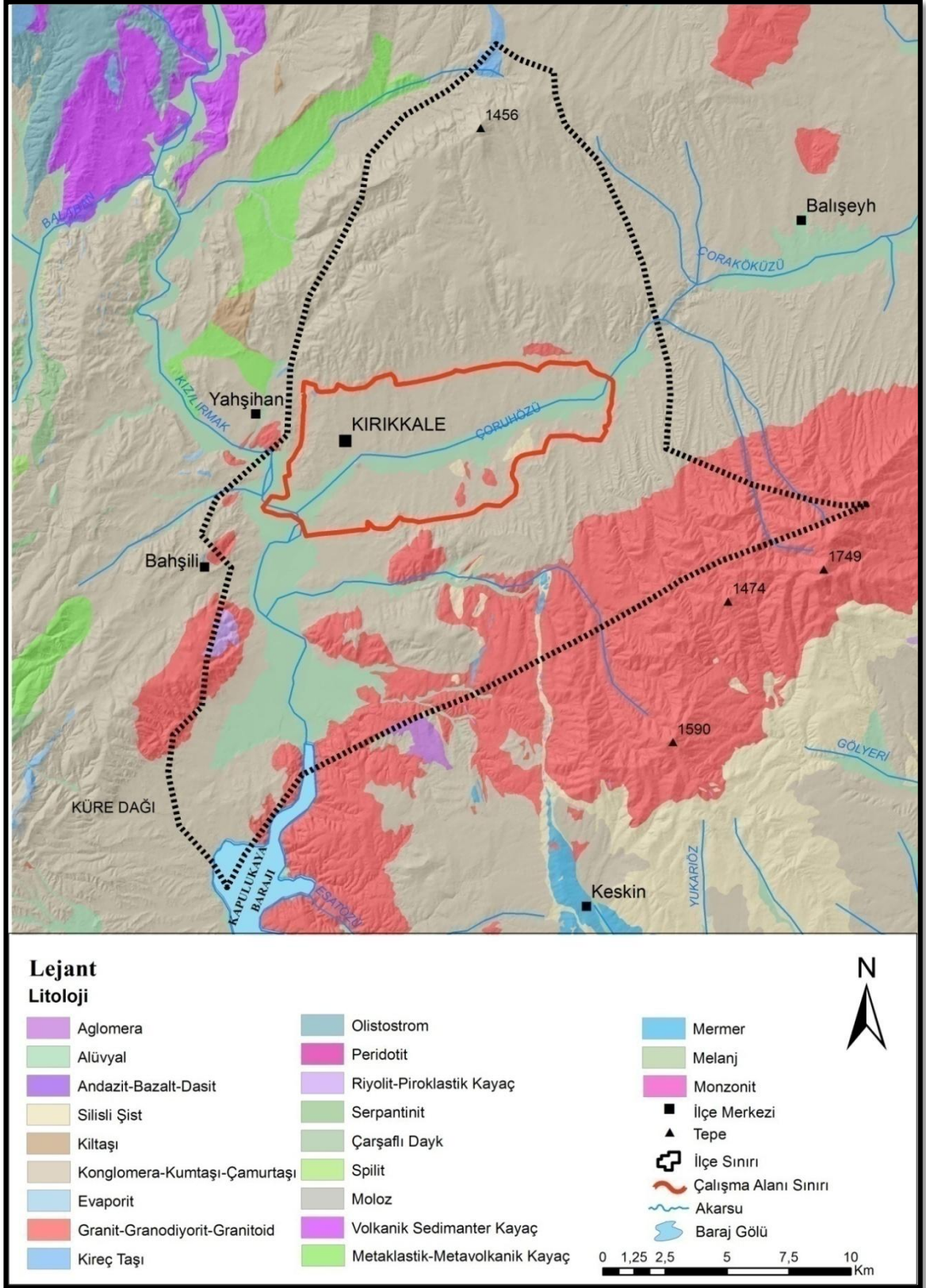
Şehir merkezinin toplam 59,6 km²'lik alanının, 38 km²'lik bölümünü 630-780 m. arası yükselti basamakları oluştururken, geriye kalan 21,6 km²'lik bölümü de 781-930 m. arası yükselti basamakları oluşturmaktadır.

Tablo 1.Çalışma Alanımızda Bulunan Mahalleler ve Ortalama Yükseklikleri

Mahalle Adı	Yükseltisi (m)
Çullu	850
Kırıkköyü	820
Kimeski	801
Osmangazi	797
Bağlarbaşı	794
Aşağımahmutlar	783
Kaletepe	779
Sanayi	779
Etiler	777
Akşemsettin	776
Çalılıöz	774
Gündoğdu	760
Güzeltepe	760
Yuva	759
Selim Özer	757
Karşıyaka	753
Fatih	750
Yenimahalle	748
Gürler	744
Ovacık	740
Yaylacık	738
Tepebaşı	736
Hüseyin Kâhya	735
Kurtuluş	733
Bahçelievler	728
Yenidoğan	716
Fabrikalar	712
Kızılırmak	700

Tablo 1'e bakıldığında şehri oluşturan mahallelerin yükseltisinin 850 m.'den başlayıp 700 m.'ye kadar azaldığı görülmektedir. Yükseltisi 800 m.'nin üzerinde olan 3, 700 m. ve üzeri yükseltide ise 25 mahalle bulunmaktadır. 850 m. ile Çullu Mahallesi çalışma alanımızda en yüksek yerleşmeyi oluştururken, 700 m. ile Kızılırmak mahallesi de en alçak yerleşmeyi oluşturmaktadır (Tablo 1).

Çalışma alanımızda akarsu çevresinde oluşturulan mahalleler alüvyal dolgulu alanlar üzerinde kurulmuştur. Bu alanlar, tarım için önemli ince unsurlu ve verimli toprakları oluşturduğu ve yapılaşma öncesinde ve sonrasında zeminin çökme riski bulunduğu için önemlidir. Kırıkkale şehrinin akarsu çevresinde; Fatih, Gündoğdu, Akşemsettin, Aşağımahmutlar, Gürler, Kurtuluş, Yenimahalle, Yenidoğan, Bahçelievler, Fabrikalar, Kızılırmak ve Yuva mahalleleri yer almaktadır. Akarsu çevresinde yer alan Fatih, Gündoğdu, Akşemsettin, Aşağımahmutlar, Kızılırmak ve Yuva mahallelerinde de tarım alanları büyük alan kaplamaktadır.

Harita 4. Araştırma Sahasının ve Yakın Çevresinin Jeoloji Haritası

İnsanlar yaşamını devam ettirebilmek için tarih boyunca elverişli şartlara sahip olan yerleri tercih etmişlerdir. Fakat bu tercihler her zaman doğal koşulların etkisi altında kalmıştır (Şahinalp, 2006:105). İnsanların oluşturduğu yerleşmeler önemli 3 unsurun etkileşimi neticesinde ortaya çıkmaktadır. Bunlar doğal çevre, insan ve insanın oluşturduğu eserlerdir. Doğal çevre özellikleri jeolojik ve jeomorfolojik yapı, iklim, toprak, bitki örtüsü ve su kaynakları gibi elemanlardan oluşmaktadır. Doğal çevre özellikleri yerleşmeyi birincil dereceden etkileyen elemanlardır. Bu özellikler şehirlerin kuruluş ve gelişme sürecinde değişen uygarlık seviyesine göre farklı şekillerde etkilemektedir (Koçman, 1991:102; Akkan, 1971:38'den akt. Aliağaoğlu, 2004:13). Bilindiği üzere yerleşmeler bugün olduğu gibi geçmişte de iklim, su, toprak, ulaşım ve savunma durumu gibi etkenlerin, yerleşim alanlarının seçiminde birinci dereceden öneme sahiptirler (Özçağlar, 1994:146). Kırıkkale şehri genel jeolojik ve volkanik faaliyetlerin sıklıkla gerçekleştiği Keskin, Hirfanlı, Kesikköprü, Kırıkkale ve Kızılırmak hattı boyunca uzanan İç Anadolu'nun önemli masiflerinden olan "Kırşehir Masifi" içinde yer almaktadır. Bu masif içerisinde; granit, homblengranit, siyenit, monzonit, tonolit, ağılit, pegmatit, granodiyarit, kuvarslı diyorit, bitotit granit bulunmaktadır (www.kirikkale.gov.tr/cografi-bilgileri) (E.T.28-05-2017). Çalışma alanımızın güneydoğusunda öbek öbek Granit-Granodiyorit-Granitoid bulunmasının yanı sıra Silisli Şist' de yer almaktadır (Harita 4).

Şehrin geliştiği alanlarda Çoraközü Deresi geçmektedir. Bu sebeple şehir daha çok alüvyal arazi üzerinde gelişme göstermiştir. Kızılırmak nehri ve bu nehre bağlanan dere ve çaylar paralelinde oluşan alüvyal unsurlar görülmektedir. Akarsu yataklarında genellikle çakıl, kum ve milden oluşan kayalar bulunmaktadır. Şehrin büyük çoğunluğu Sulakyurt formasyonunun da yayılış göstermektedir. Ayrıca Kırıkkale şehrinde mostra veren granit bloklara da rastlanmaktadır (ÇED, 2011:12).

Konglomera-Kumtaşı-Çamurtaşı çalışma alanımızın büyük bölümünde yayılış göstermektedir. Çoraközü deresini takip eden alanlarda da alüvyal dolguyla rastlanmaktadır. Şehrin güneyinde ve kuzeyinde Üst Kreteza-Paleosen de oluşmuş granitovitlere rastlanmaktadır. Özellikle şehrin ortasından geçen Çoraközü deresine paralel olarak Miyosen-Pliyosen de oluşmuş ayrılamamış karasal, kırıntılar ve karbonatlar görülmektedir (MTA Raporu, 2005:1-2).

Şehrin kurulduğu sahayı, nispeten kolay aşınabilen pliyosende oluşmuş kırıntılı karasal formasyonlar oluşturmaktadır. Sahada akarsuyun varlığına bağlı olarak yer yer çakıl, kum ve mile de rastlanmaktadır.

Kırıkkale ili ve şehri tamamıyla aktif depremlerin bulunduğu bir sahada yer almakta olup, ilin tamamı 1., 2., ve 3. dereceden deprem kuşağı içinde bulunmaktadır. Kırıkkale ilinin tektonik anlamda özellikle güneyinin ve doğusunun 1. dereceden, kuzeyinin ve batısının ise 2. ve 3. dereceden deprem bölgesi içinde olduğu görülmektedir. İlin büyük kısmının 1. dereceden deprem kuşağı içinde olmasında iki önemli etmen vardır. Bunlardan birincisi ilin yaklaşık olarak 50 km güney-güneydoğusunda bulunan Kırşehir-Kaman Fay hattı, ikincisi de yaklaşık olarak 250 km kuzeyden geçen ve büyük bir öneme sahip olan Kuzey Anadolu Fay hattıdır. Bu iki önemli fay hattı il içerisinde 7 ve daha yukarı bir depremin oluşması için büyük kaynak oluşturmaktadır (ÇED, 2011:14). Kırıkkale ilinin büyük bölümü ile şehir merkezi, Keskin, Çelebi, Bahşili ve Karakeçili ilçeleri 1. dereceden, Delice, Sulakyurt ve Yahşihan ilçeleri de 2. ve 3. Dereceden deprem kuşağı içinde bulunmaktadır (Gülyazı, 2004:11).

Bölgede son 80 yıl içinde iki şiddetli deprem meydana gelmiştir. Bunlardan birincisi 19 Nisan 1938 tarihinde meydana gelen Kırşehir-Keskin depremidir. Oluşan depremin şiddeti 6.6'dır. Bu depremde Kırıkkale şehrinde herhangi bir tahribat meydana gelmemiştir, fakat her ihtimale karşı halka çadır temin edilmiştir (Şahin, 2016:299). İkinci şiddetli deprem ise 6 Haziran 2000 tarihinde 5.9 şiddetinde meydana gelen Çankırı depremidir. 19 Nisan 1938'de gerçekleşen deprem şehrin doğusundaki fay hattından, 6 Haziran 2000'de gerçekleşen deprem ise şehrin kuzeyindeki fay hattından kaynaklanan depremlerdir. Şehrin ilk nüvesinin oluştuğu alan ve şehir merkezinin günümüzde bulunduğu yer kuzeydeki ve doğudaki fay hatlarına nispeten uzak konumdadır. Her dereceden deprem kuşağında olması, şehirde olası şiddetli bir depremde büyük can ve mal kayıplarına sebep olabileceği ihtimali göz önünde bulundurulmalı ve planlamalar bu çerçevede doğrultusunda yapılmalıdır. Şehir gevşek yapılı arazi üzerine kurulduğu için zemin problemi yaşanabilmektedir.

1.2. İKLİM ÖZELLİKLERİ

Yeryüzünde yerleşmelerin dağılışını belirleyen en önemli faktörlerden biri de iklimdir. İnsanların rahat bir yaşam sürdürebilmeleri için hiç şüphesiz iklim özelliklerinin optimal düzeyde olması gerekmektedir. İklim özellikleri, insana gerekli olan çeşitli ekonomik aktivitelerini gerçekleştirmek ve gıda temini sağlayabilmek için büyük bir öneme sahiptir (Şahinalp, 2006:118). Ayrıca yapılan ekonomik faaliyetin türüne göre de iklimin, yerleşim yerinin tespiti üzerindeki rolü önemlidir (Şahinalp, 2005:48). Bir sahanın şekillenmesinde etkisini gösteren iklim özellikleri, aynı zamanda o sahanın canlı türlerini belirler, su kaynaklarının varlığını ve potansiyelini etkilemekle birlikte bitki örtüsünü de belirlemektedir. İklim, beşeri ve ekonomik faaliyetlerin oluşturulmasına ve yürütülmesine doğrudan etki ettiği gibi insanın yerleşik veya konar-göçer olarak yaşamasına ve bunlara bağlı olarak nüfusun dağılışına, yoğunluğuna, mesken tiplerine ve yerleşim birimlerinin planlanmasına etki etmektedir (Doğan, 2010:15). Sıcaklık, yağış, basınç ve rüzgar şehirleri etkileyen başlıca iklim elemanlarıdır (Aliağaoğlu, 2012:106).

Kırıkkale şehri, ılıman iklim kuşağı içerisinde yer almaktadır. Şehirde İç Anadolu Bölgesi'nde görülen karakteristik karasal iklim özellikleri görülmektedir. Kışlar soğuk ve yağışlı, yazlar sıcak ve kurak geçmektedir. Ancak Kırıkkale şehri kendine özgü topografik özelliklere sahip olduğu için ılıman iklim karakterine de sahiptir. Bu topografik özelliklerden dolayı iklim adacıklarına rastlanır. Bu iklim adacıklarının bazıları 700 metrenin altında olduğu için her türlü sebze ve meyvenin çevre illere göre daha erken olgunlaşmasına imkan tanır (Kırıkkale İl Yıllığı, 1995:33).

Çalışma alanımızın iklim özelliklerini belirleyen en önemli etkenler; sıcak ve soğuk hava kütlelerinin karşılaşması ve denize olan uzaklıktır. Çalışmada kullanılan veriler 751 metre yükseklikte bulunan ve 39° 84' K enlemi ile 33° 51 D boylamı üzerinde yer alan Kırıkkale ili Meteoroloji İstasyon Müdürlüğü'nden elde edilmiştir.

1.2.1 Sıcaklık

İklimin en önemli elemanı sıcaklıktır. Bir sahanın yerleşmeye açılabilmesi için öncelikli olarak sıcaklık koşullarının optimal düzeyde olması gerekmektedir.

Kırıkkale şehri 720 metrelik rakımda ılıman iklim kuşağı içinde yer almaktadır. Şehrin denize uzaklığı karasallığı daha da baskın hale getirmiş ve iklimi karasallaştırmıştır. Bu sebeple Kırıkkale şehrinde yarı kurak iklim özellikleri görülmektedir. Bu sebeple yazlar sıcak ve kurak geçmektedir (ÇED, 2015:9). Kırıkkale şehrinde yıllık ortalama sıcaklık 12,6 °C'dir. Kırıkkale şehrinde ilkbahar mevsiminden itibaren artmaya başlayan sıcaklıklar en yüksek değere yaz mevsiminde ulaşır. Yıllık en yüksek sıcaklık ortalaması Temmuz ayında 31 °C olarak ölçülmüştür. Kırıkkale şehrinde en düşük sıcaklık ortalaması ise kış mevsiminde görülmektedir. En düşük sıcaklığın ortalama değeri de -2,9°C ile Ocak ayında ölçülmüştür (Tablo 2 ve Şekil 1).

Kırıkkale şehrinde Nisan ayından itibaren artmaya başlayan sıcaklık maksimum değere Temmuz ayında ulaşır. Şehirlerde yapılaşmaya bağlı olarak sıcaklıklar daha yüksek değerlere ulaşmaktadır. Sıcaklığın yükselmesi, klima kullanımını arttırmaktadır. Bu da daha fazla enerji tüketimi anlamına gelmektedir.

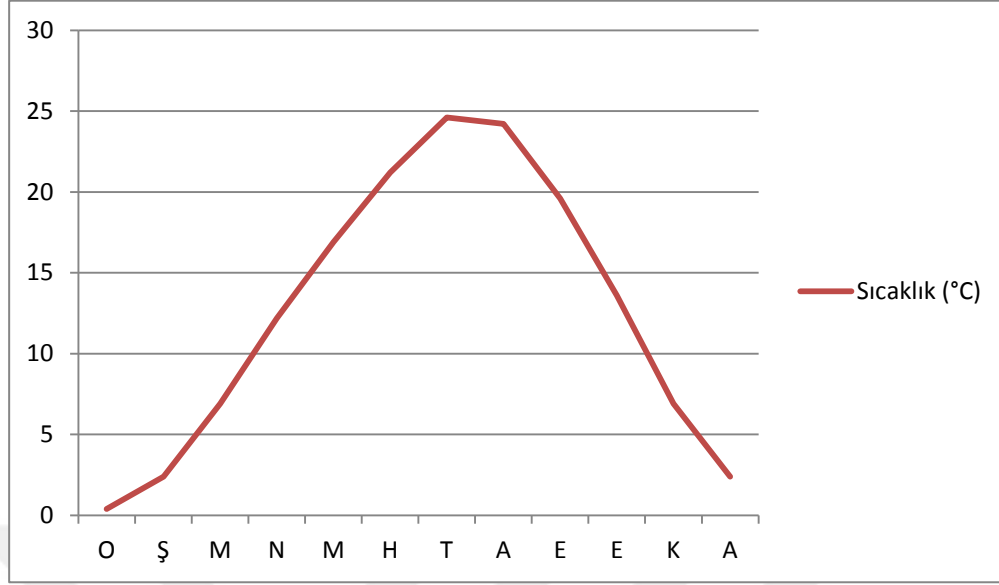
Tablo 2. Kırıkkale Şehri'nin Aylık ve Yıllık Ortalama Sıcaklığı (°C) (1962-2016)

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
Ortalama Sıcaklık	0,4	2	6,9	12,2	16,9	21,2	24,6	24,2	19,6	13,6	6,9	2,4	12,6
Ortalama En Yüksek Sıcaklık	4,1	6,8	12,5	18,1	23	27,5	31	30,9	26,7	20,6	12,6	6,1	18,3
Ortalama En Düşük Sıcaklık	-2,9	-1,8	1,4	6,1	10,2	13,8	16,7	16,5	12,2	7,4	2,2	-0,8	6,8

Kaynak: Kırıkkale İli Meteoroloji İstasyonu Müdürlüğü, 2017

Sıcaklıkların artması şehir su şebekelerinde kesintilere sebep olabilmektedir. Ayrıca yüksek sıcaklıklar, baraj sularının buharlaşma yoluyla kaybedilmesine ve yağışların azalarak kurak bir mevsimin geçmesine sebep olmaktadır. Mevsimin kurak geçmesi zirai faaliyetler için olumsuz bir durumdur.

Şekil 1. Kırıkkale Şehri'nin Yıllık Ortalama Sıcaklığı (°C) (1962-2016)

Kaynak: Kırıkkale İli Meteoroloji İstasyonu Müdürlüğü, 2017

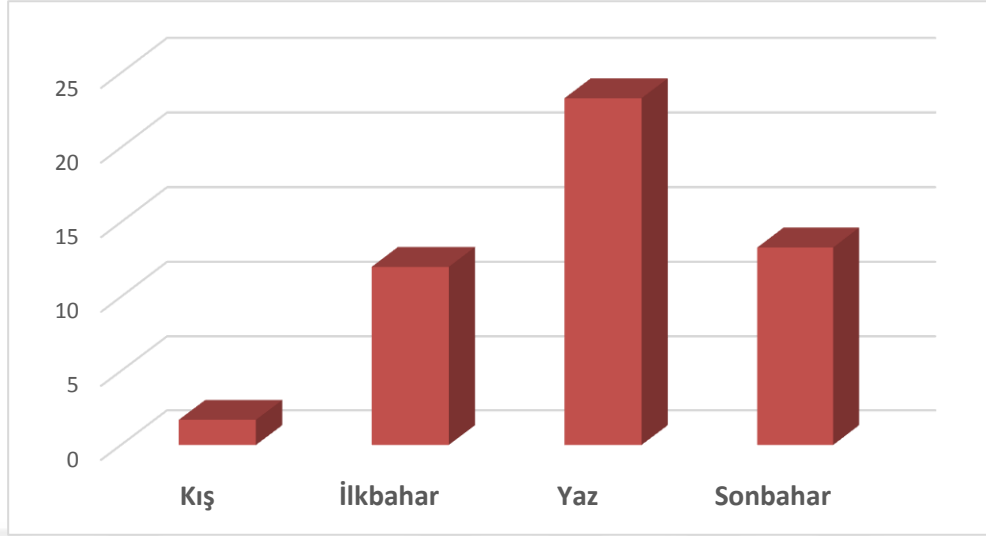
Kırıkkale şehri'nde, kış mevsiminde hava sıcaklığının 0°C'nin altına düşmesi, şehir şebeke suyunu eve taşıyan boruların donmasına sebep olmaktadır. Dolayısıyla bazı mahallelerde su kesintileri yaşanmaktadır. Kırıkkale şehrinde ortalama güneşlenme süresinin yıllık ortalaması 82,7 saat/yıl'dır. Kırıkkale Şehri'nde en yüksek sıcaklık 2012 yılında 41,8°C ile Temmuz ayında ölçülmüştür. En düşük sıcaklık ise 1980 yılında -22,4°C olarak Ocak ayında ölçülmüştür.

Tablo 3 Kırıkkale Şehri'nin Mevsimlik Ortalama Sıcaklıkları (°C) (1962-2016)

Mevsim	Kış	İlkbahar	Yaz	Sonbahar
Sıcaklık	1,7	12	23,3	13,3

Kaynak: Kırıkkale İli Meteoroloji İstasyonu Müdürlüğü, 2017

Şekil 2. Kırıkkale Şehrinin Mevsimlik Ortalama Sıcaklığı (°C) (1962-2016)

Kaynak: Kırıkkale İli Meteoroloji İstasyonu Müdürlüğü, 2017

Kış ve ilkbahar mevsimlerinin (1,7°C ve 12°C) ortalama sıcaklıkları, yıllık ortalama sıcaklık (12,6°C) değerinin altında, yaz ve sonbahar mevsimlerinin (23,3°C ve 13,3°C) değerleri ise yıllık ortalama sıcaklık değerinin üzerindedir (Tablo 3 ve Şekil 2).

1.2.2. Yağış

İklimin bir diğer elemanı da yağıştır. Yağış bir sahanın hem fiziksel hem beşeri ve hem de ekonomik faaliyetleriyle doğrudan bağlantılıdır. Yağış, insanın beslenmesinden barınmasına kadar olan her türlü aktiviteler için önemlidir. Yağış, toprak ve tarım üzerinde doğrudan etkilidir. Bir alanda yapılan tarım faaliyetlerinin canlı ve düzenli olarak yapılabilmesi için su büyük önem taşır. Eğer sulama imkanları kısıtlıysa, yağışın yeterli ve zamanında alınması gerekmektedir (Doğan, 2010:26).

Kırıkkale şehrinde, karasal iklim özelliklerinden dolayı en fazla yağış ilkbahar mevsiminde en az yağış ise yaz mevsiminde düşmektedir. Çalışma alanımızda ortalama yağışlı gün sayısına bakıldığında toplam 95,7 gündür. En fazla yağışlı gün sayısı 11,3 gün ile Ocak ayındadır. Ocak ayından sonra 11.2 gün ile ikinci en fazla yağışlı gün sayısı Nisan ayına aittir.

Tablo 4. Kırıkkale Şehri'nin Aylık ve Yıllık Ortalama Yağış Miktarı (mm) (1962-2016)

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
Ortalama Yağış Miktarı (mm)	43,9	31,8	35,9	44,8	51	36,8	10,9	10,2	13,7	28,9	31,8	43,7	383,4

Kaynak: Kırıkkale İli Meteoroloji İstasyonu Müdürlüğü, 2017

Çalışma alanımızda özellikle Nisan ve Mayıs aylarında artan ve aniden bastıran yağışlar, şehir merkezinde sel ve taşkınlara sebep olmaktadır. Bu sebeple şehirdeki alt yapı yetersiz kalmaktadır. İç Anadolu Bölgesi'nde yaygın olarak görülen kırkikindi yağışları çalışma alanı ve çevresine de kısa sürede çok miktarda yağış getirmektedir. Şehir içerisindeki ızgaralar çok miktarda yağışın oluşmasıyla ihtiyaçlara cevap verememektedir. Bu sebeple birçok işyeri ve ev, sel ve taşkınlardan dolayı zarar görmektedir.

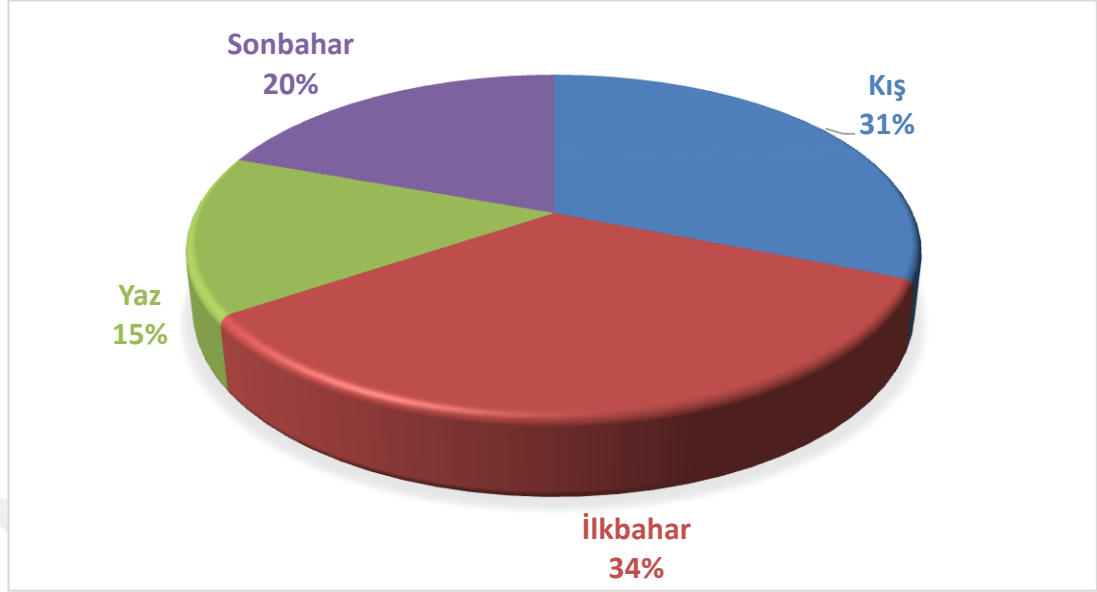
Kırıkkale şehrinin yıllık ortalama yağış miktarı 383,4 mm'dir. Çalışma alanının 1962-2016 yıllarına ait yağış verileri incelendiğinde en fazla yağışın düştüğü mevsimin ilkbahar olduğu görülmektedir. En fazla yağışın düştüğü ay 51 mm ile Mayıs ayıdır. En az yağış yaz mevsiminde 10,2 mm ile Ağustos ayında düşmektedir (Tablo 4 ve Tablo 5). Yaz döneminde yağışların azalması önemli kuraklıklara sebep olmaktadır. Meydana gelen kuraklık tarım ürünlerini olumsuz etkilemektedir. Bu da şehrin ekonomik fonksiyonlarını zarara uğratmaktadır.

Tablo 5. Kırıkkale Şehri'nde Yağışın Mevsimlere Göre Dağılışı (mm) (1962-2016)

Mevsim	Kış	İlkbahar	Yaz	Sonbahar	Yıllık
Yağış (mm)	119,4	131,7	57,9	74,4	383,4

Kaynak: Kırıkkale İli Meteoroloji İstasyonu Müdürlüğü, 2017

Şekil 3. Kırıkkale Şehri'nin Mevsimlik Ortalama Yağış Miktarı (1962-2016)

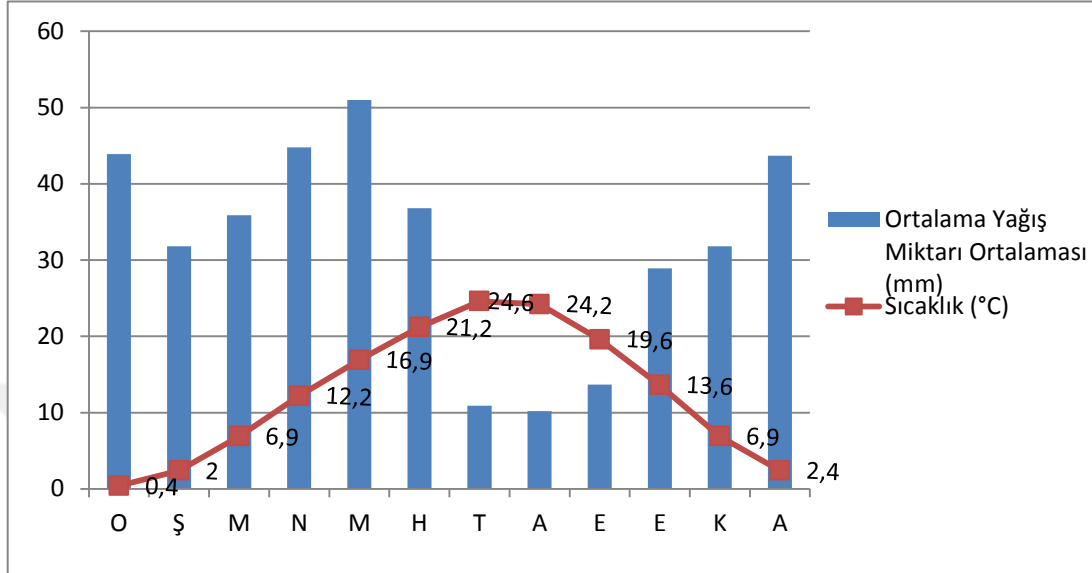

Kaynak: Kırıkkale İli Meteoroloji İstasyonu Müdürlüğü, 2017

Çalışma alanında yağışlar konveksiyonel (yükselim) kökenli oluşmaktadır. Kırıkkale Şehri'nde sıcaklıkların artmaya başladığı Mart ayından itibaren yağışlar artmaya başlar. Zirai faaliyetler için Mart-Nisan-Mayıs aylarında düşen yağışlar büyük önem taşımaktadır. Şekil 3 incelendiğinde yağışın özellikle kış, ilkbahar, sonbahar mevsimlerinde arttığı görülmektedir. Yaz mevsiminde ise yağışların azaldığı görülmektedir.

İlkbahar mevsiminde düşen yağışların oranı % 34'dür. Bu oran kış mevsiminde % 31, sonbahar mevsiminde % 20 ve son olarak da yaz mevsiminde % 15'dir (Şekil 3). Araştırma sahamızın ilkbahar mevsiminde en fazla yağışı alması karasal iklimin karakteristik özelliğidir.

Şekil 4. Kırıkkale Şehri'nin Aylık Ortalama Yağışı (mm) ve Sıcaklığı (°C) (1962-2016)

Kaynak: Kırıkkale İli Meteoroloji İstasyonu Müdürlüğü, 2017

Çalışma alanımızda yaz mevsimi dışında yağışlarda bir düzen söz konusudur. Yaz mevsiminde azalan yağışlar sonbaharda az da olsa artmaya başlamakta ve kış mevsiminde artışın devam ettiği görülmektedir. Yağış değerleri, ilkbahar mevsiminde ise en üst seviyelere ulaşmaktadır. Sırasıyla en fazla yağışın düştüğü mevsimler ilkbahar-kış-sonbahar-yazdır (Şekil 3 ve Şekil 4).

Çalışma alanımızda, yıllık ortalama toplam donlu gün sayısı 77 gündür. Yıl içerisinde en fazla donlu gün sayısı 21,4 gün ile Ocak ayında yaşanmaktadır.

Çalışma alanımızda donlu günler Ekim ayında başlar, Nisan ayının sonlarına kadar devam eder. Bu bağlamda Tablo 6 incelendiğinde Kırıkkale şehrinde Mayıs ve Eylül ayları dahil olmak üzere, bu iki ay arasında don olayı görülmez. Verilen aylar içerisinde donlu gün sayısının en az olduğu ay 0,9 günle Ekim ayıdır. Donlu günler en fazla kış mevsiminde görülmektedir Bunu sırasıyla ilkbahar ve sonbahar takip etmektedir (Tablo 6).

Tablo 6. Kırıkkale Şehri'nin Ortalama Donlu Günler Sayısı (1962-2016)

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	YILLIK
Ortalama Donlu Günler Sayısı	21,4	16,8	10,7	1,4	-	-	-	-	-	0,9	8,4	17,1	77

Kaynak: Kırıkkale İli Meteoroloji İstasyonu Müdürlüğü, 2017

Kırıkkale şehri ve çevresinde karasal iklimin hakim olması donlu gün sayısını artırmıştır. Bununla birlikte özellikle kış mevsiminin yoğun kar yağışlı geçmesine de sebebiyet vermektedir. Donlu gün sayısının ve kar yağışlı gün sayısının fazla olması zirai hayat için oldukça önemli bir durumdur. Özellikle ilkbahar aylarındaki donlu günlerin normalden biraz fazla sürmesi, kültür bitkilerinin canlanma ve çiçeklenme dönemi sonrası görülmesi halinde tarım ürünlerinin zarar görmesine sebep olmaktadır (Gülyazı, 2004:13). Tarım ürünlerinin dondan korunmaları için, üzerlerine branda çekerek ılımanlaştırmak gerekmektedir. Bunun dışında sera gibi üstünü kapatıp içeride soba yakarak duman yoluyla tarım ürünlerinin donmamasını sağlamak gerekir. Ayrıca dikilecek ürünler bezle veya brandayla sarılmalıdır. Bu yollarla tarımsal ürünlerin dona karşı korunması sağlanabilir.

Zirai faaliyetlerin dışında ulaşım faaliyetleri de dondan etkilenir ve günlük hayatı zorlaştırır. Ayrıca hızlı kentleşme sürecinde olan çalışma alanımızda inşaat sektörü dondan dolayı sekteye uğramaktadır. Don olaylarının sıklıkla yaşandığı Aralık-Ocak-Şubat aylarında inşaat faaliyetleri durma noktasına gelmektedir. Şehir şebeke suyunu evlere ileten boruların bu aylarda donmasıyla su kesintileri yaşanmaktadır. Çalışma alanında su borularının donmaması için su saatleri bezle sarılmakta veya etrafında ateş yakılarak ılık tutulması sağlanmaktadır.

Tablo 7. Kırıkkale Şehri'nin Ortalama Kar Yağışlı Gün Sayısı (1962-2016)

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	YILLIK
Ortalama Kar Yağışlı Gün Sayısı	5	3,3	2	0,1	-	-	-	-	-	-	0,6	3	14,3

Kaynak: Kırıkkale İli Meteoroloji İstasyonu Müdürlüğü, 2017

Çalışma alanımızda yağış verileri içinde yer alan kar yağışlı günler sayısı özellikle kış aylarında yoğunluk kazanmaktadır. Kar yağışlı gün sayısı şehir içinde sosyo-ekonomik hayatı olumsuz etkilemektedir. Yoğun kar yağışının olduğu dönemlerde şehir içi ulaşım aksamakta ve katı atıkların toplanması zorlaştığından uzun süre cadde ve sokaklarda kalmaktadır. Bunların dışında eğitim-öğretim faaliyetlerinin aksamasına sebep olurken ve sağlık gibi diğer beşeri faaliyetleri de her açıdan etkilemektedir.

Tablo 7'ye bakıldığında; çalışma alanımızda kar yağışlı günler ortalamasının 14,3 olduğu görülmektedir. Sahada karasal iklimin hakim olması kar yağışlı gün sayıları en fazla kış mevsiminde yaşanmaktadır. Kar yağışlı günlerin en fazla olduğu ay 5 gün ile Ocak ayıdır. Geçiş mevsim özelliğinde olan ilkbahar mevsiminde de kar yağışlı günlerin varlığından söz etmek mümkündür.

Tablo 8. Kırıkkale Şehrinin Ortalama Karla Örtülü Gün Sayısı

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	YILLIK
Ortalama Karla Örtülü Gün Sayısı	10,3	6,6	3,5	1	-	-	-	-	-	-	1,8	3,9	27,2

Kaynak: Kırıkkale İli Meteoroloji İstasyonu Müdürlüğü, 2017

Tablo 8'e bakıldığında da karla örtülü gün sayısının karlı günler sayısına göre yaklaşık olarak 2 katı olduğu görülmektedir. Karla örtülü gün sayısı en fazla Ocak

ayında ve dolayısıyla kış mevsiminde yaşanmaktadır. Karla örtülü toplam gün sayısı 27,2'dir. Kar örtülü gün sayısı daha öncede değinildiği gibi beşeri faaliyetleri olumsuz yönde etkilemektedir. Eğitim, sağlık, tarım vb. insanların sosyo-ekonomik faaliyetlerini olumsuz yönde etkilemesinin yanı sıra çalışma alanımızdaki günlük hayatı da zorlaştırmaktadır. Çalışma alanımızda genellikle geçiş mevsimlerinde dolu yağışı da meydana gelmektedir.

1.2.3. Nem

Kırıkkale şehrinde uzun yıllara ait aylık ortalama nem miktarı kış ve ilkbahar aylarında yüksekken, yaz mevsiminde de düşüktür (Tablo 9). Yaz mevsiminde nem miktarının azalmasının sebebi sıcaklığın artmasının yanı sıra buharlaşmayı sağlayacak suyun bulunmamasıdır. Kırıkkale şehrinde herhangi göl veya göletin bulunmaması sıcaklıkların artması sonucu buharlaşmayı azaltarak nem miktarını düşürmektedir.

Çalışma alanımızda en fazla nem ölçülen ay % 78 ile Aralık'tır. Aralık ayından sonra ikinci en fazla nem ölçülen ay ise % 77,8 ile Ocak'tır. Temmuz ve Ağustos aylarında da nem miktarı en azdır. Her iki ayında nem değeri % 46,5'tir (Tablo 9).

Tablo 9. Kırıkkale Şehri'nin Aylık Ortalama Nemi (%) (1963-2016)

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
Ortalama Nem(%)	77,8	72,9	64,9	60,8	58,6	52,3	46,5	46,5	50,7	60,9	71,5	78	61,7

Kaynak: Kırıkkale İli Meteoroloji İstasyonu Müdürlüğü, 2017

Şehirler; yerel havanın, iklimin ve yeryüzü şekillerinin özelliklerini değiştirir. Şehirlerde sıcaklıklar daha yüksektir. Nem ve buharlaşma ise betonlaşmadan dolayı daha düşüktür. Şehir alanlarının büyük bir kısmı cadde, sokak, yapılar, otoparklar ve çatılarla örtülü olduğundan şehirsiz alanların yaklaşık olarak % 50'si geçirimsiz yüzeylerden meydana gelmektedir. Düşen yağışlar da beton yüzeyler nedeniyle hemen kanalizasyona karışmaktadır. Buharlaşma için geriye çok az miktarda su

kalmaktadır. Buharlaşma havanın ısısına harcandığı için, nem miktarı azaldığında buharlaşma azalır, hava sıcaklığı ise yükselir (Aliağaoğlu ve Uğur, 2012:108). Bu yüzden Kırıkkale şehrinde yaz mevsimi nem miktarının en az olduğu mevsimdir

Çalışma alanımızda yaz mevsiminde nem miktarı düşerken kış ve ilkbahar mevsimlerinde de bu miktar artış göstermektedir. En düşük değeri ile en yüksek değeri arasında % 31,5’luk fark vardır. Nem miktarının düşük veya fazla olması sebze ve meyvelerde pas ve mantar gibi hastalıkların görülmesine sebep olabilmektedir (Açıkgöz, 1998:39’dan akt. Doğan, 2010:38). Bu hastalıklar Kırıkkale şehrinde yetiştirilen tarım ürünlerine de önemli ölçüde zarar verebilmektedir.

Kırıkkale şehrinde nem miktarı özellikle yaz mevsiminde önemli ölçüde düşmektedir. Bu da toprakta bulunan nemin azalmasına sebep olmaktadır. Yağışın ve nemin az olduğu yaz döneminde zirai faaliyetler için sulama faaliyetleri büyük önem taşımaktadır.

1.2.4.Basınç ve Rüzgâr

İklim elemanları içinde önemli bir konumda olan basınç ve rüzgar beşeri ortamı etkileyen unsurlar arasında yer almaktadır (Doğan, 2010:43). Çalışma alanımızın morfolojik olarak vadi taban düzlüğünde yer alması basınç ve rüzgar elemanlarının önemini artırmaktadır.

Tablo 10. Kırıkkale Şehri’nin Aylık Ortalama Basınç Değerleri (1959-2016)

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
Aylık Ortalama Basınç Değerleri	932,1	930,5	928,8	927,4	928	927,5	926,4	927,2	929,8	932,4	933,4	932,9	929,7

Kaynak: Kırıkkale İli Meteoroloji İstasyonu Müdürlüğü, 2017

Tablo 10’da görüldüğü gibi, çalışma alanımızdaki basınç değerlerinin uzun yıllar ortalaması her ay için birbirine yakın değerdedir. Bu değerlerden 926,4 ile en düşük

Temmuz ayında, 933,4 ile en yüksek de Kasım ayında yaşanmaktadır. Çalışma alanımızda basınç değerlerinin değişmesi, hava sıcaklıklarının artması ve azalmasıyla ilgilidir. Karasal iklimlerde yaz aylarında hava sıcaklıkları yüksek olduğu için basınç değerleri diğer aylara göre düşük, kış aylarında da hava sıcaklıkları düşük olduğu için basınç değerleri yüksek olmaktadır. Hava kütlelerinin değişmesi farklı basınç merkezlerinin oluşmasına neden olmaktadır.

Bir sahanın basınç ve basınca bağlı olarak dağılışında meydana gelen iklim unsuru rüzgârdır. Rüzgârın esiş hızı ve estiği yön bir yaşam alanı içinde son derece önemlidir. Rüzgarın hızı hem insan yaşamında hem de bölgede yapılan tarımsal ürünler için büyük önem taşır. Rüzgâr hızının şiddetlenmesi, hem bitki örtüsüne hem yapılan tarımsal faaliyetlere hem de insanların can ve mallarına etki edebilmektedir.

Tablo 11. Kırıkkale Şehri'nin Aylık ve Yıllık Ortalama Rüzgar Esme Sayıları (1959-2016)

Rüzgar Yönü	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Yıllık
K	1180	1206	1486	1046	1367	2015	2068	1918	1343	1230	997	1091	16947
KD	3944	3714	4796	4209	5397	6719	9928	9167	6679	5664	4095	3575	67887
D	3750	3881	4065	3774	4180	3953	4368	4926	5135	4725	4573	3788	51118
GD	1189	906	1014	905	164	941	826	853	1075	1251	1046	1254	12424
G	2239	1869	1818	1738	1528	1137	734	587	1000	1252	1702	1972	17576
GB	6274	5161	5472	5203	3950	2431	1572	1418	2068	2766	3810	5842	45967
B	1964	2051	2397	2849	2514	2398	1562	1288	1631	1801	1648	1713	23816
KB	543	669	935	864	901	1300	1175	1029	828	643	554	678	10119

Kaynak: Kırıkkale İli Meteoroloji İstasyonu Müdürlüğü, 2017

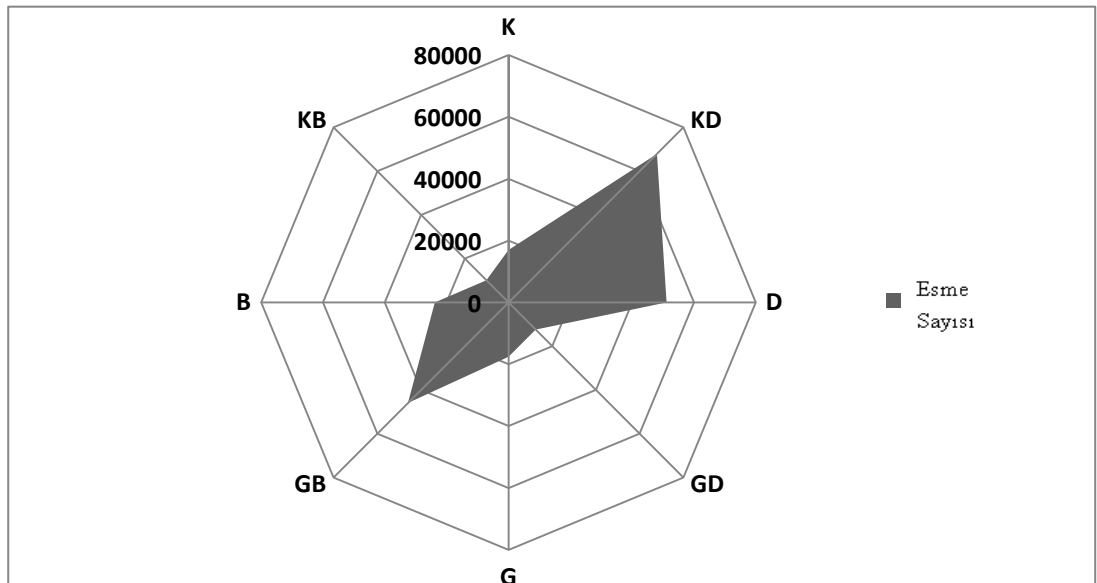
1959-2016 yılları arası verilen iklim verilerine göre, Kırıkkale şehrinde hâkim rüzgar yönü baskın bir şekilde 67.887 yıllık ortalama esme sayısı ile kuzeydoğudur. Bunun dışında yıllık ortalama esme sayısı 51.118 olan ikinci yön doğudur. Özellikle kuzeydoğu ve doğu yönünden gelen rüzgârlar şehri etkisi altına almaktadır. Üçüncü olarak da güneybatı yönünden esen rüzgarlar etkili olmaktadır. Güneybatıdan esen

rüzgarların yıllık ortalama esme sayısı da 45.967'dir. Çalışma alanımızda yıllık esme sayısının en az olduğu yön 10.119 ile kuzeybatıdır. (Tablo 11).

Şehir, kuzeydoğudan ve güneybatıdan gelen rüzgarların hakimiyetine girmektedir. Bunun en belirgin sebebi Kızılırmak'ın kolu olan Çoraközü Deresi'nin kuzeydoğu-güneybatı yönünde akış göstermesi ve araziye bu yönde yararak rüzgarın bu yönlerden kanallize olmasıdır. Kırıkkale şehri de Çoraközü Deresi'ni takip ederek gelişim sergilediği için hâkim rüzgâr yönü de bu doğrultudadır (Şekil 5).

Kırıkkale şehrinin büyümesinde ve gelişmesinde büyük öneme sahip olan sanayi tesisleri (Tüpraş, Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu (MKEK)) şehir dışında Bahşili ilçesi sınırları içine ve yakınına (MKEK'nun Pirinç, Ağır Silah ve Çelik Fabrikası, Mühimmat Fabrikası Kırıkkale şehri içinde) kurulmuştur. Bu tesisler, şehrin güneyinde ve güneybatısında bulunmaktadır. Özellikle yaz aylarında Tüpraş tesisinin bacasından çıkan gazlar şehre kadar gelmektedir. Tüpraş tesisinden gelen gazların vadi çanağın içinde yer alan Kırıkkale şehrinden dağılması uzun zaman almaktadır. MKEK tesislerinde ise çok yoğun üretim olmadığı için sadece belirli aralıklarla gaz çıkışı olmaktadır. Bu da çalışma alanımız için belli zamanlarda çok az sorun teşkil etmektedir

Şekil 5. Kırıkkale Şehri'nin Hakim Rüzgar Yönü Diyagramı (1959-2016)

Kaynak: Kırıkkale İli Meteoroloji İstasyonu Müdürlüğü (1959-2016)

Kırıkkale şehrinin ve diğer katı atıklarının depolandığı ve bertaraf edildiği tesis Bahşili ilçesinde yer almaktadır. Katı atık depolama ve bertaraf tesisinin çalışma alanımıza uzak başka bir ilçede yer alması, şehire çöp kokularının girmesini engellemiştir.

Çalışma alanımızdaki rüzgarların şehir merkezi ile yakın çevresindeki etkileri farklıdır. Çalışma alanımızda doğudan batıya, güneyden kuzeye (çevreden şehir merkezine) doğru rüzgarın şiddeti azalmaktadır. Bu azalmanın sebebi özellikle çalışma alanımızın doğusunda ve güneyinde yapılaşmanın seyrek olmasıdır. Fakat şehir merkezine doğru yapılaşma sıklaştığı için ve binalarda kat yüksekliği arttığı için rüzgar, cadde ve sokak sistemlerinde hızını kaybederek kesintiye uğramaktadır. Yenimahalle, Yenidoğan, Ovacık ve Yaylacık mahallelerinde cadde, sokak sistemleri ve yapılaşma az da olsa şehir içinde hava sirkülasyonun sağlanması için hakim rüzgar yönüne paralel olarak geliştirilmiştir.

Şehrin doğusunda Kimeski, Akşemsettin, Gündoğu, Osmangazi ve Aşağımahmutlar; güneyinde Fatih, Çullu, Karşıyaka, Yuva ve Kızılırmak mahallelerinde de yapılaşma seyrek olduğu için cadde ve sokak sistemlerinde rüzgar sirkülasyonu kolay bir şekilde sağlanabilmektedir.

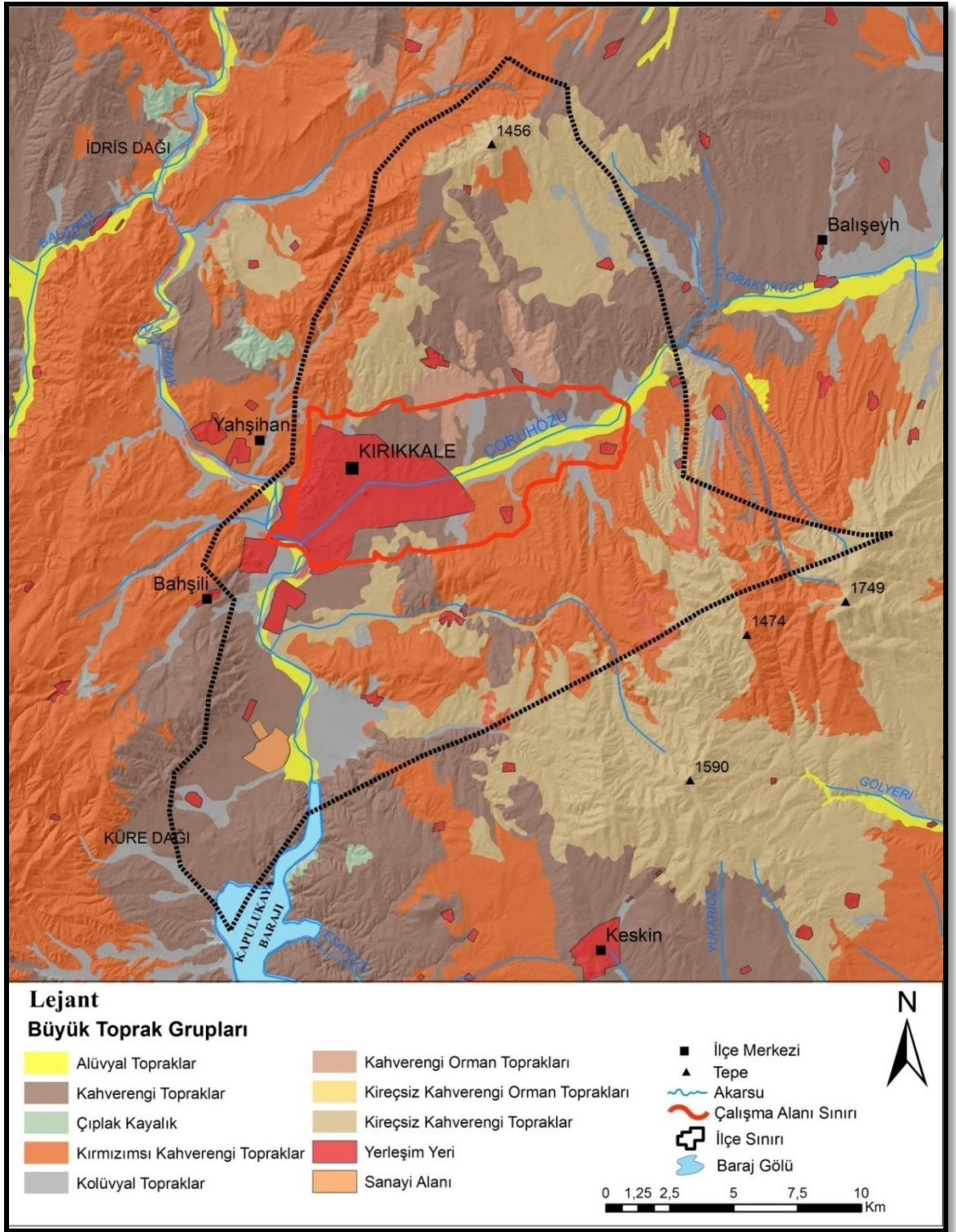
1.3. TOPRAK ÖZELLİKLERİ

İnsanoğlu, topraktan yarar sağlamayı ziraat faaliyetleriyle en üst düzeye çıkarmış ve yerleşik düzene geçmiştir. Ziraat faaliyetlerinde toprağın yapısı ve tekstürü çok önemlidir. Toprağın sürdürülebilir ve entansif yöntemlerle kullanılması o sahanın ekonomik faaliyetlerine olumlu yönde etki eder (Doğan, 2010:47). Toprak gerçekten yaşamın ve medeniyetin kaynağıdır. Tarım kültürünün başlangıcından itibaren insanlar, potansiyel olarak yenilenebilir bu yaşam kaynağını bazen doğru bazen de yanlış kullanmışlardır (Akşin, 2010:179). Şu da bir gerçektir ki, Türkiye’de il merkezleri genellikle en verimli tarım toprakları üzerinde kurulmuştur (Özdemir ve Kardoğan, 1996:271). Kırıkkale şehir merkezinde tarımsal faaliyetler yapılmasa da, verimli araziler üzerine kurulmuştur.

Şehir genelindeki toprak örtüsünü genellikle kahverengi topraklar oluşturmaktadır. Yüzeyde kahverengi topraklar veya grimsi toprakların bulunmasıyla birlikte, bu topraklar kolay bir şekilde ufalanabilmektedir (ÇED, 2011:16). İl topraklarındaki kireç oranı fazlaca yüksektir ve ana kayanın yapısını volkanik özellikteki kayalar oluşturmaktadır (Ulukavak, 2011:91).

Kırıkkale şehrinin yayıldığı alanlarda kahverengi, kahverengi orman, alüvyal ve yer yer de kolüvyal topraklar bulunmaktadır (Harita 5). Şehrin, kuzeyinde ve güneybatısında kahverengi topraklar, güneydoğusunda ve güneybatısında karışık halde bulunan kırmızımsı kahverengi topraklar, çalışma alanımız içinden geçen Çoraközü deresini getirdiği malzemelerle oluşturduğu alüvyal topraklar ve eğimin bittiği yerlerde taşınma sonucu oluşan kolüvyal topraklar yer almaktadır (Harita 5).

Çalışma alanımız içinde kahverengi toprak sınıfı baskın bir şekilde görülmektedir. Şehrin kuzeyinde ve güneyinde görülen kahverengi topraklar oran olarak en fazla sınıfı oluşturmaktadır. 5960 hektarlık çalışma alanımızın 2930 hektarlık bölümünü kahverengi topraklar oluşturmaktadır. Şehrin, yaklaşık olarak yarısı kahverengi topraklar üzerine kurulmuştur. Özellikle de şehrin kuzeyinde yer alan Bağlarbaşı, Kaletepe, Etiler, Sanayi mahalleleri ile güneyinde, Fabrikalar ve Yenimahalle mahalleleri kahverengi topraklar üzerine kurulmuştur. Kahverengi topraklar IV. sınıf ziraat alanlarında yer almaktadır.

Harita 5. Araştırma Sahası ve Yakın Çevresinin Büyük Toprak Grupları Haritası

Şehrin kuzeyinde yer alan 100. Yıl kent ormanında kahverengi orman toprakları yaygın olarak görülmektedir. Kahverengi orman toprakları, çalışma alanımızın kuzeyinde dar bir saha da görülmektedir. Kahverengi orman toprakları, yüksek miktarda kireç barındırmaktadır. Genel olarak gözenekli yapıya sahip, drenajları iyi olan topraklardır. Bu topraklar gerçek podzoller kadar yağışa maruz kalmazlar (Doğan, 2010:49). Kahverengi orman toprakları, IV. sınıf ziraat alanlarını oluşturmaktadır. Bu topraklar çalışma alanımızda 124 hektarlık bir sahayı kaplamaktadır.

Çalışma alanımız içinde görülen bir diğer toprak türü de kırmızımsı kahverengi topraklardır. Çalışma alanımızın güneydoğusunda bulunan bu toprak 7 hektarlık alanı kaplamaktadır. Bu toprağın I. II. ve III. sınıf arazilerin içinde yer alması bu toprakları değerli kılmaktadır. Yuva, Selim Özer, Bahçelievler, Fatih ve Karşıyaka mahallelerinin güneyinde görülmektedir.

Çalışma alanımızın güneyinde kırmızımsı kahverengi topraklar yaygın olarak görülürken, kuzeyinde ise kahverengi topraklar yaygın olarak görülmektedir. Kırmızımsı kahverengi toprakları ve kahverengi toprakları ayıran alüvyal ve kolüvyal topraklar bulunmaktadır (Harita 5).

Akarsuların taşıdıkları irili ufaklı topraklara alüvyal toprak adı verilmektedir. Alüvyal topraklar akarsular tarafından taşınıp depolanan maddeler bakımından sadece A ve C profiline sahip genç topraklardır. Alüvyal toprakların bileşimi bağlı bulunduğu akarsu havzasının litolojik yapısına ve jeolojik periyotlarda meydana gelen toprak gelişimi sırasında aşınım ve birikim aşamalarına bağlı olup, holosen bir yapı sergilemektedir (Aliağaoğlu, 2004:39). Alüvyal topraklar, birikme ve taşkınların görüldüğü alanlarda oluştukları için horizonlaşma görülmez. Bu tür topraklar, besin maddesi bakımından zengin, derin, işlemesi kolay ve geçirimli topraklardır (Akşin, 2010:199). Akarsuyun akış hızına bağlı olarak taşıdıkları malzeme boyutu farklılık gösterir. Alüvyal topraklar mineral bakımından zengin topraklardır. Bu bakımdan tarih boyunca sahip oldukları elverişli özellikler nedeniyle alüvyal topraklar insanları daima kendilerine çekmiştir (Denker,1977:20'den akt. Şahinalp, 2006:120).

Kırıkkale Şehri makro anlamda Kızılırmak vadi tabanında yer alarak alüvyal malzemelerin yoğun olduğu alan üzerinde gelişim göstermiştir. Bu bakımdan mekânsal büyümesini bu vadi tabanı üzerinde sergilemiş ve hemen hemen alüvyal topraklar üzerine inşa edilmiştir. Çalışma alanımızda doğudan batıya doğru devam eden alüvyal topraklar, ince bir hat çizmektedir. Alüvyal topraklar çalışma alanı içinde 961 hektarlık alanı kaplar. Tarım bakımından zengin olan bu topraklarda, şehrin doğusunda ve batısında bulunan mahallelerin Çoraközü deresine yakın olan kesimlerinde tarım yapılabilmektedir. Bu mahalleler, Gündoğu, Osmangazi, Fatih, Yuva, Selim Özer, Bahçelievler, Karşıyaka ve Kızılırmak'tır.

Kırıkkale şehrinde akarsular ve kolları büyük öneme sahiptir. Şehir içinden geçen Çoraközü Deresi'nin çevresi alüvyal topraklar bakımından zengindir. Bu bakımdan şehrin nüvesiyle akarsuyun bulunduğu yer arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Bununla birlikte şehrin güneyinde, şehrin kuruluş ve gelişmesinde önemli bir unsur olan MKE fabrikaları ve lojmanları Fabrikalar mahallesinin verimli alüvyal toprakları üzerinde kurulmuştur. Geriye kalan alüvyal topraklarda da tarımsal faaliyetler gerçekleştirilmektedir. Bilindiği üzere, alüvyal topraklar mineral bakımdan zengin topraklar ve tarımsal üretim için çok önemli toprak gruplarıdır. Fakat çalışma alanı içinde alüvyal toprakların büyük bir kısmı gerek yerleşim yeri olarak gerekse de sanayi alanı olarak kullanılmaktadır. Bunun sonucu olarak da tarımsal faaliyetler daha dar alanda veya verimsiz topraklarda yapılmaktadır (Üçöş, 2016:52). Alüvyal topraklar çalışma alanımızda oldukça verimli olan I. sınıf arazilere tekabül etmektedir. Şehir, büyük oranda I. II. ve III. sınıf verimli araziler üzerine kurulmuştur. Gürlü, Etiler, Kaletpe, Osmangazi, Kimeski, Bağlarbaşı, Yuva, Selim Özer ve Gündoğu mahallelerinin büyük bölümü I., II. ve III. sınıf araziler üzerine kurulmuştur.

Kolüvyal topraklar, nispeten eğimli sahalarda, dağ eteklerinde veya vadi kenarlarında yer alırlar. Bu toprak grubunun da alüvyal topraklar gibi A ve C katmanları oluşmuştur. Eğimin derecesine ve yüzey akışına göre çeşitli boyutlarda olabilirler. Kolüvyal topraklar % 2'den fazla eğime sahip olan yerlerde görüldükleri için taşınan unsurlar yuvarlaklaşmamış köşelidir (Doğan, 2010:53).

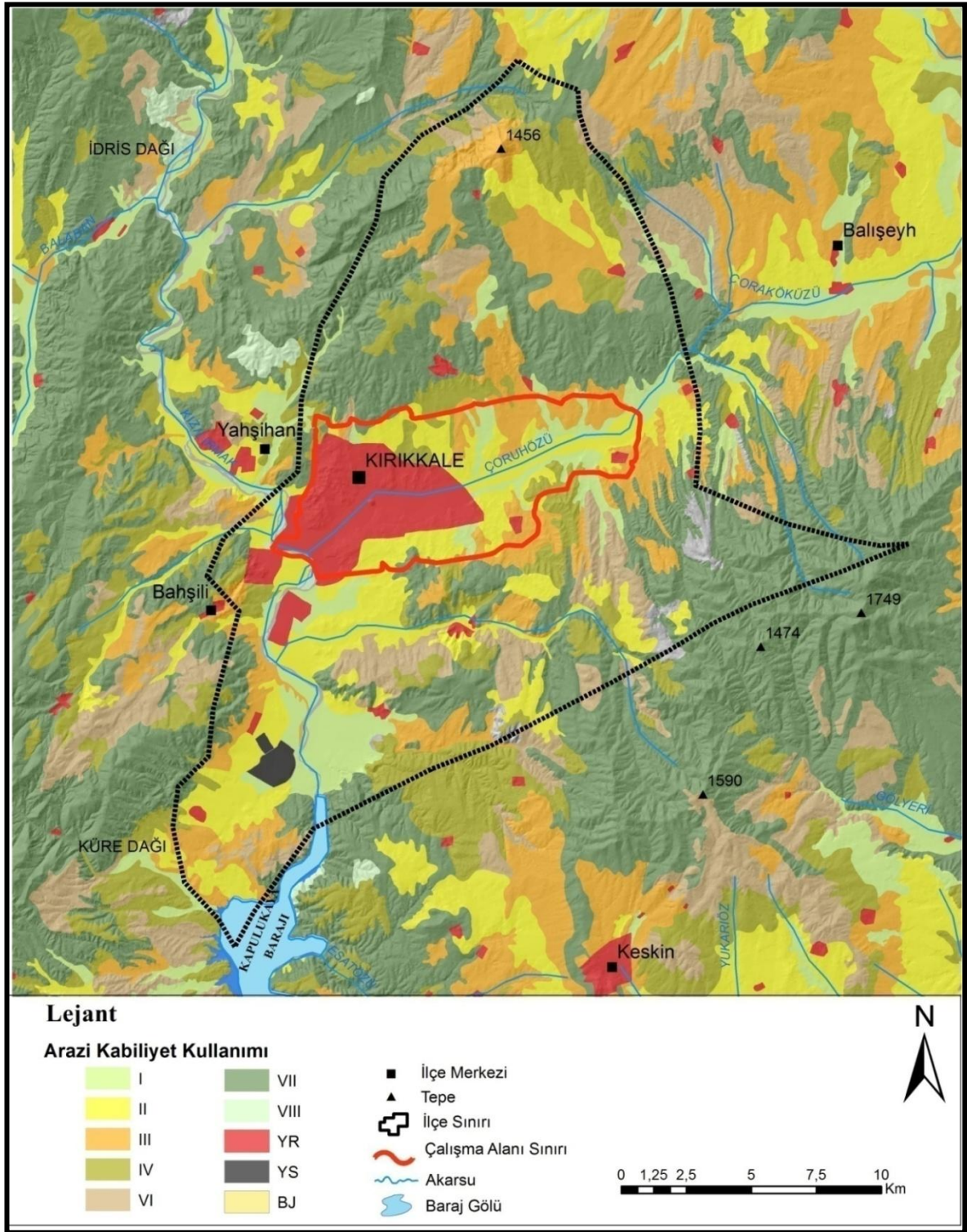
Kolüvyal topraklar çalışma alanımızda genellikle vadi tabanından eğiminin başladığı yere doğru yayılım göstermektedir. Çoraközü Deresi'nin kenarında alüvyal topraklar, çevresinde de kolüvyal topraklar bulunmaktadır. Kolüvyal topraklar II. III. ve IV. sınıf ziraat alanlarını oluşturmaktadır.

Çalışma alanımızda, I., II., III. ve IV. sınıf topraklar tespit edilmiştir. Çalışma alanımız içerisinde baskın olarak ikincil ve üçüncül ekonomik faaliyetler yapılmaktadır. Kırıkkale şehrinde bu faaliyetlerin dışında özellikle de kırsal görünümüne mahallerde zirai faaliyetler de gerçekleştirilmektedir. Bu mahalleler daha öncede belirtildiği gibi şehrin doğusunda yer alan Kimeski, Osmangazi, Gündoğdu; batısında yer alan Kızılırmak; güneyinde yer alan Yuva, Selim Özer ve Karşıyaka'dır. Çalışma alanı içerisinde tarım ürünü olarak iklime uygun ürünler yetiştirilmektedir. Bu ürünler özellikle; buğday, arpa, ayçiçeği ile çeşitli sebze ve meyvelerdir.

Çalışma alanımız içerisinde I., II., III. ve IV. sınıf kabiliyete sahip toprakların varlığı çok önemli bir faktördür. Kabiliyet olarak zengin olan topraklarda yapılan zirai üretimler yetersiz kalmaktadır. Bununla birlikte yapılan ziraat faaliyetleri oldukça dar sahalarda kalmıştır.

Çalışma alanımızda I. sınıf topraklar mineral madde bakımından zengin oldukları için en değerli toprak sınıfını oluşturmaktadırlar. Özellikle Kızılırmak ve Çoraközü Deresi havzasına yakın yerlerde yer alan I. sınıf topraklar 841,4 hektar alanı kaplamaktadır (Harita 6). Bu toprak sınıfı üzerinde yapılaşma ve zirai faaliyetler birlikte yapılmaktadır. Fakat yapılaşma, zirai faaliyetlerden daha baskındır. Yenidoğan, Çalılıöz, Ovacık, Yaylacık, Hüseyin Kahya ve Fabrikalar yapılaşmanın fazla olduğu mahallelerdir.

II.sınıf topraklar verim bakımından I. sınıf topraklar kadar olmasa da verim bakımında zengin topraklardır. II. sınıf toprak grubu I. sınıf toprak grubuyla yayılım bakımında paralellik göstermektedir. Çalışma alanımız içerisinde II. sınıf topraklar 2526 hektarlık alanı kaplar (Harita 6). Bu topraklarda verimli olmasına rağmen çok fazla değerlendirilememektedir. I. sınıf topraklarda olduğu gibi, bu toprak sınıfı üzerinde de yapılaşmayla birlikte zirai faaliyetler karışık halde yapılmaktadır.

Harita 6. Araştırma Sahası ve Yakın Çevresinin Arazi Kullanım Kabiliyeti Haritası

Osmangazi, Kimeski, Gündoğdu, Yuva ve Selim Özer özellikle yapılaşma ve zirai faaliyetlerin karışık halde yapıldığı mahallelerdir.

III.sınıf topraklar yoğun bir şekilde çalışma alanımızın kuzeyinde yayılış göstermektedir. Bu sınıf topraklar 624,7 hektarlık bir alana karşılık gelmektedir. Bu sınıf topraklarını çoğunlukta Kırıkköy, Etiler ve Kaletepe mahalleleri oluşturmaktadır.

Çalışma sahamız içinde I. ve II. sınıf topraklara göre verimliliği düşük olan bu topraklar üzerinde zirai faaliyetler yapılmaktadır.

Çalışma alanımız içinde son olarak görülen IV. sınıf topraklar, şehrin kuzeyinde ve güneyinde olmak üzere oldukça dar sahalarda görülmektedirler. Bu sahalar Etiler, Kırıkköy ve Kaletepe mahallelerinin bir bölümünde görülmektedir. Bu sınıfa dahil olan toprakların korunması zordur. IV. sınıf toprakları korumak için, eksik olan minerallerin tespit edilerek gerekli besin takviyelerinin yapılması gerekmektedir (Doğan, 2010:55). Bu toprak sınıfı çalışma sahamız içinde toplam 243,2 hektarlık alanı kaplamaktadır (Harita 6).

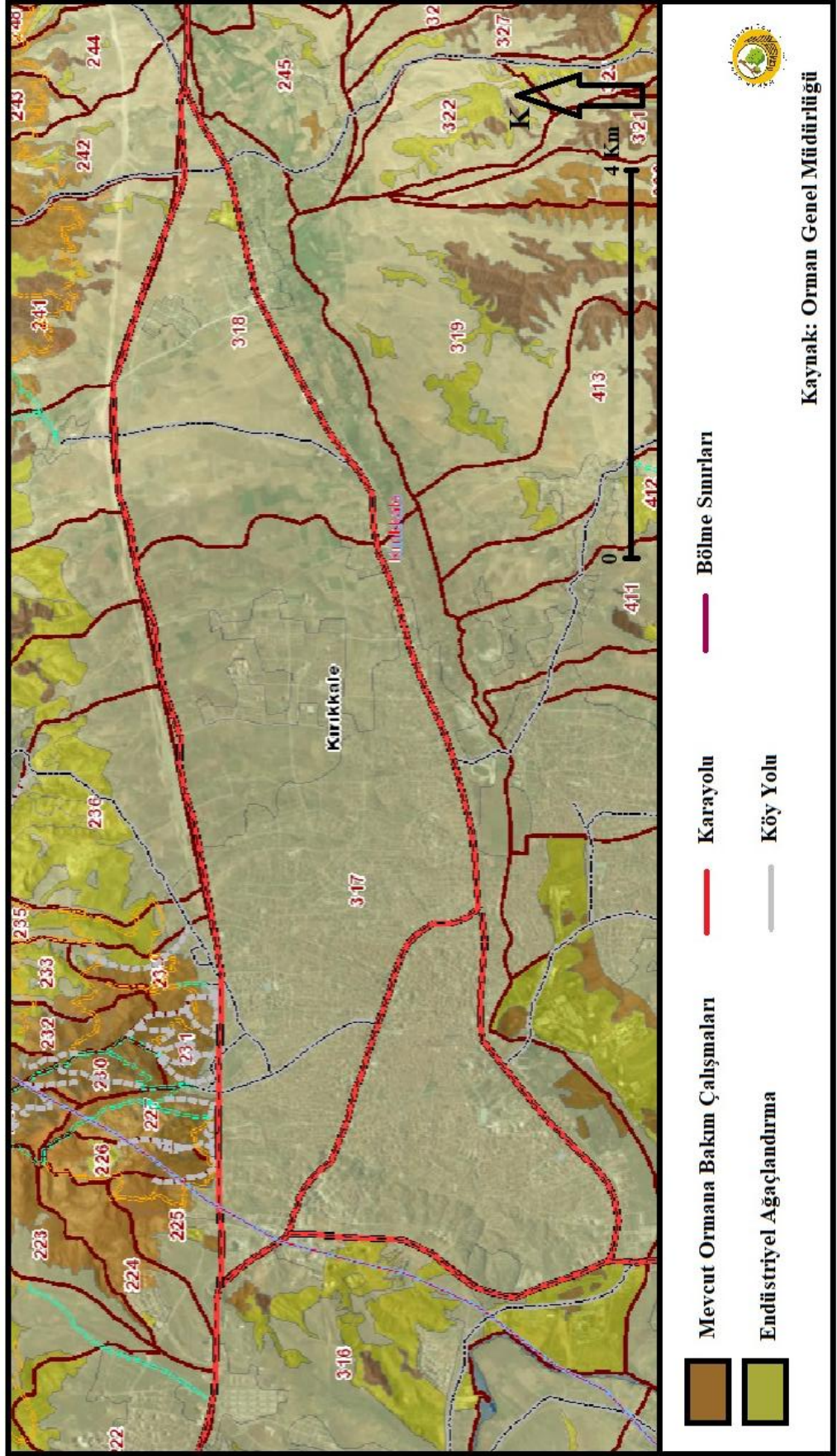
Şehirlerdeki arazi kullanımları (doku) bize o şehirdeki ekonomik, sosyal ve yönetsel politikalar hakkında bilgiler vermektedir (Yonca, 1993:1). Çalışma alanımızda temel ekonomik faaliyetlerin endüstriyel kuruluşlardan sağlanması nedeniyle toprak kullanımına çok fazla önem verilmemektedir. Fakat kırsalda durum bunun tam tersidir. Zirai faaliyetler için toprak büyük öneme sahiptir.

1.4.BİTKİ ÖRTÜSÜ

İklim özellikleri, yeryüzünde bitki türlerinin dağılışını ve karakteristik özelliklerini belirleyen en önemli fiziki unsurdur. Türkiye’de coğrafi konum sebebiyle dört mevsim belirgin olarak yaşanırken aynı anda da dört mevsim yaşanabilmektedir. Coğrafi konuma ek olarak denize göre konum, yükseklik ve rüzgar gibi lokal koşullarda iklim özelliklerinin şekillenmesine etki ederken bitki örtüsünün de çeşitlenmesine imkan sağlamaktadır (Üçoş, 2016:47-48).

Şehirler, doğal bitki örtüsünün büyük oranda tahrip edildiği veya değiştirildiği yerleşmelerdir. Fakat şehir içinde park, bahçe, oturma alanları, ağaçlar ve çimenler çokça bulunmaktadır (Aliagaolu ve Uğur, 2012:113). Bitki örtüsü, şehirlere görsellik açısından güzellik katmaktadır. Bitki örtüsünün görsel güzelliğın dışında asıl işlevi kirli havayı temizlemesidir. Fakat günümüz şehirlerinde bitki örtüsü yapılaşmadan kurtulamamış ya azalmış ya da yok olmuştur. Bitki örtüsü beşeri ve ekonomik faaliyetlere de etki etmektedir. Bitki örtüsü, birçok sanayi koluna ham madde kaynağı olur, doğal hayatın dengesini ve düzenini sağlar, toprağı ve suyu korur ayrıca kirli havayı da temizler.

Step veya diğeri adıyla bozkır, Orta Kuşak’ta yağış miktarının ağaç yetişmesine yeterli olmayacak kadar az olduğı yerlerde, mevsimlik (özellikle ilkbahar mevsimi) yağışlara bağılı olarak gelişen ve yaz kuraklığına dayanamayacak, yazın sararan ve ortadan kalkan ot formasyonuna denir (Dönmez, 1985:128). Bu durum sebebiyle, Kırıkkale şehrinde bitki örtüsü steptir. Kırıkkale ili, İran-Turan Flora Bölgesi’nin en batı ucunu oluşturmakta ve bir bakıma üç flora bölgesinin kesiştiğı noktada bulunmaktadır. İnsan söz konusu süreçte, yaşam alanını genişletip çevresini kendisine göre tasarlarırken birçok ekolojik ortamı da yok etmektedir (Gülersoy vd., 2014:741). Alandaki step formasyonları İç Anadolu Bölgesi’nin büyük kısmında olduğı gibi, farklı antropojenik etkiler sonucu regresif süksesyon ile oluşmuştur. Bu antropojenik etkiler alanda artarak devam ettiğinden birçok yerde step formasyonu da doğallığını yitirmiştir (ÇED, 2011:44-46). Şehir ve çevresinin yüksek kesimlerinde tahripten kurtulmuş bodur meşelerden ve kısmen de ardıçlardan oluşan ormanlık alanlar mevcuttur (Kırıkkale Belediyesi Kùltür Yayını, 2009:45).

Harita 7. Araştırma Sahası ve Yakın Çevresinin Orman Varlığı Haritası

Kaynak: Orman Genel Müdürlüğü

Kırıkkale şehri çevresinde yetişen bitkilerin çoğu kuraklığa dayanıklı ve kendiliğinden yetişen yabancı bitkiler olup başlıcaları geven, üzerklik otu, deve diken, yumak, stipa, bramus, yavşan otu, sütleğen, nane, papatya, madımak, ebe gümece, meyan otu ve kekiktir (Dönmez, 1985:128).

Kırıkkale şehri, orman yönünden pek zengin değildir. Çalışma alanımızın kuzeyinde kent ormanları olarak adlandırılan ve mesire alanı olarak kullanılan küçük bir ormanlık alan bulunmaktadır (Harita 7). 100. Yıl kent ormanı olarak geçen orman 281 hektar alanı kaplamaktadır. Kırıkkale Orman İşletme Müdürlüğü tarafından yapılan şehrin kuzeyinde yer alan kent ormanında ağaçlandırma çalışmaları halen devam etmektedir. Bu kent ormanı, şehrin ilk nüvesinin oluştuğu yer olan Kırıkköyü arazisine yakın konumdadır. Ormanlık alan içinde tür olarak genellikle sedir, ardıç, çam, dişbudak, akça ağaç türleri varlığını göstermektedir. Orman İşletmeleri Müdürlüğü tarafından bu tür ağaçların dikimi yapılmaktadır. Şehrin nüvesini oluşturan Kaletepe’de de ağaçlandırma çalışmaları yapılmaktadır.

Bitki örtüsünün bulunduğu alanlar genel olarak şehrin kuzeyinde yer almaktadır. Şehir içinde yeşil alanlar ve şehrin merkezinde bulunan Kaletepe’nin ağaçlık alanları dışında bitki örtüsü yüzeyi bulunmamaktadır. Bunların dışında genellikle şehrin doğusu, güneyi ve güneydoğusunda ekilen ve dikilen tarım alanları bulunmaktadır. Şehrin doğusunda yer alan Gündoğdu, Kimeski, Osmangazi mahalleleri ve çevresi genellikle tarım alanları olarak kullanılmaktadır.

Şehrin güneyinde sanayi tesislerine ait endüstriyel ormanlık alanlar bulunmaktadır (Harita 7). Şehir yakınında bulunan bu ormanlık alanlar insanlar tarafından yürüme, bisiklet binme, spor yapma gibi rekreasyonel faaliyetlerle de değerlendirilmektedir.

Çalışma alanımız içinde bitki örtüsü tahribi oldukça fazladır. Bu yüzden Kırıkkale Orman işletmeleri Müdürlüğü ağaçlandırma çalışmaları yapmaktadır. Fakat bu çalışmalar şehir için yetersizdir. Belediye teşkilatı da şehir içinde ağaçlandırma ve yeşil alan çalışmaları yapmaktadır fakat bu çalışmalarda yetersiz kalmaktadır. Şehir içinde iklime uygun türler yetiştirilmelidir. Ayrıca pasif, kullanılmayan yeşil alanlar yerine insanların kullanabilecekleri aktif yeşil alanlar yapılmalıdır. Şehir silüeti sadece binalardan ibaret olmamalıdır, tahrip edilen bitki örtüsünün yerine

yeşillendirme çalışmaları daha fazla yapılmalıdır. Mevcut ormanlar ise sürdürülebilir bir şekilde geleceğe aktarılarak kullanılmalıdır.

Çalışma alanımızda, bitki örtüsü step olması ve ormanlık arazi varlığının az olmasından dolayı orman ürünlerine dayalı faaliyetler çok gelişmemiştir. Varolan ormanlık alanlar sadece kırsal alanlara yakacak temini için kullanılmaktadır. Orman İşletme Müdürlüğü ve Belediye Teşkilatı birlikte çalışarak, Kırıkkale şehrinde iklime uygun türlerin çoğaltılmasını ve dikimini sağlamalıdır.

1.5. HİDROGRAFİK ÖZELLİKLER

Dünya’da ve Türkiye’de en yoğun yerleşme ve nüfuslanma alanları; iklimin ve vejetasyon süresinin uygun olduğu, civarında göl, deniz ve akarsu gibi bir hidrografik ünitenin bulunduğu, genellikle düşük yükselti kademesindeki ova tabanları ile çevrilidir (Özdemir ve Kardoğan, 1996:271). Yerleşmelerin kuruluşunda ve gelişmesinde su kaynaklarının yadsınamaz derecede önemi bulunmaktadır. Hatta akarsular birinci dereceden önemlidir (Yalçınlar,1976:37). Özellikle kurak ve yarı kurak sahalarda su kaynaklarının önemi kendini daha çok hissettirmektedir. Nitekim geçmişten günümüze kadar geçen sürede kurak ve yarı kurak alanlardaki tüm büyük yerleşmelerin su kaynakları etrafında geliştikleri görülmektedir (Aliağaoğlu ve Uğur, 2012:110). Akarsu kenarına veya bir su kenarına kurulan şehirlere Dünya’da ve Türkiye’de sayısız örnekler vardır. Kırıkkale şehri de akarsu kenarına kurulan şehirlere bir örnektir.

Türkiye’nin en uzun nehri olma özelliği gösteren Kızılırmak, Sivas ilinin Zara ilçesinden kaynağını alarak büyük bir kavis çizer önce İç Anadolu Bölgesi’ni kat eder ardından Karadeniz Bölgesi sınırlarına girerek Karadeniz’e sularını boşaltır. Kızılırmak; Sivas, Kayseri, Nevşehir, Kırşehir, Kırıkkale, Ankara, Aksaray, Çankırı, Çorum ve Samsun illerini geçtikten sonra Bafra’dan denize dökülür. 1355 km uzunluğundaki nehrin Çoraközü kolu Kırıkkale şehrinde geçmektedir ve yaklaşık olarak 20 km uzunluğundadır. Çoraközü deresi şehrin güneybatısında Kızılırmak ile birleşir. Şehir içinde akarsudan kaynaklı aşındırmalar meydana gelmiştir. Çalışma alanı içinden geçen Çoraközü deresi şehri kuzey ve güney olmak üzere ikiye bölmektedir (Harita 8). Akarsu havzası kuzeydoğu-güneybatı yönünde uzanış sergilemektedir. Şehir de bu yön doğrultusunda gelişip büyümektedir.

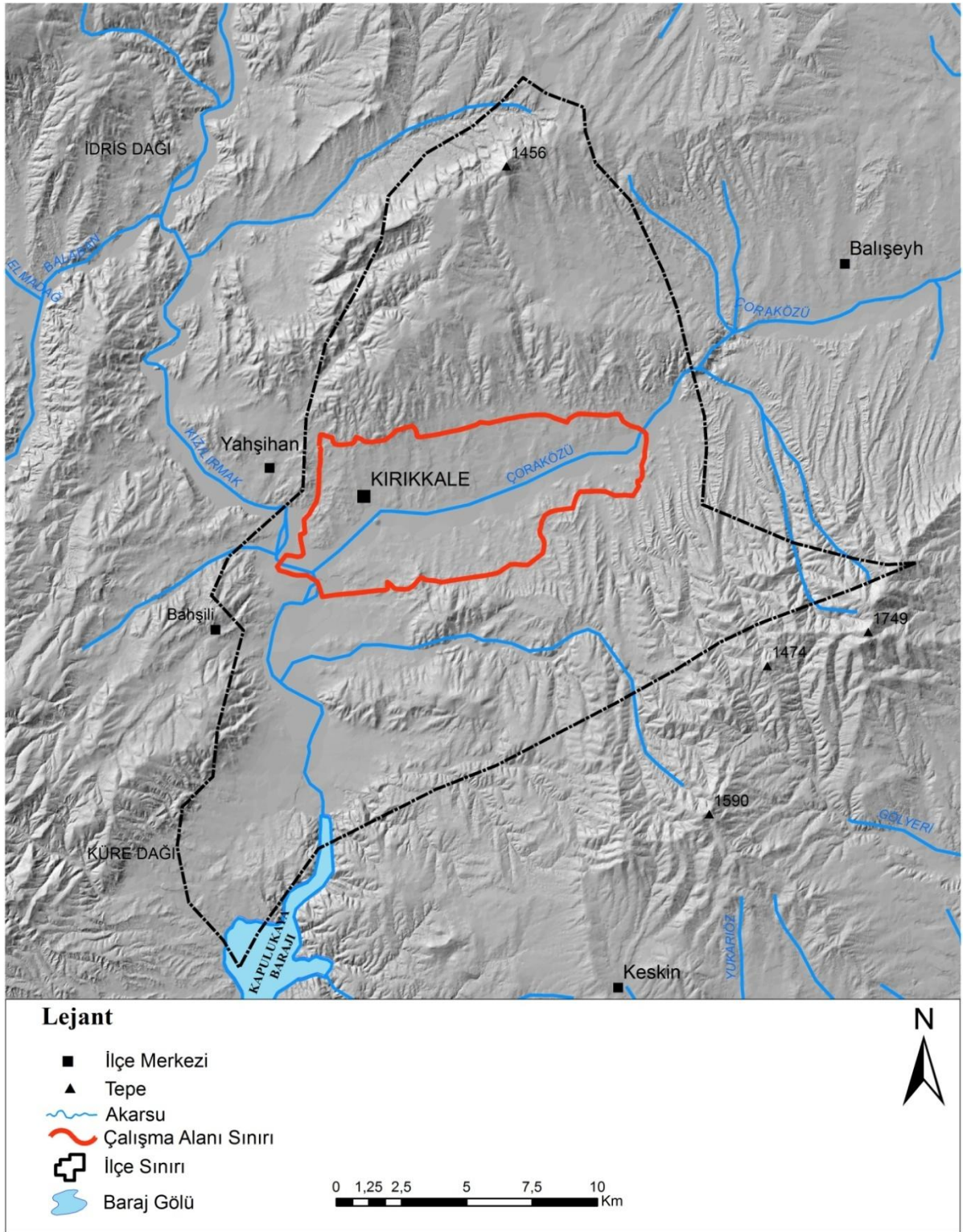
Büyüdükçe ve geliştikçe şehirlerin suya olan ihtiyaçları artmaktadır. Şehirlerde akarsular, arıtma tesislerinde arıtılarak ve saflaştırılarak içme ve kullanma suyu olarak değerlendirilmektedir. Çalışma alanımızda su kaynaklarını içme ve kullanma suyu olarak iki sınıfa ayırabiliriz. Birincisi şehir çevresinde yer alan tarım alanlarının sulanması için kullanılan su ve ikincisi de şehir merkezinde yer alan mahallelerde içme suyu olarak kullanılan sudur. Özellikle şehrin doğusunda yer alan; Kimeski,

Gündoğdu, Osmangazi, Akşemsettin; güneyinde yer alan; Yuva, Karşıyaka, Selim Özer, Bahçelievler; kuzeyinde yer alan; Etiler, Kaletepe, Bağlarbaşı; güneybatısında yer alan; Kızılırmak mahallelerinde tarım alanları bulunduğu için sulama amaçlı su kullanımları yaygındır. Mevcut su, şehir merkezinde yaygın olarak ev ve işyerlerinde içme suyu olarak değerlendirilmektedir. Bunun en önemli sebebi şehir merkezinde zirai faaliyetlerin yapılamamasıdır. Şehir merkez mahallelerinde su kaynakları içme ve ev-iş yerlerinde kullanma şeklinde olmaktadır.

Kırıkkale şehri, Çoraközü Deresi vadi tabanı düzlüğü ile kuru dere yatakları tarafından parçalanmış ve çevre tepelik alanlara doğru yükselen eğimli bir topografya üzerinde kurulmuştur (Gülyazı, 2004:17). Zaman zaman yağışların artış gösterdiği dönemlerde kuru dere yatakları taşmakta ve özellikle şehir merkezi sele teslim olmaktadır. Sanayi, Gündoğdu, Kurtuluş ve Gürler mahalleleri büyük oranda sele maruz kalan mahallelerdir.

Şehir merkezi, şehir merkezinin yakınında bulunan Bahçelievler ve Fatih Mahalleleri, MKEK'na bağlı Barut, Pirinç, Ağır Silah ve Çelik Fabrikaları, Çoraközü Deresi'nin taşkın alanları içine kurulmuşlardır (Gülyazı, 2004:17). Vadi boyunu takip eden demiryollarının ve karayollarının bulunması nedeniyle sevkiyatın ve ulaşımın daha kolay olması amacıyla fabrikalar ve mahalleler Kızılırmak ve Çoraközü vadisi içinde kurulup gelişmiştir (Kırıkkale Belediyesi Kültür ve Tarih Yayınları,2008:182-186).

Kırıkkale şehri içinde doğal göl veya gölet bulunmamaktadır. Fakat Kırıkkale ili genelinde irili ufaklı yaklaşık olarak 7 tane gölet bulunmaktadır (ÇED, 2011:19). İl genelinde bulunan göletler yaygın bir şekilde sulama amacıyla kullanılmaktadır. Göletler, sulama amacına ek olarak rekreasyonel faaliyetler içinde kullanılmaktadır. Göletler etrafında ağaçlandırma çalışmaları yapılmıştır. Bununla birlikte Kırıkkale şehrinde yaşayanlar buraları piknik alanı olarak kullanılmaktadır.

Harita 8. Araştırma Sahası ve Yakın Çevresinin Hidrografi Haritası

Çalışma alanımızın dışında olan ve şehrin yaklaşık olarak 15 km. güneybatısında bulunan, ilin enerji, içme-kullanma ve sanayiye su sağlamak amacıyla 1979 yılında inşaatına başlanan ve 1989 yılında inşaatı tamamlanarak kullanımı aktif hale gelen Kapulukaya Barajı yer almaktadır (Gülyazı, 2004:27, ÇED, 2011:17). Kapulukaya Barajı, şehir için gerekli olan enerji, içme- kullanma suyu ve sanayinin ihtiyacı olan suyun temini sağlamaktadır. Baraj, bunlara ek olarak şehrin gürültüsünden ve kirliliğinden az da olsa kurtulmak ve stres atmak isteyen insanların hafta sonlarında rekreasyonel faaliyetlerini gerçekleştirebilecekleri bir alandır. İnsanlar baraj çevresinde balık tutma, piknik yapma, güneşlenme vb. faaliyetlerini gerçekleştirebilmektedirler.

Baraj suyu seviyesi, yağışın azaldığı dönemlerde (yaz mevsimi) düşerken, yağışların arttığı dönemlerde (ilkbahar mevsimi) yükselmektedir. Su seviyesindeki azalma şehir de herhangi bir su sorunu oluşturmazken, su seviyesinin artması, şehre yakın yerlerde (özellikle çalışma sahasının batısı- Kızılırmak ile Çoraközü Deresi'nin birleşim yeri) fazla suyun tahliye edilmesi için baraj kapaklarının açılmasıyla nehir çevresinin sele maruz kalmasına neden olmaktadır.

2. BÖLÜM: YERLEŞME TARİHİ

2.1.Yerleşme Adının Kaynağı

İl merkezi olan Kırıkkale şehri Cumhuriyet döneminin yarattığı ve hızla geliştirdiği şehirlerden biridir. Böyle olmakla birlikte R. Kiepert'in hazırladığı haritada ve daha sonraki haritalarda Kızılırmak'a dökülen Çoraközü Deresi vadisinin kuzey kenarında Kırık adlı bir köy ve vadi içinde de Kürigin Kale adlı bir yer gösterilmiştir. Buna göre, vadi düzlüğü üzerinde askeri fabrikalar kurulmasına karar verilince onun etrafında gelişecek yerleşmeye de yakınındaki Kırık köyünün adı ile yine yakınındaki kale ismi birleştirilerek Kırıkkale adı verilmiştir (Tuncel, 1980:156). Ayrıca Osmanlı salnamelerinde de Kırıkkale ilinin genel adının günümüzde ilçesi olan Keskin olarak geçtiği bilinmekteydi.

Yerleşme adının, Kırıkkale şehir merkezinin kuzeyinde kalan Kırık köyü ile şehir merkezinde bulunan höyük şeklindeki Kaletepe'nin isminin birleşmesiyle oluşturulduğu söylenmektedir. 1925 yılında Kırık köyünün “köyü” kelimesi çıkarılarak ve Kaletepe'nin ise “tepe” kelimesi kaldırılarak Kırık Kale adını aldığı tahmin edilmektedir. Bu isim, bir şahıs veya herhangi bir kurum tarafından verilmeyip, bölgede yaşayanlar tarafından yapılan bir yakıştırma olarak kalmıştır ve günümüze kadar da devam etmiştir (Aslıyüce, 1974:19; Kırıkkale Belediyesi Kültür ve Tarih Yayınlar, 2008:2). Karakaya tepesi sırtlarında kurulan Kırıkköy'ün eski adı Ortaköy'dür. Fakat rivayet edilene göre 16. yüzyılda yaşanan salgın bir hastalık köyü kırıp geçirmiştir, bununla birlikte köyde yaşayanların büyük bir kısmı ölmüştür. Bu acı olaya ithafen köyün adı Kırıkköy olarak değiştirilmiştir (Kırıkkale İl Yıllığı, 1999:9; Kırıkkale Belediyesi Kültür ve Tarih Yayınları, 2008:1). Fakat yazılı kaynaklara göre böyle bir durumun söz konusu olmadığı görülmektedir. Yazılı kaynaklarda var olan bilgi Kırıkköy'nün adının Kırıklı cemaatinden geldiğidir. Yıldırım 1966'da yapmış olduğu çalışmasında Kırıkkale'nin ilk nüvesinin atıldığı Kırıkköy'nün adının nereden geldiğini açıkça söylemiştir. Şehre Kırıkköy'nün Kırık'ı Kaletepe'nin Kale'sinin birleşmesiyle Kırıkkale şehrinin isminin oluştuğunu söylemiştir ve buraya kadar anlatılanların güzel bir yakıştırma olduğunu ve doğru olduğunu dile getirmiştir. Fakat Kırıkköy'nün adı hakkında ise rivayetlerin

olduğundan bahsetmiştir. Kırıkköyü adını köy halkının 1500-1600'lü yılları arasında mahalli bir tabirle 'hastalıktan kıran geçirmesinden dolayı verildiği oranın yerlileri tarafından söylenmektedir ve böyle de bilinmektedir. O dönemde sıtma yüzünden köy halkının büyük kısmının da kırılıp öldüğü bir gerçektir. Bu olayın o yörede acı bir hatıra bıraktığı için adının kıran köy Kırıkköy olarak kaldığı ileri sürülmektedir. Fakat bu anlatılanlar belgeye değil de rivayetlere dayanmaktadır. Çankırı Sancağı'nın 1578 yılındaki tahrir defterinde Beş Yörük cemaatinden bahsedilmektedir. Adı geçen Yörük cemaatleri Ulaş, Cafer diğer adıyla Hacılar, Karacalı, Yahşihanlı, ve Yahşi Fakih nam- diğer Kırıklı cemaatidir. Yukarıdaki adı geçen cemaatlerin hepsi günümüzde bir yerleşim yeridir ki Yahşihan ilçe merkezi konumundadır. Bu sebeple Kırıkköy'ün adının sıtma hastalığından ölen insanlardan dolayı rivayetine göre değil de Kırıklı cemaatinin yerleştiği yer olarak söylenmesi daha nesnel olacaktır (Yıldırım, 1966:12).

Şehir merkezinde bulunan Kaletepe'nin de Hititler zamanından kalma bir yığma tepe olduğu tahmin edilmektedir fakat kapsamlı bir araştırma yapılmamıştır. Kaletepe'de yapılan yüzeysel araştırmalarda çanak- çömlek, mezar taşları, kabartma taşlar vb. kalıntılar çıkarılmıştır. Bu kalıntıların Kaletepe'den çıkarılması ve tepenin Hattuşaş şehrine 80 km. uzaklıkta olması Kaletepe'nin tarihi bir özellik taşıdığını açık bir şekilde göstermektedir (Atalay, 1989:63).

Günümüzde Kaletepe MKEK tesisleri içinde yer almaktadır ve çitlerle çevrilidir. Ramazan aylarında şehrin en yüksek noktası olduğu için, Kaletepe üzerinde ramazan topu atılmaktadır. Geçmiş yıllarda insanların rahat bir şekilde çıktıkları ve şehir manzarasını izledikleri yer olan Kaletepe'ye günümüzde çıkışlar yasaktır.

2.2. KIRIKKALE ŞEHİRİ'NİN KURULUŞU VE GELİŞİMİ

Yeryüzünde ilk insanın varoluşuyla birlikte beslenmeden sonra en önemli ikinci gereksinim, barınma ihtiyacı olmuştur (Sertkaya, 1999:59). Şehir ve nüfus çalışmalarında yerleşme tarihi oldukça önemli konulardan biridir. Şehir, yerleşme-nüfus birbirlerinden bağımsız olarak düşünülemez. Çalışılacak sahanın yerleşme tarihinin bilinmesi geçmişe ait verilerin daha doğru değerlendirilmesi açısından yol gösterici özelliktedir (Sertkaya Doğan, 2009:4). İnsanoğlu yerleşik hayata geçmeden önce Paleolitik'den itibaren sürekli olarak hareket halindeydi. Sürekli hareket halinde olan insanoğlu, yaşamını belirli bir süre toplayıcılık ve avcılıkla devam ettirmiştir. Bu dönemlerde insanlar doğaya bağlı ve doğanın sunduğu imkânlar dâhilinde yaşamını sürdürmüşlerdir. İnsanlar ilk zamandan itibaren yaşamlarını kolaylaştıracak uygun morfolojik üniteler içinde, zengin su kaynaklarının bulunduğu, zirai faaliyetlerin yapılabilirdiği ve ulaşım imkânlarının olduğu yerleri tercih etmişlerdir (Doğan, 2010:74).

Şehirler, tarih boyunca farklı kültür ve uygarlıkların ortaya çıktığı geliştiği farklı sosyal sınıflardan oluşmuş, belli başlı yaşam kurallarına uygun olarak insanların bir arada hayatlarını sürdürdükleri yerleşmelerdir (Ünal, 2012:849). Bu yerleşmelerin kuruluş tarihleri çok eskilere dayanmaktadır. Yerleşmeler çeşitli faktörlerin etkisinde gelişmektedirler. İlk yerleşmelerde görülen en önemli faktörler tarım ve ulaşım. Günümüzdeki şehirlerin ve çalışma alanımızın kuruluşuna etki eden faktör ise ticaret, ulaşım ve sanayidir.

Tarih boyunca yerleşmeleri önemli kılan faktörlerden biri de ulaşım faaliyetleridir. Önemli yolların güzergâhında olan yerleşmeler tarih boyunca hep göz önünde olmuştur. Kırıkkale, doğudan batıya giden yolların kesişim noktasında olmasından dolayı tarih boyunca değişik uygarlıklar tarafından kullanılmıştır. Kırıkkale, özellikle doğu-batı yol güzergâhı üzerinde olan bir şehirdir. Kırıkkale ilini içine alan bölgenin tarih geçmişi, eskiden idari olarak bağlı bulunduğu Ankara'nın tarihiyle paralellik göstermektedir (Kırıkkale Belediyesi Kültür ve Tarih Yayınları, 2008:5). Çalışma alanımız aynı zamanda kuzey-güney yönlü yolları da içinde barındırmaktadır.

Günümüzde ve geçmişte Kırıkkale'nin eskiçağ tarihini ortaya koyacak kapsamlı herhangi bir arkeolojik kazı yapılmamıştır. Fakat az da olsa bilimsel çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar bağlamında Kırıkkale ilinin Anadolu tarihiyle paralellik gösterdiği ortaya çıkmıştır (Ay, 1995:32).

Türklerden önce Kırıkkale bölgesinin çok eski bir tarihi bulunmaktadır. Bugünkü Kırıkkale il sınırları içinde kalan yerlerde bazı tarihi kalıntılar, höyük ve ören yerleri varlığı; araştırma incelemelerde M.Ö. yıllara ait arkeolojik kalıntıların mevcudiyeti, Kırıkkale ilinin ve çevresinin çok eski bir yerleşim sahası olduğuna birer kanıttır (Kırıkkale Belediyesi Kültür ve Tarih Yayınları, 2009:33; Ulukavak, 2011:91).

Kırşehir Kaman Kaleköyük'te arkeolojik kazılar yapan Japon bilim heyetinin il sınırları içinde yaptıkları yüzey araştırmalarında Kırıkkale il merkezi ve ona bağlı ilçe ve köyler içerisinde toplam 21 adet höyük ve düz iskân bulunmuştur (Kırıkkale İl Yıllığı, 2000:3). Bu höyüklerden ve iskân yerlerinden toplanan seramik örnekleri neticesinde bölgenin Kızılırmak kavsı dışında kalan alanlarında Neolitik Çağ ve sonrası, Kızılırmak kavsı içinde kalan yerlerinde Kalkolitik Çağ, Eski Tunç Çağı, Assur Ticaret Kolonileri Çağı, Hitit İmparatorluk Çağı, Frig ve Hellenistik- Roma Çağları ile Bizans, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine ait yerleşim yerleriyle o dönemin kültürlerini yansıtan kalıntılara rastlanılmıştır. Merkez ilçenin bulunduğu saha içinde yer alan en eski kalıntılar da Kalkolitik Çağ'a (M.Ö. 5000-1200) aittir. Bu bilgiler ışığında bugünkü Kırıkkale'nin yakın çevresinin yaklaşık olarak 7 bin yıllık yerleşim yeri olma özelliği sergilediği söylenebilmektedir (Karadeniz, 2006:35-36;Metin, 1997:1). Kırıkkale'nin Ankara'yı Yozgat yöresine bağlayan (Sakallı,1995:3-4; Metin:1997:1) ve doğu yörelerinden batı yörelerine geçişlerde bir geçit görevi gören bir konumda bulunması, bu şehrin önemini Osmanlılar döneminde de korunmasına imkan tanımıştır. Çalışma alanımız içinde kalan Büyükkaletepe Höyüğü'nün yüzey kısmında ele geçen geyik motifleriyle tipik Frig seramikleri dikkate alındığında bu merkezin Friglerin önemli bir yerleşim birimi olduğu kanaatine varılmıştır (Ay, 1995:35).

İlk çağlarda Galatia Bölgesi'nin sınırları içinde bu yöreden Ankyra'yı (Ankara) Yozgat yöresindeki Tayion'a bağlayan yol geçmekteydi. Önemli ilk çağ şehri olan

Accopbrigo’da bu yol üzerindeydi. Bu yolun oldukça büyük kısmı Kırıkkale sınırları içinden geçtiğine göre söz konusu önemli ilkçağ kentinin de bu bölgede olması kuvvetle muhtemeldir. Öyle ki bu yol güzergâhı, Anadolu’nun Türkleşmesinden ve Osmanlı İmparatorluğu döneminde dahi önemini korumuş olup “Bağdat Yolu” olarak önemli olan doğu yolunun belli bir kısmını teşkil etmektedir. Bahsedilen Bağdat Yolu çalışma alanımız içinden geçmektedir. Günümüzde Yenimahalle sınırları içerisinde bulunan Bağdat Yolu, yerel halk tarafından halen Bağdat Yolu olarak dile getirilmektedir.

Kırıkkale merkez ilçede bulunan ve şehir merkezinin de kuzeyinde kalan Kuzeren (Kızıldere) köyünün 3,5 km. kadar güneybatısında yer alan ve yaklaşık olarak 8 m. yüksekliğe sahip olan Kuzeren Höyüğü’nden toplanan çanak, çömlek parçaları Kalkolitik Döneme tarihlendirilmiştir. Kuzeren köyünün güneybatısı kısmında 150 m. çapında 5 m. yüksekliğinde Çatal Söğüt Höyüğü’nden derlenen seramik parçaların bazıları Eski Tunç Çağı’na bazıları da Asur Ticaret Kolonileri Çağı’na tarihlendirilmiştir (Kırıkkale İl Yıllığı, 2000:4; Gülyazı, 2004:18).

Kızılırmak yatağı içinde yapılan yüzey araştırmalarında yer alan düz yerleşim yerlerinde özellikle Kırıkkale’nin kuzeyinden güneyine doğru bir hat şeklinde uzanan bölgede bulunan höyüklerin bir kısmının Roma ve Bizans dönemlerine ait olduğu kanaatine varılan birçok çanak ve çömlek bulunmuştur. Anadolu’nun Roma İmparatorluğu himayesi altına girmesi yaklaşık olarak M.Ö. 129 yıllarına dayanmaktadır. Yine bu dönemde Roma İmparatoru olan Augustus Ankara’yı eyalet merkezi yapması, Kırıkkale’nin Ankara’ya yakın olması münasebetiyle siyasi, askeri ve ekonomik canlılıktan etkilendiği açık bir şekilde söylenebilmekte, yine bunlarla bağlantılı olarak Ankara ve çevresinde geniş bir ulaşım ağı kurulduğu ve Ankara’nın bu dönemde Anadolu’nun sekiz tarafından gelen yolların kesişme noktasında olduğu da bilinmektedir (Erdoğan, 2007:20-23; Kırıkkale Belediyesi Kültür ve Tarih Yayınları, 2008:13).

1071 Malazgirt Zaferi’nin kazanılmasından sonra Anadolu’nun kapıları Türklere açılmış, Anadolu hızlı bir şekilde Türk-İslam diyarı haline getirilmiştir. O dönemlerde Kırıkkale şehrini de içine alan bazı yörelerin ilk fethedilen İslam

beldelerinden olduğu ortaya çıkarılmıştır (Kırıkkale Belediyesi Kültür ve Tarih Yayınları, 2008:22).

Alparslan'ın emriyle fetihlere girişen Türk beylerinden Artuk, büyük bir orduyla Anadolu'ya girerek Kızılırmak ve Yeşilirmak havzalarını aşmıştır (Kırıkkale Belediyesi Kültür ve Tarih Yayınları, 2008:22). Türk beylerinin hızlı bir şekilde bu yöreleri fethetmesiyle birlikte Sivas, Kayseri ve Ankara boylarına hâkim olmaya başlamışlardır. Kırıkkale'de bu dönemde Ankara'ya bağlı bir yöre olarak kalmıştır. Bu sebeple Ankara ilk olarak Türklerin eline 1073 yılında geçmiştir ve Kırıkkale'de bu tarihten itibaren Türkleşmeye başlamıştır (Kırıkkale Kültür ve Tarih Yayınları, 2008:22-23).

Daha öncede belirtildiği gibi Kırıkkale yöresi tarihiyle Ankara tarihini i ie düşünmek gerekmektedir. Dönem dönem bazı Haçlı seferleri sırasında Kırıkkale tekrar Bizanslıların hakimiyetine girmiş olsa da 12. yüzyıldan sonra tamamıyla Selçukluların hakimiyetine girmiştir (Kırıkkale Belediyesi Kültür ve Tarih Yayınları, 2009:36).

Osmanlı devleti döneminde devletin kuruluş ve yükseliş yıllarında Kırıkkale ilinde kalabalık bir Türk nüfus barınmaktaydı. Türkmenlerin bir kısmı yazın yaylaklarda kışın da kışlaklarda hayatını idame ettiren konar-göçer hayat sürmekteydiler. Bu sebeple devamlı olarak nüfus hareketi söz konusuydu. O dönemlerde Kırıkkale ilinin genel ve Osmanlı salnamelerinde geçen adı bugün Kırıkkale ilinin bir ilçesi konumunda olan Keskin'dir. Keskin ismi o dönemde Kırıkkale ilinin yaklaşık olarak %80-%90'lık kısmına karşılık gelirken günümüzde Kırıkkale'nin bir ilçesidir. 1398 yılında Yıldırım Bayezid döneminde Orta Anadolu yöresi Kadı Burhaneddin Beyliği'nin toprakları Osmanlı'ya geçmesiyle birlikte Malatya'ya kadar olan Orta Anadolu yöresi Osmanlı'nın hakimiyeti altına alınmıştır (Kırıkkale Belediyesi Kültür ve Tarih Yayınları, 2008:37-38).

Sonraki asırlarda Orta Asya'dan, Anadolu'ya göç eden Oğuz Türk boylarından pek çok aşiret ve cemaat Kırıkkale bölgesinde iskan edilerek, buraların tamamıyla Türk ve İslam yöresi haline getirilmesi sağlanmıştır (Kırıkkale Belediyesi Kültür Yayınları, 2009:36).

Keskin ve halisi 16. yüzyılda önemli bir Türkmen yerleşim bölgesidir. Bu yüzyıldan itibaren ortaya çıkan değişik cemaat ve aşiretlerden dolayı Osmanlı Devlet adamları bu yöreyle oldukça fazla bir şekilde meşgul edilmiştir. Bu sebeptendir ki, Osmanlı arşiv belgelerinde Kırıkkale adıyla değil de o zaman ki anılan Keskin adıyla sıklıkla bahsedilmektedir (Kırıkkale Belediyesi Kültür ve Tarih Yayınları, 2008:60). Osmanlı idari yapısı içinde bulunan Kırıkkale ilinin 19. yüzyıl başlarına kadar Dinek, Konur ve Keskin kazalarından oluştuğu anlaşılmaktadır (Pekgöz, 2002:15).

Balkan Harbi (1912-1913) sırasında Rumeli'nin büyük oranda kaybedilmesi ve düşman hareketlerinin İstanbul'u tehdit etmesi üzerine İstanbul'da bulunan silah ve cephane fabrikalarının Anadolu'da güvenli yerlere taşınması gündeme getirilmiştir. Bu durum değerlendirilmiş, uygun olan yerler belirlenmiş ve ilgili ekip inceleme ve araştırma yapmak için Anadolu'nun uygun sahalarına gönderilmiştir. Milli mücadele sırasında gerekli görülen teçhizatları karşılamak amacıyla Ankara'da ve Anadolu'nun uygun bölgelerinde işletmeler kurulmuştur. Özellikle 1921 yılında ve sonrasında, silah sanayi Anadolu'da tekrar canlanmaya başlamıştır. Anadolu'nun dört bir yanından Ankara, Erzurum, Eskişehir, Keskin, Kayseri ve Konya'da kurulan silah tamir bakım, cephane, fişek fabrikaları yurdun dört bir yerinden subayların, işçilerin ve mühendislerin o illere gitmesine imkan tanımıştır (Kırıkkale Belediyesi Kültür ve Tarih Yayınları, 2008:165-166).

Cumhuriyet döneminde ve günümüze yakın tarihlerde kurulan şehirler, sanayileşmeye bağlı olarak ortaya çıkmıştır (Kaypak, 2014:352). Kırıkkale şehri de ordunun silah ihtiyacını karşılamak üzere 1925 yılında kurulmasına karar verilen sanayi tesislerine bağlı olarak kurulmuştur. Bu sanayi tesisleri Çoraközü vadisinin taban düzlüğünde yer almaktadır. Bu nokta aynı zamanda tren istasyonuna da yakın konumda olduğundan şehrin ilk nüvesi İstasyon ve Fabrikalar Mahallesi adını almıştır. Şehir bu noktadan başlamak üzere genişlemiş vadi tabanından yamaçlara ve hatta plato sathına doğru yayılış göstermiştir (Tuncel, 1980:156; İl İl Büyük Türkiye Ansiklopedisi:933). Şehirlerin günümüzdeki durumlarını anlamada, kuruluş ve zaman içindeki gelişimini-değişimini bilmek oldukça önemlidir. Geçmişin izlerini taşıyan mahalleler şehrin gelişimini yansıtmaktadır (Yörük, 2012:287). Yukarıda

bahsi geçen İstasyon ve Fabrikalar mahalleleri şehrin gelişmesine tanıklık eden mahallelerdir.

Cumhuriyet'in ilanı ve yeni devletin kurulmasıyla birlikte Keskin'in köyleri olan Yahşıhan, Ahılı ve Yuva köyleri arazilerinin kesiştiğı yerde silah ve mühimmat fabrikaları kurulmuştur. Fabrikalar kurulmadan önce bu araziler boş, kullanışsız ve bataklık sahalar olduğı bilinmektedir. Dolayısıyla sivrisineğı bol olan bu sahadan geçen yolcular bu alanlarda konaklamak istemezler. Bununla birlikte o tarihlerde şehrin 3 km. kuzeyinde en yakın köy konumunda olan Kırıkköyü'nde konaklama yaparlardı. O dönemde ulaşım bakımından oldukça önemli olan demiryolu Yahşıhan'dan geçmiştir. Bahsi geçen dönemlerde Yahşıhan, hem konaklama için hanların, hamamların hem de askeriye için önemli depo ve tesislerin bulunduğı ulaştırma merkezi olmuştur (Kırıkkale Belediyesi Kültür ve Tarih Yayınları, 2008:181).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması sırasında sanayileşme programları arasında yer alan bugünkü Kırıkkale şehri, o tarihlerde 12 haneli olarak bilinen Kırıkköyü'dür. Kırıkkale şehrinin temellerinin atılmasında güvenlik, Ankara'ya yakınlık, doğudan batıya kuzeyden güneye giden yolların stratejik konumunda olması, demiryolu varlığı, Kızılırmak vadisi gibi elverişli bir coğrafi ünitenin varlığı gerekçe gösterilerek Kırıkkale şehrinin temellerinin atılmasında önemli etmenler olmuştur. Hızlı bir gelişme süreci içerisine giren Türkiye'de nüfus değışmelerinin en belirgin coğrafi göstergelerinin başında hiç kuşkusuz giderek yoğunlaşan bir kentleşme olgusu gelmektedir. Türkiye'de hızlı nüfus artışı, kırsal kesimde tarım teknolojilerindeki ve üretimin örgütlenmesinde ki köklü değışiklikler ve bunlara bağılı olarak kırsal nüfusun iç göçler yoluyla kentlere yönelmesi sonucu özellikle 1955 yılından sonra hızlı bir kentleşme süreci içine girmemizi sağlamıştır (Kocakuşak, 1996:75). Kırıkkale, Cumhuriyet dönemi sanayiye (özellikle savunma sanayine) bağılı olarak kurulmuş ve gelişmiş bir şehir karakteri sergilemektedir (Gülyazı, 2004:19; Atalay,1989:61; Oğuz, 2006:35). Şehirlere yönelik kırsal kesimden gelen göçler büyük oranda merkeze yakın mahallere yerleşmektedir. Kırıkkale şehri ilk kurulduğunda kırsal karakter görünümündeydi ve ilk göçle gelen insanlar sanayi tesisleri etrafına kurulan lojmanlara yerleşmişti. Sonrasında şehir

geliştikçe görünümü kırsal karakterden uzaklaşmaya başlamış ve daha sonrasında da yeni gelen göçlerle şehir merkezine uzak mahallelere yerleşilmeye başlanmıştır.

3. BÖLÜM: KIRIKKALE ŞEHİRİ'NİN MEKÂNSAL GELİŞİMİ

Bir şehri, yalnız başına doğal veya toplumsal bir birim olarak kabul etmemek gerekmektedir. Şehirlerde yaşayan insanlar ile kırsalda yaşayan insanların hizmet alım türleri farklılık göstermektedir. Şehirde yaşayan insanlar, kırsaldakilere göre daha kaliteli hizmet almaktadırlar (Şenol, 2018:96). Zira şehirler; binaları, caddeleri, parkları gibi yerleşmeyi meydana getiren unsurların yanında; örf ve adetleri, çeşitli toplumsal kurumlarıyla şehrin yerleştiği sahadan daha geniş bir alana yayılan hizmetlerini karşılayan merkezlerdir (Göney, 1995:3). Bu sebeple de şehirlerin alanları büyüdükçe, arazi kullanımlarında değişimler meydana gelmektedir. Hızla artan nüfusun konut ihtiyacının karşılanabilmesi, sanayi tesisleri için yeni alanların açılabilmesi (Yıldız, 2016:36), hane halkının ve ailelerin genişleyerek daha fazla konutlara ihtiyaçlarının olması şehirlerde yatay büyüme olabileceği sonucunu doğuracağı gibi dikey büyüme sonucunu da doğurmaktadır.

Kırıkkale şehri, doğal ve beşeri çevrenin en uygun olduğu alanlar arasında yer almaktadır. Çalışma alanımız, morfolojik olarak vadi tabanı içinde yer alması, kışların çok sert geçmemesi, beşeri olarak Cumhuriyet dönemi ve sonrasında sanayi tesislerinin kurulması, doğuya-batıya ve kuzeye-güneye giden yolların güzergâhında olması sebebiyle her zaman önemli olmuştur. Kırıkkale şehri tüm bu doğal ve beşeri faktörlerin etkisiyle cumhuriyetten günümüze mekânsal olarak değişmiş ve gelişmiştir.

Çalışmamızın bu bölümünde Cumhuriyet döneminde oluşturulan ve genç bir şehir olan Kırıkkale şehrinin mekânsal gelişimi ortaya konmuştur. Bunun için Kırıkkale şehrinin hızla şehirleşmeye başladığı Cumhuriyet dönemi periyodik olarak (1940-2017 yılları arası) Harita Genel Komutanlığı (HGK)'ndan alınmış hava fotoğraflarıyla analiz edilmiş ve zaman içinde meydana gelen değişimler haritalandırılarak nedenleri ve sonuçlarıyla açıklanmıştır.

3.1. YERLEŞME - ORTAM İLİŞKİSİ VE MESKEN ÖZELLİKLERİ

Yerleşmeler de tıpkı canlı varlıklardaki prensipler açısından doğar, gelişir ve sonunda ölürler. Yüzyıllar önce kurulmuş yerleşme birimlerinin varlıklarını sürdürebilmeleri ancak yeni ortaya çıkan faktörlere uyum sağlamasıyla mümkün olabilmiştir (Tunçdilek, 1986:1-4). Şehirler, zaman içerisinde gerçekleşen teknolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel değişimlerden etkilenmektedirler. Bu sebeple şehirler, büyür ve gelişirler. Şehirler geliştikçe ve büyüdükçe düzenlenmiş bir çevre gereksinimleri ölçüsünde birbiri ardınca sıralanır (Harris, 1997:122). Münferit evden köy, kasaba ve şehre kadar her yerleşme daima kendisinin kapladığı alandan çok daha geniş yer kaplayan bir ekonomik faaliyet sahasına denk gelir ve yerleşme noktaları, ekonomik faaliyet sahaları dâhilinde çok küçük noktalar halinde görülür (Tanoğlu, 1969:213). Şehrin bulunduğu sahaya ilişki, şehrin ekonomisi geliştikçe daha bağımlı bir hal alır. Özellikle Türkiye’de il merkezlerini meydana getiren yerleşmeler ile fiziki coğrafya şartları arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Yükselti, bakı, iklim, toprak, hidrografya gibi özelliklerin birisinin veya birkaçının yerleşme yeri seçiminde ön planda olduğu görülür (Özdemir ve Kardoğan, 1996:271). Bu karşılıklı ilişki fiziki ve beşeri faktörlerin etkisinde gelişmektedir.

Şehirlerin kurulduğu sahaya, hem beşeri hem de fiziki faktörler etki eder. Bu sebeple yerleşmeye etki eden faktörler çeşitlilik göstermektedir. Kentsel alanlarda; ekonomik, sosyal, kültürel, siyasi ve idari yapılarda meydana gelen değişimler fiziksel mekânı şekillendirmektedirler. Ortaya çıkan zıtlıklar- farklılıklar beraberinde benzerlikler taşıyabilmektedirler (Taner, 2014:379). Kırıkkale şehrinin kurulmasında fiziki faktörlerden ziyade beşeri faktörler daha ön planda olmuştur. En önemli beşeri faktörde sanayi tesislerinin kurulması olmuştur. Çalışma alanımızda sanayi tesisleri 1920’li yıllarda etkisini göstermeye başlamıştır. Şehrin tarihi geçmişinin daha öncesi de bulunmaktadır. Şehrin ilk nüvesinin olduğu yer Kırıkköyü arazisidir. Çalışma alanımızın kuzeyinde kalan Kırıkköyü arazisi şehir merkezine yaklaşık olarak 3 km mesafededir. İlk olarak Kırıkkale cemaatinin kaldığı bilinen Kırıkköyü arazisi,

yerleşmenin ilk nüvesini oluşturmaktadır. Yerleşmeler, sonrasında çalışma alanımızın güneyine doğru gelişmiştir.

Konum, yerleşmelerin gelişmesine de etkili olan coğrafi unsurlar biridir. Büyükşehirlere yakın, endüstri yatırımlarının yapıldığı, ana yolların güzergâhlarında yer alan, askeri birliklerin yerleştirildiği veya sosyal, kültürel ve ekonomik etki alanları geniş yerleşmelerin kısa sürede gelişme göstermeleri beklenirken, dar bir alana idari hizmet verecek olan yerleşmelerin büyüme şansları son derece sınırlı olacaktır. Kırıkkale şehri de dar bir alana hizmet verecek durumdadır (Özgür, 1996:28). Kırıkkale şehrinde gelişme sadece sanayi tesisleriyle sağlanabildiği için şehrin görünümündeki değişiklik bir süre sonra durma noktasına kadar gelecektir. Bu şehrin gelişmesi, şehir içerisinden demiryolu geçirilerek, tugay kurularak, eğitim kurumları açılarak, sanayi teşvikleri sağlanarak desteklenmiştir. Ancak şehrin vadi içinde kurulmuş olması artan nüfusun ihtiyaçlarına cevap verememiştir. Çok fazla eğitim derecesine sahip olmayan yamaçlar kısmen uygun olduğu için şehir vadi tabanı içinde gelişmek zorunda kalmıştır. Önemli demiryolu ve karayolu bağlantılarının olması, sanayi tesislerinin kurulması, morfolojik olarak vadi tabanı düzlüğünde yer alması, iklim bağlamında kışların çok sert geçmemesi çalışma sahamızda yerleşmenin kurulması ve büyümesi için önemli özellikleri oluşturmaktadır. Şehirden geçen mevcut demiryolu sanayi tesisleriyle yerleşim alanları arasında bir sınır oluşturmaktadır. Şehrin kuzeyi yerleşim bölgesi, güneyi de sanayi bölgesidir. Kırıkkale şehrine ilk göç eden insanlar, kırsaldan geldikleri için yanlarında hayvanlarını ve tarım yapabilecekleri taşınabilir aletlerini de getirmişlerdir. Bu manada sanayi bölgesi dediğimiz şehrin güney kesimlerinde kalan geniş tarım arazilerinden zirai faaliyetler için yararlanmışlardır. İklimin elverdiği şekilde çeşitli sebze ve meyve yetiştiriciliği yapmışlardır.

Kırıkkale şehrinin günümüzdeki görünümü almasında önemi büyük olan sanayi tesisleri 1920'lerden sonra şehrin mekânsal gelişimini şekillendirmeye başlamıştır. Şehrin ilk kuruluş dönemlerinde Kaletepe'nin kuzeyinde birkaç han, bakkal ve az sayıda hizmet birimi bulunmaktaydı. Konut alanlarının genişlemesinden sonra bu bölge şehir merkezini oluşturmuştur (Yıldırım, 2010:82). Öncelikli olarak yerleşmeler sanayi tesislerine yakın yerlerde kurulurken daha sonra sınırların çok

dışına çıkmıştır. Konut alanları, sanayi alanlarının güneyine taşmış ve burada iki mahalle kurulmuştur. Çalışma alanımızda sanayi tesislerinin kurulmasıyla ilk olarak Fabrikalar Mahallesi ortaya çıkmıştır. Fabrikalarda çalışan sivil ve askeri personellerin kaldığı lojmanlardan oluşan bu mahalle demiryoluna bağlı olarak oluşan İstasyon Mahallesi takip etmiştir. Bunlar ortaya çıkan en eski mahallelerdir.

Kuruldukları yer bakımından günümüzde konut alanları kuzeyde Kırıkkale tepelerine kadar uzanırken batıda Yahşihan ile doğuda Mahmutlar köyü ve güneybatıda da Bahşili ilçesi ile birleşme yolundadır (Yıldırım, 2010:82). Yahşihan ilçesi ile birleşme yolunda olmasının temel de iki sebebi vardır. Bunlardan birincisi doğal, ikincisi de beşeri sebeplerdir. Doğal sebebi; Çoraközü deresinin Kızılırmak'a karıştığı vadi taban düzlüğünün geniş olmasıdır. Beşeri sebepleri; Yahşihan ilçesinin Kırıkkale'ye en yakın ilçe konumunda olması, Ankara'ya yakın olması ve çalışma alanımız için büyük ekonomik ve sosyal etkileri bulunan Kırıkkale Üniversitesi'nin bu ilçe sınırları içinde yer almasıdır. Çalışma alanımızın Güneybatı'ya doğru gelişmesi ise büyük sanayi tesislerinin (MKEK'nin bazı tesisleri, Tüpraş) Bahşili sınırları içinde yer almasındandır. Vadi güneybatıya doğru genişlemekte ve düzleşmektedir. Çalışma alanımızda doğu da yer alan mahalleler genel olarak kırsal karakter göstermektedir. Doğuya doğru genişlemesinin sebepleri arasında da tarım alanlarının burada olması ve şehrin gürültüsünden, kirliliğinden uzaklaşmak isteyenler insanları için oluşturulan tek veya iki katlı konutların varlığıdır.

Hem küçük hem de büyük her yerleşme, ekonomik faaliyet sahasının bir unsurudur. Bu sebeple her yerleşme, kendi iç yollarından bağlı olduğu yerleşmeye ve ekonomik faaliyet sahasının diğer kısımlarına dış yollarla bağlanmaya muhtaçtır. Böylece her yerleşme sahası zamanla bir değişim sahası haline gelmektedir. Ulaşım ağı içinde zamanla elverişli şartlar gösteren, mesela merkezi durumda olan veya işlek ve hinterlandı geniş deniz kıyısında veya seyrek nüfus ve elverişli nehirler üzerinde, iktisaden birbirini tamamlayan dağ ve ova gibi farklı tabii bölge sınırlarında yer alan yerleşmeler, bu elverişli coğrafi mevkileri sebebiyle zamanla büyük değişim ve ticaret merkezleri haline gelebilirler (Tanoğlu, 1969:213). Çalışma alanımızda gerek bulunduğu coğrafi mevkii gerekse de sahip olduğu ekonomik faaliyet sebebiyle zaman içinde bulunduğu alanda önemli değişiklikler göstermiştir.

Çalışma alanımızda yerleşmelerin yoğunlukla bulunduğu yer vadinin kuzey yamaçlarıdır. Çalışma alanımızda, güneye doğru inildikçe yerleşmelerin seyrekleştiği açık bir şekilde görülmektedir. Yerleşmelerin kuzeyde yoğunlaşmasının sebepleri arasında; sanayi tesislerinin ve tarım alanlarının büyük bölümünün Çoraközü deresinin güneyinde ve doğusunda yer alması gösterilmektedir. Güney ve doğuda büyük alanların sanayi ve zirai faaliyetler için tercih edilmiş olması, kuzeyde yerleşmenin yoğun olmasına neden olmuştur.

Çalışma alanımızda özellik son 10-15 yıllık süreçte inşaat sektörü hızlı bir atılım göstermiştir. Bu atılım sayesinde modern konutlar yapılmıştır. Nitekim modern konutlar Kırıkkale Otogarının bulunduğu kuzeybatıda yoğunluk kazanmaktadır (Foto 27).

Foto 27. Çalışma Alanımızın Kuzeybatısındaki Müstakil Evlerle Çok Katlı Apartmanlar

Bir yerleşim biriminde bulunan meskenler o bölgenin coğrafi durumu (fiziki ve beşeri özellikler), din, kültür, gelenek, görenek ve sosyal yaşantı gibi özelliklerini yansıtmaktadır. Meskenlerin türleri ve tipleri iklimle yakından ilişkilidir. Kış şartlarının sert ve soğuk geçtiği yerlerde meskenlerin çatıları dik, dar ve pencereleri küçüktür. Yaz mevsimin ılık veya sıcak geçtiği yerlerde de çatılar düz veya düze yakın, pencereler ise geniştir. İklim özellikleri mesken tiplerinden farklı olarak yapılaş malzemelerine de etki etmektedir. Geleneksel meskenler, İç bölgelerde (Doğu Anadolu, İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi) kerpiç, kıyı bölgelerde ise ahşap (Karadeniz Bölgesi) ve taş (Akdeniz ve Ege Bölgesi) malzemeler mesken yapımında kullanılmaktadır.

Foto 28. Kırıkkale Şehri'nde Bulunan Geleneksel Kerpiç Mesken

Foto 28'de görüldüğü gibi çalışma alanımızda kerpiç meskenler karakteristik olarak görülebilmektedir. İklimin karasal olmasına bağlı olarak geçmiş dönemlerde yaygın

olarak görülen kerpiç meskenlerin sayısı günümüzde oldukça azdır. Çalışma alanımızda bu ve benzeri meskenler şehir merkezi dışında özellikle doğu ve güney mahallelerde görülmektedir.

Foto 29. Kırıkkale Şehri’nde Bulunan Geleneksel Kerpiç Mesken

Foto 28 ve 29’da görülen meskenin alt katının kerpiç, üst katının ise tuğlayla örüldüğü görülmektedir. Meskenin merdiveni ve giriş kapısının bulunduğu yüzü sıvalı ve boyalıdır. Günümüzde barınma ihtiyacı için kullanılan geleneksel meskenin günümüzdeki sayısı oldukça azdır.

Çalışma alanımızdaki mesken özellikleri genellikle betonarme malzemelerden oluşmaktadır. Şehrin doğusunda ve güneyinde bulunan mahallelerde kırsal

karakterler görüldüğü için geleneksel meskenler görülebilmektedir. Özellikle şehrin merkezinde ve kuzeyinde bulunan mahallelerde de şehrsel karakter göstermektedir. Bu alanlarda bulunan meskenler modern, çok katlı site veya apartman dairelerinden oluşmaktadır.

Çalışma alanımızda Merkezi İş Alanı (MİA) ve Ticaret Merkezleri'nin hemen kenarında bulunan mahalleler çekirdek kısmını oluşturmaktadır. MİA ve Ticaret Merkezlerinin çevresinde bulunan mahallelerde bitişik nizam 5-7 kat arası apartmanlar bulunmaktadır. MİA ve Ticaret Merkezlerinin çevresinde Fabrikalar, Yenidoğan, Gürler, Ovacık, Yaylacık, Tepebaşı, Kurtuluş, Güzeltepe mahalleleri bulunmaktadır. Bu mahallelerde mesken yapımı için kullanılan malzeme beton ve demirdir.

MİA'ya, Ticaret Merkezi'ne ve dolayısıyla şehir merkezine uzak olan mahalleler de bulunan meskenler genellikle bahçeli, tek veya iki katlıdır. Şehrin özellikle doğusunda ve güneyinde bulunan mahalleler kırsal karakter göstermesine rağmen şehre has meskenleri de barındırmaktadır. Tarım alanlarının büyük çoğunluğu bu mahallelerde bulunmaktadır. Evlerin bazıları ikinci konut özelliğindedir. Sadece hafta sonları veya yaz aylarında kullanılmaktadır. Kimeski, Gündoğdu, Bahçelievler, Karşıyaka, Bağlarbaşı, Fatih, Osmangazi, Yuva, Selimözer ve Kızılırmak mahalleleri bu kesim içerisinde yer almaktadır. Bu mahalleler, şehrin gürültüsünden, kalabalığından ve kirliliğinden uzaklaşmak isteyenler için en ideal alanlardır.

Son olarak da çok katlı, beton ve demir malzemelerden yapılan meskenler de bulunmaktadır. Bu tip meskenlerin bulunduğu mahallelerin kuruluşu günümüze çok yakındır. Birçok siteden oluşan, kat sayısı fazla ve birbirine bitişik halde yapılan meskenler, gelir seviyesi yüksek olan insanların ikamet edebilmektedir. Bu alanlarda bulunan apartman ve sitelerdeki daireler 200 ile 300 m² arasında değişen genişliğe sahiptir (Foto 30 ve Foto 31). Tam cephe, site, otopark, çocuk parkı ve akıllı ev vb. özellikleri de bulunmaktadır.

Foto 30. Kırıkkale Şehri'nin Kuzeyinde Bulunan Modern Meskenler

Foto 31. Kırıkkale Şehri'nin Kuzeybatısında Bulunan Modern Meskenler

Geçen 10 yıllık süreçte mesken yapım malzemelerinde ve şehrin mekânsal büyüme alanında büyük oranda gelişmeler ve değişimler meydana gelmiştir. Şehir batıya ve kuzeybatıya doğru genişlemiş ve bina kat sayısında artışlar meydana gelmiş, bitişik nizam, kullanılan malzeme, oda sayısı vb. ek, eklenti ve yapı türleri değişmiştir.

Mesken özellikleriyle ilgili olarak diğer bir önemli husus da çalışma alanımızın 1., 2. ve 3. dereceden deprem bölgesinde yer almasıdır. Deprem şiddetine bağlı olarak binalarda oluşan hasarı arttıran önemli unsurlardan bazıları da, binaların yapımında kullanılan malzeme, malzemenin kalitesi, yapı tekniği ve işçilik gibi özelliklerdir (Temurçin, 2009:175). Yapı tekniği ve kullanılan malzeme türü bakımından şehrin eski yerleşim yerleri hemen şehrin merkezinde yer almaktadır. Burada yapılan binaların bazıları tuğla örgü olduğu için oldukça sağlam ve dayanaklı yapıdadır. Fakat çalışma alanımız içinde yeni oluşturulan yerleşim yerleri ise betonarme, çok katlı ve bitişik nizam şeklinde olmasından dolayı olası bir deprem de (eski yapı- tekniği kullanılan binalara göre) ilk zarar görecektir yerlerin başında gelmesi kuvvetle muhtemeldir.

Çalışma alanımızda, şehrin alt yapı, üst yapı ve konut iyileştirmelerini içeren kentsel dönüşüm yerinde yenileme projesi kapsamında Kırıkkale Şehri'nde kat yüksekliğine ve kullanılan malzemelere sınırlandırma getirilmiştir. Aktif olarak konut alanı olarak kullanılan fakat ısı yalıtım izolasyonu olmayan binalar için ısı yalıtım izolasyonları yapılmaya başlanmış ve çoğunluğu bitirilmiştir.

Bu dönem içinde çalışma alanımızda 4.599 kişi yaşamaktadır. Bu nüfusun büyük çoğunluğunu sivil ve askeri işçiler oluşturmaktadır.

Foto 3. Kaletepe ve Fabrikalar Lojmanları

Foto 4. Günümüzde Kaletepe

Şehir merkezinde bulunan, bir höyük yerleşmesi olan ve çeşitli uygarlıklara ev sahipliği yapan Kaletepe ve çevresinde ilk mahalleler ve sanayi tesisleri kurulmuştur (Foto 3). İlk dönemlerde şehrin büyük kısmını gören Kaletepe'ye çıkışlar serbestken, günümüzde MKEK arazileri içinde yer aldığı için çıkışlar yasaklanmıştır.

Foto 5'te de görüldüğü gibi şehrin hemen içinden geçen Çoraközü Deresi'ne kanalizasyon sularının karıştığı görülmektedir. Bu sebeple o dönem için pis koku ve sivrisinek barındırması gerekçesiyle morfolojik olarak yerleşmeye müsait olmasına rağmen akarsuyun her tarafına yerleşme sağlanamamış sadece lokal anlamda dar bir sahaya yerleşilmiştir.

1940 yılı öncesinde kurulan sanayi tesisleri ve mahalleler, özellikle çalışma alanımızda I., II. ve III. sınıf verimli araziler üzerine kurulmuştur. Çalışma alanımızın büyük bölümünü I., II. ve III. sınıf araziler yani zirai faaliyetlere müsait olan sahalar oluşturmaktadır. Bu sebeple şehir öncelikli olarak arazi kullanım kabiliyeti olarak I., II. ve III. sınıf araziler üzerine kurulmuştur. Şehir için önemli bir etmen olan akarsunun varlığı alüvyal dolgulu sahaları oluşturmaktadır. Şehrin nüvesini oluşturan sahanın büyük bir bölümünü alüvyal toprak ve kahverengi toprak grubu oluşturmaktadır. Özellikle bu dönem içinde oluşturulan ve çalışma alanımızın güneyinde kalan sanayi tesisleri I., II. ve III. sınıf araziler üzerine kurulmuştur. Sanayi tesislerinin kurulduğu sahanın büyük bölümünü kahverengi topraklar oluştururken yer yer de alüvyal topraklar oluşturmaktadır.

Foto 6'da görüldüğü gibi, demiryolu sanayi tesislerine hammadde sağlayan, işçilerin ve diğer insanların ulaşım ihtiyaçlarını karşılayan bir faaliyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Şehrin ulaşım anlamında hemen hemen bütün yükünü sırtlayan demiryoluna ve sanayi tesislerine bağlı olarak gelişen Fabrikalar Mahallesi bu dönem de ortaya çıkmıştır.

Foto 5. Kırıkkale Şehri'nin Genel Görünümü ve Çoraközü Deresi

Foto 6. Kırıkkale Şehri'ndeki Tren İstasyonu ve Demiryolu

1931 yılında hizmete açılan sanayi tesisleri sahaya yoğun göç çekmiştir (Foto 7). 1931 yılı ve sonrasında işçi talebinin karşılanması için çevre köylerden Kırıkkale'ye göç akını başlamıştır. Köylerden gelenler yanlarında hayvanlarını, zirai aletlerini vb. kırsalla alakalı ürün ve malzemeleriyle (zira araç ve gereçleriyle) gelip yerleşmişlerdir.

1940 yılı öncesinde çalışma alanımızın mekânsal büyümesi içindeki payının büyük bölümünü alansal olarak sanayi tesisleri oluşturmaktadır. Konut alanları ise bu dönemde alansal olarak ikinci sırada yer almaktadır.

Foto 7. İlk Kurulan Sanayi Tesisi (Fışek Fabrikası) ve İşçileri

Foto 7’de, Kırıkkale Şehri’nin ilk sanayi tesisi olan fışek fabrikası görülmektedir. İki katlı bir binadan ibaret olan sanayi tesisi, günümüzde devasa alanlarda yer almakta ve binlerce çalışanı bulunmaktadır.

3.3.1940-1955 Yılları Arası Kırıkkale Şehrinin Mekânsal Gelişimi

Şehir, 1940-1955 yılları arasında büyük bir gelişme sergilemiştir. Türkiye genelinde 1950’li yıllardan sonra ortaya çıkan kırdan şehre göç hareketi Kırıkkale şehri içinde büyük önem taşımış ve şehrin gelişmesi ve mekânsal büyümesine katkı sağlamıştır.

1941 yılından Belediye 1944 yılında da ilçe merkezi olan Kırıkkale’de konut alanları hızla çalışma alanımızın kuzeyine doğru genişlemiştir. Ovacık, Hüseyin Kahya, Tepebaşı, Gürler ve Kurtuluş mahalleleri bu dönemde oluşmuştur. 1945 yılında konut alanları henüz Ankara- Samsun karayoluna kadar ulaşmamıştır. Merkezde yer alan Ovacık ticarethanelerin çok yoğun, konut alanlarının az olduğu mahalledir. Aynı zamanda bu mahalle kamu kurum ve kuruluşlarına yakın durumdadır.

Ovacık mahallesinde çalışma alanımızın mecburiyet caddesi olarak adlandırılan Zafer Caddesi bulunmaktadır. Çalışma alanımızda hem ticaret hem de insan yoğunluğunun en fazla bulunduğu caddedir (Foto 8). Ayrıca devlet dairelerinin ve bazı okulların kurulması ve açılması da bu dönemde gerçekleşmiştir.

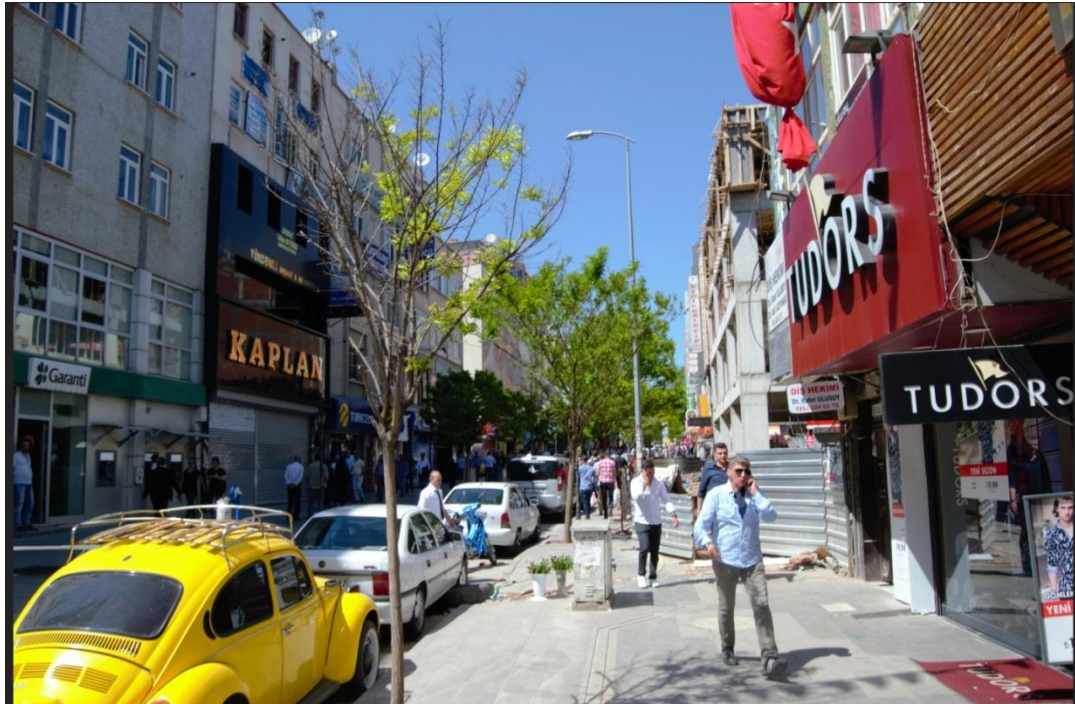

Foto 8. Kırıkkale Şehri’nin En Yoğun Caddesi (Zafer Caddesi)

Bankalar caddesini, iş hanlarını ve dükkânları barındıran Hüseyin Kâhya mahallesi ilk oluştuğu dönemdeki yol güzergâhlarını ve yapısını halen korumaktadır (Foto 9 ve Foto 10).

Foto 9. Hüseyin Kâhya Mahallesinden Görünüm

Foto 10. Hüseyin Kâhya Mahallesinin Günümüzdeki Görünümü

Foto 11. Hüseyin Kâhya Mahallesinden Görünüm

Tepebaşı, Gürler (Toprak) ve Kurtuluş Merkezi İş Alanı (MİA)’nın hemen dışında olup genellikle yoğun şekilde konut alanlarının bulunduğu mahallelerdir. Özellikle Gürler Mahallesi içerisinde bisiklet ve motor tamircileriyle, demir-çelik işleriyle uğraşan dükkânlar bulunmaktadır. Burada yaşayan mahalle sakinleri gürültü ve kirlilikten dolayı çok şikâyet etmektedirler. Bu ve benzeri işyerlerinin şehir merkezinde kalması iki olguyu aklımıza getirmektedir. Bunlardan birincisi şehir ilk ortaya çıktığında bu mahallelerin yoğun nüfuslu sahalar olmaması, şehir büyüdükçe ve nüfus almaya başladıkça şehrin büyüme yönünün bu mahallere doğru olmasıdır. Bu sebeple eskiden şehir merkezi dışında kalan işyerleri günümüzde şehir merkezi içinde kalmıştır. İkincisi de, Belediye teşkilatının yetersiz çalışması sonucu bu ve benzeri işyerlerinin küçük sanayi sitesine veya yeni sanayi sitesine taşınamamış olmasıdır.

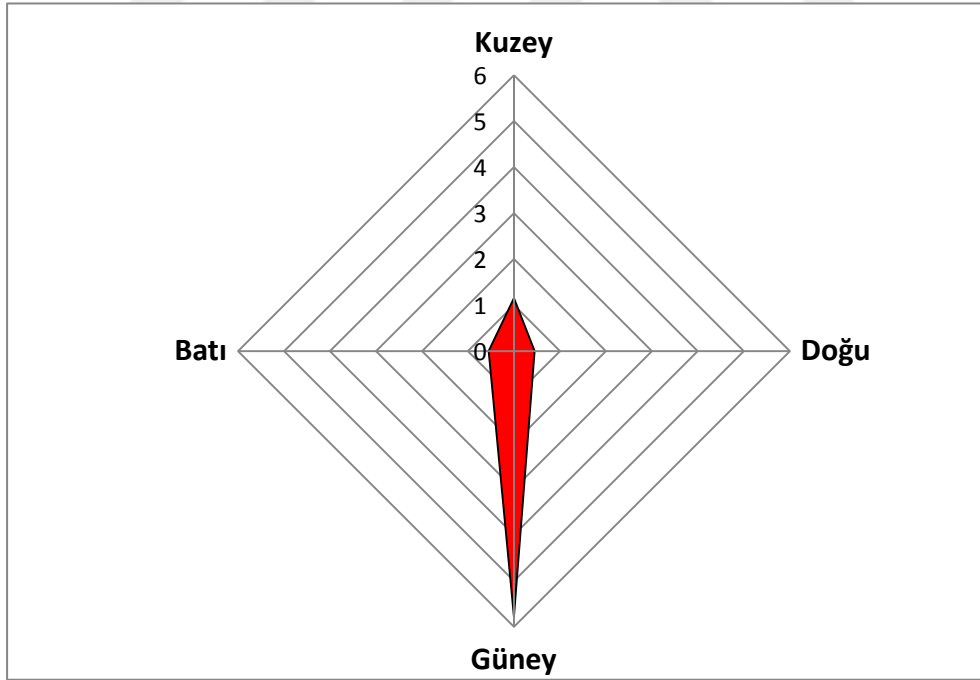
Bu dönemde şehrin özellikle güney ve güneybatısında MKEK’na bağlı ek atölyeler yapılmıştır (Harita 10).

Kırıkkale Belediyesi yetkilileriyle yaptığımız görüşmeler sonucunda; 1945’lerden sonra sanayi tesislerinin sayısının arttığı buna bağlı olarak hızlı gelişmenin yaşandığı

ve 1941 yılında belediye teşkilatının kurulmasıyla bazı yetersiz düzenlemelerin yapıldığı anlaşılmıştır. Ancak bu düzenlemeler planlama anlamında değildir. 1950'lere kadar teşkilatlanma ve imar düzenleme çalışması da yapılmadığı dile getirilmiştir.

1940-1955 yılları arası Kırıkkale şehri alansal olarak 7,93 km² büyümüştür. Bu büyümenin büyük bölümünü sanayi alanları ve çevresindeki konut alanları oluşturmaktadır. Çünkü şehre ilk gelen işçiler ve sivil memurların oluşturduğu Fabrikalar ve Yenidoğan Mahalleleri fabrika lojmanlarının bulunduğu alanlardır. Bu sebeple işçi ve sivil memurlar sanayi tesislerine yakın alanlarda oluşturulan fabrikalar lojmanlarına yerleşmişlerdir

Şekil 6. 1940-1955 Yılları Arası Kırıkkale Şehri'nin Yönsel Büyümesi (1940 Yılı)

Şekil 6'da çalışma alanımızın yönsel büyüme eğilimi gösterilmiştir. 1940 yılında şehrin yönsel büyüme yönünün büyük çoğunluğu güneye doğru olmuştur. Bunun en temel etkeni şehrin güneyini sanayi alanlarının oluşturması ve yeni sanayi tesislerinin

Çalışma alanımızın güneyinde bulunmasıdır. Sanayileşmeye bağlı olarak ortaya çıkan yerleşme alanları da kuzey de yer almaktadır.

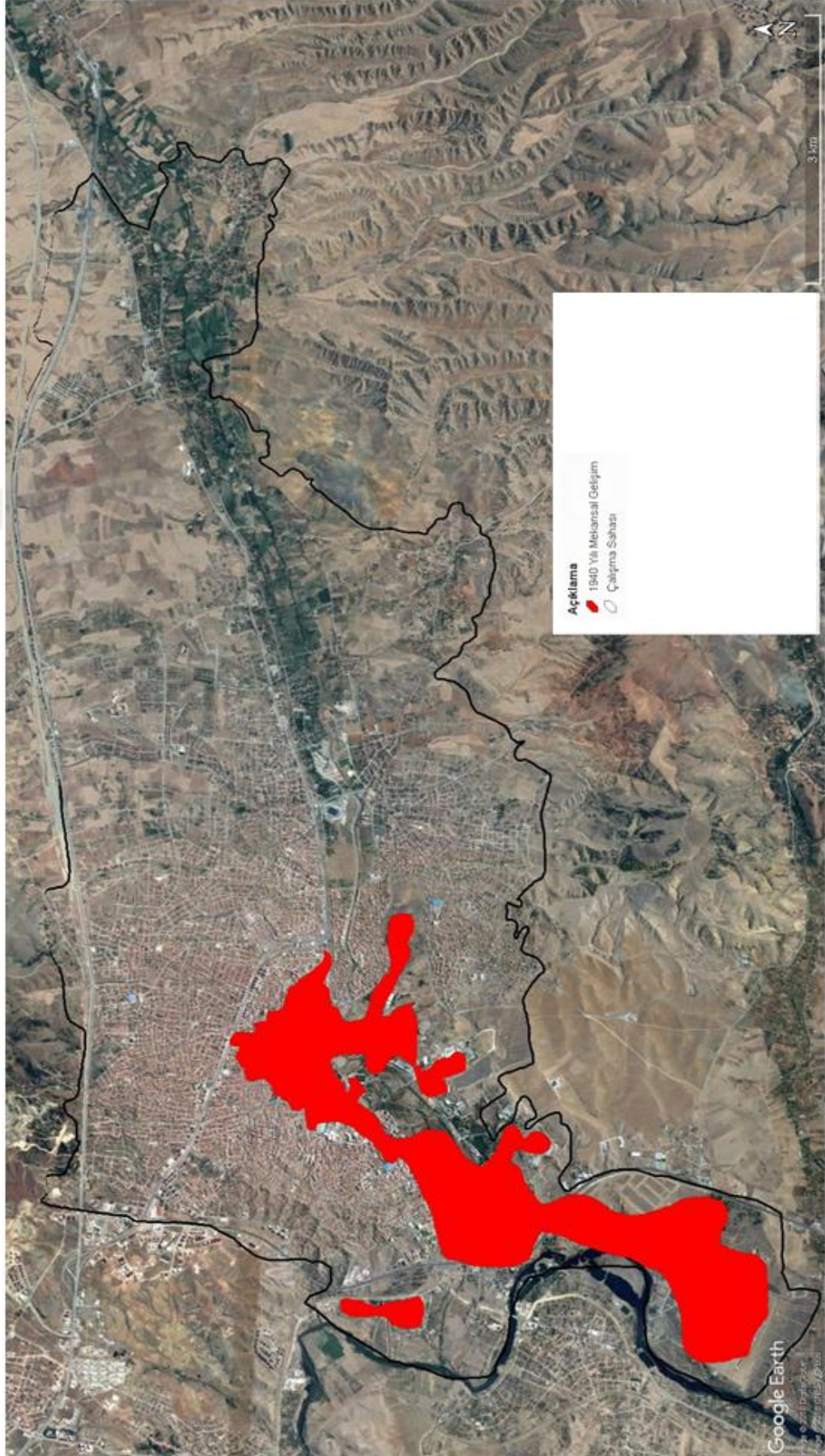
Foto 12. Fabrika Lojmanlarından Bir Görünüm

Foto 13. Fabrika İşçilerinin ğle Arasında Kaletepe nndeki Görünümleri

Foto 12’de şehrin ilk nüvesinin atılmasına vesile olan işçilerin oturdukları lojmanlar görülmektedir. Lojmanlar oluşturulurken planlı ve düzenli olması da dikkat çekmektedir. Lojmanların tek katlı veya iki katlı olması ve sayıca da fazla olması işçi ve memurların sayısının o dönem için fazla olduğunu göstermektedir.

Foto 13 ‘de de Kırıkkale Şehri’ne ilk gelen işçi ve memurların Kaletepe önünde öğle arasında oturdukları görülmektedir. Kaletepe’nin çevresinin boş olduğu ve çitlerle çevrili olmadığı görülmektedir. Yine o dönem için Kaletepe üzerinde herhangi bir ağaçlandırma faaliyetlerinin olmadığı görülmektedir. Günümüzde MKEK bünyesinde ağaçlandırma çalışmaları yapılmış ve çıkışlar yasaklanmıştır.

Harita 10. Kırıkkale Şehri'nin 1940 Yılı Mekânsal Gelişim Haritası

Şehrin 1940-1955 yılları arası mekânsal gelişiminde, bir önceki dönemde olduğu gibi sanayi tesisleri büyük payı oluşturmaktadır. Konut alanları ve iş yerleri ikinci sırada kalmaktadır. Bu dönem de oluşturulan sanayi tesisleri, I. ve II. sınıf arazi üzerine kurulmuştur. Sanayi tesislerinin ve konut alanlarının verimli araziler üzerine kurulması çalışma alanımızda sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Çünkü şehirde I., II., III. ve IV. sınıf araziler büyük alanları oluşturmaktadır.

Bu dönemde oluşturulan sanayi tesislerinin yine büyük çoğunluğu alüvyal ve kahverengi topraklar üzerine kurulmuştur. Alüvyal toprakların ince unsurlu olması olası bir deprem de öncelikli olarak zarar görecektir alanları oluşturmaktadır. Bunun dışında hemen hemen yapılan sanayi tesislerinin büyük kısmı vadiye kurulmuştur. Bu da olası şiddetli bir yağış durumunda sel ve taşkınlara, bununla birlikte sanayi tesislerinin alt yapısı iyi değilse de su baskınlarına neden olabilecektir.

3.4.1955-1970 Yılları Arası Kırıkkale Şehri'nin Mekânsal Gelişimi

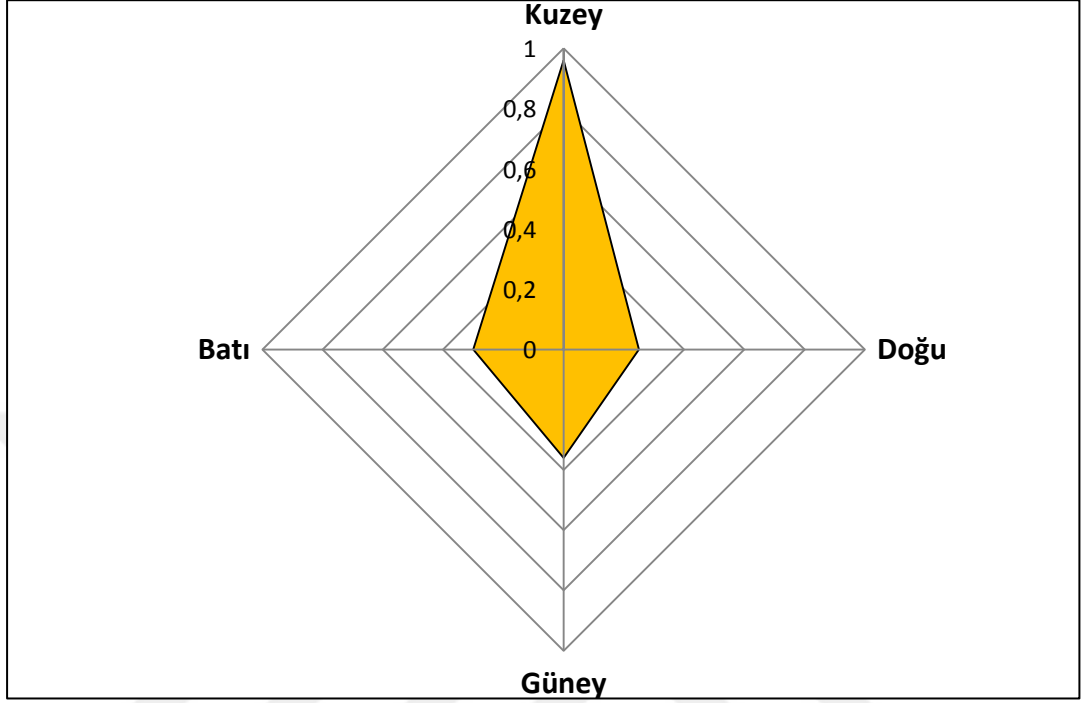
Bu dönemde Harita Genel Komutanlığı (HGK)'ndan 1955 ve 1968 yılı hava fotoğrafları elde edilmiş ve bu yıl aralığı için iki farklı analiz yapılmıştır.

1955 yılından itibaren şehir Ankara-Samsun yolunun kuzeyine doğru genişlemiştir. Mekânsal gelişim bu dönem içerisinde şehrin kuzeyinde ulaşabileceği maksimum sınıra ulaşmıştır. Şehir merkezi yine bu dönemde doğuya doğru da genişlemiştir.

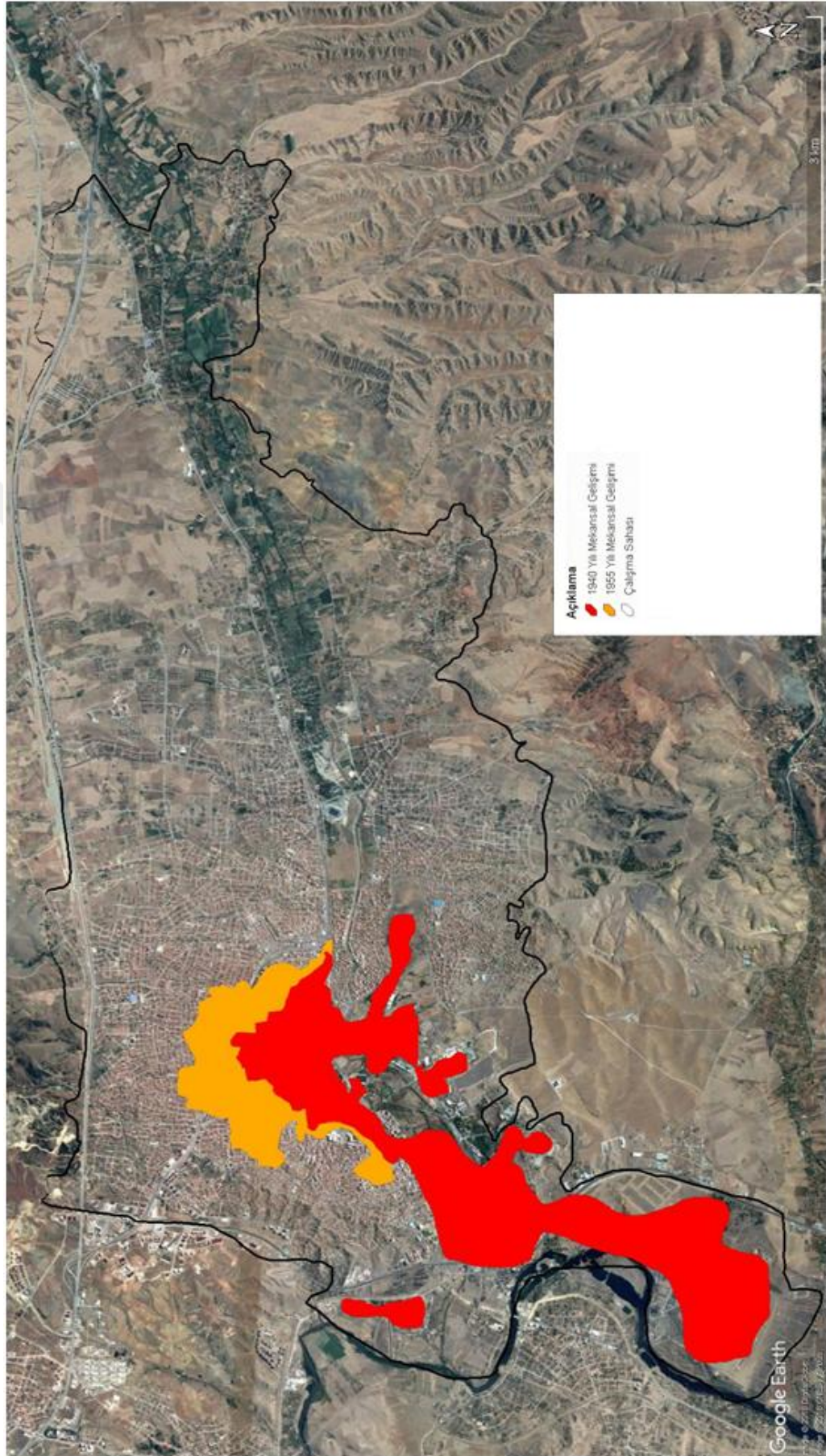
1960'lı yıllara kadar 8 mahallesi (Fabrikalar, Yenidoğan, Karşıyaka, Kızılırmak, Güzeltepe, Yaylacık, Yuva ve Selim Özer) bulunan çalışma alanımız bu yıllarda 15 mahalleye ulaşmıştır. Özellikle 1968 yılı hava fotoğrafı incelendiğinde yerleşmelerin oldukça dağınık olduğu dikkat çekmektedir. Bunun sebebi; şehrin morfolojik olarak yerleşmeye uygun olmasıdır. Vadi düzlüğünde yer alması ve su kaynakları bakımından herhangi bir sorun olmaması yerleşmelerin dağınık halde olmasına sebep olmaktadır.

Çalışma alanımız 1955 yılı itibariyle alansal olarak 1,89 km² büyümüştür. Büyümenin büyük bölümü şehrin kuzeyine doğru olmuştur. Bunun en önemli sebepleri arasında çalışma alanımızın güneyinin çoğunluğunu sanayi alanlarını oluşturması konut yapımı içinde şehrin kuzeyinde boş alanların bulunmasıdır. 1955 yılında ortaya çıkan mahalleler çalışma alanımızın kuzeyinde yer almaktadır (Harita 11 ve Şekil 7). Bu dönemde oluşan mekansal gelişimin büyük çoğunluğunu konut alanları oluşturur. Çünkü hem bu dönemde hem de bir önceki dönemde olan yoğun nüfus akınına mevcut konutlar cevap verememiştir. Bu sebeple özellikle konut alanları oluşturulmuştur. 1955 yılında oluşturulan konutlar I. ve II. sınıf araziler üzerine kurulmuştur. Oluşturulan konutların büyük çoğunluğu kahverengi topraklar üzerine kurulurken çok az bir kısmı da alüvyal toprak üzerine kurulmuştur.

Şekil 7. Kırıkkale Şehri'nin 1955 Yılı Yönsel Büyümesi

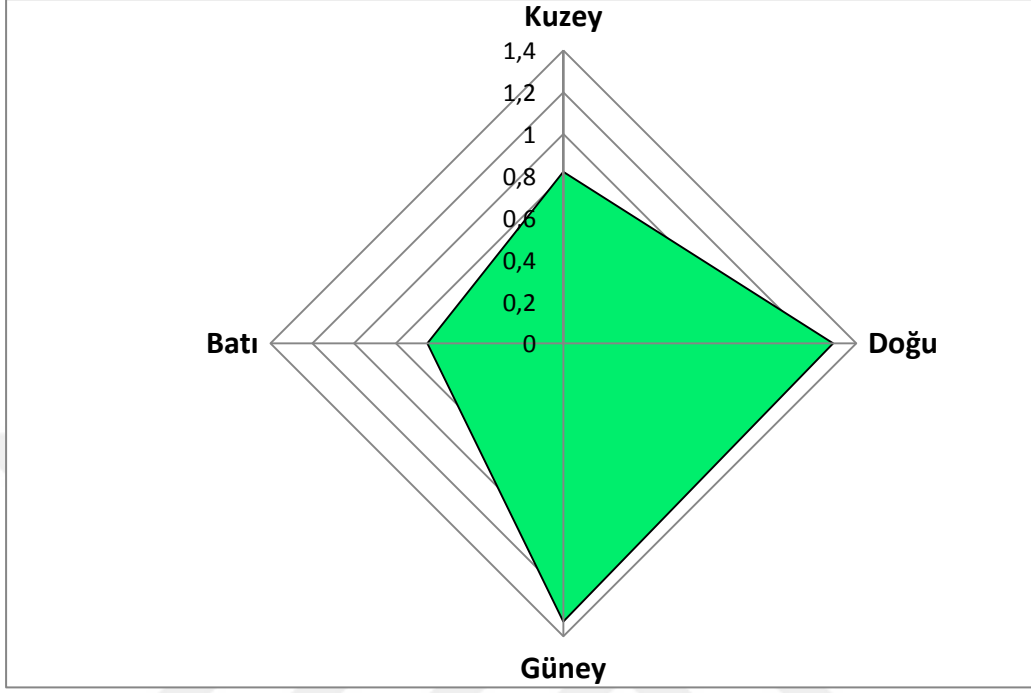

Özellikle 1950'li yıllarda Türkiye genelinde de yaşanan kırdan şehre olan göçlerden çalışma alanımız da yoğun bir şekilde etkilenmiştir. Bu sebeple 1950'li yıllarda çalışma alanımızda olan mekânsal gelişmeyi çoğunlukla konut ihtiyacını karşılamaya yönelik oluşturulan konut alanları oluşturmaktadır. Çalışma alanımızdaki mekânsal gelişmede ticaretin yapıldığı alanlar ve diğer alanlar sonraki payı oluşturmaktadır. Gelişmenin kuzey sektörlü olduğu açık bir şekilde görülmektedir (Şekil 7 ve Harita 11).

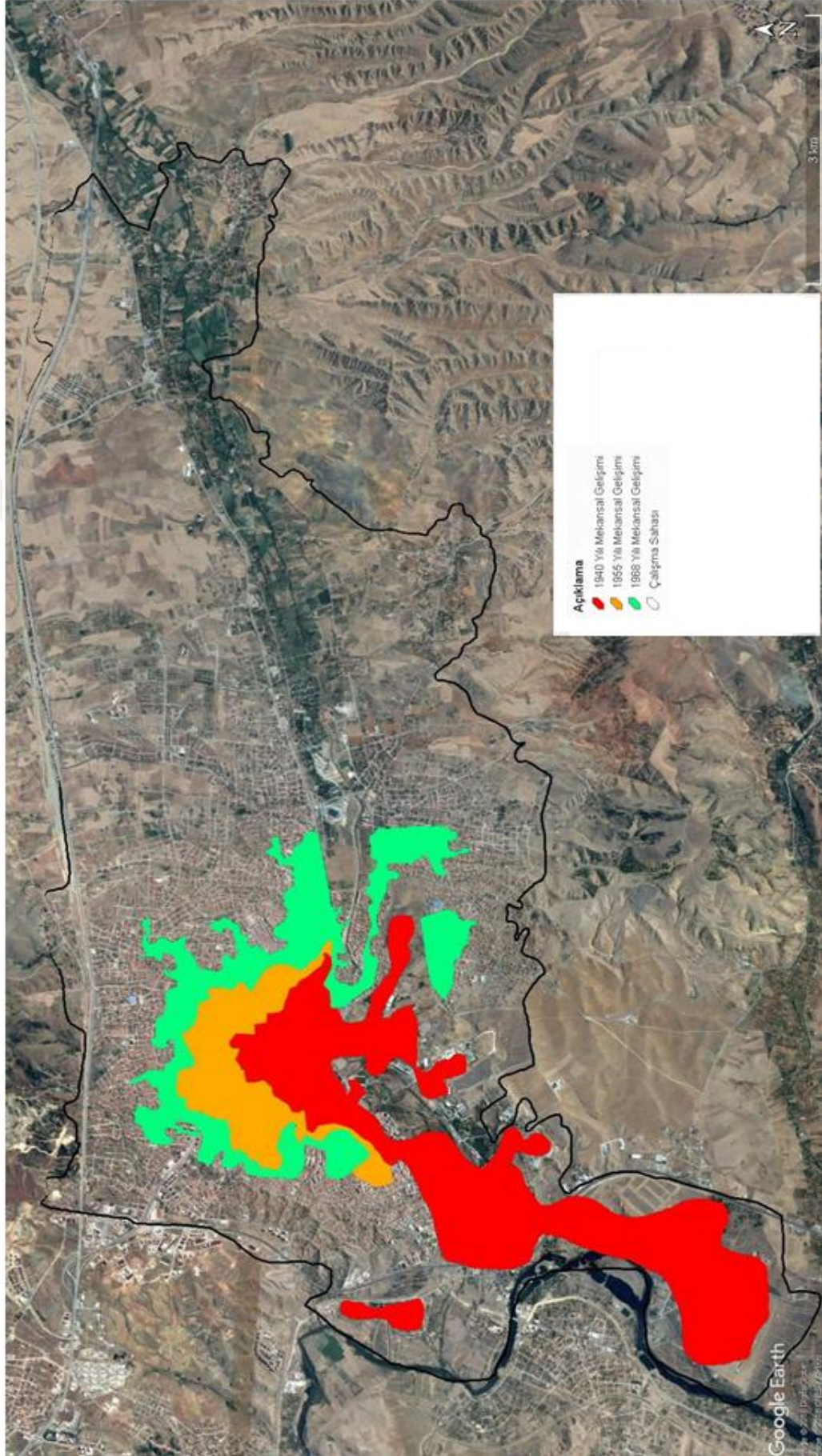
Harita 11. Kırıkkale Şehri'nin 1955 Yılı Mekânsal Gelişim Haritası

Şekil 8. Kırıkkale Şehri'nin 1968 Yılı Yönsel Büyümesi

1968 yılında Kırıkkale Şehri'nin alansal büyümesi 4,9 km² olmuştur. Bu dönemde şehir özellikle güney, doğu ve kuzeydoğu yönünde gelişme göstermiştir (Şekil 8). Şehir, bu dönemde özellikle doğuya ve güneye doğru büyük bir gelişme göstermiştir. 1968 yılında da yine ihtiyaçlara göre konut alanları ve iş yeri alanları oluşturulmuştur (Harita 12).

Bu dönemde ortaya çıkan mahalleler I., II. ve III. sınıf verimli araziler üzerine kurulmuştur. Oluşan mahallelerin toprak örtüsünü yer yer alüvyal ve kolüvyal topraklar, büyük bölümünü de kahverengi topraklar oluşturmaktadır. Özellikle yeni gelişen alanların kuzeyde kahverengi topraklar üzerine, güneye doğru inildikçe de alüvyal topraklar üzerine geliştiği görülmektedir. Doğuda gelişen alanlarda da vadi tabanı boyunca geliştikleri için alüvyal ve yer yer de kolüvyal topraklar üzerine gelişmiştir. Batıda gelişen alanlarda da toprak özellikleri heterojenlik göstermekte kahverengi, alüvyal ve kolüval topraklar iç içe geçmiş durumdadır.

Harita 12. Kırıkkale Şehri'nin 1968 Yılı Mekânsal Gelişim Haritası

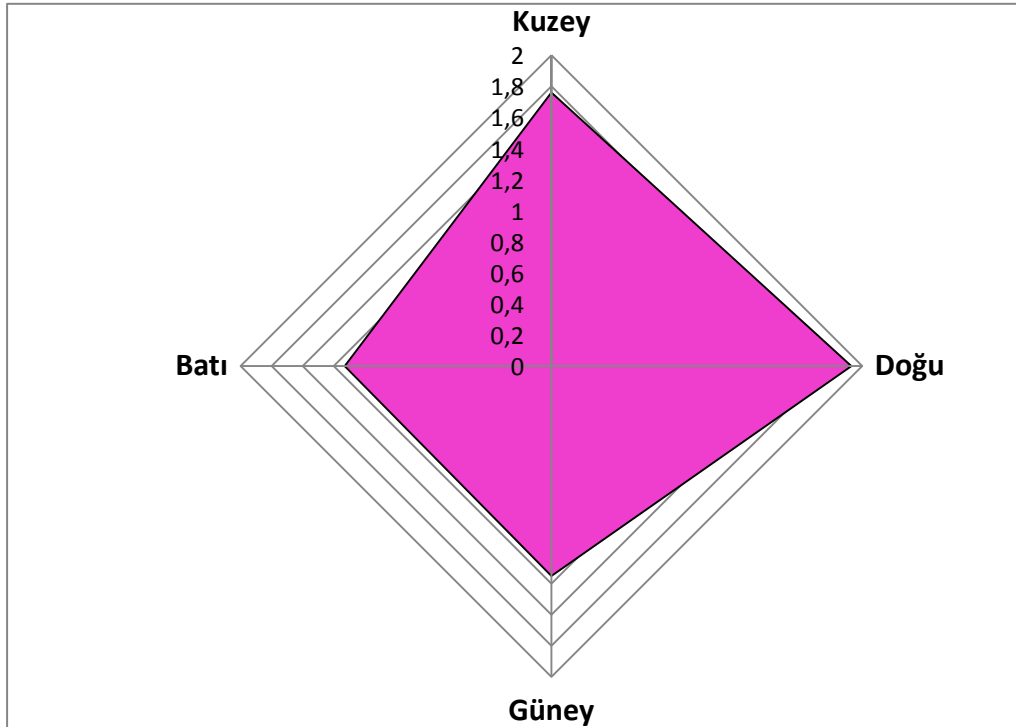
Çalışma alanımızın 1955 ve 1968 yılı mekânsal gelişim haritasında (Harita 12) özellikle kuzey sektörlü gelişmelerin alansal olarak fazla olması 2000’li yıllarda şehrin kuzeyinin yoğun nüfuslu alanlar olacağını göstermektedir. Şehrin kuzey sektörlü gelişmesinin sebepleri arasında Ankara gibi büyükşehrin kuzeybatıda bulunması, güney bölümünün (özellikle güneybatı) sanayi alanı olmasını göstermekteyiz.

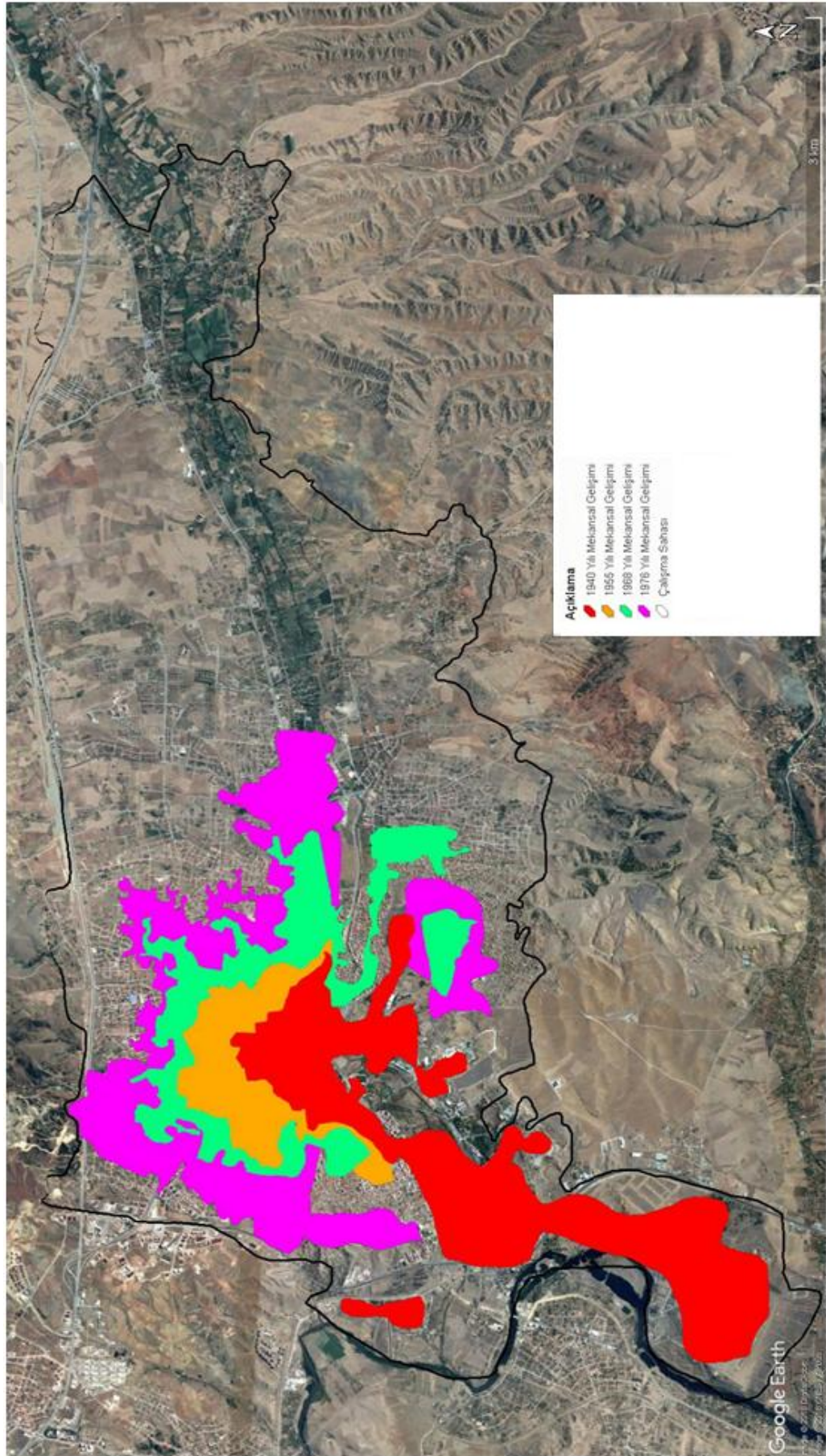

3.5.1970-1985 Yılları Arası Kırıkkale Şehri'nin Mekânsal Gelişimi

Kırıkkale Şehri'nde 1985 yılına kadar göç ve doğumlarla büyük bir nüfus artışı yaşanmış ve 1985 yılında 206.662 nüfus yaşamaktaydı. Nüfusun artması çalışma alanımızın mekânsal büyümesi için çok önemlidir. Bu dönemde şehrin kuzey kesiminde dört bir yana büyüme gerçekleşmiştir. Şehir geliştikçe ve büyüdükçe geçmiş yıllarda meydana gelen akarsu yataklarındaki sivrisinekler ve bataklık sahalar zamanla ıslah edilmiş ve yerleşmeye uygun hale getirilmiştir. Bu sebeple şehir doğuya doğru bir gelişme atılımı sergilemiştir. 1955'li yıllarda güneyde oluşan Karşıyaka Mahallesi'nin bir bölümüyle Bahçelievler Mahallesi, kuzeyde Sanayi, Kaletepe Mahalleleriyle Etiler ve batıdaki Çalılıöz Mahallelerinin bir bölümü ortaya çıkmıştır. Doğuda da Gündoğdu Mahallesi oluşmaya başlamıştır. Bununla birlikte 15 olan mahalle sayısı 20'ye ulaşmıştır. Bu dönemde çalışma alanımızda alansal büyüme yaklaşık olarak 5,72 km² olmuştur (Şekil 9).

Şekil 9: Kırıkkale Şehri'nin 1976 Yılı Yönsel Büyümesi

Harita 13. Kırıkkale Şehri'nin 1978 Yılı Mekânsal Gelişim Haritası

Çalışma alanımızın özellikle kuzeyinin daha dik yapıya sahip olması şehrin büyüme yönüne etki eden faktördür. Şehir, bu sebeple günümüze kadar doğu batı yönünde daha uzun mesafelerle gelişme gösterirken, kuzey güney yönünde gelişmesi kısa mesafelerle sınırlı kalmıştır. Harita 13’de büyüme halkalarının doğu-batı yönünde daha geniş, kuzey güney yönünde de daha dar olduğu görülmektedir. Gelişmenin doğu batı yönünde olması şehir içinden geçen akarsuyun oluşturduğu vadiyle ilgilidir (Harita 13).

Bu dönemde ortaya çıkan mahallelerin büyük bölümünü konut alanları oluşturmaktadır. Fakat Sanayi Mahallesi, atölye tipi sanayiye bağlı olarak küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin yoğunlukta olduğu ve ikinci planda da konut alanlarının varlığına bağlı olarak oluşmuştur. Sanayi Mahallesi dışında oluşan mahalleler de genel olarak konut ihtiyacına bağlı olarak oluşturulmuştur. Gündoğdu Mahallesinde konut alanlarıyla birlikte zirai faaliyet alanları da bulunmaktadır. Foto 14’de görüldüğü gibi; özellikle çalışma alanımızın doğusunda gelişen mahallelerde kırsal karakterler göze çarpmaktadır. Gerek bitkisel üretim, gerek hayvancılık gerekse de kırsal karakter gösteren meskenler görülmektedir.

1976 yılında yerleşim yerlerinin ve iş yerlerinin I., II., III. ve IV. sınıf arazilerin üzerinde kurulduğu görülmektedir. Bu dönemde oluşturulan mahallelerin büyük bölümü kahverengi topraklar üzerine, çok az bir kısmı da alüvyal ve kolüvyal topraklar üzerine kurulmuştur.

Foto 14. Kırıkkale Şehri'nin Akşemsettin Mahallesinde Bulunan Tek veya İki Katlı Meskenler

3.6. 1985-2000 Yılları Arası Kırıkkale Şehri'nin Mekânsal Gelişimi

1985-2000 yılları arasında çalışma alanımızda, Akşemsettin, Kimeski, Fatih ve Osmangazi mahallelerinin oluştuğu görülmüştür. Özellikle Osmangazi ve Kimeski mahallelerinin oluşması önceki dönemlerde oluşan mahallelerden farklı olmuştur. Osmangazi ve Kimeski mahallelerinde evler genellikle doublex, triplex ve bahçelidir. Bu mahalleler daha sonraki yıllarda oluştuğu için planlı ve düzenlidir (Foto 15 ve Foto 16). Bu iki mahalle, şehrin gürültüsünden ve kirliliğinden uzaklaşmak isteyen yüksek gelirli insanlar için oluşturulmuştur. Bu mahallelerde yaşayan insanlar şehirde çalışan ve genel de araç sahibi insanlardır. Yine özellikle Osmangazi mahallesinde yaşayan insanlar bahçelerinde kendi günlük ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde kümes hayvancılığı ve bahçe tarımı yapmaktadırlar.

Bu dönemde oluşan mahallelerde büyüme yönü diğer yılların aksine doğuya ve güneye olmuştur (Şekil 10). Bunun en önemli sebebi şehrin batısında gelişecek alanın kalmamasıdır. Çalışma alanımızın kuzey ve güneyinin nispeten dik veya dike yakın sahalardan oluşması, bu dönemde şehrin özellikle doğuya doğru büyümesine de sebep olmuştur. Diğer bir sebep de yolların kalitesinin ve araç sayısının artmasıyla birlikte insanların daha uzak alanlara yerleşmeye başlamasıdır.

Bu dönem içerisinde ortaya çıkan ve özellikle şehrin doğusunda gelişen mahalleler Osmangazi, Kimeski ve Akşemsettin I., II.ve III. sınıf araziler üzerine gelişmiştir. Nehrin güneyinde kalan Fatih Mahallesi de I. ve II. sınıf araziler üzerine kurulmuştur. Bu mahallelerde tarım için uygun arazilerin varlığı özellikle bu üç mahallede tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin yapılmasını sağlamıştır (Harita 14).

Bu dönemde kurulan mahallelerde toprak grupları farklılık göstermektedir. Osmangazi, Kimeski ve Akşemsettin mahallelerinde alüvyal, kolüvyal ve kahverengi topraklar bulunurken, Fatih mahallesinde de kırmızımsı kahverengi topraklar bulunmaktadır. Çalışma alanımız bu dönem içerisinde 12 km² büyümüştür. Kırıkkale şehri alansal olarak en fazla bu dönem içerisinde gelişmiştir (Şekil 10).

Şekil 10. Kırıkkale Şehri'nin 1991 Yılı Yönsel Büyümesi

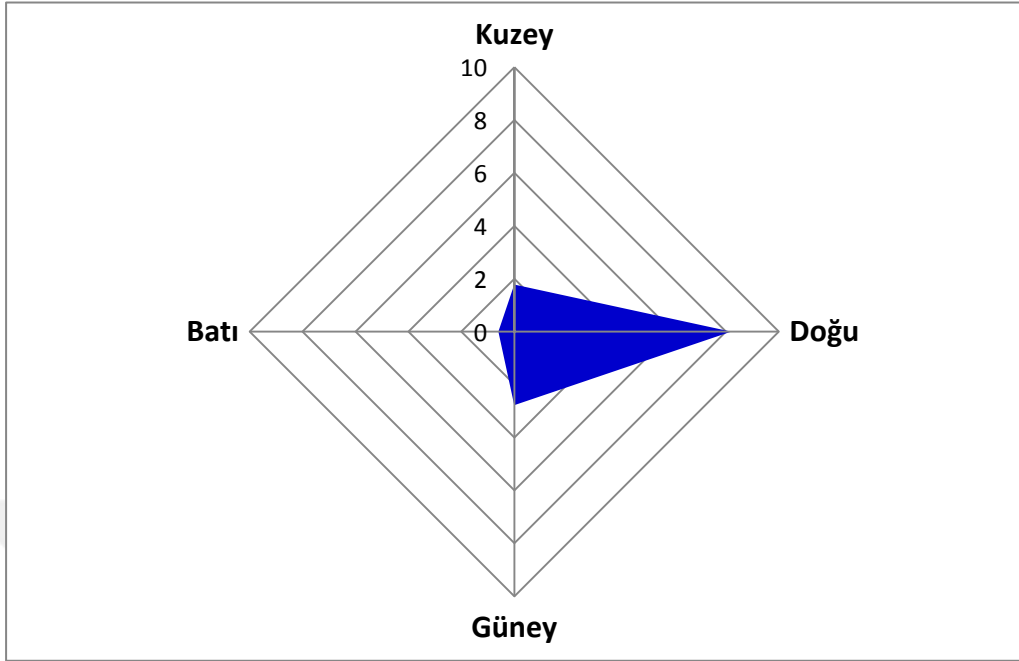

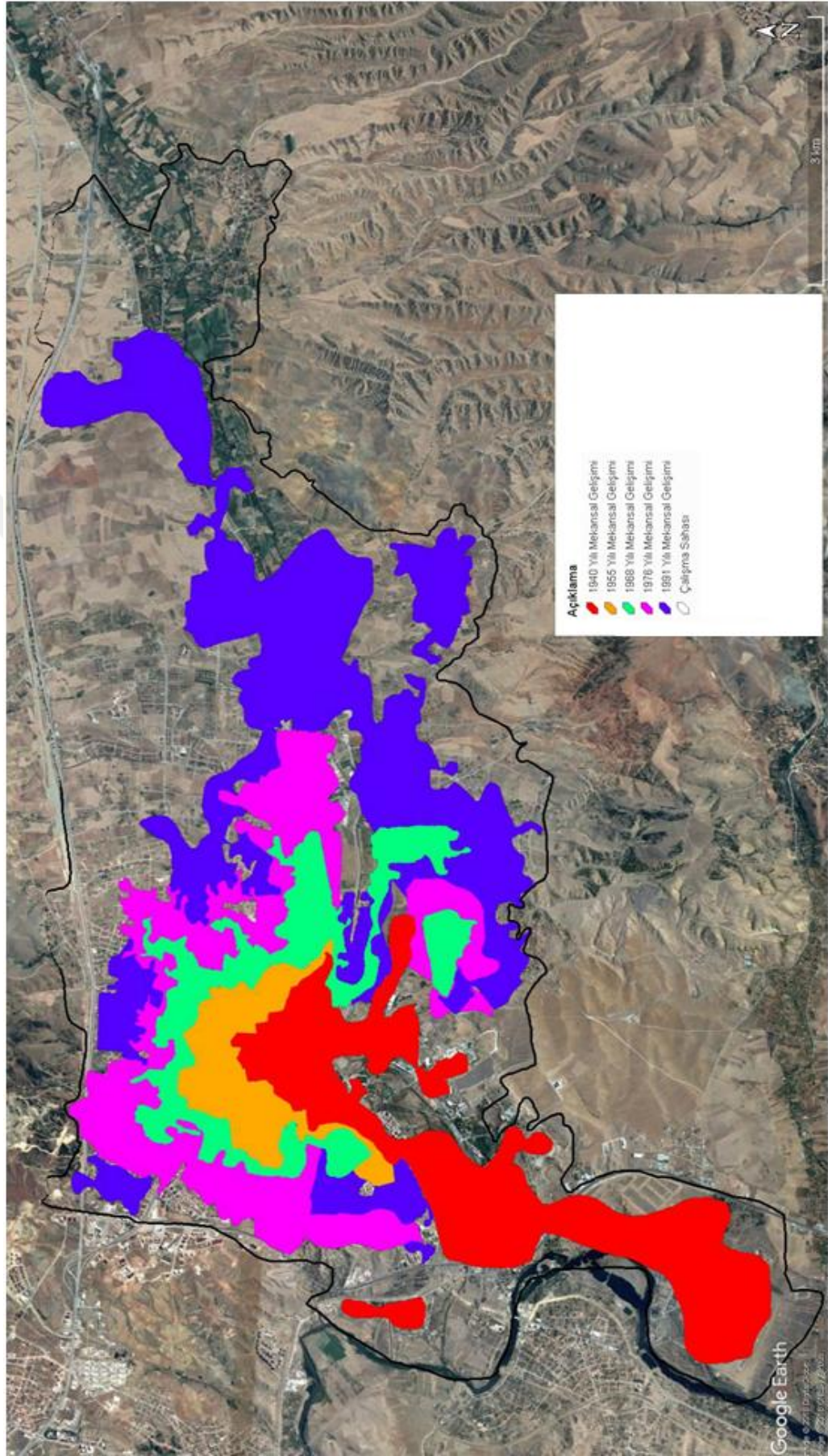
Foto 15 Foto 16. Kırıkkale Şehri'nin Doğusunda Yer Alan Mahallerin Genel Görünümü

Şekil 10’da görüldüğü gibi çalışma alanımız 1991 yılında doğuya ve güneye doğru büyümüştür. Foto 15’de Osmangazi ve Foto 16’da Kimeski mahalleleri görülmektedir. Bu manada Osmangazi ve Kimeski mahallelerinde genel olarak meskenlerin en fazla üç katlı veya tek katlı konut olarak ortaya çıktığı ve konutların bahçelerinin bulunduğu görülmektedir.

Foto 17. Kırıkkale Şehri’nin Güneyinde Yer Alan Çullu Mahallesinden Görünüm

Foto 17’de çalışma alanımızın güneyinde yer alan Çullu Mahallesi görülmektedir. Daha öncede belirtildiği gibi özellikle şehrin doğusunda ve güneyinde yer alan mahallelerde kırsal karakter görülmektedir. Hem meskenlerin hem de yapılan ekonomik faaliyet türünün kırsal karaktere özgü olması bunun en belirgin sebebidir. Şehir merkezinden özellikle doğuya ve güneye doğru gidildikçe şehir görünümü ortadan kalkmaktadır.

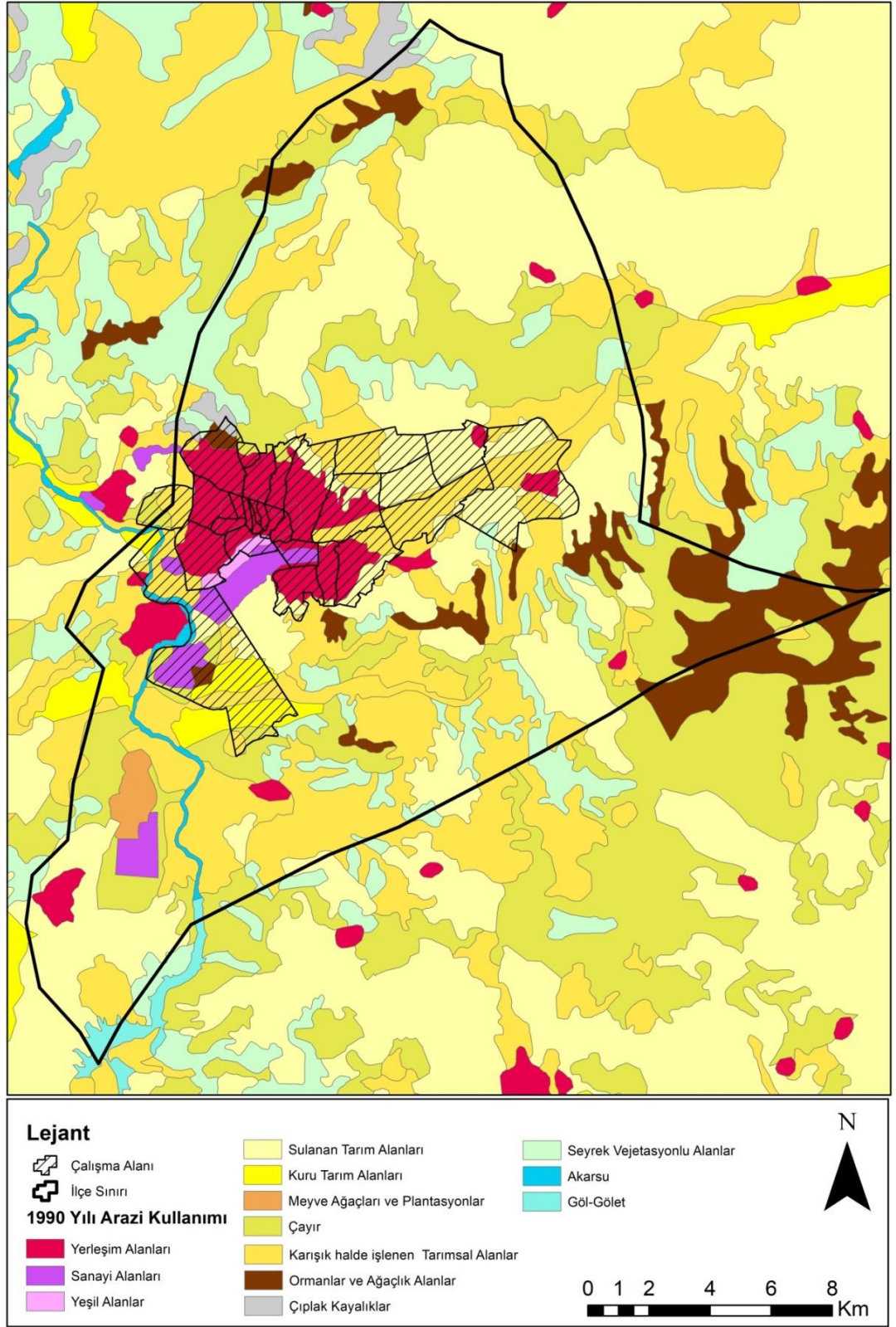
Harita 14. Kırıkkale Şehri'nin 1991 Yılı Mekânsal Gelişim Haritası

Harita 14’de de görüldüğü gibi çalışma alanımızın önceki yıllara göre gelişim evresini tamamladığı görülmektedir. 1985-2000 yılları arasında mevcut mahallelere ek alanlar gelişmiştir. Ayrıca 1985-2000 yılları arasında şehir içinde yerleşebilececek alanların % 51,1’i dolmuştur. Çalışma alanımızda yerleşmek için yaklaşık olarak % 50’lik bir alan kalmıştır. Yerleşilmeyen alanların özellikle şehrin doğusunda, güneyinde ve kuzeydoğusunda fazla olduğu görülmektedir. Bunun en önemli sebebi özellikle şehrin doğusunda ve kuzeydoğusunda geniş tarım alanlarının bulunmasıdır. Ayrıca kuzeydoğuya doğru büyümenin az olmasının diğer bir sebebi de, arazinin morfolojik olarak bu bölgelerde arızalı olmasıdır.

Foto 18. Kırıkkale Şehri’nin Kuzeydoğusunda Yer Alan Sanayi Mahallesinden Görünüm

Foto 18’de şehrin kuzeydoğusunda arazinin engebeli olduğu görülmektedir. Yine çalışma alanımızın doğusunda ve güneyinde olduğu gibi kuzey ve kuzeydoğusundaki konutların da tek katlı veya iki katlı olması dikkat çekicidir. Şehir merkezinden çevreye doğru gidildikçe konutların birbirinden uzaklaştıkları ve aralarında boşlukların olduğu görülmektedir.

Harita 15. Kırıkkale Şehri'nin 1990 Yılı Arazi Kullanım Haritası

1990 yılı arazi kullanım haritasına bakıldığında, yerleşmelerin özellikle çalışma alanımızın batısında ve sanayi tesislerine bağlı olarak güneyde yoğunlaştığı görülmektedir. Sulanan-kuru tarım alanlarının ve karışık halde işlenen tarımsal alanların çalışma alanımızın doğusunda ve güneydoğusunda yer aldığı görülürken, ormanlık ve ağaçlık alanların sadece kuzeydoğuda çok az bir yerde bulunması dikkat çekicidir. Sulanan tarım alanlarını büyük kısmını Çoraközü Deresi'ni takip eden alanlar oluşturmaktadır (Harita 15).

Çalışma alanımızın güneyinde bulunan sanayi bölgesi oldukça büyük alan kaplamaktadır. Ayrıca şehrin güneyinde endüstriyel ağaçlandırma sahaları da bulunmaktadır. Şehirler için önemli unsurlardan biri de yeşil alanlardır. Kırıkkale şehrinde yeşil alanlar, 1990 yılında oldukça çok az bir alan kaplamaktaydı. Yeşil alanların o dönemde yoğun olarak görüldüğü yer genellikle şehir merkeziydi. Fakat Kırıkkale şehrinin artan nüfusuyla birlikte şehirleşme düzeyinin de yükselmesi 1990 yılından sonra yeşil alanlarda artış yaşanmasına imkân vermiştir.

Tablo 12. Kırıkkale Şehri'nin 1990 Yılı Arazi Kullanım Şekilleri (Km²)

Arazi Kullanım Şekli	1990 Yılında Kapladığı Alan (Km ²)
Yerleşim Alanı	21
Sanayi Alanları	2
Yeşil Alanlar	2
Sulanan Tarım Alanları	16
Kuru Tarım Alanları	5
Çayır	3
Karışık Halde İşlenen Tarımsal Alanlar	17
Seyrek Vejetasyonlar	0,3
Çıplak Alan	2
Ormanlık ve Ağaçlık Alanlar	0,5

1990 yılında arazi kullanımında Kırıkkale Şehri'nde, yerleşim alanlarının kapladığı alan 21 km² ve sanayi alanları 2 km²'dir. Çalışma alanımızda yeşil alanlar oldukça az olup sadece şehir merkezinde yer almaktadır. Yeşil alanların kapladığı alan 2 km²,

sulanan tarım alanları 16 km², kuru tarım alanları 5 km², çayır ve meralar 3 km² ve karışık halde bulunan tarımsal alanlar 17 km²'dir. Çalışma alanımızda oldukça dar bir sahada görülen ormanlık ve ağaçlık alanların kapladığı alan da 0,5 km²'dir (Harita 15 ve Tablo 12).

Çalışma alanımızın 1990 yılında toplam 68,8 km²'lik alan kapladığı görülmektedir (Tablo 12). Kapladığı alan bakımından birinci sırada yerleşim alanları gelmektedir. İkinci sırada karışık halde işlenen tarımsal alanlar gelirken, sırasıyla sulanan tarım ve kuru tarım alanları gelmektedir. Kırıkkale Şehri'nde 0,5 km² ile en az alanı ormanlık ve ağaçlık alanlar kaplamaktadır.

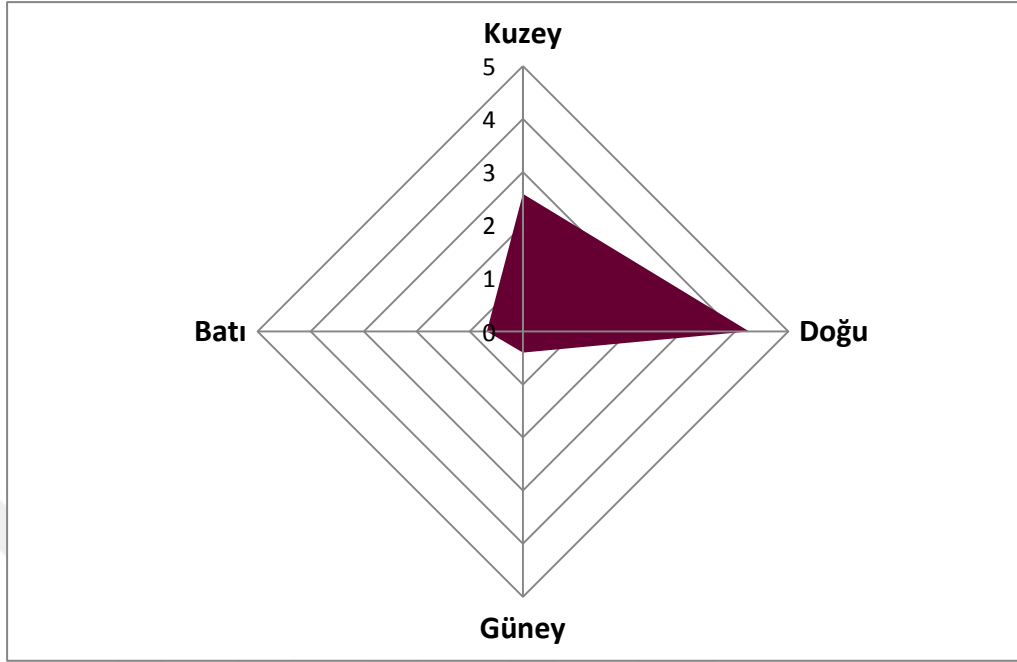
3.7.2000-2018 Yılları Arası Kırıkkale Şehri'nin Mekânsal Gelişimi

Kırıkkale Şehri'nin 2000-2018 yılları arasındaki mekânsal gelişimini tespit edebilmek amacıyla 2008 yılına ait hava fotoğrafıyla 2018 yılındaki hava fotoğrafı kullanılmıştır. 2008 yılına ait hava fotoğrafının analizi sonucunda Harita 16'da gösterildiği gibi Kırıkkale şehrinin hemen tüm mahallerinin oluştuğu görülmektedir. Fakat mahalle muhtarlarıyla yapılan görüşmelerde çalışma alanımızın kuzeyinde yer alan ve şehre adını veren Kırıkköyü Kaletpe mahallesine bağlıyken, 2008 yılından itibaren ayrı bir mahalle olduğu, yine bu dönem içerisinde belde belediyesiyken 2004 yılında Aşağımahmutlar'ın Kırıkkale Şehri'ne bağlanmıştır. Şehrin doğusunda ki sınırını Aşağımahmutlar Mahallesi oluşturmaktadır. 2004 yılından itibaren şehrin doğudaki sınırı daha da genişlemiştir. Çalışma alanımız bu dönem içerisinde 7 km² genişlemiştir. Bu dönemde özellikle mekânsal büyümenin yönü kuzey ve doğu sektörlü olmuştur (Şekil 11).

Kuzeye ve doğuya doğru büyümenin en temel nedenlerinden biri şehrin morfolojik özelliğidir. Vadi tabanında olması kuzey ve güneyde alansal büyümeye açık olan sahaların bulunmaması şehri, doğu ve batı yönünde büyümeye zorlamıştır. Şehrin batı sınırına ulaşması ve ilerleme şansının olmaması nedeniyle şehir mecburi olarak doğuya doğru gelişecektir. Şehrin doğusunun geniş arazilerden oluşması iki veya üç katlı yatay yapılaşmaya neden olmaktadır. Daha öncede belirtildiği gibi, şehrin gürültüsünden, kalabalıklığından ve kirliliğinden uzaklaşmak isteyen insanlar için çalışma alanımızın doğusu alternatif sahaları oluşturmaktadır.

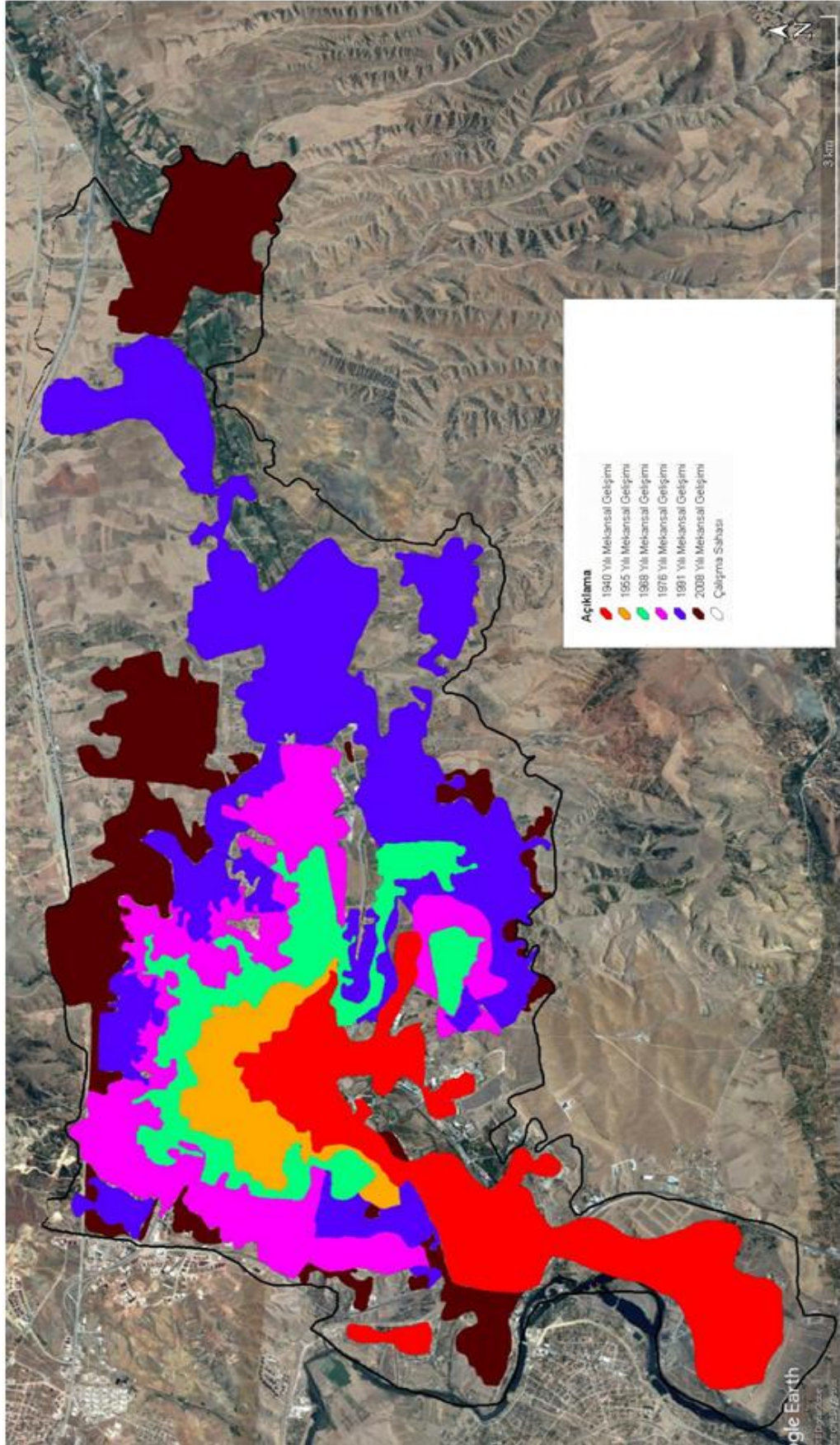
Çalışma alanımızın mekânsal gelişiminin ana hatları 1990'lı yıllarda tam anlamıyla şekillenmiştir. 1991 yılı sonrasında Aşağımahmutlar beldesi Kırıkkale şehrine bağlı bir mahalle olmuştur. Özellikle 2000'li yıllardan sonra çalışma alanımız içinde yer alan Aşağımahmutlar Mahallesi dışında yeni mahalleler ortaya çıkmamıştır. Sadece mevcut mahalleler içinde yeni oluşturulan konut alanları bulunmaktadır.

Şekil 11. Kırıkkale Şehri'nin 2008 Yılı Yönsel Büyümesi

Şekil 11’de ve harita 16’da görüldüğü gibi, çalışma alanımızın hemen tüm yönlere büyüdüğü görülmektedir. Fakat en fazla büyümenin olduğu yönler kuzey ve doğudur. Özellikle bu dönemde kuzey ve doğuda en fazla büyümenin gerçekleşmesinde yeni gelişen mahallerin etkisi büyüktür. 2000-2018 yılları arasında çalışma alanımızın, kuzeydeki en uç sınırını Kırıkkköyü Mahallesi oluştururken, doğudaki da en uç sınırını da Aşağımahmutlar Mahallesi oluşturmaktadır.

Doğuda Aşağımahmutlar Mahallesinin büyük bölümünü kahverengi topraklar oluşturmaktadır. Fakat az da olsa alüvyal ve kolüvyal topraklar görülmektedir. Kuzeyde gelişen mahallelerde ise topraklar heterojen bir görünüm sergilemektedirler. Kuzeyde Kaletepe Mahallesine bağlıyken 2000’li yıllarda ayrılıp ayrı bir mahalle olan Kırıkköy’ün büyük bölümünü kahverengi orman toprakları oluşturmaktadır. Şehirde çok bulunmayan yeşil alanlarla kent ormanının bir kısmı bu mahalle içinde yer almaktadır. Bu sebeple bitkilerin ve özellikle ağaçların yetişmesine imkan tanıyan kahverengi orman toprakları üzerinde kent ormanları gelişim göstermiştir. Kuzeyde, güneyde ve batıda oluşan mekânsal büyümenin büyük bölümü kahverengi topraklar üzerine olmuştur.

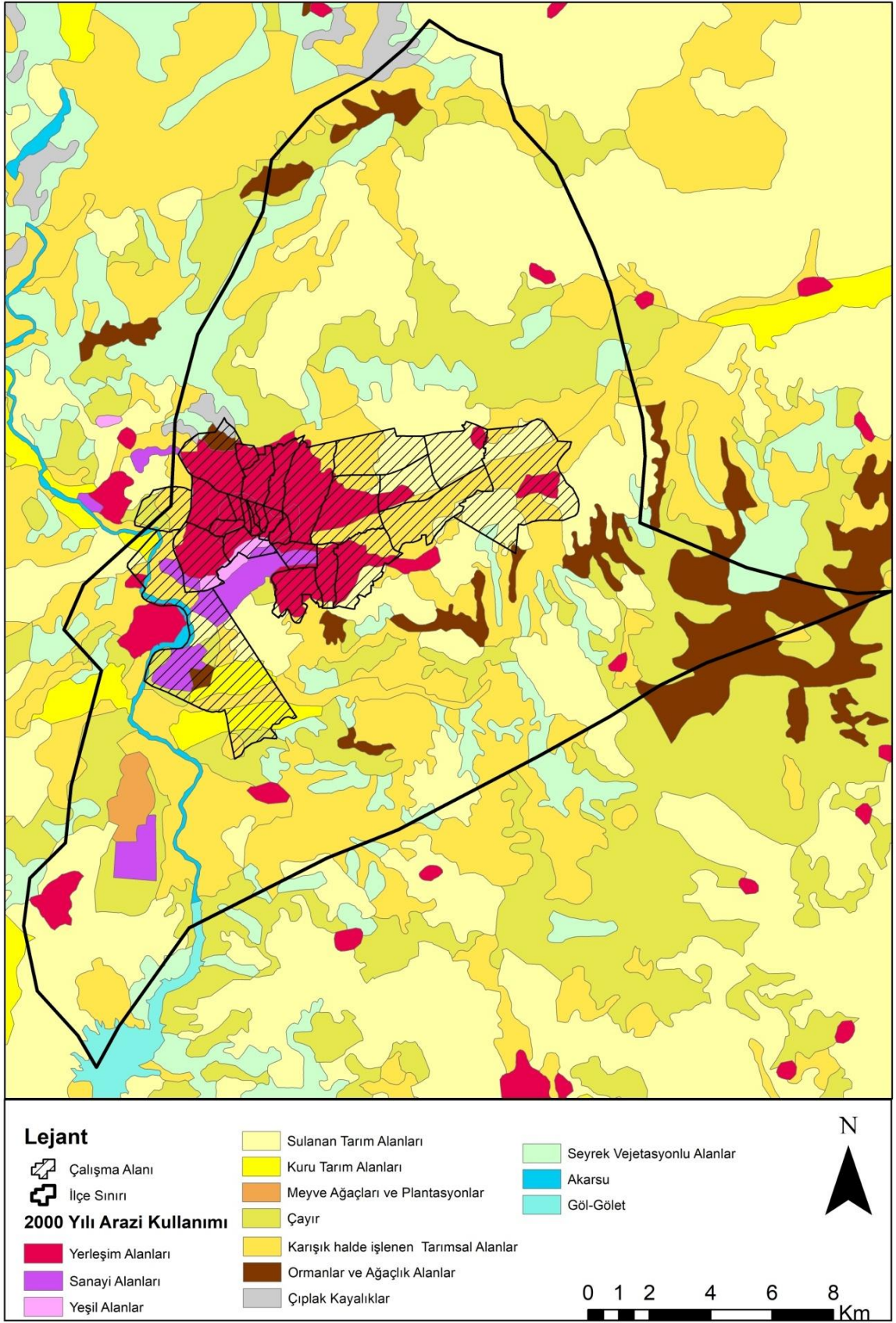

Harita 16. Kırıkkale Şehri'nin 2008 Yılı Mekânsal Gelişim Haritası

Harita 16’da özellikle kuzeydeki ve doğudaki gelişmeleri, yeni mahallelerin oluşmasıyla ilişkilendirmekteyiz. Bu yönlerin dışında batıda ve güneyde az da olsa gelişen alanlar dikkat çekmektedir. Şehrin batısında ve güneyinde gelişen alanlar mevcut mahalleler içinde yeni oluşturulmuştur. Ayrıca çalışma alanımızın kuzeydoğusunda bulunan Osmangazi Mahallesi de bu dönem içinde oluşturulmuş ve yerleşmeye açılmıştır. Diğer mahallelere göre planlı ve düzenli olarak oluşturulan Osmangazi Mahallesi’nde genellikle tek katlı veya iki katlı bahçeli meskenler bulunmaktadır (Foto 19).

Foto 19. Kırıkkale Şehri’nin Kuzeydoğusunda Yer Alan Osmangazi Mahallesinden Görünüm

Harita 17. Kırıkkale Şehri'nin 2000 Yılı Arazi Kullanım Haritası

2008 hava fotoğrafı incelenerek oluşturulan Harita 17’de gelişen mahalleler arazi kullanım kabiliyeti sınıflanmasında diğer dönemlerde olduğu gibi I., II., III. ve IV. sınıf araziler üzerine gelişmiştir. Zirai faaliyetler açısından büyük önem taşıyan ve diğer arazi kullanım kabiliyet sınıflarına göre çok az bulunan bu alanlar üzerinde şehrin gelişmesi tarım için oldukça olumsuz sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Çalışma alanımız verimli arazilerden oluşmaktadır. Bu sebeple şehir bu alanlar dışında büyümelidir.

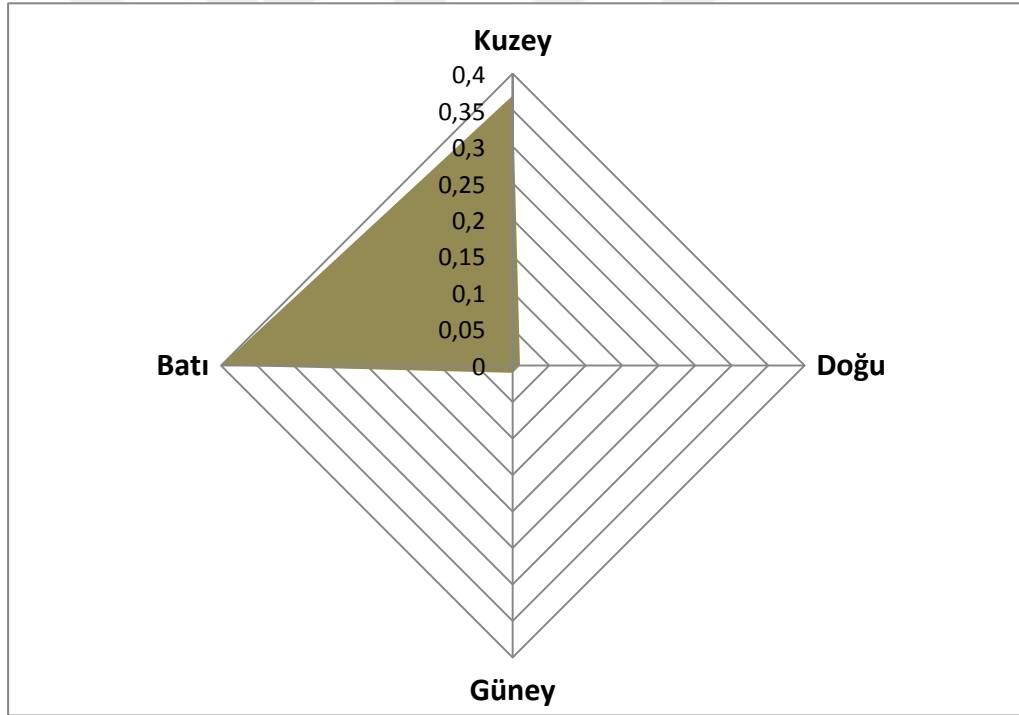
Kırıkkale Şehri’nin 2000 yılı arazi kullanımına bakıldığında; sulanan ve kuru tarım alanlarının üzerine yerleşim alanları gelişmiştir. Bu alanlar çalışma alanımızın hem kuzeyinde hem de güneyinde görülmektedir. Kırıkkale şehrinde zirai faaliyetlerin yapılması gereken sahalarda yerleşim alanları oluşturulmuştur. Çünkü Kırıkkale Şehri I., II. ve III. sınıf araziler üzerine kurulmuştur. Şehrin çevresindeki arazi alanlarının amaç dışı veya yanlış kullanımında şehirleşme veya şehirlerin zaman içerisindeki alansal-yönsel büyümesi çok etkili olmaktadır (Benek ve Şahap, 2016:83). Zirai faaliyet alanlarının azalması ve yerleşim alanlarının artması sürdürülebilir şehrsel gelişim için olumsuz bir durumdur. Kırıkkale Şehri’nde konut fiyatlarının yüksek olması ve bunun yanı sıra zirai faaliyet ürünlerinin getirisinin düşük olması, insanları zirai faaliyetlerden uzaklaştırmış ve daha fazla getirisi olan konut alanlarının oluşturulmasına yönelmiştir (Harita 17 ve Tablo 12).

Tablo 12. Kırıkkale Şehri’nin 1990-2000 Yılı Arazi Kullanım Şekilleri (Km²)

Arazi Kullanım Şekli	1990 Yılında Kapladığı Alan (Km ²)	2000 Yılında Kapladığı Alan (Km ²)
Yerleşim Alanı	21	24
Sanayi Alanları	2	4
Yeşil Alanlar	2	1
Sulanan Tarım Alanları	16	14
Kuru Tarım Alanları	5	4
Çayır	3	2
Karışık Halde İşlenen Tarımsal Alanlar	17	12
Seyrek Vejetasyonlar	0,3	0,5
Çıplak Alan	2	1
Ormanlık ve Ağaçlık Alanlar	0,5	1

Tablo 12’de 2000 yılına ait arazi kullanım şekilleri verilmiştir. Bu tablo incelendiğinde yerleşim ve sanayi alanlarının arttığı görülmektedir. Fakat geçen 10 yıllık süre içinde yeşil alanların, sulanan ve kuru tarım alanlarının azaldığı görülmektedir. 1990 yılında 21 km²’lik tarım arazisinin 4 km²’lik alanı yerleşmeye açılmıştır. Bunların dışında farklı bir kategoride yer alan karışık halde işlenen tarımsal alanların da arttığı görülmektedir. Ormanlık- ağaçlık, çıplak ve seyrek vejetasyonlu alanlarda da azalmalar görülmektedir.

Şekil 12. Kırıkkale Şehri’nin 2018 Yılı Yönsel Büyümesi

2018 yılı hava fotoğrafı incelenerek oluşturulan Harita 18’de, şehrin gelişiminin genel olarak tamamlanmış olduğu görülmektedir. Fakat daha öncede bahsedildiği gibi var olan mahalleler içinde boş alanlar değerlendirilerek konut alanları oluşturulmuştur. 2018 yılında özellikle çalışma alanımızın batısında ve kuzeyinde gelişen alanlar vardır. Bu alanların oluşmasında; ulaşımın gelişmesinin büyük katkısı vardır. Bunun yanı sıra, Ankara’nın ve Kırıkkale Üniversitesi’nin bu yönde olması da

etkili olmuştur. Bu alanların oluşmasında etkili olan diğer sebepler ise; otobüs terminalinin, devlet hastanelerinin ve büyük alışveriş merkezlerinin bu alanlarda olmasıdır. Bu üç unsur dışında evlerin bu alanlarda metrekare olarak geniş, güvenli site şeklinde olması ve ana ulaşım aksları üzerinde bulunması daire fiyatlarının bu alanlarda artmasına sebep olmuştur (Foto 20). Bu alanlarda yaşayan ailelerin büyük bölümünün ekonomik düzeyi yüksektir.

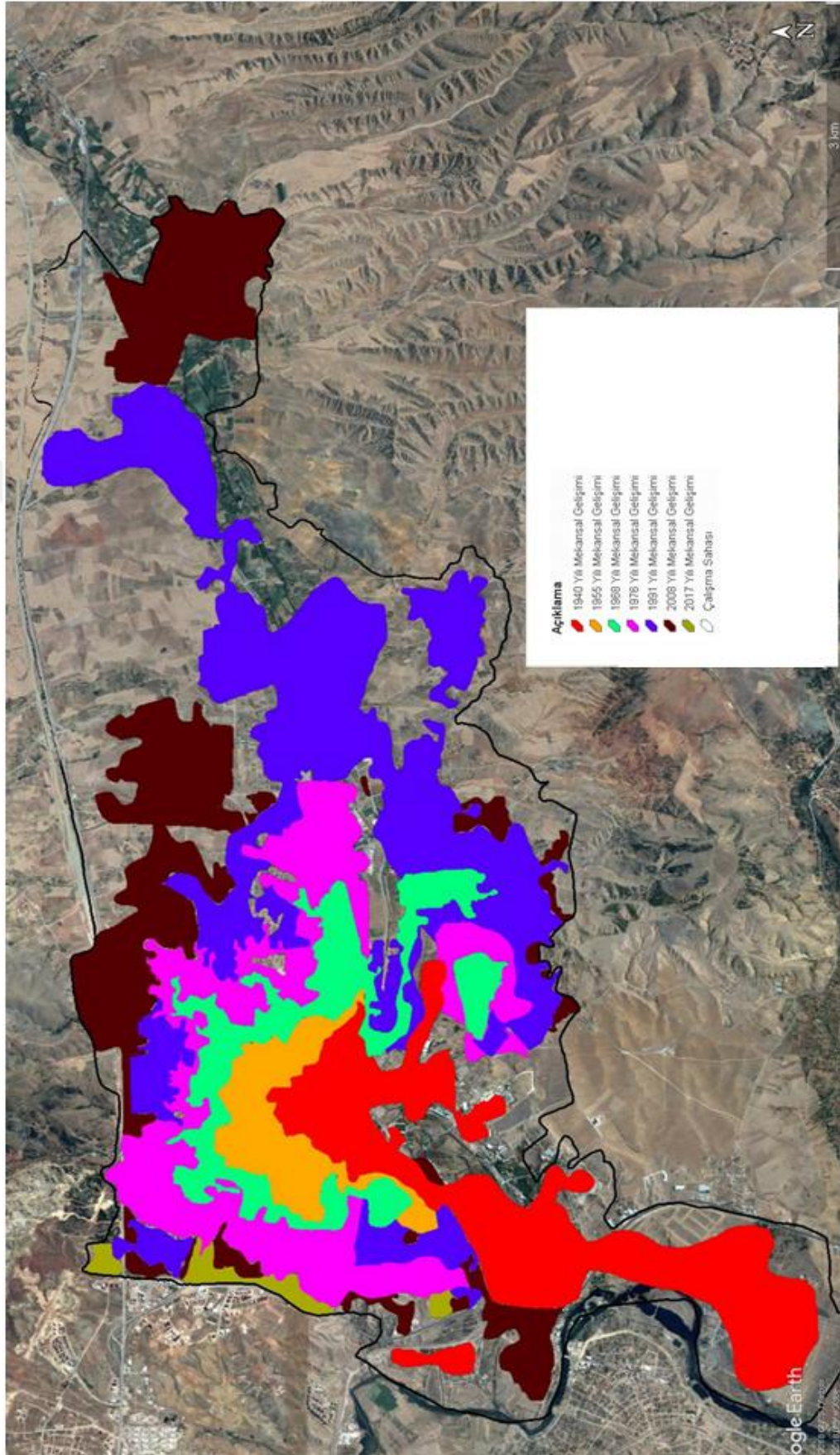

Foto 20. Kırıkkale Şehri'nin Kuzeybatısında Yeni Oluşturulan Konutlar

Foto 21. Kırıkkale Şehirlerarası Otobüs Terminali

Foto 21’de görüldüğü gibi Kırıkkale şehirlerarası otobüs terminalinin çevresinde yoğun yapılaşma söz konusudur. Yapılaşmaların bu alanlarda yoğun olmasının sebepleri daha öncede bahsedildiği gibi Ankara’nın ve Kırıkkale Üniversitesi’nin bu yönde olması ve büyük alışveriş merkezlerinin ve devlet hastanelerin bu alanlarda olmasıdır.

Harita 18. Kırıkkale Şehri'nin 2018 Yılı Mekânsal Gelişim Haritası

Harita 18’de çalışma alanımızın kuzeybatısındaki alanların 2018 yılı itibariyle neredeyse dolduğu görülmektedir. Bu dönem içinde kuzeybatı sınırının en uç noktası oluşmuştur. Oluşan alanların büyük bölümünde konut alanları yer almaktadır. Bu konutlar genellikle yüksek katlı sitelerden oluşmaktadır (Foto 22 ve 23).

Foto 22. Kırıkkale Şehri’nin Kuzeybatısında Oluşturulan Yeni Konutlar

Foto 23. Kırıkkale Şehri’nin Kuzeybatısında Oluşturulan Yeni Konutlar

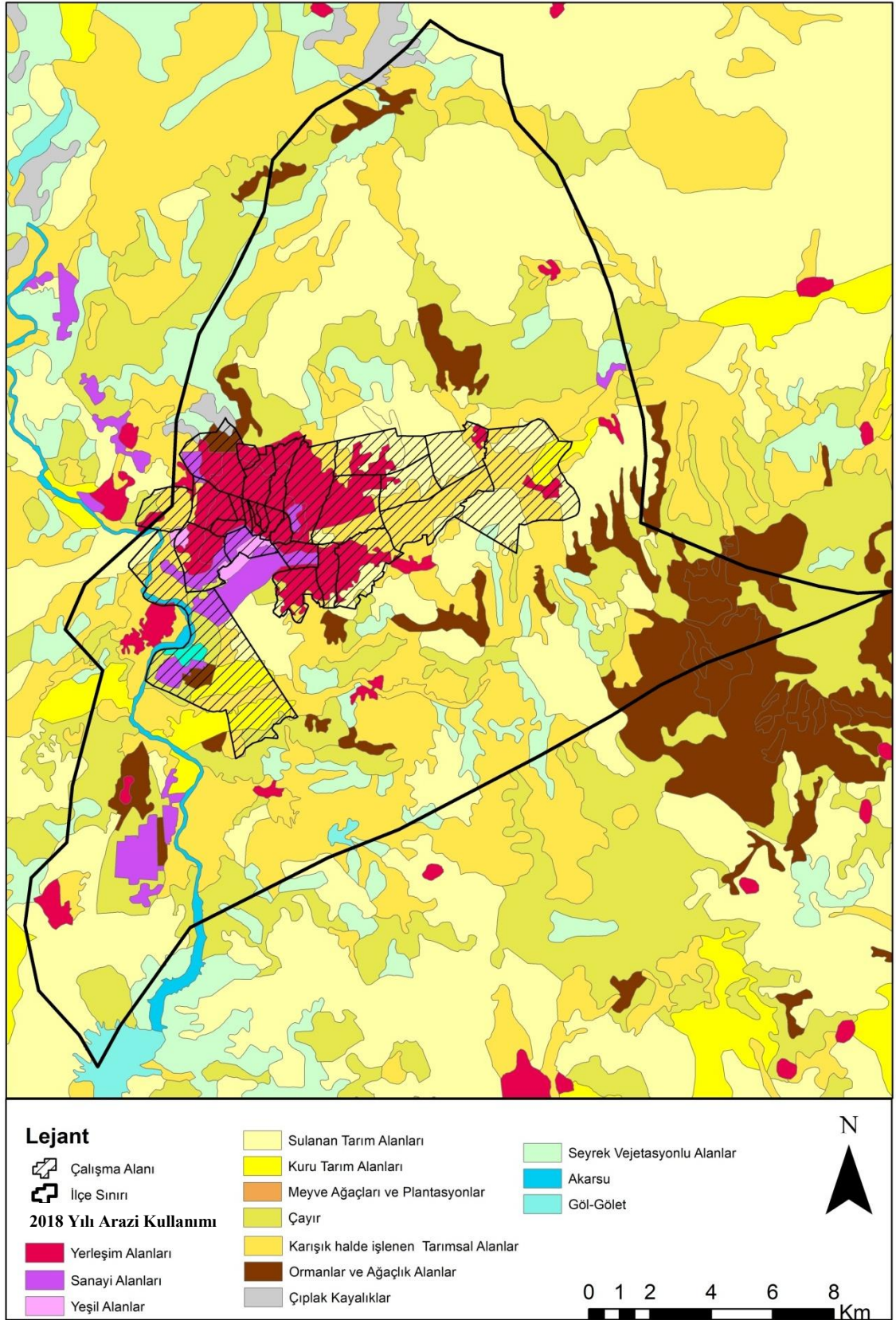
Foto 24. Kırıkkale Şehri'nin İlk Nüvesini Oluşturan Kırıkköyü Mahallesi

Foto 24'de Kırıkkale Şehri'nin ilk nüvesini oluşturan Kırıkköyü Mahallesi görülmektedir. Kırıkköyü Mahallesi genellikle kırsal yerleşme karakteri göstermektedir. Kırıkköyü arazileri içinde tarım ve hayvancılık faaliyetleri yapılmaktadır.

Foto 25. Kırıkkale Şehri'nin Doğudaki Sınırı Aşağımahmutlar Mahallesi

Foto 25'de de Kırıkkale Şehri'nin doğudaki en uç sınırı olan Aşağımahmutlar Mahallesi görülmektedir. Bu köye 2004 yılında Kırıkkale şehrine bağlı mahalle statüsü verilmiştir.

Harita 19. Kırıkkale Şehri'nin 2018 Yılı Arazi Kullanım Haritası

2018 yılı arazi kullanımı haritasında özellikle yerleşim alanlarının 2 km² kadar arttığı görülmektedir. Sulanan tarım ve karışık halde işlenen tarımsal alanların da azaldığı görülmektedir. Bunların dışında sanayi alanlarının arttığı görülürken, yeşil alanların, kuru tarım, seyrek vejetasyonlu ve ormanlık- ağaçlık alanlarının 2000 yılı arazi kullanımına göre aynı değerde kaldığı görülmektedir (Tablo 13).

Tablo 13. Kırıkkale Şehri'nin 1990-2000-2018 Yılı Arazi Kullanım Şekilleri (Km²)

Arazi Kullanım Şekli	1990 Yılında Kapladığı Alan (Km ²)	2000 Yılında Kapladığı Alan (Km ²)	2018 yılında Kapladığı Alan (Km ²)
Yerleşim Alanı	21	24	26
Sanayi Alanları	2	4	5
Yeşil Alanlar	2	1	1
Sulanan Tarım Alanları	16	14	12
Kuru Tarım Alanları	5	4	4
Çayır	3	2	5
Karışık Halde İşlenen Tarımsal Alanlar	17	12	17
Seyrek Vejetasyonlar	0,3	0,5	0,5
Çıplak Alan	2	1	0,5
Ormanlık ve Ağaçlık Alanlar	0,5	1	1

Tablo 13’de 2000 yılında 24 km² olan yerleşim alanları % 8,33 oranında artarak 26 km²’ye yükselmiştir. Sanayi alanları 4 km²’iken % 25 oranında artarak 5 km²’ye yükselmiştir. Sulanan tarım alanları 14 km²’iken, % 14,2 oranında azalarak 2018 yılında 12 km²’ye düşmüştür. Çalışma alanımızda çayırlar 2000 yılında 2 km²’iken, % 150 oranında artış göstererek 5 km²’ye yükselmiştir. Karışık halde işlenen tarımsal alanlar 2000 yılında 12 km²’iken, % 41,6 oranında artarak 17 km²’ye yükselmiştir. Son olarak da çıplak alanlar % 100 oranında azalarak 0,5 km²’ye düşmüştür. Çalışma alanımızda en fazla değişimin çayırlarda olduğu görülmektedir.

Ormanlık ve ağaçlık alanlar kapsamında şehrin içinden geçen Çoraközü Deresi uzanış doğrultusunda da ağaçlık alanlar bulunmaktadır. Özellikle şehrin doğusunda

yapılaşmanın azlığına bağlı olarak akarsu kenarındaki ağaçlık alanların korunduğu görülürken batıya doğru (yani şehir merkezine) ilerledikçe akarsu kenarındaki ağaçlık alanların ortadan kalktığı görülmektedir (Foto 26).

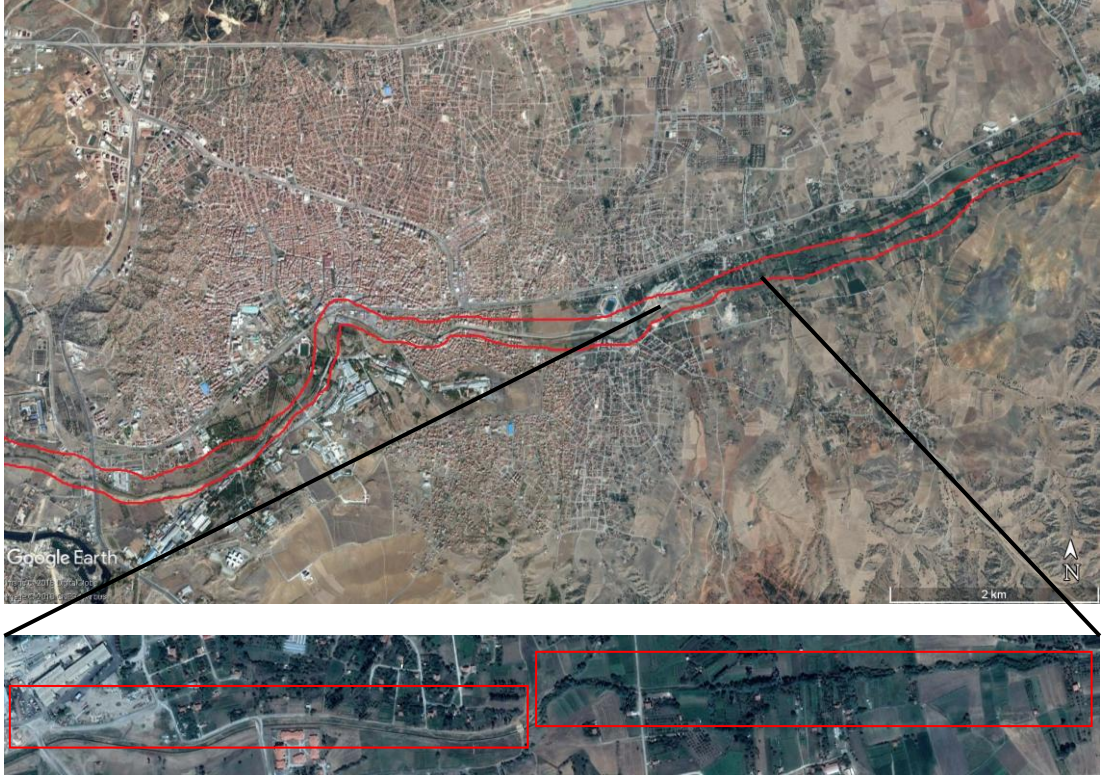

Foto 26. Çoraközü Deresi'nin Yatağını Takip Eden Ağaçlık Alanlar

4. BÖLÜM: KIRIKKALE ŞEHİRİ'NİN NÜFUS ÖZELLİKLERİ

4.1. Nüfusun Tarihsel Gelişimi

Nüfus, hareket halinde, her an ve durmaksızın değişen bir olaydır. Doğum, ölüm ve göç gibi olaylar sonucunda dünyada yaşayan insanların sayısının her an değiştiği, azalıp çoğaldığı gibi, insanların yeryüzünde de dağılışı durmadan değişmektedir (Tanoğlu, 1969:31). Yerleşmelerin nüfus miktarlarını ve demografik özelliklerini bilmek, o yerleşmenin ekonomik, sosyal ve kültürel birçok yönü hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlar (Aydın ve Yılmazoğlu, 2013:597). Son derece hareketli bir olgu olan nüfus, şehirlerin gelişmelerinde belirleyici unsurlardan biridir. Nüfusun belirli dönemlerde artması ve azalması yaşanan sosyal, siyasal ve ekonomik olaylarla yakından ilgilidir (Sertkaya Doğan, 2009:1). Çalışma alanımızda da yıllara göre nüfusun azalması veya artması yaşanan ekonomik ve siyasal olaylara dayamaktadır.

Yerleşme tarihinde de belirtildiği gibi, çalışma alanımızın tarihi geçmişi Kalkolitik Çağ'a kadar gitmektedir. Yerleşilen bir sahanın sağladığı olumlu ya da olumsuz koşullar o sahanın genel anlamda nüfus ve oluşan nüfus hareketlerini doğrudan etkilemektedir (Doğan, 2011:204). Kırıkkale şehri, ulaşım ağı bakımından önemli bir nokta da olduğu için çeşitli uygarlıkların geçiş güzergâhında olmuştur. Bu sebeple çalışma alanımız tarih boyunca sürekli olarak yerleşmelere açık olmuştur.

“Kendine özgü bir yaşam biçimi olarak kentleşme; karşılıklı olarak birbirine bağlı üç biçimde gerçekleşmektedir. Birincisi; nüfusu, teknolojiyi ve ekolojik düzeni kapsayan fiziksel bir yapı olarak, ikincisi; özgül toplumsal yapıyı, toplumsal kurumlar dizisini ve tipik toplumsal ilişkiler kalıbını içeren bir toplumsal örgütlenme sistemi olarak, üçüncüsü de; tutumlar, düşünceler bütünü ve tipik ortak davranış kurallarından kaynaklanan ve toplumsal denetim mekanizmasına bağlı kişiliklerin bir araya getirilmesinden gerçekleşmektedir” (Wirth, 2002:86). “İnsanın mekân üzerindeki değişiminin en önemli kanıtlarından birini oluşturan şehirler, geçmişte var olan toplumların kültürel özelliklerini anlamak ve yerleşmelerdeki sosyo-ekonomik değişikliklerinin belirlenmesi açısından önemlidir” (Akbulut, 2009:212). Dinamik bir olgu olan toplum ve nüfus, mekânın gelişmesinde belirleyici unsurlardan biridir. Bu

sebeple nüfus, beşeri coğrafyanın önemli konulardan birini oluşturmaktadır. Nüfus özellikleri, kalkınma planlarının üzerine işlendiği zaman en temel verileri oluşturmaktadır. Nüfus gelir ile birlikte ekonomide mal ve hizmetlere olan talebin konusunu ve miktarını da belirlemektedir (Karadeniz, 2006:59).

1950'lerden önce çalışma alanımızda oldukça yavaş olan kentleşme hareketi, 1950'lerden sonra kırdan kente göçlerin büyük etkisiyle hız kazanmıştır. Bununla birlikte 1980'lerde kentsel nüfus artışının sanayi kentlerine olduğu açık bir şekilde görülmektedir (Işık, 2005). Hızlı nüfus artışı, tarımda makineleşme ve şehirlerde iş imkânlarının artması sonucu kentlere olan göçün hızlanması büyük kitlelerin şehirlerde yaşaması sonucunu doğurmuştur (Ökmen, 1996:240). Çalışma alanımızda 1950'lerden önce başlayan kırdan şehre göç hareketleri hızını arttırarak devam etmiştir.

Geçmiş yüzyıllarda nüfusun büyük bir kısmı kırsalda yaşamaktaydı. Fakat zaman içinde olan değişim nüfusun bulunduğu sahayı tersine çevirmiş ve kır nüfusu azalırken şehir nüfusu artış göstermiştir. Şehir nüfusunun artmasında özellikle sanayi inkılâbıyla birlikte ulaşım, sanayi, ticaret, turizm, iletişim ve ekonomi gibi alanlarda olan artış en büyük paya sahiptir. Bunların yanı sıra şehirlere özgü olan çekicilikler fazla olduğu için (bunlar, eğitim, sağlık ve iş çeşitliliği) insanlar şehirlerde yaşamayı tercih etmektedirler. Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye'de kır nüfusu şehir nüfusunun çok çok üstünde seyretmekteydi (Üçöş, 2016:72-73). Dünya'da farklı ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de son 30-40 yılda büyük orandaki nüfus artışıyla hızlı kentleşme ve ekonomik büyüme trendi içine girmiştir. Bu büyüme ve gelişme sanayi ve ticaret merkezlerinin önderliğinde olmuştur. Türkiye gibi endüstrileşme sürecine geç katılmış gelişmekte olan ülkelerde hızlı nüfus artışıyla yaşanan şehirleşme hareketleri 20. yüzyılın ortalarından itibaren hız kazanmış, demografik karakterli bir olaydır (Yüceşahin vd., 2004:24-25; Sunkar ve Tonbul, 2010:20). Kırıkkale Şehri'nde de nüfus artışıyla şehirleşme hareketleri Cumhuriyet döneminde oluşmaya başlamıştır.

Çalışma alanımızın nüfusunun gelişim özellikleri, Cumhuriyet öncesi ve ilanı sonrası (1927-2017) dönemlerini kapsayan gelişmelerle birlikte değerlendirilecektir.

1927 yılında Ankara ilinin nahiyesi durumunda, 1935 yılında ise Ankara ilinin ilçesi konumunda olan Kırıkkale şehrinin en temel omurgasını hızlı nüfus artışı oluşturmaktadır. Kırıkkale şehri yakın zamanda sanayi ve diğer unsurlara bağlı olarak göçlerle kurulmuş bir şehirdir. Kırıkkale şehri yakın çevreden ve uzak çevreden büyük ölçüde göç almıştır (Karadeniz, 2006:61). Çalışma alanımızın yoğun göç almasındaki temel sebep endüstri kuruluşlarının varlığıdır. Ayrıca kırsal alanlarda yaşanan miras yoluyla tarım arazilerinin parçalanarak küçülmesi ve teknolojinin gelişmesine bağlı olarak tarımda makineleşmenin artması da kırdan kente olan göçü tetikleyen itici bir güç oluşturmuştur. Kırıkkale şehrinin nüfusuna büyük oranda katkı sağlayan ilk dalga, sanayi tesislerinin teknik elemanları ve askeri işçilerdir. İkinci dalgayı ise köyden şehre gelenler oluşturmaktadır (Karadeniz, 2006:62). Kırıkkale şehrinin bugünkü nüfusunda var olan çeşitliliğini Çankırı, Kırşehir, Çorum, Yozgat ve Kayseri gibi yakın illerden gelen insanlara bakıp da tamamen Cumhuriyet döneminde MKEK ait tesislerin kuruluşuna bağlamak doğru olmamaktadır (Kankal, 1998:225). Çünkü Kırıkkale şehrine yerleşen insanların hepsi endüstri kuruluşlarında istihdam edilmemektedir. Kırıkkale şehrine olan göçün temelini kırsaldan gelen göç oluşturmaktadır.

Cumhuriyet şehri olan çalışma alanımız genç bir şehirdir. Cumhuriyetin kurulmasına yakın dönemlerde ortaya çıkan zaruri ihtiyaçlardan dolayı kurulan sanayi tesisleri nüfusu bu sahalara çekmesiyle oluşan bir şehirdir. Kırıkkale'nin bugünkü gibi şehir görünümünü alması 1925-1927 yıllarına kadar gitmektedir (Yıldırım, 2010:82). Cumhuriyet döneminde ilk olarak 1925 yılında Kaletepe'nin güneyinde Askeri Mühimmat Fabrikası kurulmuş ve şehir tamamıyla sanayi fonksiyonuna bağlı olarak göç alan bir merkez olarak gelişme göstermiş ve göç sonucu doğmuştur. Buraya ilk göç eden kesim de sanayi tesislerinin teknik personeli ile askeri işçiler ve subaylardır (Karadeniz, 2006:37).

Yöre nüfusu hakkında en eski bilgi veren kaynaklar 1873 ve 1876 tarihli iki nüfus tahrir defteridir. Şehrin nüvesini oluşturan Kırık köyünün nüfusu 12 hane olarak geçmektedir (Ulukavak, 2011:107). 12 hane de sadece erkek, kadın ve bir çocuğunun olduğu varsayılırsa 36 veya daha fazla kişinin yaşadığı ortaya çıkmaktadır.

1900 tarihli Ankara Vilayet Salnamesi'nde Keskin kazası (günümüzde Kırıkkale) ile ilgili olarak; 972 hane, 252 dükkan, 6 han, 10 kahvehane, 2 cami, 3 tane de kilise (Rum, Ermeni ve Katolik) olduğu görülmektedir. Merkez kazada 1060 zükur (erkek), 1045 inas (kadın) Müslüman; 530 zükur (erkek), 285 inas (kadın) rum; 285 zükur (erkek), 299 inas (kadın) ermeni; 51 zükur (erkek), 64 inas (kadın) Protestan bulunmaktadır (Kırıkkale Belediyesi Kültür ve Tarih Yayınları, 2008:126).

1902 tarihli Ankara Vilayet Salnamesi'nde yer alan Keskin kazası ile ilgili olarak ise; 955 hane, 265 dükkan, 8 han, 11 kahvehane, 2 cami, 3 kilise (Rum, Ermeni, Katolik) olduğu görülmektedir. Yine merkez kazada 811 zükur, 830 inas Müslüman; 535 zükur, 499 inas Rum; 286 zükur, 299 inas Ermeni; 59 zükur, 64 inas Protestan bulunmaktadır (Kırıkkale Belediyesi Kültür ve Tarih Yayınları, 2008:127).

Tablo 14. Kırıkkale Şehri'nin 1927-2017 Yılları Arası Erkek-Kadın Nüfusu ile Toplam Nüfusu

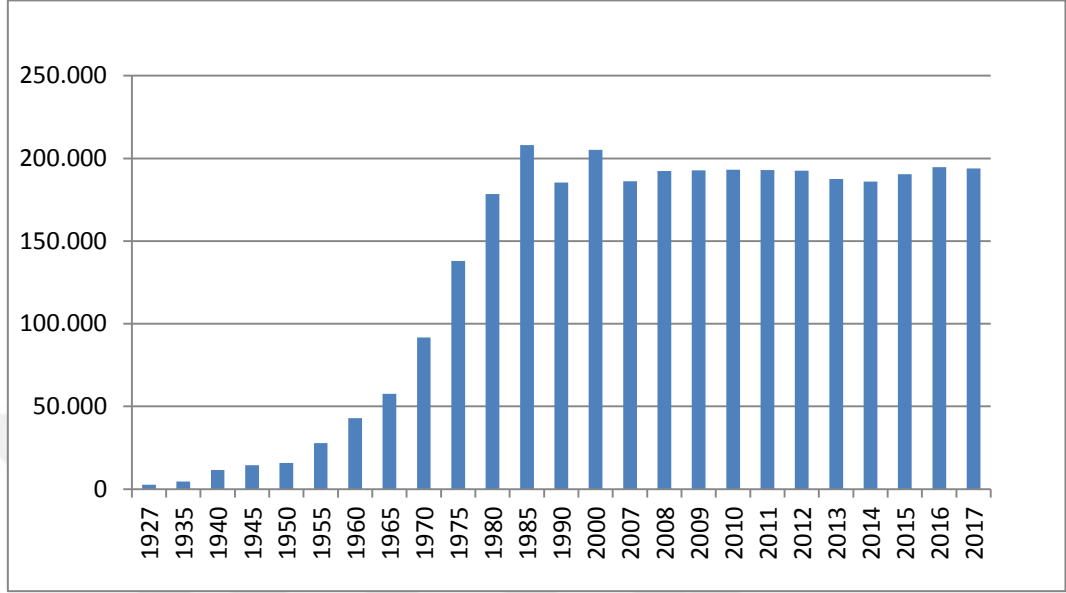
Yıllar	Erkek	Kadın	Toplam Nüfus
1927	-	-	2.600
1935	2.941	1.658	4.599
1940	7.613	8.871	11.484
1945	9.611	4.885	14.496
1950	10.550	5.200	15.750
1955	15.103	12.704	27.807
1960	23.258	19.646	42.904
1965	30.606	27.063	57.669
1970	48.301	43.357	91.658
1975	72.237	65.637	137.874
1980	92.675	85.726	178.401
1985	106.725	101.293	206.662
1990	91.004	94.313	185.431 ¹
2000	103.136	101.888	205.078
2007	96.657	96.600	193.257
2008	95.923	96.418	192.341
2009	96.065	96.640	192.705
2010	96.229	96.858	193.087
2011	97.441	96.539	192.980
2012	93.905	96.868	190.773
2013	93.130	94.352	187.482
2014	90.985	95.038	186.023
2015	94.754	95.732	190.486
2016	96.881	97.784	194.665
2017	96.518	98.310	194.828

Kaynak: TÜİK

1927 nüfus sayımında Kırıkkale ismi Ankara'nın nahiyesi olarak görülmektedir. Gülyazı 2006'da Kırıkkale Şehir Coğrafyası adlı çalışmasında toplam nüfusu 2600 gibi tahmini bir rakam olarak bulmuştur. Kırıkkale şehrinde 1925-1939 yılları arasında sanayi tesisleri kurulmuştur. Bu tesisler nedeniyle şehrin 1935 yılındaki 4.599 olan nüfusu % 149,7 oranında artarak 1940 yılında 11.484 olmuştur (Tablo 14).

¹ Kırıkkale il olduktan sonraki ilk nüfus sayımıdır.

Şekil 13. Kırıkkale Şehri'nin 1927-2017 Yılları Arası Nüfus Miktarı

Çalışma alanımızın büyümesinde ve gelişmesinde en önemli etkenler; Ankara gibi büyük bir şehrin etki sahasında bulunması ve cumhuriyetin ilk yıllarında kurulması planlanan ve 1925 yılında temelleri atılan sanayi tesislerinin varlığıdır. 1927-1935 yılları arasındaki nüfusun yıllık artış hızı % 7,1'dir. Kırıkkale şehrinin 1927-1935 yıllık nüfus artış hızı Türkiye ortalamasının üstündedir.

Türkiye'de şehir nüfusları 1935 yılından sonra hızlı bir şekilde artmıştır. Fakat 1935-1945 yılları arasında artış miktarı bir önceki döneme göre fazla değildir (Kocakuşak, 1996:78). 2. Dünya Savaşı nedeniyle 1935 yılında Kırıkkale Şehir nüfusu 4.599 olmuştur. Bu nüfusun 2.941'i erkek, 1.658'i ise kadındır. Nüfus bir önceki sayıma göre yaklaşık olarak 2000 kişi artmıştır ve toplam nüfus içinde erkek nüfus fazladır. Sanayi şehirlerinde iş gücü ağır olduğu için erkek nüfusun fazla olması beklenmektedir Bu sebeple de çalışma alanımızda erkek nüfus fazladır.

1940 yılında Kırıkkale Şehri'nin toplam nüfusu 11.484'dür (Şekil 13 ve Tablo 14). Kırıkkale Şehri'nin 1935-1940 yılları arasındaki nüfusunun yıllık artış hızı % 18,3'dür. Bu dönemde nüfus da gerçekleşen önemli artışın en temel sebebi;

Kırıkkale’de kurulan sanayi tesisleridir. Ayrıca kırsal alanda; tarım arazilerinin miras yoluyla küçülmesi, teknolojinin gelişmesiyle ulaşımın imkânlarının artması, sosyo-ekonomik düzeyin düşük olması vb. sebepler kırdan şehre olan göçü tetiklemiştir.

Kırıkkale Şehri için 1930’lu ve 1940’lı yıllar büyük öneme sahiptir. Çünkü Kırıkkale Şehri’nde kurulan sanayi tesisleri bu dönemde oluşturulmuştur. Kurulan sanayi tesisleri, şehrin nüfusunun artmasının yanı sıra mekânsal büyümesine de imkân vermiştir. Böylece artan nüfusla mahalle sayıları da artmıştır.

Kırıkkale Şehir nüfusu 1945 yılında 1940 yılına göre % 23,26 oranında artış göstererek 14.496 olmuştur. 1940-1945 yılları arasındaki nüfusun yıllık artış hızı % 4,6’dır. Kırıkkale şehrinin 1940-1945 yılları arasında nüfus artış hızı bir önceki döneme göre azalmıştır fakat nüfus artmaya devam etmiştir. Azalmanın sebepleri arasında, bu dönemde gerçekleşen II. Dünya Savaşıyla yakından ilgi bulunmaktadır. Erkek nüfusun askere alınmasıyla doğum oranlarının düşmesi sonucu nüfusun yıllık artış hızı azalmıştır. Fakat yine de nüfus artışı olmuştur. Bu dönemde nüfusun artmasının sebepleri arasında 1944 yılında Kırıkkale’nin, Ankara’ya ilçe olarak bağlanmasının büyük etkisi vardır (Gülyazı, 2004:27).

1950 yılında şehir nüfusu 15.750, 1955 yılında 27.807 ve 1960 yılında 42.904 olmuştur (Şekil 13). 1940 yılından 1960 yılına kadar olan dönemde nüfus yaklaşık olarak 38.000 kişi artmıştır. 1950’li yıllarda Türkiye’de şehirleşmenin ve nüfus birikim sürecinin hızlı olduğu bir dönemdir. Söz konusu dönemde bir yandan mevcut şehirlerin nüfusları hızla artarken, diğer yandan da çok sayıda yerleşme nüfuslanarak şehir statüsü kazanmıştır (Işık, 2005:61). 1945-1950 yılları arasında nüfus % 8,27 oranında artış göstermekle birlikte yine bu yıllar arasında nüfusun yıllık artış hızı % 1,6’ya düşmüştür. 1950-1955 yılları arasında nüfus artış oranı yaklaşık olarak % 77 oranında artış göstermiştir. Yıllık artış hızı da % 11,3 olmuştur. Nüfusun hızla artması, yeni kurulan sanayi tesislerinde çalışmak üzere alınan göçlerle açıklanmaktadır. Ayrıca Kırıkkale Şehri’nde askeri tugayın olması askeri personelin Kırıkkale Şehri’ne gelmesine imkân verirken, sanayi tesislerinin olması da yeni işçilerin ve memurların Kırıkkale Şehri’ne gelmesine imkân vermiştir.

1960 yılında Kırıkkale'nin Şehir nüfusu 42.904'dür. 1965 yılına gelindiğinde Şehir nüfusu % 34,41 oranında artarak 57.669, 1970 yılında da yaklaşık olarak % 60 oranında artarak 91.658 olmuştur. 1965-1970 yılları arasında yaklaşık olarak 34 000 kişi artmıştır. Bu artışın sebebi endüstri faaliyeti sebebiyle çevre illerden alınan göçtür. Bununla birlikte sanayi sektörünün yanında ticaret ve hizmet sektörlerinin de devreye girmesidir. 1960-1965 yılları arasındaki yıllık nüfus artışı % 5,9, 1965-1970 yılları arasında ise bu artış hızı % 9,2'ya kadar çıkmıştır. Kırıkkale Şehri sanayi, ticaret ve hizmet sektörleri ekseninde yoğun nüfus çekmektedir.

1975 yılı nüfus sayımında Kırıkkale Şehir nüfusu 1970 yılı sayımına göre % 50,4 oranında artarak 137.874 olmuştur. 1970-1975 yılları arasındaki yıllık nüfus artış hızı % 8,1 olmuştur. 1980 yılı şehir nüfusu % 29,3 oranında artarak 178.401, 1985 yılında da % 16,6 oranında artarak 208.018 olmuştur. 1975-1980 yılları arasında nüfus artış hızı ise % 5,1 olmuştur (Tablo 15).

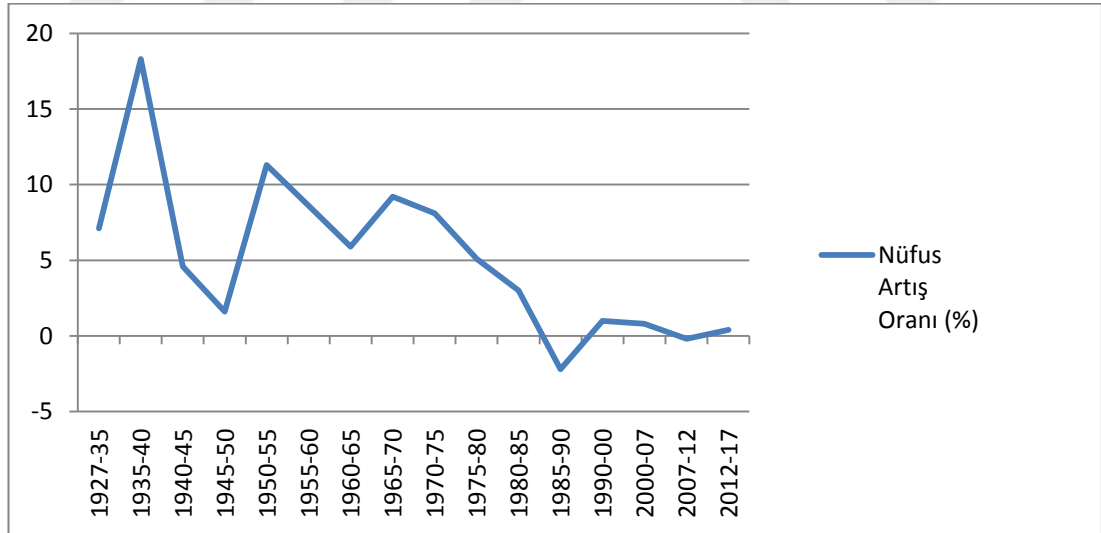
Tablo 15. Kırıkkale Şehri'nin 1927-2017 Yılları Arası Nüfus Artış Oranı

Yıllar	1927-35	1935-40	1940-45	1945-50	1950-55	1955-60	1960-65	1965-70	1970-75	1975-80	1980-85	1985-90	1990-00	2000-07	2007-12	2012-17
Nüfus Artış Oranı (%)	7,1	18,3	4,6	1,6	11,3	8,6	5,9	9,2	8,1	5,1	3	-2,2	1	0,8	-0,2	0,4

1990 yılında nüfus 1985 yılına göre % 10,86 oranında azalarak 185.431 olmuştur. Bunun en önemli sebebi Kırıkkale Şehri'nin 1989 yılına kadar Ankara'nın bir ilçesi iken 1989 yılında Ankara'dan ayrılarak il statüsü kazanması nüfusunun azalmasına sebep olmuştur. Bunun dışında 1985-1990 döneminde nüfusun azalmasını, 1980 yılı sonrasında uygulamaya konulan liberal ekonomi politikaları, özelleştirmeler ve MKEK'nun küçülerek işçi kaybetmesine ve tüm bu durumlar da

Kırıkkale'nin cazibesini yitirmesine sebep olmuştur. Kırıkkale Şehri'nin yıllık nüfus artışı, 1980-1985 yılları arasında % 3,0, 1985-1990 yılları arasında da % -2,2 olmuştur. 1985 ile 1990 yılları arasında % -2,2 olan yıllık nüfus azalışını Kırıkkale şehrinin 1989 yılında il olmasıyla ilişkilendirmek mümkündür. Bunun dışında Gülyazı (2004) bu dönemdeki nüfusun doğru olarak belirlenebildiği konusunda tereddütlerin olduğuna değinmektedir. Nitekim Kırıkkale'de 1986 yılında 1.300 kişinin istihdam edildiği Tüpraş Rafinerisi üretime başlamış, bu sebeple gelişen sanayinin de nüfusa büyük bir katkısı olduğunu dile getirmiştir. Burada çalışanların yaklaşık olarak % 90'nın Kırıkkale'de ikamet etmeye başladığını ve buna rağmen Kırıkkale'nin 1990'da nüfusunda % -2,2'luk bir azalmanın söz konusu olamayacağını ve sonuçların gerçeği yansıtmadığını savunmaktadır (Tablo 15 ve Şekil 15).

Şekil 15. Kırıkkale Şehri'nin 1927-2017 Yılları Arası Nüfus Artış Oranı

1990-2000 yılları arasındaki nüfus artış hızı % 1'dir. 2000 yılı nüfus sayımında bir önceki döneme göre % 10,6 oranında artış görülmektedir. 1990 yılında azalan nüfus 2000 yılında tekrar artmaya başlamıştır. Kırıkkale şehir nüfusu 2000 yılında % 10,6 oranında artarak 205.078 olmuştur.

2000 yılında 205.078 olan nüfus 2007 yılında azalma eğilimine girmiştir. 2007 yılında Kırıkkale şehir nüfusu % 9,18 oranında azalarak 186.245 olmuştur. Bu azalmanın sebebini temel de 2000 yılı ve öncesinde kullanılan sayım yönteminin değişmesiyle açıklayabilmekteyiz. 2000 yılı ve öncesinde De facto yöntemi yani evde sayılma yöntemi kullanılırken, 2007 yılından itibaren De Jure yöntemi kullanılmaya başlanmıştır. De jure yönteminde; Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) olup sayımlar otomatik olarak gerçekleştirilmektedir. De Jure yönteminde De Facto yöntemine göre daha nitelikli ve daha doğru sonuçlar elde edilmektedir. 2007 yılında nüfus sayım yönteminin değişmesi TÜİK yapısının değişmesiyle de çok yakından ilgilidir. Günümüzdeki TÜİK 2005 yılına kadar DİE olarak işlevini yürütürken, 2005 yılında adını Türkiye İstatistik Kurumu olarak değiştirmiştir. Adının yanı sıra işlevini de değiştirerek daha merkezi bir görev üstlenmiştir.

Ayrıca çalışma alanımızda nüfusun azalmasındaki diğer etkenler, bazı sanayi tesislerinin kapanmasıyla birlikte gelen işçi sayısının azalması, askeri personelin azalması ve üniversite çağındaki olan gençlerin Kırıkkale Şehri'nden ayrılarak başka şehre gitmeleri ve üniversite eğitimi almalarıdır. Üniversitesini eğitimi için şehir dışına giden öğrenciler eğitimlerini tamandıktan sonra tekrar Kırıkkale'ye dönmediklerinden nüfusun dinamizmi azalmıştır.

2007 yılına kadar dalgalı olan Kırıkkale Şehir nüfusu 2008 yılından itibaren durağanlaşmıştır. 2000-2007 yılları arasında Kırıkkale şehrinin yıllık nüfus artış oranı % 0,8'dir. Nüfus 2007 yılında % 5,7 oranında azalarak 193.257 olmuştur. 2008 yılında % 0,4 oranında azalma yaşanmış ve nüfus 192.341 olmuştur. 2009 yılında % 0,1 oranında azalmıştır. 2009 yılında nüfus 192.705'dir. 2010 yılında nüfus % 0,2 oranında artış göstererek 193.087 olmuştur. 2011 yılında nüfus % 0,05 oranında azalarak 192.980, 2012 yılında % 1,1 oranında azalarak 190.773 olmuştur, 2007-2012 yılları arası yıllık nüfus artış hızı % -0,2 olmuştur. Nüfus 2013 yılında % 1,7 oranında azalarak 187.482, 2014 yılında % 0,78 oranında azalarak 186.023, 2015 yılında % 2,4 oranında artarak 190.486, 2016 yılında % 2,1 oranında artarak 194.665 ve 2017 yılında da % 0,08 oranında artarak 194.828 olmuştur. 2012-2017 yılları arası yıllık nüfus artış hızı da % 0,4 olmuştur (Şekil 15).

4.2. NÜFUSUN NİTELİKLERİ

Şehir nüfusu kırsal nüfustan çok farklı görünümündedir. Bu farklılıklar gerek nüfus miktarında, yoğunluğunda, yapısında, hareketliliğinde, artış oranında gerekse mesleklerde de görülmektedir (Aliağaoğlu ve Uğur, 2012:113). Nüfusun en fazla toplandığı yerler şehirlerdir.

Nüfusun yaş, cinsiyet, işgücü, eğitim ve yaşanan yerleşim yerine göre olan özelliklerine nüfusun niteliği adı verilmektedir. Bir yerin nüfusu hakkında yorum yapabilmek için nüfusun nitelikleri bilinmek zorundadır. Birkaç yüzyıl öncesine kadar nüfusun niceliğini bilmek kafi gelmekteydi fakat günümüzde nüfusun niteliklerinin bilinmesi belediyecilik, kent planlamaları ve yatırımlar için büyük önem arz etmektedir (Üçoş, 2016:69-70).

4.2.1. Nüfusun Yaş ve Cinsiyet Durumunun Tarihsel Gelişimi

Nüfusun nitelikleri özellikle de nüfusun yaş grupları ve cinsiyet yapısı bu tür çalışmalarda muhakkak ele alınması gereken özelliklerdendir. Şehirlerde geleceğe ait planlamanın ve düzenlenmenin yapılmasında nüfusun yaş ve cinsiyet yapısının iyi analiz edilmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca yaş gruplarının bilinmesi planlama açısından büyük önem taşır. Çünkü toplumlar yaşa göre değişen ihtiyaçlara sahip bireylerden oluşur (Özgür, 1998:76; Tandoğan, 1998:115; Tümertekin ve Özgüç, 1998:282'den aktaran Aliağaoğlu, 2004:74).

Nüfusun yaş ve cinsiyet yapısı bakımından şehir ile kırsal kesim arasında farklılıklar mevcuttur. Kırsal kesimden şehirselle alanlara göç edenlerin büyük kısmını 15-35 yaş dilimi oluşturmaktadır (Aliağaoğlu ve Uğur, 2012:115).

1927 yılında temeli atılan Kırıkkale Şehri hızlı bir şehirleşme sürecine girmiştir. Nüfusun yaş ve cinsiyet yapısı her yerde olduğu gibi Kırıkkale Şehri'nin de varlığı ve devamlılığı için çok önemlidir.

Kırıkkale şehrinde kadın nüfusun erkek nüfusa oranı Türkiye ölçeğindeki gibi birbirine hep yakın olmuştur (Yıldırım, 2010:89). Nüfus miktarı olarak da Türkiye genelinde kadın nüfusun fazlalığıyla Kırıkkale şehrindeki kadın nüfus miktarının

fazlalığı birbirine paraleldir. Çalışma alanımızda nüfusun cinsiyet durumunu iki devreye ayıracak olursak 1927-1985 yılına kadar geçen sürede toplam nüfus içinde erkek nüfusun fazlalığı dikkat çekmektedir. 1990 yılı ve sonrasında da kadın nüfusun fazlalığı görülmektedir.

Kırıkkale Şehri'nin 1989 yılında il olması nüfusta bazı verilerin teminini zorlaştırmaktadır. Bu yüzden Kırıkkale şehrinin nüfusunun yaş yapısı ile ilgili olarak 1985 öncesi verilere ulaşılammıştır. Çalışma da Kırıkkale şehir nüfusunun 1985 yılı ve sonrası yaş yapısı ve cinsiyet durumu incelenmiştir.

Tablo 16. 1985-1990-2000 Yıllarına Ait Nüfusun Yaş ve Cinsiyet Yapısı

Yaş Grubu	Erkek	Kadın	Yaş Grubu	Erkek	Kadın	Yaş Grubu	Erkek	Kadın
0-4'	13398	12473	0-4'	8995	9367	0-4'	9673	9071
5-9'	16031	14837	5-9'	11394	12284	5-9'	11352	10079
10-14'	15033	13266	10-14'	11597	12666	10-14'	11856	11104
15-19'	12243	11174	15-19'	10558	11547	15-19'	11866	11381
20-24'	8079	7902	20-24'	8352	8142	20-24'	8731	8865
25-29'	8009	8593	25-29'	8231	7925	25-29'	7488	8068
30-34'	7755	7736	30-34'	6792	6923	30-34'	7597	7874
35-39'	7531	7127	35-39'	6075	6373	35-39'	8007	8347
40-44'	5560	4709	40-44'	4842	5330	40-44'	7177	6765
45-49'	3905	3689	45-49'	3505	3752	45-49'	5576	5215
50-54'	3228	2752	50-54'	3082	2976	50-54'	4372	4311
55-59'	2284	2204	55-59'	2536	2597	55-59'	2927	3055
60-64'	1516	1354	60-64'	2138	1999	60-64'	2305	2748
65-69'	710	861	65-69'	1247	1081	65-69'	1967	2057
70-74'	627	654	70-74'	699	548	70-74'	1270	1520
75- +	618	804	75-79'	463	434	75-79'	569	775
Toplam	106527	100135	80-84'	283	224	80-84'	205	369
			85- +'	215	145	85- +'	198	284
			Toplam	91004	94313	Toplam	103136	101888

1985 Yılı

1990 Yılı

2000 Yılı

Kırıkkale Şehri'nin 1985 nüfusunun yaş grubu dağılımına ve cinsiyet yapısında; en fazla yaş grubunun 0-44 olduğu görülmektedir. Bu yaş grupları içerisinde nüfus miktarı en fazla olan 0-19'dur. En fazla yaş grubunun 5-19 arası olmasının en önemli sebebi uzak ve yakın illerden gelen işçilerin çok çocuklu aile olmasıdır. Kırıkkale Şehri; 1980'li yıllarda endüstriyel faaliyetlerin fazla olmasından dolayı yoğun göç almıştır. Bu sebeple iş için gelenler en büyük payı oluşturmaktadır.

Ayrıca 1985 yılında fazla olan diğer yaş grubu da 20-39'dur. Bu yaş grubunun fazla olmasının sebebi o yıllarda yaşanan işçi göçleridir. Çalışma çağındaki nüfusun fazla olması özellikle 20-39 yaş grubunun fazla olmasına sebep olmuştur.

1985 yılında 40 yaş nüfus da çoğunlukta bulunması da Şehrin yeni ve canlı olmasının yanı sıra nüfusun dinamizmini korumasını sağlamıştır. Bu bağlamda 0-19 ve 40 yaş-üzeri yaş grubunun fazla olması, Kırıkkale şehrinin sanayileşen genç bir cumhuriyet şehri olmasıyla açıklanabilmektedir. İşçilerin genç ve orta yaş sınıfında olması bağımlı nüfuslarını beraberinde getirmesi 0-19 yaş ve 40 yaş ve üzeri nüfusun Kırıkkale şehrinde fazla olmasına neden olmuştur. Kırıkkale'nin yeni bir şehir olmasının yanı sıra bu zamana kadar aldığı yoğun göçün işçi göçlerine özellikle 20-40 yaş grubuna büyük etkisi bulunmaktadır (Güven, 1992:64).

1985 yılı nüfus piramidinde en fazla olan yaş grubunun 5-9 olduğu görülmektedir. Daha sonra da 10-14 yaş grubu miktar bakımından ikinci sırada gelmektedir. Sonrasında da 0-4 yaş grubunun fazlalığı dikkat çekmektedir. 1985 yılında diğer nüfus miktarı fazla olan yaş grubu da yaklaşık olarak 23.000'le 15-19'dur. Sonuç olarak 0-19 yaş grubunda 104.500 kişi bulunmaktadır. Kırıkkale, genç ve dinamik bir şehirdir. Bununla birlikte nüfusu da kendi gibi genç ve dinamiktir. 1985 yılı nüfusu 208.018'dir, bu nüfusun 104.500 kişisini 0-19 yaş grubudur (Tablo 16).

1985 yılında erkek nüfus kadın nüfusa göre nispeten daha fazladır. 1985 yılında Kırıkkale şehir nüfusunun 106.725'i erkek ve 101.293'ü kadındır. Kırıkkale şehrinde sanayi sektörlü gelişmelerin yaşanması erkek nüfusun fazla olmasına sebep olmuştur. 1985 yılında 0-4 yaş grubunda 13.398, 5-9'da 16.031, 10-14'de 15.033, 15-19'de 12.243, 20-24'de 8.079, 25-29'da 8.009, 30-34'de 7.755, 35-39'da 7.531, 40-44'de 5.560, 45-49'da 3.905, 50-54'de 3.228, 55-59'da 2.284, 60-64'de 1.516, 65-69'da

710, 70-74'de 627 ve son olarak da 75 yaş ve üzerinde de 618 erkek bulunmaktadır. Erkek toplam nüfus içerisinde 198'inin hangi yaş grubunda olduğu bilinmemektedir (Tablo 16).

1985 yılı kadın nüfus ile erkek nüfus arasında yaklaşık olarak 4.000 kişilik bir fark bulunmaktadır. 0-4 yaş grubunda 12.473, 5-9'da 14.837, 10-14'de 13.266, 15-19'da 11.174, 20-24'de 8.902, 25-29'da 8.593, 30-34'de 7.736, 35-39'da 7.127, 40-44'de 4.709, 45-49'da 3.699, 50-54'de 2.752, 55-59'da 2.204, 60-64'de 1.354, 65-69'da 861, 70-74'de 654 ve son olarak da 75 yaş ve üzerinde de 804 kadın bulunmaktadır. Erkek ve kadın nüfus da en fazla miktarı oluşturan yaş grubu 5-9'dur. 65 yaş ve üzeri nüfus da kadın nüfus fazladır.

Tablo 17. 2007-2012-2017 Yıllarına Ait Nüfusun Yaş ve Cinsiyet Yapısı

Yaş Grubu	Erkek	Kadın	Yaş Grubu	Erkek	Kadın	Yaş Grubu	Erkek	Kadın
0-4'	6557	6328	0-4'	6369	5930	0-4'	6798	6146
5-9'	8448	7837	5-9'	6920	6832	5-9'	7047	6571
10-14'	9184	8676	10-14'	8515	8056	10-14'	7271	7096
15-19'	9741	9072	15-19'	9018	8494	15-19'	8291	7757
20-24'	8221	8363	20-24'	7728	7865	20-24'	7054	7075
25-29'	8386	7431	25-29'	7305	7040	25-29'	6683	6926
30-34'	6682	7237	30-34'	7054	7257	30-34'	7151	7141
35-39'	7001	7383	35-39'	6574	7036	35-39'	7014	7369
40-44'	7519	7544	40-44'	6909	7220	40-44'	6502	6989
45-49'	6657	6319	45-49'	7257	7128	45-49'	6814	7008
50-54'	5523	5426	50-54'	6139	6014	50-54'	6945	6864
55-59'	4273	4476	55-59'	5180	5132	55-59'	5732	5753
60-64'	2987	3276	60-64'	3895	4252	60-64'	4841	4916
65-69'	2186	2577	65-69'	2664	3060	65-69'	3466	4013
70-74'	1559	1955	70-74'	1880	2292	70-74'	2253	2771
75-79'	1073	1480	75-79'	1177	1602	75-79'	1436	1892
80-84'	493	839	80-84'	719	1073	80-84'	779	1173
85- 89'	120	276	85- 89'	256	430	85- 89'	441	850
90- +'	47	105	90- +'	46	155	90- +'	441	850
Toplam	96657	96600	Toplam	95605	96868	Toplam	96518	98310

2007 Yılı

2012 Yılı

2017 Yılı

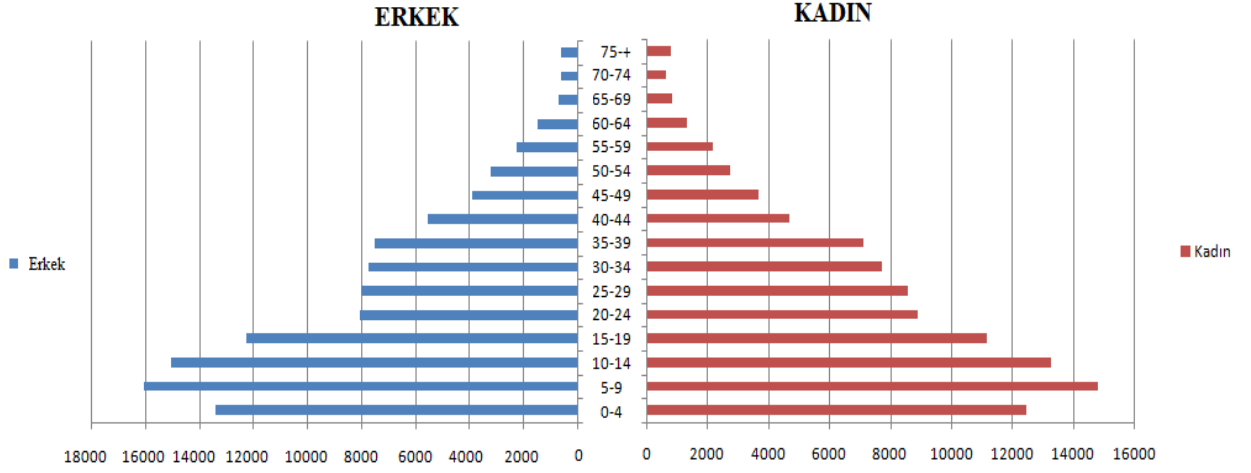
Çalışma alanımızın 2017 yılı nüfus sayımında yaş ve cinsiyet yapısının genel özellikleri incelendiğinde; 0-14 yaş grubunda toplam 40.929 kişi bulunmaktadır. 15-64 yaş grubunda 134.825, 65 yaş ve üzerinde de 19.074 kişi bulunmaktadır. 0-14 yaş grubunda erkek nüfus 21.116, kadın nüfus 19.813; 15-64 yaş grubunda erkek 67.027, kadın da 67.798; 65 yaş ve üzerinde de erkek nüfus 27.449, kadın nüfus da 10.699'dir.

2017 yılı nüfus sayımı geniş aralıklı yaş yapısı incelendiğinde; 0-4 yaş grubunda erkek nüfus 6.798, 5-9'da 7.047, 10-14'de 7.271, 15-19'da 8.291, 20-24'de 7.054, 25-29'da 6.683, 30-34'de 7.151, 35-39'da 7.014, 40-44'de 6.502, 45-49'da 6.814, 50-54'de 6.945, 55-59'da 6.945, 60-64'de 4.841, 65-69'da 3.466, 70-74'de 2.253, 75-79'da 1.436, 80-84'de 779 ve 85 yaş ve üzeri yaş grubunda da 441 kişi bulunmaktadır. 2017 yılında 1985 yılına göre özellikle 40-44 ve üzeri yaş grubunda artış olduğu görülmektedir. Bu yaş grubunda fazlalığın yaşanmasının sebepleri arasında çalışmak için farklı illere göç insanların,, emekli olduktan sonra tekrar Kırıkkale şehrine dönmeleri gelmektedir (Tablo 17).

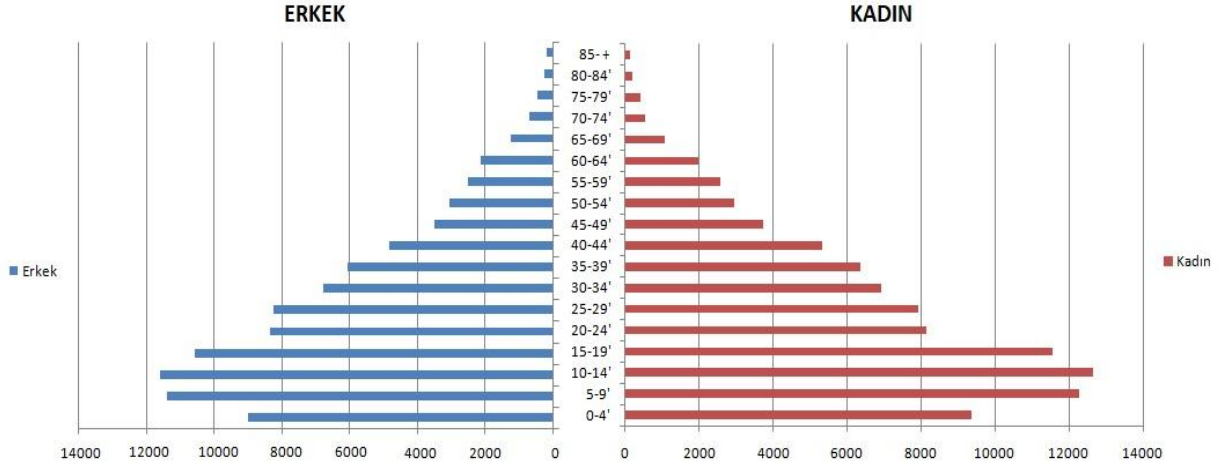
2017 yılı nüfus sayımında kadın nüfusa incelendiğinde de; 0-4 yaş grubunda kadın nüfus 6.146, 5-9'da 6.571, 10-14'de 7.096, 15-19'da 7.757, 20-24'de 7.075, 25-29'da 6.926, 30-34'de 7.141, 35-39'da 7.369, 40-44'de 6.989, 45-49'da 7.008, 50-54'de 6.864, 55-59'da 5.753, 60-64'de 4.916, 65-69'da 4.013, 70-74'de 2.771, 75-79'da 1.892, 80-84'de 1.173 ve 85 yaş ve üzeri yaş grubunda da 850 kişi bulunmaktadır. Kadınlarda da özellikle 35-39 ve üzeri yaş grubunda artış olduğu görülmektedir.

2017 yılı nüfus sayımında Kırıkkale Şehri'nde 2012 yılı nüfus sayımına göre 0-4 ve 65 yaş ve üzeri erkek ve kadın nüfus da çok az seviyede artış görülmektedir. Aktif nüfus miktarı 2012 yılına göre artış göstermiştir Kırıkkale Şehri'nde 0-4 yaş grubu ve aktif nüfusun artış göstermesi, nüfusun dinamizmini koruması açısından oldukça önemlidir. Çalışma alanımızda aktif nüfusun fazla olmasındaki temel etken ekonomik faaliyetlerin sanayi ve hizmet sektörü olmasıdır. 2017 yılı nüfus içerisinde kadın nüfusun erkek nüfustan fazlalığı dikkat çekicidir.

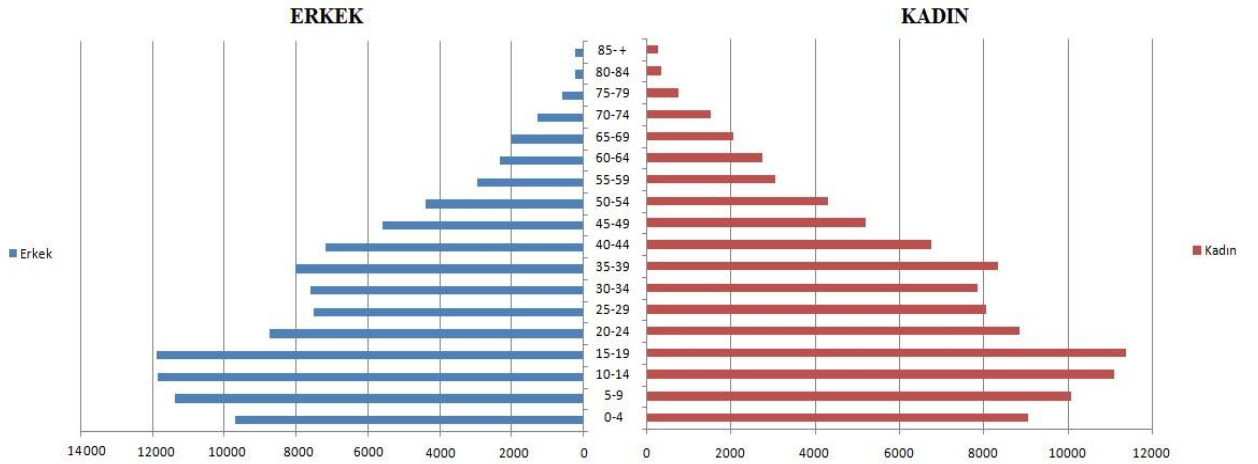
Şekil 16. Kırıkkale Şehri'nin 1985 Yılı Nüfus Piramidi

Şekil 17. Kırıkkale Şehri'nin 1990 Yılı Nüfus Piramidi

Şekil 18. Kırıkkale Şehri'nin 2000 Yılı Nüfus Piramidi

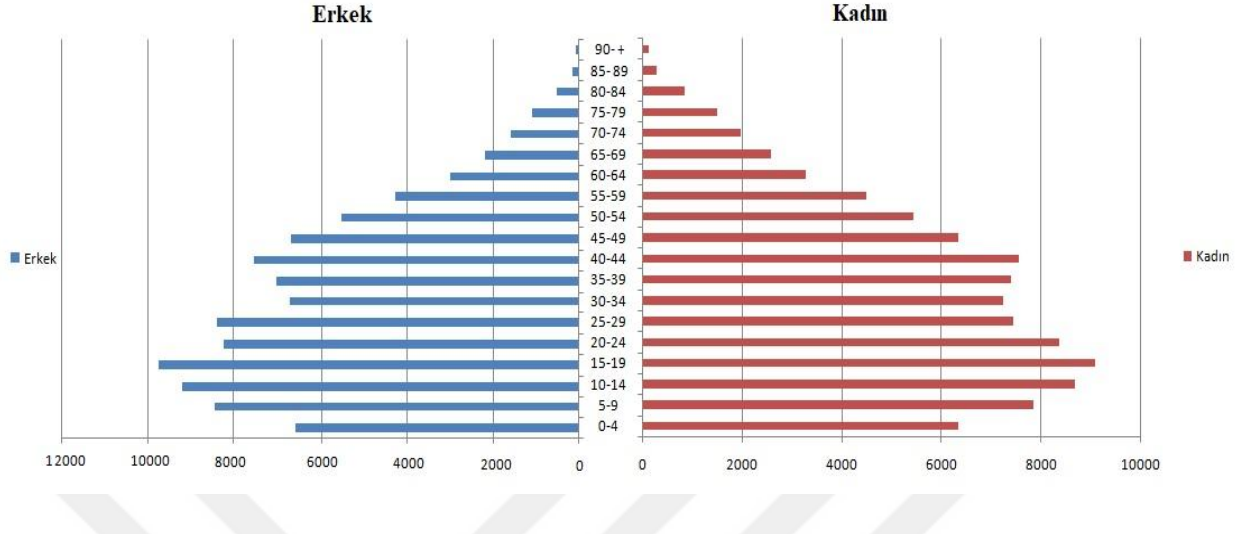

Şekil 16 incelendiğinde; 1985 yılında doğum oranlarının yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Erkek ve kadın nüfusun 5-9 yaş grubunda fazla olduğu görülmektedir. Ayrıca 1985 yılı nüfus piramidinde tabandan yukarı doğru azalma görülmektedir (5-9 yaş grubu hariç). Bu dönemde erkek nüfus kadın nüfustan fazladır. Çalışma alanımızın sanayi şehri olması erkek nüfusun fazla olmasına neden olmuştur. 1985 yılı sayımında TUİK'ten en üst düzey olarak 65-75 ve üzeri yaş grubu verileri temin edilmiştir. Bu yaş grubunda yaklaşık olarak 4300 kişi bulunmaktadır. Ayrıca bu yaş grubunda kadın nüfusun fazla olduğu görülmektedir.

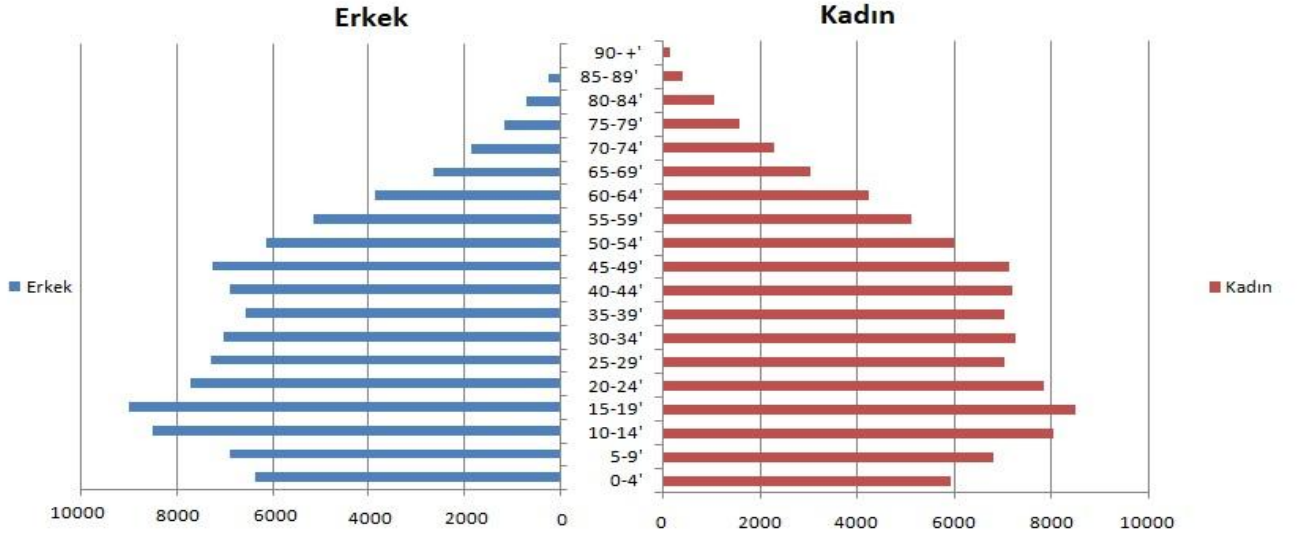
Şekil 17 incelendiğinde; 1990 yılında doğum oranlarının azaldığı görülmektedir. Buna bağlı olarak da nüfus piramidinde tabanın daraldığı görülmektedir. Nüfus piramidinde 3 yaş grubu fazlalığıyla dikkat çekicidir. Birincisi; Erkek ve kadın nüfus da en fazla yaş grubunu 10-14 oluşturmaktadır. İkinci olarak 5-9, üçüncü olarak da 0-4 yaş grubu fazladır. Ayrıca bir önceki dönemde toplam nüfus içinde erkek nüfus fazlayken, bu dönemde de kadın nüfusun fazlalığı görülmektedir. Bunun en önemli sebepleri; iş bulma umuduyla ve eğitim için il dışına yapılan erkek nüfusun göçüdür. Bu dönemde, 65-85 ve üzeri yaş grubunda 5.339 kişi bulunmaktadır. Bu yaş grubunda erkek nüfusun fazla olduğu görülmektedir.

Şekil 18 incelendiğinde; 2000 yılında doğum oranlarının çok az değerlerde arttığı görülmektedir. Diğer dönemlerde olduğu gibi 15-19, 10-14 ve 5-9 yaş gruplarında fazlalık görülmektedir. Ayrıca bu dönemde diğer dönemlerden farklı olarak 35-39 yaş grubundaki artış dikkat çekmektedir. 65-85 ve üzeri yaş grubunda 9.214 kişi bulunmaktadır. Bu yaş gruplarında kadın nüfusun fazla olduğu görülmektedir. Sanayi şehri olan çalışma alanımızda, erkekler endüstri tesislerinde ağır şartlarda çalıştıkları için daha fazla yıpranmaktadırlar ve bunun sonucu olarak da kadınlara göre daha erken ölmektedirler. Bu da kadınların ortalama ömürlerinin erkeklere göre daha uzun olduğunu göstermektedir.

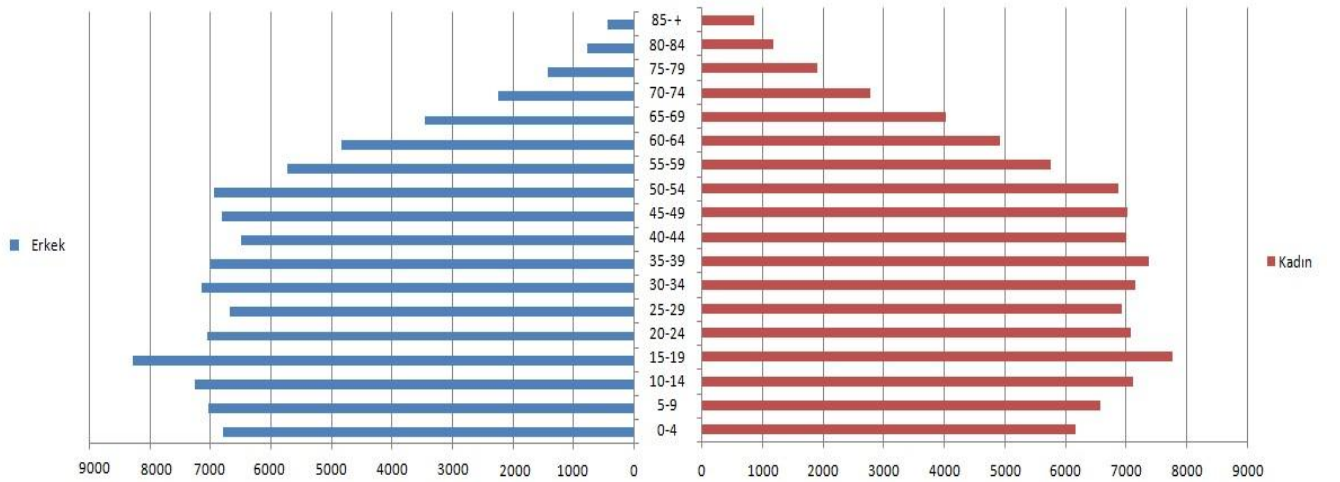
Şekil 19. Kırıkkale Şehri'nin 2007 Yılı Nüfus Piramidi

Şekil 20. Kırıkkale Şehri'nin 2012 Yılı Nüfus Piramidi

Şekil 21. Kırıkkale Şehri'nin 2017 Yılı Nüfus Piramidi

Şekil 19 incelediğinde; doğum oranlarının azalarak tabanın daraldığı görülmektedir. 2007 yılı nüfus piramidi önceki dönemlere göre daha az dalgalıdır. Yaş grupları arasındaki farklar birbirlerine yakın düzeydedir. 15-19 yaş grubunda erkek ve kadın nüfus miktarı fazladır. Tabanda azalan nüfus orta bölümde tekrar artmıştır. 65- 90 ve üzeri yaş grubunda 12.710 kişi bulunmaktadır. 65-90 ve üzeri yaş grubunda kadın nüfus miktarı fazladır.

Şekil 20 incelediğinde, bir önceki döneme göre doğum oranları daha da azalmıştır. Nüfus miktarının en fazla olduğu yaş grubu 5-9 ile 45-49'dur. 2012 yılı nüfus sayımında 65-90 ve üzeri yaş grubunda 15.354 kişi bulunmaktadır. Genel nüfus miktarında ve 65-90 ve üzeri yaş grubunda kadın nüfus miktarı bu dönemde de fazladır.

Son olarak da şekil 21 incelendiğinde de; her iki cinsiyette de doğum oranlarının az da olsa arttığı görülmektedir. Erkek ve kadın da 15-19 yaş grubu en fazla yaş grubunu oluşturmaktadır. 65-85 ve üzeri yaş grubunda toplam 19.074 kişi bulunmaktadır. Bu yaş grubundaki artış devam etmektedir. Ayrıca bir önceki dönemde olduğu gibi toplam nüfus da ve 65-85 ve üzeri yaş grubunda kadın nüfus miktarı fazladır.

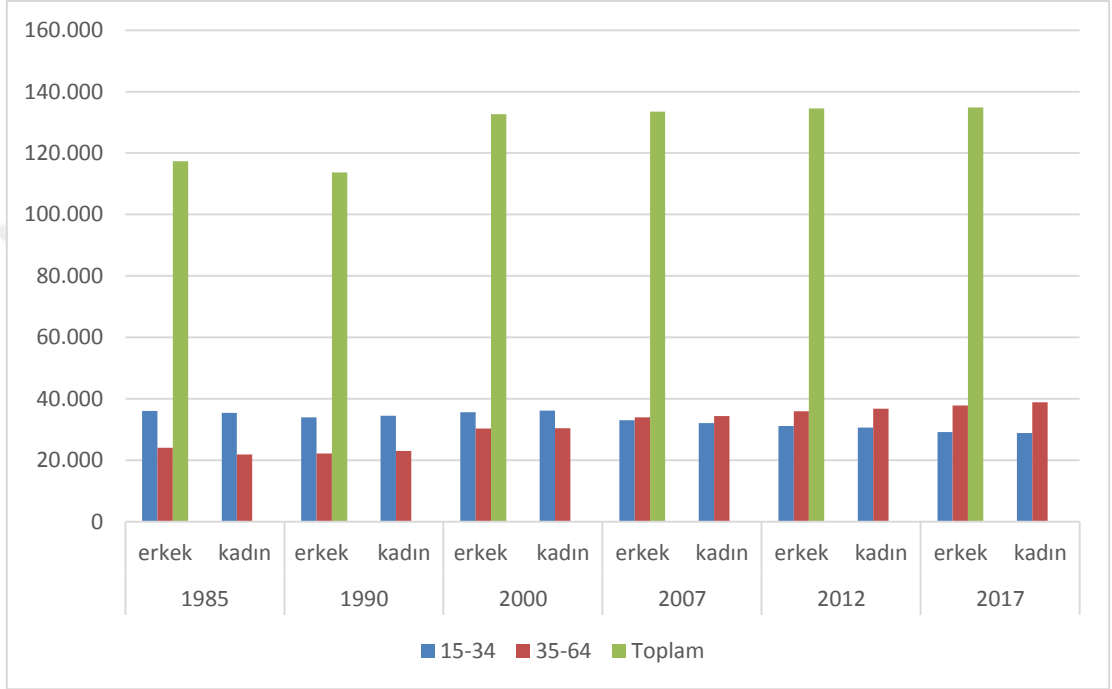
Genel olarak Kırıkkale Şehri'nin 1985 yılından 2017 yılına kadar olan nüfus piramidinde tabanın bazı dönemlerde daraldığı bazı dönemlerde de genişlediği görülmektedir. Doğum oranlarının azalmasıyla birlikte 0-14 yaş gruplarında azalma görülmektedir. Kadının iş hayatına girmesi ve yükselen refah seviyesine bağlı olarak ailelerin tek çocuk istemeleri doğum oranlarının azalmasının en belirgin sebeplerindendir. Yaş gruplarında yığılma orta yaşlarda meydana gelerek ortalama ömrün uzadığı göstermektedir. 65 yaş ve üzeri nüfus da ciddi bir artışı söz konusudur. Bu yaş grubunda kadın nüfus miktarı fazladır.

4.2.2. Nüfusun İş Gücü Potansiyeli

Şehirler farklı iş alanlarının dolayısıyla farklı ekonomik sektörlerin ortaya çıktığı yerleşmelerdir. Çalışan nüfusun farklı iş kollarında, zamana bağlı olarak değişimi,

şehrin ekonomik yapısı ve şehirleşme sürecindeki konumu hakkında bilgi vermektedir (Aliağaoğlu, 2004:79).

Şekil 22. Kırıkkale Şehri'nin 1985-2017 Yılları Arası Aktif Nüfus Miktarı

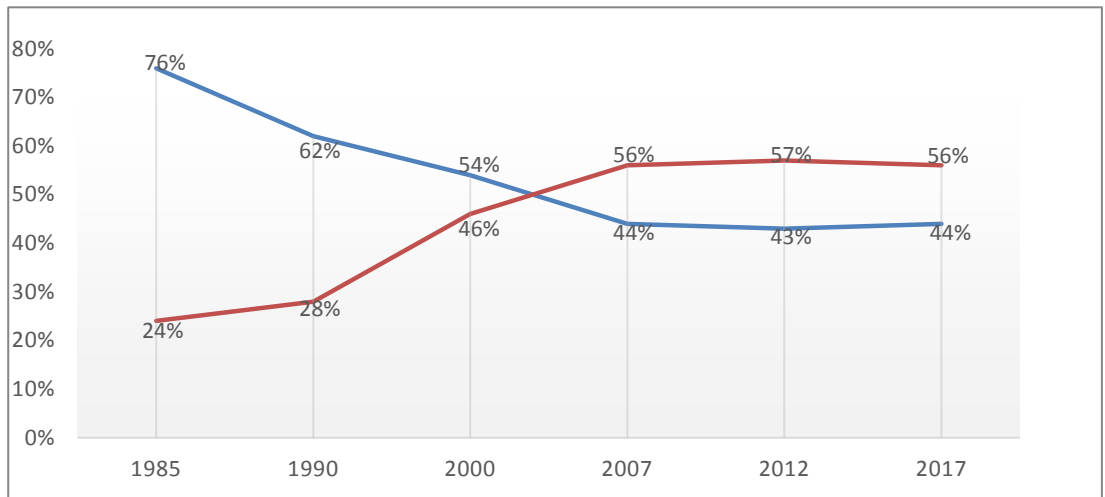
Kırıkkale Şehri; ekonomik, sosyal ve kültürel bakımdan Ankara'nın etkisi altındadır. Halkın günlük alışverişi, eğitim, sağlık hizmetleri, esnafın aldığı mallar ve sanayinin ihtiyacı olan hammadde gibi hizmet ve unsurlar Ankara'dan karşılanmaktadır. Bunun dışında Kırıkkale şehri kendi içinde de belirli bir iş gücü potansiyeline sahiptir. Bir yerdeki nüfusun yaş gruplarına göre, özellikle de 15-64 yaş grubundaki nüfusun durumu çok önemlidir (Üçoş, 2016:81). 15-64 yaş arasındaki nüfusa genel olarak aktif (faal) nüfus adı verilmektedir. Bir yerin gelişmişlik seviyesiyle yakından ilgili olan aktif nüfus, Kırıkkale Şehri'nde 1985 yılı itibariyle 117.350'dir. Bu nüfusun 15-34 yaş grubunda 71.491 kişi bulunurken 35-64'de 45.859 kişi bulunmaktadır. 15-34 yaş grubu erkek nüfus 36.086, kadın nüfus ise 35.405'dir. 35-64 yaş grubu erkek nüfus 24.024, kadın nüfus 21.835'dir (Şekil 22). 15-64 yaş grubu aktif nüfusun esas kısmını oluşturmaktadır. 1985 yılında bağımlı nüfus miktarı toplam da 89.312'dir. Bağımlı nüfusun oranı da % 76'dır. Çalışma alanımızda bu oran oldukça fazladır.

1990 yılı aktif nüfus miktarı 113.675'dir. 15-34 yaş grubunda 68.470, 35-64 yaş grubunda da 45.205 kişi bulunmaktadır. 15-34 yaş grubunda 33.933'ünü erkek, 34.537'si de kadın nüfus oluşturmaktadır. 35-64 yaş grubunda erkek nüfus 22.178 iken kadın nüfus da 23.027'dir. Aktif nüfus miktarında bir önceki nüfus sayımına göre azalma meydana gelmiştir (Şekil 22). 1990 yılı bağımlı nüfus miktarında da azalma yaşanmış ve 70.523 olmuştur. Bağımlı nüfusun oranı ise % 62'dir.

2000 yılında yapılan nüfus sayımında aktif nüfus 132.675'dir. Bu nüfusun 15-34 yaş grubunda 71.870, 35-64 yaş grubunda da 60.805 kişi bulunmaktadır. 15-34 erkek nüfus da 35.682 ve kadın nüfusta da 36.180'dir. 35-64 yaş grubu erkek nüfus 30.364, kadın nüfus da 30.441'dir. Aktif nüfus içinde ciddi bir artış söz konusu olmuştur. Bu artış özellikle 35-64 yaş grubunda kendini hissettirmiştir. Kırıkkale Şehri 2000 yılı bağımlı nüfus miktarı ise 72.369'dur. Bağımlı nüfusun aktif nüfusa oranı da % 54'tür. Bağımlı nüfusun azalması bir yerleşmenin gelişmeye başladığını göstermektedir. Ayrıca bu oranın azalması iş gücünün ve işe katılanların sayısının arttığını da göstermektedir.

2007 yılı toplam aktif nüfus miktarı 133.517'dir. Aktif nüfusun 15-34 yaş grubunda 65.133, 35-64'de de 61.594 kişi bulunmaktadır. 15-34 yaş grubu erkek nüfusu 33.030, kadın nüfus da 32.103'tür. 35-64 yaş grubunda da erkek nüfus 33.960, kadın nüfus da 34.424'tür. 2007 yılı itibariyle bağımlı nüfus miktarı 59.740'dır. Bağımlı nüfusun aktif nüfusa oranı da % 44'tür (Şekil 23).

Şekil 23. Kırıkkale Şehri'nin Aktif ve Bağımlı Nüfus Oranları (1985-2017)

2012 yılında aktif nüfus 134.497'dir. 15-34 yaş grubunda 61.761, 35-64 yaş grubunda da 72.736 kişi bulunmaktadır. 15-34 yaş grubunda erkek nüfus 31.105, kadın nüfus da 30.657'dir. 35-64 yaş grubunda erkek nüfus 35.954, kadın nüfus da 36.782'dir. 2012 yılında Kırıkkale Şehri'nin bağımlı nüfusu 57.976'dır. Bağımlı nüfus oranı da % 43'tür (Şekil 23).

2017 nüfus sayımın aktif nüfus 134.825'tir. 15-34 yaş grubunda 58.078, 35-64 yaş grubunda da 76.747 kişi bulunmaktadır. 15- 34 yaş grubu erkek nüfus 29.179, kadın nüfus da 28.899'dur. 35-64 yaş grubunda erkek nüfus 37.848, kadın nüfus da 38.899'dur. 2017 yılında da bağımlı nüfus miktarı 60.003'tür. 2017 yılı itibariyle bağımlı nüfus oranı ise % 44'tür.

1990-2017 yılları arasında aktif ve bağımlı nüfusta yaşanan artış ve azalışların sebepleri arasında ilk olarak, Kırıkkale'nin sanayi şehri olması ve buna bağlı olarak özellikle çalışma çağındaki nüfusun Kırıkkale Şehri'ne göç etmesi gelmektedir. Bir yerleşmede aktif nüfusun azalması ciddi sorunlar oluşturabilmektedir. Aktif nüfusun azalması çalışacak işçinin azalması demektir. Kırıkkale Şehri için böyle bir durum şu an için söz konusu değildir. Çalışma alanımızda uzak ve yakın illerden sürekli olarak aktif nüfus girişi sağlanmaktadır. Böylece nüfus dinamizmi korurken kendini de yenileyebilmektedir.

4.2.3. Nüfusun Eğitim Durumu

Ülkelerin gelişmişlik düzeylerini belirleyen en önemli faktörlerden biri de eğitim düzeyidir. Şehirlerde, yüksek eğitim seviyesi ve sosyal farklılıkların fazla olması dikkat çekmektedir. Şehir içinde okuryazar oranının yüksek olması ekonomik gelişmeyi hızlandırmaktadır. Eski toplumlarda nüfusun niteliğinden ziyade niceliği önemliyken, bu durum zamanla değişmiş ve tersine dönmüş, nüfusun niceliği arka planda kalarak niteliği önem kazanmıştır.

Şehirler, sahip oldukları eğitim-öğretim kurumlarıyla çevrelerindeki kırsal alanlardan ayrılmaktadır. Şehirde yaşayan insanların eğitim imkânlarıyla kırsal alanlarda yaşayan insanların eğitim imkânları bir olmamaktadır. Eğitim amacıyla kırsal

alanlardan şehirselleşen alanlara göç hareketi başlamaktadır. Göç hareketini başlatan en temel etken, şehirlerin sahip oldukları sosyo-ekonomik özelliklerdir.

Nüfus ve şehir coğrafyası çalışmalarında, şehirleşmenin temel özelliklerinden olan nüfus ve nüfusun nitelikleri son derece önemlidir. Nüfus analizleri ve nüfusun eğitim durumunu gösteren değerlendirmeler nüfusun sosyo-ekonomik potansiyelini ortaya koyması açısından önemlidir (Kaymaz, 2014:57). Bu sebeple Cumhuriyet şehri olan çalışma alanımızın 2000, 2008, 2012, 2017 yıllarındaki eğitim durumu TÜİK'ten alınan istatistikî verilerle değerlendirilecektir.

Çalışma alanımızın 2000 yılı nüfusu 205.078'dir. Bu nüfus içinde 166.470 kişinin herhangi türden bir okul bitirdiği veya okuma yazma bildiği bilinmektedir. Çalışma alanımızın 2000 yılı nüfusunda ilköğretim mezunları en fazla paya sahiptir. İlköğretim mezunu erkek ve kadın toplam 65.368 kişidir. İlköğretim mezunu erkek sayısı 27.369 ilköğretim kadın mezun sayısı da 37.999'dur.

Çalışma alanımızda 2000 yılı eğitim istatistiklerinde en az paya 9.068 kişiyle yüksekokul mezunları sahiptir. Yüksekokul mezunlarının 6.370'i erkek, 6.370'i de kadındır (Tablo 19).

Eğitim istatistikleri mahalle ölçeğinde değerlendirildiğinde; 2000 yılında bir okul bitirmede fakat okuma yazma bilenlerin sayısının en fazla olduğu Bağlarbaşı, Kaletpe, Sanayi, Yaylacık ve Yeni Mahallelerinde olduğu görülmektedir. İlköğretim mezunu sayısının çoğunlukta olduğu mahalleler de, Çalılıöz, Etiler, Gündoğdu, Gürler, Kaletpe, Sanayi, Yaylacık ve Yeni'dir. Yüksekokul mezunları sayılarının en fazla olduğu mahalleler de; Bağlarbaşı, Bahçelievler, Fabrikalar, Ovacık, Sanayi, Selimözer, Tepebaşı, Yaylacık, Yeni, Yenidoğan, Hüseyin Kahya ve Karşıyaka'dır (Tablo 19).

Çalışma alanımızda, 2000 yılı eğitim istatistiklerinde hemen her mahalle de eğitim oranının yüksek olduğu görülmektedir. Herhangi bir okul bitirmeyen fakat okuma yazma bilen ile yüksekokul mezunu nüfus homojen bir şekilde dağılmamıştır bunun tam aksine heterojen bir dağılım sergilemiştir.

Tablo 18. Kırıkkale Şehri'nin 2000 Yılı Eğitim Durumu

MAHALLE	2000 YILI EĞİTİM DURUMU											
	BİR OKUL BİTİRMEDİ		İLKÖĞRETİM		ORTAOKUL VE ORTAOKUL DENGİ MESLEK OKULU		LİSE VE LİSE DENGİ MESLEK OKULU		YÜKSEKOKUL		MEZUNİYETİ BİLİNMEYEN	
	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN
AKŞEMSETTİN	36	47	104	87	31	8	61	12	15	9	-	-
BAĞLARBAŞI	1274	1381	1856	2407	652	316	1106	504	252	103	-	-
BAHÇELİEVLER	648	729	873	1307	396	197	651	293	172	65	-	-
ÇALILIÖZ	1693	1708	2114	3148	952	503	1664	868	473	229	-	-
ETİLER	1175	1216	1593	2240	705	334	1113	440	195	60	-	-
FABRIKALAR	384	372	370	630	267	144	851	395	481	159	-	-
FATİH	20	23	33	37	13	6	16	7	6	-	-	-
GÜNDOĞDU	1141	1041	1504	2013	626	275	1020	379	182	42	-	3
GÜRLER	855	841	1170	1761	599	333	966	462	221	99	-	4
GÜZELTEPE	762	755	826	1413	450	332	1102	655	403	223	-	10
HÜSEYİNKAHYA	527	507	543	919	271	189	676	381	216	112	-	-
KALETEPE	1898	1998	2631	3954	1191	640	2179	1018	451	159	-	-
KARŞIYAKA	890	902	1854	1795	669	200	1282	255	207	38	-	-
KİMESKİ	100	125	152	261	77	46	121	51	25	9	-	-
KIZILIRMAK	59	48	103	102	69	7	82	19	27	11	-	-
KURTULUŞ	581	574	818	1154	384	225	638	406	194	92	-	3
OSMANGAZİ	85	63	58	105	29	24	82	21	22	10	-	-
OVACIK	670	671	733	1250	422	315	1018	740	417	251	-	-
SANAYİ	1882	1845	2801	3639	1083	472	1571	616	373	103	-	-
SELİM ÖZER	709	708	1136	1315	402	129	560	195	130	34	-	-
TEPEBAŞI	653	630	739	1167	362	251	742	394	231	100	-	6
YAYLACIK	1252	1266	1347	2283	735	501	1639	1141	741	432	-	-
YENİ	1831	1789	2453	3303	1011	545	1815	1024	644	275	-	4
YENİDOĞAN	356	319	518	489	356	121	914	352	197	66	-	-
YUVA	743	685	1040	1220	390	139	493	186	95	17	-	-

Kaynak: TÜİK

Yüksekokul, fakülte, yüksek lisans ve doktora mezunları en fazla 920 kişiyle Yeni Mahallede görülmektedir. Tablo 18'e bakıldığında 2000 yılında özellikle şehir merkezine yakın konumda yer alan mahallelerde Yüksekokul, fakülte, yüksek lisans ve doktora mezunlarının çoğunlukta olduğu görülmektedir. 2000 yılında çalışma alanımızın eğitim oranı % 89,2'dir. Ayrıca okuma yazma bilen fakat bir okul

bitirmeyenlerin sayısı da 40.467’dir. Ortaokul mezunlarının sayısı 72.867’dir. Lise ve dengi okullardan mezun olanların sayısı 33.176 iken, yüksekokul, fakülte, yüksek lisans ve doktora yapanların sayısı da 9.068’dir.

Tablo 19. Kırıkkale Şehri’nin 2008 Yılı Eğitim Durumu

MAHALLE	2008 YILI EĞİTİM DURUMU											
	BİR OKUL BİTİRMEDİ		İLKOKUL		ORTAOKUL VE ORTAOKUL DENGİ MESLEK OKULU		LİSE VE LİSE DENGİ MESLEK OKULU		YÜKSEKOKUL		MEZUNİYETİ BİLİNMEYEN	
	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN
AKŞEMSETTİN	52	316	642	1.803	581	696	114	57	1.139	62	213	466
BAĞLARBAŞI	949	55	1.860	2.364	535	-	1.614	-	740	936	484	401
BAHÇELİEVLER	1.963	866	2.461	57	1.494	347	1.428	2.031	812	106	429	498
ÇALILIÖZ	159	1.869	1.975	1.732	455	-	-	-	-	58	56	36
ETİLER	214	1.887	203	668	863	295	161	56	20	-	169	73
FABRİKALAR	1.462	46	83	1.565	52	40	16	96	-	-	72	-
FATİH	121	29	-	4.174	-	-	661	-	154	-	19	108
GÜNDOĞDU	206	161	213	229	53	-	194	2.328	-	-	83	21
GÜRLER	-	1.314	3.008	-	380	-	993	527	-	329	494	245
GÜZELTEPE	621	704	-	2.449	-	1.033	1.339	903	870	17	678	-
HÜSEYİNAHYA	414	347	1.553	-	174	141	499	763	282	141	110	285
KALETEPE	1.032	2.581	2.231	3.399	704	299	1.001	1.976	-	639	685	-
KARŞIYAKA	1.309	-	2.497	415	500	-	295	860	-	134	-	868
KİMESKİ	76	56	83	194	69	-	-	148	24	-	35	44
KIZILIRMAK	92	-	107	49	-	18	24	16	-	-	63	-
KURTULUŞ	656	-	1.070	449	307	-	980	-	245	-	354	-
OSMANGAZİ	503	-	683	426	-	182	-	663	-	216	232	-
OVACIK	949	-	1.844	-	-	476	-	1.801	-	781	538	-
SANAYİ	2.711	-	4.024	1.524	-	771	-	2.031	-	260	1918	-
SELİM ÖZER	1.191	-	1.934	346	-	341	-	794	-	125	826	-
TEPEBAŞI	956	-	1.368	645	-	441	-	1.364	-	392	478	-
YAYLACIK	1.999	-	3.045	636	-	882	-	3.371	-	1.544	938	-
YENİ	3.104	-	5.583	-	-	1.148	2.215	1.292	2.008	1.232	2008	-
YENİDOĞAN	311	-	421	201	-	152	-	508	-	170	177	-
YUVA	1.252	-	1.913	307	-	328	-	729	-	91	1042	-
AŞAĞIMAHMUTLAR	1517	-	827	2160	732	442	-	1200	-	-	25	799

Kaynak: TÜİK

Tablo 19’da çalışma alanımızın 2008 yılına ait mahalle ölçekli eğitim durumu verilmiştir. Tablo 20 incelendiğinde herhangi türden bir okul bitirmeyen fakat okuma yazma bilenlerin en fazla olduğu mahalleler, Bahçelievler, Çalılıöz, Etiler, Fabrikalar, Kaletpe, Karşıyaka, Yaylacık, Yeni, Yuva ve Aşağımahmutlar’dır. İlkokul mezunlarının çoğunlukta olduğu mahallelerde hemen hemen aynıdır. Ek olarak sadece Sanayi, Selimözer ve Tepebaşı mahalleleri dikkat çekmektedir. Çalışma alanında 2008 yılı eğitim istatistikleri içinde en fazla paya ilkokul mezunları sahiptir. İlkokul mezunlarının sayısı 65.420’dir. En az paya da 13.527 mezun sayısı ile yüksekokul, fakülte, yüksek lisans ve doktora mezunları sahiptir.

2000 yılı ve 2008 yılı eğitim istatistikleri karşılaştırıldığında bazı farklılıklar görülmektedir. Özellikle bir önceki dönemde heterojen bir yapı sergileyen eğitim oranlarının yüksek olduğu alanlar 2008 yılında şehir merkezi etrafına ve batısına toplanmıştır. Ayrıca eğitim istatistiklerinde yaşanan veri kayıpları 2000 yılında azken, 2008 yılında çok fazladır. TÜİK’in kayıp verilerin bulunması bazı yaş gruplarındaki verileri üçüncü şahıslarla paylaşmamasından kaynaklanmaktadır. Çalışma alanımızda 2008 yılında eğitilmiş nüfus oranı % 92,5’dir. Eğitim oranlarında 2000 yılına göre yaklaşık olarak % 3’lük bir artış söz konusudur.

2008 yılında okuma ve yazma bilen fakat herhangi türden bir okul bitirmeyenlerin sayısı 34.050, ilkokul ve ortaokul mezunları 80.351, lise ve dengi okullardan mezun olanlar 35.048, yüksekokul, fakülte, yüksek lisans ve doktora yapanlar da 2000 sayımına göre artış göstererek 13.527’ye yükselmiştir. Bu dönemde mezuniyetleri bilinmeyenlerin sayısı da 15.970’dir.

Tablo 20. Kırıkkale Şehri’nin 2012 Yılı Eğitim Durumu

MAHALLE	2012 YILI EĞİTİM DURUMU											
	BİR OKUL BİTİRMEDİ		İLKOKUL		ORTAOKUL VE ORTAOKUL DENGİ MESLEK OKULU		LİSE VE LİSE DENGİ MESLEK OKULU		YÜKSEKOKUL		MEZUNİYETİ BİLİNMEYEN	
	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN
AKŞEMSETTİN	-	23	-	37	-	-	23	-	-	-	-	-
BAĞLARBAŞI	824	1.062	1.848	2.400	430	279	1.426	875	451	227	85	393
BAHÇELİEVLER	1.701	-	3.433	-	-	686	-	2.244	-	562	331	-
ÇALILIÖZ	2.851	-	5.916	-	-	1.078	-	4.954	-	2.518	443	-
ETİLER	1.466	-	3.591	-	-	570	-	1.921	-	415	425	-
FABRIKALAR	559	-	687	-	-	167	-	1.026	-	870	-	-
FATİH	-	-	72	21	-	15	-	43	-	-	42	-
GÜNDOĞDU	1.137	-	2.402	601	-	515	-	1.470	-	262	261	-
GÜRLER	1.109	-	2.811	-	-	483	-	1.856	-	509	292	-
GÜZELTEPE	597	631	849	1.526	233	243	1.468	1.026	806	481	24	150
HÜSEYİNAHYA	280	371	558	977	148	149	756	587	387	213	-	34
KALETEPE	1.056	1.312	2.206	3.295	618	383	2.163	1.148	725	-	97	715
KARŞIYAKA	536	706	1.212	1.679	291	191	986	391	164	70	25	219
KİMESKİ	38	73	127	190	46	20	108	51	32	-	-	30
KIZILIRMAK	36	39	66	100	-	-	34	18	-	-	-	16
KURTULUŞ	320	344	576	954	194	136	727	536	278	151	-	168
OSMANGAZİ	260	401	456	822	110	108	650	355	293	127	-	-
OVACIK	383	472	611	1.132	227	224	1.091	916	668	383	19	36
SANAYİ	1.118	1.390	2.565	3.307	500	364	1.759	889	341	151	97	378
SELİM ÖZER	502	582	975	1.233	192	129	731	-	155	55	39	284
TEPEBAŞI	455	484	818	1.280	236	194	1.029	661	421	223	50	172
YAYLACIK	861	990	1.312	2.261	432	397	2.158	1.621	1.425	902	-	245
YENİ	1.387	1.624	2.333	3.386	635	525	3.036	2.243	1.188	710	107	503
YENİDOĞAN	121	150	305	349	81	70	366	223	174	91	-	43
YUVA	542	674	1.133	1.283	226	119	643	296	139	45	23	317
AŞAĞIMAHMUTLAR	159	184	415	574	104	43	256	59	30	-	-	34
KIRIKKÖY	76	78	217	242	41	21	120	71	40	18	-	58

Kaynak: TÜİK

Çalışma alanımızın 2012 yılı eğitim istatistikleri incelendiğinde de, özellikle önceki dönemlere göre; yüksekokul, fakülte, yüksek lisans ve doktora yapanların sayısında önemli bir artış bulunmaktadır. İlkokul mezunları diğer dönemlerde de olduğu gibi en fazla payı oluşturmaktadır. Çalışma alanımızdaki ilkököl ve ortaokul mezunları sayısı 76.996’dır. Lise ve dengi okul mezunlarının sayısı da 45.010’dur. Yüksekokul, fakülte, yüksek lisans ve doktora mezunlarının sayısı da bir önceki döneme göre artış

göstermiştir. Yüksekokul, fakülte, yüksek lisans ve doktora mezunlarının toplam sayısı da 16.700'dür. 2012 yılında Kırıkkale şehrinin eğitim oranı da % 90,83'tür.

Kırıkköyü, Aşağımahmutlar, Yenidoğan, Kimeski, Fatih dışında diğer tüm mahallelerde ilkokul mezunlarının sayısı oldukça fazladır. Yüksekokul, fakülte, yüksek lisans ve doktora mezunlarının sayısının en fazla olduğu mahalleler ise, Çalılıöz, Yaylacık, Yeni ve Güzeltepe'dir.

2012 yılında çalışma alanımızda okuma yazma bilen fakat herhangi türden bir okul bitirmeyenlerin sayısı 29.964, ilkokul ve ortaokul mezunlarının sayısı 76.996, lise ve dengi okullardan mezun olanların sayısı 45.010, yüksekokul, fakülte, yüksek lisans ve doktora mezunu da 16.700'dür (Tablo 20). 2012 yılında ise mezuniyeti bilinmeyenlerin sayısı 6.155'dir. 2000-2008 eğitim istatistiklerine göre 2012 yılında eğitim oranının arttığı görülmektedir. Eğitimin artmasında şehirleşmenin büyük etkisi bulunmaktadır. Çünkü şehirleşmenin artmasıyla birlikte eğitim olanakları artmakta, sosyal faaliyetler ve insanlar arasındaki ilişkiler de gelişmektedir. Bu gelişmeler eğitim seviyesinin yükselmesinde ki en önemli etmenlerdendir.

Tablo 21. Kırıkkale Şehri'nin 2017 Yılı Eğitim Durumu

MAHALLE	2017 YILI EĞİTİM DURUMU											
	BİR OKUL BİTİRMEDİ		İLKOKUL		ORTAOKUL VE ORTAOKUL DENGİ MESLEK OKULU		LİSE VE LİSE DENGİ MESLEK OKULU		YÜKSEKOKUL		MEZUNİYETİ BİLİNMEYEN	
	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN
AKŞEMSETTİN	-	-	23	29	-	-	28	-	-	-	-	-
BAĞLARBAŞI	380	611	1.655	2.217	777	663	1641	983	963	729	71	309
BAHÇELİEVLER	325	466	1.242	1.855	689	595	1.399	758	534	325	-	20
ÇALILIÖZ	777	875	2.455	3.856	1.233	1.258	3.056	2.194	2.467	1.826	57	324
ETİLER	299	411	1.458	1.194	627	503	1.298	682	511	442	31	310
FABRİKALAR	72	86	243	349	116	141	385	290	462	290	-	-
FATİH	-	19	24	33	23	-	30	-	-	-	-	-
GÜNDOĞDU	191	300	968	1.434	466	360	861	393	264	171	18	170
GÜRLER	264	295	949	1.637	511	483	1.284	720	640	419	20	174
GÜZELTEPE	222	314	841	1.492	483	540	1.300	978	1.135	625	16	16
HÜSEYİNKAHYA	105	161	495	842	258	281	666	490	383	286	15	38
KALETEPE	438	706	2.084	3.350	1.160	959	2.331	1.304	1.066	688	53	567
KARŞIYAKA	247	405	1.107	1.546	475	389	868	418	255	117	32	186
KİMESKİ	-	45	102	192	60	47	106	45	44	23	-	18
KIZILIRMAK	15	15	55	71	21	15	35	23	25	19	-	-
KURTULUŞ	127	185	558	876	315	279	741	432	324	218	-	99
OSMANGAZİ	116	141	427	807	225	248	645	364	442	232	-	73
OVACIK	156	231	555	1.065	378	372	922	767	765	528	-	48
SANAYİ	457	754	2.331	3.070	918	762	1.677	864	506	283	65	316
SELİM ÖZER	198	354	848	1.088	359	285	681	285	187	113	16	203
TEPEBAŞI	225	278	840	1.377	483	482	1146	770	596	431	35	133
YAYLACIK	480	479	1.240	2.224	822	839	1.972	1.502	1.595	75	21	30
YENİ	617	805	2.173	3.313	1.184	10.887	2.574	1.554	1.600	1.106	69	384
YENİDOĞAN	45	99	232	341	146	115	320	226	168	121	-	30
YUVA	234	378	963	1.167	381	297	606	318	141	96	17	260
AŞAĞIMAHMUTLAR	44	85	354	503	160	110	251	87	48	-	-	25
KIRIKKÖY	27	49	188	208	66	54	114	81	41	17	-	44

Kaynak: TÜİK

Çalışma alanımızın 2017 yılı eğitim istatistikleri incelendiğinde, özellikle önceki dönemlere göre; ilkokul ve ortaokul mezunlarının sayısında artış görülmektedir. Bu grup içinde erkek ve kadın sayısı 91.441'dir. Lise ve dengi okul mezunları 2017 yılı itibariyle 38.925'dir. Lise ve dengi okul mezunları sayısında düşüş olduğu görülmektedir. Yüksekokul, fakülte, yüksek lisans ve doktora mezunlarının sayısı ise

24.342'ye yükselmiştir. 2017 nüfus sayımında 4.313 kişinin ise mezuniyeti bilinmemektedir (Tablo 21). Bu yılda çalışma alanımızın eğitim oranı % 88,3'dir. Verilen yıllarda eğitim oranının en düşük olduğu yıl 2017'dir. Bunun en önemli sebepleri arasında eğitilmiş nüfusun il dışına göç etmesi ve ulaşılamayan verilerin fazlalığıdır. Bu ve benzeri etkiler çalışma alanımızda eğitim oranının azalmasında rol oynamaktadır.

2017 yılında mahalle ölçeği eğitim durumunda diğer yıllarda olduğu gibi bazı benzerlikler görülmektedir. Özellikle Bağlarbaşı, Çalılıöz, Kaletpe, Yaylacık ve Yeni mahallelerde eğitim oranının yüksek olduğu görülmektedir. Bu mahalleler de ilkokul, lise ve dengi okul mezunlarıyla yüksekokul, fakülte, yüksek lisans ve doktora mezunlarının sayısı oldukça fazladır.

4.3. NÜFUSUN SEKTÖREL YAPISI

Dünyada endüstrileşme ölçüsünde ve endüstrileşmeye paralel olarak şehir sayısı ve şehirli nüfus devamlı olarak artmıştır. Çevredeki tarımsal niteliklerin elverişliliğine dayalı olarak nüfusun yoğunlaştığı şehirlerde önemli yapısal değişmelerin yanında özellikle endüstrinin nüfusu yoğunlaştırdığı yeni yerleşme merkezleri hızla şehirleşmeye başlamıştır (Emiroğlu, 1975:126). Günümüzde de şehirleşme halen bu şekilde devam etmektedir.

Her şehre göre endüstri, ticaret, küçük sanatlar, ulaşım, imalat, bankacılık, maden çıkarma, genel hizmetler ve benzeri gibi çeşitli fonksiyonların arttığı görülmektedir (Emiroğlu, 1975:129). Şehirler kendi içinde farklı sektörel nüfusları barındıran dinamik yapılardır. Kırıkkale Şehir nüfusunun sektörel dağılımında, sanayi ve hizmet sektörünün en başta geldiği görülmektedir. Kırıkkale Şehri'nin sektörel anlamda, çevresinde bulunan illere göre farklı bir yapı sergilemektedir. Yozgat ve Kırşehir gibi çevre illerden farklı olarak Kırıkkale Şehri'nin temelini sanayi sektörü oluşturmaktadır. Sanayi sektöründen sonra hizmet sektörü ve tarım sektörü gelmektedir.

Çalışma alanında daha önceden tarımla uğraşan halk, hızlı sanayileşme süreciyle birlikte tarım sektörünü terk ederek sanayiye yönelmiştir. Hızlı nüfus artışlarına sahne olan Kırıkkale şehri, mevcut tarım arazilerini büyük oranda kaybetmiş, bunun yerine konut ve sanayi tesisleri yapılmıştır.

Çalışma alanımızda 2000 yılında ziraat, avcılık, ormancılık ve balıkçılık yapanların sayısı 39.156'dır. Ekonomik faaliyet olarak ziraat, avcılık, ormancılık ve balıkçılık faaliyetleriyle uğraşanların sayısının en fazla Sanayi, Yaylacık, Yeni, Bağlarbaşı, Kaletepe ve Karşıyaka mahallelerinde olduğu görülmektedir. Genellikle çalışma alanımızın çevresindeki mahallelerde yoğun bir şekilde zirai faaliyetlerle uğraşanlar bulunmaktadır. Özellikle de şehrin güneyinde, kuzeyinde ve doğusunda zirai faaliyetler yapılmaktadır.

Tablo 22. Kırıkkale Şehri'nin Mahalle Ölçeğinde Ekonomik Faaliyet Türlerinin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (2000 Yılı)

MAHALLE ADI	YAŞ GRUBU	12+ YAŞ NÜFUS	EKONOMİK FAALİYET																			
			ZİRAAT, AVCILIK, ORMANCILIK ve BALIKÇILIK		MADENCİLİK ve TAŞ OCAKÇILIĞI		İMALAT SANAYİİ		ELEKTRİK, GAZ ve SU		İNŞAAT		TOPTAN ve PERAKENDE TİCARET, LOKANTA ve OTELLER		ULAŞTIRMA ve HABERLEŞME		MALİ KURUMLAR, SİGORTA, TAŞINMAZ MALLARA AİT İŞLER ve KURUMLARI, YARDIMCI İŞ HİZMETLERİ		TOPLUM HİZMETLERİ, SOSYAL ve KİŞİSEL HİZMETLER		İYİ TANIMLANMAMIŞ FAALİYETLER	
			ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN
AKŞEMSETTİN	Toplam	118	3	.	.	.	13	.	3	.	18	.	7	.	12	.	4	.	54	4	.	.
	12-19	12	.	.	.	.	C	.	.	.	4	.	C	.	.	.	.	.	5	.	.	.
	20-29	29	.	.	.	.	C	.	.	.	6	.	C	.	5	.	.	.	14	C	.	.
	30-39	37	C	.	.	.	C	.	C	.	6	.	.	.	5	.	C	.	17	3	.	.
	40-49	29	C	.	.	.	6	.	.	.	.	.	4	.	C	.	C	.	15	.	.	.
	50-59	11	C	.	.	.	C	.	C	.	C	.	.	.	.	.	C	.	3	.	.	.
BAHÇELİEVLER	Toplam	1181	13	.	5	.	276	7	11	.	85	C	208	9	74	.	36	8	379	68	C	.
	12-19	72	.	.	.	.	15	.	.	.	7	C	18	3	C	.	3	C	19	3	.	.
	20-29	312	.	.	.	.	57	3	.	.	19	.	69	4	13	.	11	6	94	36	.	.
	30-39	464	5	.	3	.	100	3	6	.	36	.	74	C	32	.	14	C	165	23	.	.
	40-49	273	3	.	C	.	88	.	4	.	20	.	37	.	21	.	5	.	87	6	C	.
	50-59	46	3	.	.	.	14	C	C	.	C	.	5	.	6	.	3	.	11	.	.	.
	60+	14	C	.	C	.	C	.	.	.	C	.	5	.	.	.	.	.	3	.	.	.

BAĞLARBA AŞI	Toplam	2090	44	28	9	.	360	18	10	.	262	3	326	19	170	C	58	8	674	96	3	.
	12-19	174	.	.	C	.	29	3	.	.	16	.	41	7	6	.	C	3	53	13	.	.
	20-29	589	11	8	3	.	83	6	.	.	71	C	97	8	40	.	20	5	189	47	.	.
	30-39	682	13	8	3	.	111	7	C	.	93	C	109	3	63	C	19	.	228	19	C	.
	40-49	480	8	5	C	.	95	.	9	.	62	.	55	C	40	.	16	.	171	16	.	.
	50-59	129	8	6	.	.	36	C	.	.	14	.	18	.	13	.	C	.	29	C	C	.
	60+	35	4	C	.	.	5	.	.	.	6	C	6	.	8	.	.	.	4	.	.	.
	BİLİNMEYEN	C	.	.	.	.	C	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
ETİLER	Toplam	1828	30	5	10	C	453	7	15	.	188	.	264	18	131	.	92	14	538	59	3	.
	12-19	115	C	.	C	.	26	C	.	.	9	.	21	6	C	.	6	3	34	5	.	.
	20-29	482	6	C	C	.	118	3	3	.	43	.	91	7	25	.	20	7	119	36	C	.
	30-39	720	12	C	6	.	154	.	3	.	80	.	98	3	56	.	35	4	254	12	C	.
	40-49	411	9	C	C	C	119	.	7	.	44	.	41	C	44	.	25	.	111	5	.	.
	50-59	86	C	.	.	.	33	C	C	.	8	.	10	.	4	.	5	.	19	C	C	.
	60+	14	.	.	.	.	3	C	.	.	4	.	3	.	C	.	C	.	C	.	.	.
FABRİKALAR	Toplam	1591	16	.	4	.	430	13	6	.	19	C	56	10	88	C	31	21	753	141	.	.
	12-19	43	C	.	.	.	4	C	.	.	C	.	8	C	.	.	.	C	17	8	.	.
	20-29	342	.	.	C	.	39	5	C	.	5	C	21	6	7	.	7	12	168	69	.	.
	30-39	530	C	.	C	.	97	C	4	.	9	C	14	C	33	.	10	5	303	46	.	.
	40-49	529	6	.	C	.	213	4	C	.	C	.	9	C	36	C	9	3	227	17	.	.
	50-59	127	C	.	.	.	69	C	.	.	3	.	C	.	10	.	5	.	35	C	.	.
	60+	16	5	.	.	.	7	.	.	.	.	.	C	.	C	.	.	.	.	.	.	.
	BİLİNMEYEN	4	.	.	.	.	C	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	3	.	.	.

FATİH	Toplam	16	C	.	.	.	C	.	.	.	.	.	5	.	3	.	.	.	4	C	.	.
	12-19	C	.	.	.	.	C	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	C	.	.	.
	20-29	5	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	3	.	C	.	.	.	C	.	.	.
	30-39	6	C	.	.	.	C	.	.	.	.	.	C	.	C	.	.	.	.	C	.	.
	40-49	3	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	C	.	.	.	.	.	C	.	.	.
GÜNDOĞDU	Toplam	1692	37	C	10	.	343	10	18	.	172	C	256	9	104	C	61	4	595	68	C	.
	12-19	116	C	.	C	.	21	3	.	.	9	C	33	3	C	.	7	C	32	C	.	.
	20-29	480	4	.	3	.	101	3	5	.	35	.	89	3	20	C	16	C	152	46	.	.
	30-39	637	14	C	5	.	112	3	6	.	79	.	82	C	45	.	16	C	250	20	C	.
	40-49	350	8	.	C	.	79	C	6	.	32	.	35	C	27	.	20	.	140	.	.	.
	50-59	91	6	C	.	.	27	.	C	.	15	.	12	.	9	.	C	.	18	.	.	.
	60+	17	4	.	.	.	3	.	.	.	C	.	5	.	C	.	.	.	3	.	.	.
	BİLİNMEYEN	C	.	.	.	.	.	.	.	.	C	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
GÜRLER	Toplam	1645	30	C	12	.	321	20	35	.	116	4	304	27	104	3	69	6	484	107	C	.
	12-19	110	.	.	C	.	16	C	.	.	5	.	25	11	5	.	9	C	25	9	.	.
	20-29	426	5	.	.	.	90	12	5	.	30	3	83	11	13	C	17	3	109	42	C	.
	30-39	575	12	C	4	.	113	3	6	.	48	C	109	4	48	.	18	C	170	37	.	.
	40-49	432	7	.	5	.	84	3	22	.	30	.	59	.	27	C	19	.	156	19	.	.
	50-59	75	3	.	C	.	14	.	C	.	3	.	20	C	7	.	5	C	18	.	.	.
	60+	27	3	C	.	.	4	.	.	.	.	.	8	.	4	.	C	.	6	.	.	.
GÜZELTEPE	Toplam	1612	17	9	14	3	340	12	18	4	79	C	253	16	74	3	74	22	506	164	C	C
	12-19	43	.	.	.	.	10	C	.	.	6	.	11	C	.	.	C	C	7	4	.	.
	20-29	366	3	3	C	C	47	4	C	C	12	C	58	6	14	.	16	13	103	81	C	.
	30-39	618	6	3	10	C	124	3	3	C	29	.	93	4	34	3	26	3	219	55	.	.
	40-49	496	5	C	3	C	141	3	13	C	27	.	68	3	24	.	23	4	153	24	C	.
	50-59	71	C	.	.	.	14	C	C	.	5	.	17	C	C	.	7	C	20	.	.	C
	60+	17	C	C	.	.	3	.	.	.	.	.	6	.	.	.	C	.	4	.	.	.
	BİLİNMEYEN	C	.	.	.	.	C	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.

HÜSEYİNKAHYA	Toplam	980	17	3	7	.	165	5	17	C	47	C	175	9	60	3	56	20	300	92	.	.
	12-19	41	.	.	.	.	6	.	.	.	C	.	12	C	C	.	C	C	14	C	.	.
	20-29	238	C	C	C	.	27	3	.	C	11	.	38	3	9	C	11	12	63	54	.	.
	30-39	327	7	C	4	.	67	C	6	C	10	C	65	C	20	C	16	5	100	19	.	.
	40-49	311	7	.	C	.	58	.	10	.	19	.	38	C	27	.	23	C	109	16	.	.
	50-59	44	.	C	.	.	7	.	C	.	3	.	16	C	C	.	3	.	10	.	.	.
	60+	18	C	.	.	.	.	.	.	.	C	.	6	.	C	.	C	.	4	C	.	.
	BİLİNMEYEN	C	.	.	.	.	.	.	.	.	C	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
KALETEPE	Toplam	3356	50	5	22	C	760	30	43	.	271	C	472	23	258	5	125	22	1094	166	6	C
	12-19	186	C	.	C	.	36	9	C	.	8	.	45	4	C	C	4	C	56	14	.	.
	20-29	927	7	C	4	C	181	12	6	.	67	C	159	12	50	.	33	16	286	88	3	.
	30-39	1157	24	C	13	.	232	6	13	.	94	C	160	3	110	C	40	4	410	44	C	.
	40-49	821	7	C	4	.	223	C	18	.	69	.	76	C	81	3	39	.	277	16	C	C
	50-59	223	6	C	.	.	75	.	4	.	30	.	22	C	12	.	7	.	59	4	C	.
	60+	41	4	.	.	.	13	C	.	.	3	.	9	.	3	.	C	.	6	.	.	.
	BİLİNMEYEN	C	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	C	.	.	.	.	.	.	.	.	.
KARŞIYAKA	Toplam	2646	36	17	4	.	367	8	15	C	185	.	198	10	58	.	46	C	1652	43	3	C
	12-19	131	3	3	.	.	22	C	.	.	12	.	24	C	.	.	3	.	58	3	.	.
	20-29	1533	11	4	C	.	82	5	C	C	37	.	64	7	18	.	13	C	1272	16	.	.
	30-39	473	7	4	C	.	100	C	C	.	72	.	66	C	18	.	16	C	169	11	C	C
	40-49	399	3	C	C	.	123	C	12	.	50	.	31	.	20	.	13	.	130	12	C	.
	50-59	94	10	3	.	.	38	.	.	.	11	.	10	.	C	.	C	.	19	C	.	.
	60+	15	C	C	.	.	C	.	.	.	3	.	3	.	C	.	.	.	3	.	.	.
	BİLİNMEYEN	C	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	C	.	.	.

KIZILIRMAK	Toplam	181	9	C	.	.	89	C	10	.	5	.	10	.	4	.	4	C	41	5	.	.
	12-19	C	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	C	C	.	.
	20-29	54	C	C	.	.	30	C	.	.	C	.	4	.	C	.	C	C	10	C	.	.
	30-39	52	3	.	.	.	20	.	C	.	C	.	3	.	C	.	.	.	19	C	.	.
	40-49	48	C	.	.	.	22	C	8	.	C	.	C	.	.	.	C	.	9	C	.	.
	50-59	23	C	.	.	.	16	.	.	.	C	.	C	.	.	.	C	.	C	.	.	.
	60+	C	C	.	.	.	C	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
KURTULUŞ	Toplam	1160	18	C	7	.	271	13	13	C	73	.	202	17	61	3	50	5	350	74	.	.
	12-19	80	.	.	.	.	19	C	.	.	5	.	15	9	4	.	6	.	15	5	.	.
	20-29	294	3	.	.	.	71	5	C	.	9	.	61	4	8	C	17	C	74	37	.	.
	30-39	425	4	.	4	.	82	6	C	C	31	.	74	3	33	C	14	3	142	25	.	.
	40-49	291	7	C	3	.	76	.	10	.	23	.	39	C	14	.	12	.	97	7	.	.
	50-59	61	C	.	.	.	23	.	.	.	4	.	11	.	C	.	C	.	19	.	.	.
	60+	8	C	.	.	.	.	.	.	.	C	.	C	.	C	.	.	.	C	.	.	.
	BİLİNMEYEN	C	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	C	.	.	.
KİMESKİ	Toplam	167	4	.	3	.	45	.	C	.	13	.	15	.	10	.	5	3	61	7	.	.
	12-19	15	.	.	.	.	3	.	C	.	.	.	3	.	.	.	C	C	5	C	.	.
	20-29	34	.	.	C	.	8	.	.	.	C	.	4	.	.	.	C	C	13	3	.	.
	30-39	55	C	.	C	.	9	.	.	.	5	.	6	.	4	.	C	C	23	3	.	.
	40-49	57	C	.	C	.	22	.	.	.	4	.	C	.	6	.	C	.	19	.	.	.
	50-59	5	.	.	.	.	3	.	.	.	C	.	.	.	.	.	.	.	C	.	.	.
	60+	C	.	.	.	.	.	.	.	.	C	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
OSMANGAZİ	Toplam	111	7	3	.	.	25	.	.	.	9	.	4	.	7	.	6	C	42	7	.	.
	12-19	3	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	C	.	C	.	.	.
	20-29	8	.	.	.	.	C	.	.	.	C	.	C	.	.	.	C	.	3	.	.	.
	30-39	54	3	C	.	.	17	.	.	.	4	.	.	.	6	.	C	C	14	5	.	.
	40-49	43	3	C	.	.	6	.	.	.	3	.	3	.	C	.	C	.	22	C	.	.
	50-59	3	C	.	.	.	C	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	C	.	.	.

OVACIK	Toplam	1575	17	C	6	C	259	17	15	3	52	.	291	24	81	5	90	31	513	165	C	C
	12-19	57	.	.	.	.	7	C	.	.	4	.	15	3	3	.	3	.	16	4	C	.
	20-29	350	C	.	C	C	40	7	C	C	4	.	66	11	16	.	13	10	101	74	C	.
	30-39	562	7	C	4	.	92	5	8	.	19	.	101	5	20	C	28	11	201	57	.	.
	40-49	460	4	.	C	.	84	3	5	C	18	.	76	4	27	3	34	9	163	28	.	.
	50-59	124	C	.	.	.	33	C	C	.	5	.	23	C	13	.	10	C	31	C	.	C
	60+	22	C	.	.	.	3	.	.	.	C	.	10	.	C	.	C	.	C	.	.	.
SANAYİ	Toplam	3196	52	12	11	.	734	15	25	C	408	C	486	21	189	C	100	19	1005	109	5	.
	12-19	250	C	.	.	.	51	C	.	.	24	.	64	8	C	.	4	8	82	5	.	.
	20-29	932	10	3	.	.	213	9	4	C	109	.	147	8	32	.	29	5	294	66	C	.
	30-39	1152	8	6	6	.	227	C	9	.	152	C	178	C	84	C	40	4	404	28	.	.
	40-49	662	22	3	4	.	168	C	11	.	93	C	70	C	52	.	25	C	196	10	C	.
	50-59	174	6	.	.	.	67	C	C	.	27	.	21	C	20	.	C	.	26	.	C	.
	60+	26	5	.	C	.	8	.	.	.	3	.	6	.	.	.	.	.	3	.	.	.
SELİM ÖZER	Toplam	1108	24	.	C	.	203	4	16	.	108	.	175	11	121	C	30	.	373	39	C	.
	12-19	94	.	.	.	.	16	C	.	.	10	.	23	C	3	.	C	.	34	5	.	.
	20-29	335	C	.	.	.	66	C	3	.	31	.	64	6	26	.	14	.	99	23	.	.
	30-39	368	11	.	C	.	57	.	4	.	32	.	57	3	64	.	6	.	125	7	C	.
	40-49	242	6	.	.	.	40	C	7	.	27	.	22	C	23	C	7	.	103	3	C	.
	50-59	56	4	.	.	.	22	.	C	.	5	.	6	.	4	.	C	.	12	.	.	.
	60+	13	C	.	.	.	C	.	.	.	3	.	3	.	C	.	C	.	.	C	.	.
TEPEBAŞI	Toplam	1125	23	3	7	.	211	9	11	.	68	.	193	19	63	C	58	9	358	90	C	.
	12-19	55	3	.	.	.	9	C	.	.	7	.	6	7	C	.	C	C	15	C	.	.
	20-29	284	6	.	C	.	40	C	C	.	12	.	69	7	6	.	14	5	72	50	.	.
	30-39	381	7	C	C	.	83	3	5	.	25	.	62	3	27	C	19	C	108	32	.	.
	40-49	320	4	C	5	.	59	4	5	.	20	.	42	C	20	.	18	.	135	5	.	.
	50-59	63	C	.	.	.	16	.	.	.	4	.	9	.	7	.	3	.	21	C	C	.
	60+	22	C	.	.	.	4	.	.	.	.	.	5	.	C	.	C	.	7	.	.	.

YAYLACK	Toplam	2833	31	4	19	C	637	28	20	.	160	3	412	39	133	9	141	35	786	374	C	.
	12-19	105	.	.	.	.	24	C	.	.	6	.	22	8	.	.	.	C	30	12	.	.
	20-29	705	7	C	C	.	116	8	.	.	36	.	110	19	21	4	32	17	179	153	.	.
	30-39	1010	11	C	10	C	204	10	9	.	61	C	134	10	66	4	47	12	292	135	.	.
	40-49	796	9	.	7	.	234	9	9	.	43	.	94	C	35	C	46	3	233	71	C	.
	50-59	176	.	.	.	.	54	.	C	.	11	C	42	C	6	.	11	C	45	C	.	.
	60+	40	4	C	.	.	5	.	.	.	C	.	10	.	5	.	5	.	7	C	.	.
	BİLİNMEYEN	C	.	.	.	.	.	.	.	.	C	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
YENİ	Toplam	3509	44	6	27	C	879	34	33	C	386	C	505	36	155	12	100	25	998	259	5	.
	12-19	190	C	.	.	.	31	C	.	.	22	.	57	6	3	.	5	C	52	9	.	.
	20-29	945	4	C	C	C	198	9	3	.	114	C	137	15	32	C	27	18	269	112	.	.
	30-39	1258	17	C	13	C	282	6	10	.	151	.	174	5	68	7	31	3	390	97	C	.
	40-49	854	15	4	12	.	264	15	14	C	80	.	101	7	38	C	28	C	233	38	.	.
	50-59	230	C	.	C	.	95	C	6	.	18	.	28	C	14	C	7	.	54	C	.	.
	60+	32	6	.	.	.	9	.	.	.	C	.	8	C	.	.	C	.	.	C	3	.
YENİDOĞAN	Toplam	1519	9	.	C	.	122	7	11	C	61	.	137	11	35	C	30	3	958	130	C	.
	12-19	53	.	.	.	.	8	C	.	.	8	.	8	C	C	.	C	C	8	14	.	.
	20-29	361	C	.	.	.	33	C	.	.	14	.	35	4	4	.	7	.	195	67	.	.
	30-39	649	C	.	C	.	33	3	4	.	20	.	44	4	17	C	8	C	475	34	C	.
	40-49	379	4	.	.	.	37	C	6	C	12	.	34	.	7	.	9	C	252	14	.	.
	50-59	65	C	.	.	.	9	.	C	.	6	.	12	C	5	.	4	.	25	C	.	.
	60+	12	C	.	.	.	C	.	.	.	C	.	4	.	C	.	.	.	3	.	.	.
YUVA	Toplam	939	35	C	6	.	171	3	8	.	121	.	140	4	45	.	33	4	336	26	5	.
	12-19	83	.	.	.	.	15	.	C	.	10	.	10	.	.	.	C	.	40	5	.	.
	20-29	247	6	.	C	.	47	3	.	.	30	.	48	3	7	.	7	C	77	14	C	.
	30-39	341	13	C	C	.	46	.	5	.	49	.	49	.	22	.	13	C	134	5	.	.
	40-49	192	9	.	C	.	38	.	C	.	25	.	16	C	14	.	9	.	75	C	C	.
	50-59	62	5	.	C	.	24	.	.	.	6	.	15	.	C	.	C	.	7	.	C	.
	60+	14	C	C	.	.	C	.	.	.	C	.	C	.	C	.	C	C	3	.	C	.

ÇALIÖZ	Toplam	2978	44	3	18	.	644	30	30	.	290	4	470	31	150	8	98	20	942	196	.	.
	12-19	202	.	.	.	.	30	3	.	.	12	.	58	7	C	C	4	C	73	11	.	.
	20-29	801	C	.	C	.	148	13	5	.	59	C	132	21	30	4	31	10	237	107	.	.
	30-39	1056	14	3	12	.	228	6	9	.	127	3	162	C	65	C	26	5	343	50	.	.
	40-49	720	23	.	5	.	158	7	14	.	70	.	93	C	47	C	28	3	245	24	.	.
	50-59	171	4	.	.	.	70	C	C	.	20	.	17	.	7	.	9	.	38	3	.	.
	60+	28	C	.	.	.	10	.	.	.	C	.	8	.	.	.	.	.	6	C	.	.

Kaynak: TÜİK

Tabloda verilen “C” 3 ve daha az veriler için kullanılmıştır.

2000 yılı Kırıkkale Şehri'nin mahalle bazlı istihdam durumuna bakıldığı zaman, özellikle şehrin doğusunda yer alan mahallelerde yaşayan insanların çoğunlukla ziraat, avcılık, ormancılık ve balıkçılık faaliyetleriyle hayatlarını idame ettirdikleri görülmektedir.

Kırıkkale Şehri'nde inşaat sektöründe çalışanlar oldukça büyük önem arz etmektedir. Bu sektör de özellikle eski tip meskenlerin bulunduğu son 10 yıllık süreçte inşaatların hız kazandığı mahalleler de yoğunluktadır. Bağlarbaşı, Etiler, Gündoğdu, Gürler, Kaletepe, Karşıyaka, Sanayi, Selim Özer, Yeni ve son olarak da Çalılıöz inşaat sektöründe çalışanların çoğunlukta olduğu mahallelerdir.

Ticarette istihdam edilenlerin sayısının en fazla olduğu yerler öncelikli olarak çalışma alanımızın merkez kısmını oluşturmaktadır. Merkezden çevreye doğru azalmakla birlikte en yoğun olduğu yerler, Bahçelievler, Gürler, Karşıyaka, Etiler, Güzeltepe, Hüseyin Kahya, Karşıya, Gündoğdu, Kurtuluş, Ovacık, Sanayi, Selim Özer, Tepebaşı, Yeni ve Çalılıöz mahalleleridir. Hemen her mahallede her sektörden çalışan insanların varlığı sektör çeşitliliği yaratmaktadır. Çalışma alanımızın merkezinde yer alan mahallelerde istihdam edilen sektörlerde keskin bir çizgi yoktur ve karışık halde bulunmaktadır. Fakat merkezden çevreye doğru genişledikçe sektör sayısı azalmakta bununla birlikte daha homojen bir yapı sergilemektedir.

2000 yılı imalat sanayi de çalışanların yoğunlaştığı yerler Bahçelievler, Bağlarbaşı, Etiler, Fabrikalar, Gündoğdu, Gürler, Kaletepe, Ovacık, Sanayi Selim Özer, Yaylacık, Yeni ve Çalılıöz mahalleleridir. Bu mahallelerden bir kaçı dışında yüksek gelirli insanların tercih ettiği mahallelerdir.

Kırıkkale şehrinde 2000 yılı için hizmet sektöründe yoğunluk bulunmaktadır. Özellikle Bahçelievler, Bağlarbaşı, Etiler, Fabrikalar, Kaletepe, Karşıyaka, Sanayi, Yeni, Yenidoğan ve Çalılıöz mahalleri hizmet sektöründe istihdam edilenlerin yoğunluk kazandığı mahallelerdir. 2000 yılında istihdam edilenlerin büyük kısmı hizmet sektöründe bulunmaktadır (Tablo 22).

Tablo 23. Kırıkkale İlinin 2011 Yılı İstihdam Durumu

YAŞ GRUBU	CİNSİYET	İSTİHDAM	TARIM	SANAYİ	HİZMET	İSTİHDAM	TARIM	SANAYİ	HİZMET
	TOPLAM	75	16	16	43	100,0	21,2	21,5	57,3
	ERKEK	61	10	15	36	100,0	15,7	25,3	59,1
	KADIN	14	6	1	7	100,0	45,4	5,2	49,3
15-24	ERKEK	7	1	2	5	100,0	9,2	29,3	61,5
	KADIN	3	1	0	2	100,0	30,9	6,5	62,7
25-34	ERKEK	17	1	5	11	100,0	8,3	28,1	63,6
	KADIN	4	1	0	3	100,0	24,1	6,8	69,1
35-44	ERKEK	17	1	4	11	100,0	8,7	25,3	66,0
	KADIN	3	1	0	2	100,0	36,4	6,2	57,4
45-54	ERKEK	13	2	4	8	100,0	12,6	27,0	60,4
	KADIN	2	1	0	1	100,0	59,5	4,0	36,5
55-64	ERKEK	5	2	1	2	100,0	46,0	16,0	38,0
	KADIN	2	1	0	0	100,0	90,9	2,2	6,9
65+	ERKEK	3	2	0	0	100,0	88,3	3,1	8,6
	KADIN	1	1	0	0	100,0	99,1	0,0	0,9

Kaynak: TÜİK

TÜİK'ten çalışma alanımızın 2000 yılı sonrasında mahalle veya ilçe ölçeğinde istihdam durumuna ait veri kaydının tutulmadığından temin edilmemiştir. Temin edilen veriler Kırıkkale iline aittir. 2011 yılı istihdam istatistiklerinde il genelinde birinci olarak % 57,3 ile hizmet sektörü, ikinci olarak % 21,5 ile sanayi sektörü ve üçüncü olarak da % 21,2 ile tarım sektörü gelmektedir. Tarım sektöründe istihdam edilenlerin oranı 15-24 yaş grubundan başlayıp 65 yaş ve üzeri nüfusa kadar artış gösterirken, hizmet sektöründe istihdam edilenlerin oranı ise 15-24 yaş grubundan başlayıp 65 yaş ve üzeri nüfusa kadar azalış göstermektedir. Sanayi sektöründe istihdam edilenler ise, dalgalı bir seyir göstermiştir.

Tablo 23’de 2011 yılı üçlü ekonomik faaliyetlere göre nüfusun istihdam durumunda, özellikle 45-65 yaş grubunda yaklaşık olarak % 90 oranında kadının tarımsal faaliyetlerle uğraştığı görülmektedir. 55-65 yaş grubunda erkek nüfusun tarımsal faaliyetlerle uğraşma oranı da yaklaşık olarak % 75’dir. Tarım sektöründe istihdam edilenlerin büyük çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır.

Sanayi sektöründe istihdam edilenlerin en fazla olduğu yaş grubu, % 29,3 ile 15-24’dür. Sanayi sektöründe genellikle ağırlıklı olarak erkek nüfusun fazlalığı görülmektedir (Tablo 23).

Hizmet sektöründe istihdam edilenlerin en fazla olduğu yaş grubu ise, % 69,1 ile 25-34’dür. Yeni bir şehir olan Kırıkkale’nin nüfusu da istihdam edilenlerin yapısı da genç ağırlıktadır (Tablo 23).

4.4. GÖÇLER

İnsan, Neolitik dönemde toprağı işlemeyi öğrenmesiyle birlikte göçebe hayattan, yerleşik hayata geçiş yapmıştır. İnsanların göç etmesindeki temel amaçlar arasında ekonomik rahatlık ve iyi yaşam koşulları en başta gelmektedir. Göç olgusu yerel, ulusal ve evrensel boyutlardadır. Göç olgusuna sebep olan temel faktörler; göç veren yer ile alan yer arasındaki itici, çekici ve iletici unsurların varlığıdır. Şehirlerin kırdan yoğun bir şekilde göç çekmesinin en önemli nedenleri; iş bulma, eğitim, sağlık, sosyal aktivite imkanlarının ve kıra göre çeşitliliğin fazla olmasıdır (Üçoş, 2016:89).

Göçler, en temelde iç ve dış göç olarak iki sınıfa ayrılmaktadır. Bir ülkeden başka bir ülkeye yapılan göçler dış göç kapsamına girerken, ülke içinde yer değıştirme de iç göç kapsamına girmektedir. Türkiye’de iç göçler dengesiz bir şekilde dağılmıştır. Göçlerin yönü sürekli olarak az gelişmişten gelişmiş doğru olmuştur. Türkiye’de de durum böyledir. Özellikle ülkenin doğusunda yer alan illerden batıdaki illere doğru göç akını yaşanmaktadır. Türkiye’de iç göç sürecini gösteren basit fakat açıklayıcı en temel göstergelerden birisi, ülke genelinde 1950’lerle birlikte ekonomik ve toplumsal dönüşüm süreci içinde kentsel ve kırsal alanlarda yaşayan nüfus oranlarındaki hızlı değışimdir (İçduygu ve Sirkeci, 1999:250). Türkiye’de 1950’li yıllarda tarımsal üretimde başlayan makineleşmenin yoğunlaşması sonucunda, kentsel alanlara doğru yönelen nüfus akışı, bugün de devam etmekte olan hızlı kentleşme sürecini belirlemiştir. Bu sebeple kentleşme; nüfusun ücretlileşmesi, işçileşmesi, yeni meslek ve iş düzeninin ortaya çıkması, aile yapısının değışikliğe uğraması gibi geri dönülemez yapısal ve mekânsal değışim şeklinde bir akış izlemiştir (Taner, 2014:380).

Bilindiğı gibi 19. yüzyılda ortaya çıkan en büyük olaylardan biri, nüfusun geniş ölçüde şehirleşmiş olması ve ekseriyatının daha önce köylerde otururken, gitgide şehirlerde toplanmasıdır (Sarc, 1947:30). Günümüzde Kırıkkale şehrinde ikamet eden nüfusun büyük çoğunluğu daha önce köylerde ikamet etmekteydi. Bu sebeple Kırıkkale şehri de 1923 yılına kadar kırsal karakter gösteren bir yerleşme sınıfındaydı. Fakat 1925 yılında temelleri atılmaya başlanan MKEK’ye bağlı sanayi tesislerinin yapılmasıyla işçi istihdamı artmıştır. Ayrıca Kırıkkale’nin kırsal

kesimleri başta olmak üzere ve çevre illerden gelen tüccar ve sanayici esnaf da yoğun göç dalgasına sebep olmuştur (Kırıkkale Dergisi, 1996:28).

Kırıkkale’de de özellikle 1950’li yıllarda kırsal alandan şehirlere doğru göç dalgası yaşanmıştır. Türkiye’deki iç göçlerin genel nüfustaki payının artmasının yanı sıra faal nüfusun ekonomik faaliyet kollarına dağılışı da değişimler meydana gelmiştir. Bu değişimler esas itibarıyla ziraat sektöründe çalışan nüfusun azalması, buna karşılık sanayi sektöründe çalışan nüfusun çoğalması şeklinde olmaktadır (Tümertekin, 1977).

Şehir ilk kurulmaya başlandığı sıralarda çalışma alanımız içinde bulunan vadide çok fazla sivrisinek bulunduğundan geceleri dışarı çıkılmazdı. Bir iki tane han ve birkaç bakkaldan başka bir yapı bulunmamaktaydı. Tamamen yakın köylerden gelen sivil işçiler hafta sonları köylerine giderek yiyecek getiriyorlardı. O zamanlarda kimse gelip buraya yerleşmeyi düşünmemekteydi (Karadeniz, 2006:62). O dönemlerde sivrisineklerin çok olması çalışma alanımız içinden geçen derelerin ıslah edilmemesinden kaynaklanmaktadır. Günümüzde dere yataklarında yine sivrisinekler vardır. Fakat o dönemdeki kadar rahatsızlık verici derecede değildir. Konuyla ilgili olarak belediye teşkilatı şehir içinde gerekli ilaçlama faaliyetlerini günün belirli saatlerinde gerçekleştirmektedir.

Kırıkkale şehri, cumhuriyetin ilanı ve sanayi tesislerinin kurulmasıyla yakın çevreden göç aldığı gibi uzak çevreden de göç almaya başlamıştır. Kırıkkale’nin adından 1920’li yıllara kadar hiç kimse söz etmezken, sanayi tesislerinin kurulmasıyla büyük oranda her kesimden insanların bildiği ve tanıdığı bir yerleşim merkezi olma yolunda ilerlemeler kaydedilmiştir.

Türkiye’de sanayi ve hizmet sektörlerinin çok geliştiği Ankara iline çok yakın mesafede olması, Kırıkkale’yi ayrı bir cazibe merkezi haline getirmiştir. Ankara’ya yakınlık, sanayi tesislerinin varlığı ve o dönemlerde nüfusun çok kalabalık olmaması Kırıkkale nüfusu üzerinde göçlerin etkisinin olmasına sebep olmuştur. Sürekli olarak kırdan şehre gelen göçler, şehirde barınma ve konut problemini ortaya çıkarmıştır, bunun sonucunda da şehirlerin etrafında gecekondu mahalleleri ortaya çıkmaya başlamıştır (Taşdelen, 1986:175). Çalışma alanımızda Bağlarbaşı, Tepebaşı,

Bahçelievler, Yeni ve Çalılıöz mahallerinin bazı bölümleri oldukça yoğun bir şekilde gecekondü konutlarının bulunduğu alanlardır.

Çalışma alanımızla ilgili olarak 2000 yılı ve sonrası için göç verileri elde edilmiştir. Bu sebeple il genelinin 2000 yılı ve sonrası için veriler incelenecek ve değerlendirilecektir.

Tablo 24. Kırıkkale İlinin Aldığı Göç, Verdiği Göç ile Net Göç Hızı (binde) (2000 Yılı)

Sayım Yılı	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç(Aldığı-Verdiği)	Net Göç Hızı(Binde)
2000	23 455	35 081	-11 626	-32,7

Kaynak: TÜİK

2000 yılında Kırıkkale ilinin net göç hızı ‰ -32,7’dir. Net göç miktarı da -11 626 olarak karşımıza çıkmaktadır (Tablo 24). Net göç miktarının bu kadar yüksek olması, il olarak 10 yıllık bir geçmişe sahip olan Kırıkkale şehrinde özellikle sanayi sektöründeki iş olanaklarının azalmasıyla ilişkisi bulunmaktadır. Kurulmasının ilk yıllarında yoğun göç alan Kırıkkale şehri, zaman ilerledikçe iş sahaları doldurulmuş ve yeni gelen nesil için iş olanaklarının kısıtlı olduğu bir alan haline gelmiştir. Bu sebeple özellikle çalışma çağındaki nüfus da ciddi bir azalma söz konusudur (Tablo 25). Göçe katılanların en fazla erkek olduğu ve özellikle çalışma çağında olduğu Tablo 25’de görülmektedir.

Tablo 25. Kırıkkale İlinin 2000 Yılında Aldığı Göç ve Verdiği Göçün Cinsiyet Yapısı

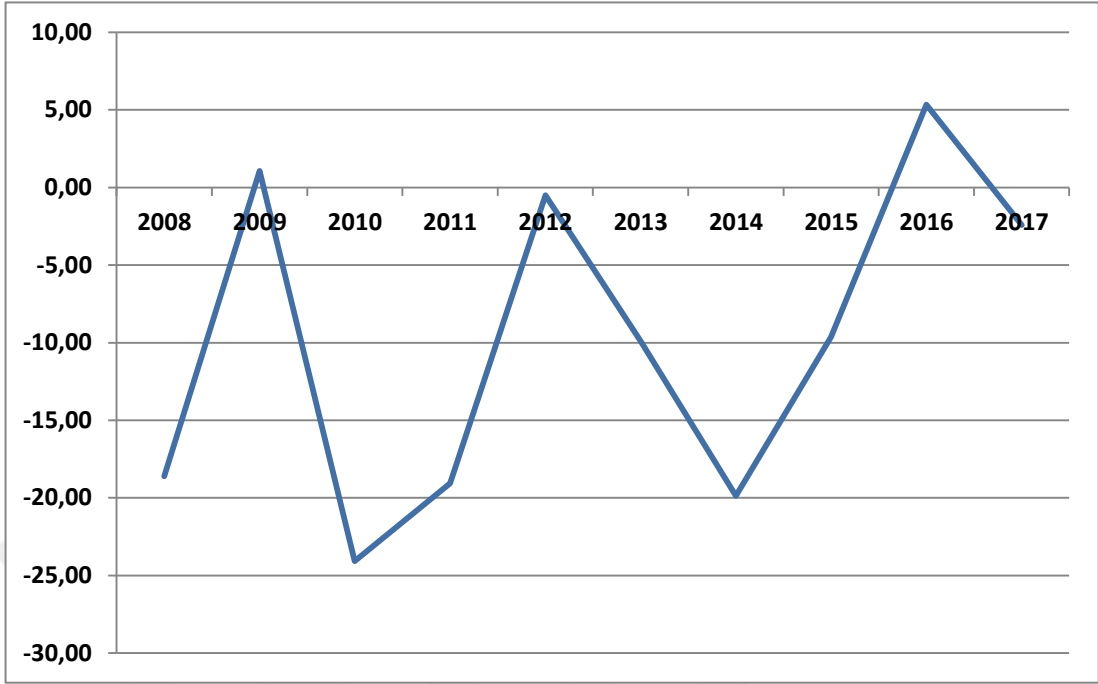
YAŞ GRUBU	ALDIĞI GÖÇ			VERDİĞİ GÖÇ		
	TOPLAM	ERKEK	KADIN	TOPLAM	ERKEK	KADIN
TOPLAM	23.455	12.898	10.557	35.081	18.413	16.668
5-9	2.506	1.323	1.183	3.066	1.582	1.484
10-14	2.161	1.141	1.020	2.517	1.361	1.156
15-19	3.221	1.687	1.534	5.142	2.480	2.662
20-24	4.243	2.418	1.825	8.364	4.263	4.101
25-29	3.470	1.880	1.590	5.553	3.137	2.416
30-34	2.517	1.477	1.040	3.339	1.953	1.386
35-39	1.918	1.110	808	2.145	1.164	981
40-44	1.167	707	460	1.484	760	724
45-49	680	386	294	1.205	660	545
50-54	514	290	224	800	441	359
55-59	344	169	175	474	241	233
60-64	264	123	141	332	143	189
65-69	199	93	106	260	94	166
70-74	123	44	79	200	60	140
75-79	66	24	42	104	33	71
80-84	28	6	22	42	12	30
85+	28	16	12	43	22	21
Bilinmeyen	6	4	2	11	7	4

Kaynak: TÜİK**Tablo 26.** Kırıkkale İlinin Aldığı Göç, Verdiği Göç ve Net Göç Hızı (2008-2017)

SAYIM YILI	ALDIĞI GÖÇ	VERDİĞİ GÖÇ	NET GÖÇ (Aldığı - Verdiği)	NET GÖÇ HIZI
2008	11.360	16.605	-5245	-18,60
2009	15.861	15.565	296	1,05
2010	12.488	19.229	-6741	-24,07
2011	12.190	17.482	-5292	-19,06
2012	13.776	13.912	-136	-0,49
2013	15.089	17.818	-2729	-9,89
2014	13.306	18.744	-5438	-19,86
2015	12.585	15.204	-2619	-9,64
2016	14.776	13.300	1476	5,32
2017	13.434	14.112	-678	-2,43

Kaynak: TÜİK

Şekil 24. Kırıkkale İlinin Net Göç Hızı (2008-2017)

Tablo 26’da Kırıkkale iline 2008 yılından 2017 yılına kadar olan göçler verilmiştir. Net göç hızının en fazla arttığı yıl % -24,07 ile 2010’dur. Net göç hızının en az olduğu yıl ise % -0,49 ile 2012’dir. 2008 yılından 2017 yılına kadar geçen sürede Kırıkkale ilinin net göç hızı hiçbir zaman artı değerlere ulaşmamıştır (2009-2016 yılları hariç). Başka bir ifadeyle, verilen yıllar içinde Kırıkkale ilinin verdiği göç miktarı aldığı göç miktarından fazladır. Bu sebeple 2009 ve 2016 yılı hariç tutulmak üzere her yıl net göç hızı eksi değerlerle karşımıza çıkmaktadır. 2009 yılında % 1,05 iken, 2016 yılında net göç hızı % 5,32 olarak karşımıza çıkmaktadır. Net göç hızının eksi çıkmasında iki önemli sebep bulunmaktadır. Bunlardan birincisi daha öncede değindiğimiz gibi iş imkânlarının kısıtlı olması ve çalışma çağındaki nüfus ile birlikte aile hane halkının da Kırıkkale ilinden başka bir il ile göç etmesi, ikincisi de Kırıkkale ilinde büyük çapta askeri birliklerin bulunmasına bağlı olarak erkek nüfusun terhis alarak ilden ayrılmasıdır.

Şekil 24’de 2008 yılından 2017 yılına kadar olan net göç hızının dalgalı bir seyir gösterdiği görülmektedir. En fazla eksi değerlere düştüğü yıl 2010, en fazla artı değerlere ulaştığı yıl da, 2016’dır. Bu sebeple şekil 24’de görüldüğü üzere Kırıkkale ilinin aldığı ve verdiği göç arasındaki fark istikrarlı bir görünüm sergilememektedir.

Tablo 27. Kırıkkale İlinin 2008-2017 Yılları Arası Aldığı Göçün Miktarı, Cinsiyeti ve Yaş Yapısı

KIRIKKALE		ALDIĞI GÖÇ									
		2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008
TOPLAM		13.434	14.776	12.585	13.306	15.089	13.776	12.190	12.488	15.861	11.360
ERKEK		6.386	7.647	6.158	6.738	7.757	7.271	6.399	6.027	7.820	5.612
KADIN		7.048	7.129	6.427	6.568	7.332	6.505	5.791	6.461	8.041	5.748
0-4	TOPLAM	770	944	668	650	874	753	778	854	944	760
	ERKEK	397	482	354	333	449	403	394	431	487	408
	KADIN	373	462	314	317	425	350	384	423	457	352
5-9	TOPLAM	688	836	645	694	860	815	786	846	1.192	962
	ERKEK	344	438	349	352	461	428	433	424	586	481
	KADIN	344	398	296	342	399	387	353	422	606	481
10-14	TOPLAM	559	569	484	540	783	746	597	704	970	807
	ERKEK	302	289	243	289	386	399	302	352	487	407
	KADIN	257	280	241	251	397	347	295	352	483	400
15-19	TOPLAM	3.193	3.378	2.704	2.939	2.387	2.729	1.752	1.746	2.398	930
	ERKEK	1.347	1.688	1.041	1.475	1.186	1.453	942	745	1.073	416
	KADIN	1.846	1.690	1.663	1.464	1.201	1.276	810	1.001	1.325	514
20-24	TOPLAM	2.858	3.104	2.978	3.368	2.827	2.579	3.032	2.503	3.412	1.680
	ERKEK	1.321	1.656	1.469	1.706	1.416	1.335	1.635	1.002	1.563	689
	KADIN	1.537	1.448	1.509	1.662	1.411	1.244	1.397	1.501	1.849	991
25-29	TOPLAM	1.466	1.681	1.411	1.346	1.773	1.569	1.489	1.726	1.661	1.563
	ERKEK	700	850	719	665	918	839	738	903	810	785
	KADIN	766	831	692	681	855	730	751	823	851	778
30-34	TOPLAM	999	1.214	963	1.024	1.205	1.173	1.085	1.130	1.336	1.143
	ERKEK	504	666	534	529	664	640	576	603	733	604
	KADIN	495	548	429	495	541	533	509	527	603	539

35-39	TOPLAM	696	790	659	722	841	772	691	715	989	856
	ERKEK	368	410	368	393	444	421	404	402	557	468
	KADIN	328	380	291	329	397	351	287	313	432	388
40-44	TOPLAM	532	544	458	449	738	646	427	463	787	656
	ERKEK	277	275	251	221	406	355	241	265	434	358
	KADIN	255	269	207	228	332	291	186	198	353	298
45-49	TOPLAM	411	416	366	331	719	574	365	448	617	519
	ERKEK	211	244	213	180	398	296	176	240	323	279
	KADIN	200	172	153	151	321	278	189	208	294	240
50-54	TOPLAM	359	398	372	324	636	457	347	398	514	432
	ERKEK	187	211	202	160	337	243	180	207	277	212
	KADIN	172	187	170	164	299	214	167	191	237	220
55-59	TOPLAM	313	296	251	266	529	361	288	349	368	375
	ERKEK	157	159	133	133	275	196	151	193	195	195
	KADIN	156	137	118	133	254	165	137	156	173	180
60-64	TOPLAM	218	242	227	222	359	233	204	226	247	232
	ERKEK	117	119	108	121	185	120	99	110	118	110
	KADIN	101	123	119	101	174	113	105	116	129	122
65+	TOPLAM	372	364	399	431	558	369	349	380	426	445
	ERKEK	154	160	174	181	232	143	128	150	177	200
	KADIN	218	204	225	250	326	226	221	230	249	245

Kaynak: TÜİK

Kırıkkale ilinin 2008-2017 yılları arasında aldığı göçün toplamı 134.865'tir. En fazla göç 15.861 ile 2009 yılında, en az göç de 11.360 ile 2008 yılında yaşanmıştır. Kırıkkale ilinin aldığı göçün 67.815'i erkek, 67.050'si de kadındır. Erkek ile kadın arasındaki göç farkı 765'tir. Kırıkkale ilinin özellikle 20-24 yaş grubunda aldığı göçte erkek nüfus daha fazladır. Bunun iki sebebi bulunmaktadır. Bu sebeplerden birincisi Kırıkkale üniversitesine gelen erkek öğrencilerin varlığıyken, ikincisi de tugayın varlığına bağlı olarak oluşan askerin fazlalığıdır (Tablo 27)

Kırıkkale ilinde 2008-2017 yılları arasında aldığı göçlerde kadınların miktarına bakıldığında da, aldığı göçte en fazla yaş grubunun 15-19 olduğu görülmektedir. Erkeklerde olduğu gibi üniversitenin varlığına bağlı olarak eğitim için gelen kadınlar 15-19 yaş grubunun fazla olmasına sebep olmaktadır. Erkek de ve kadın da en fazla göç alınan yaş grubu 15-24'tür (Tablo 27).

Tablo 28. Kırıkkale İlinin 2008-2017 Yılları Arası Verdiği Göçün Miktarı, Cinsiyeti ve Yaş Yapısı

KIRIKKALE		VERDİĞİ GÖÇ									
		2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008
TOPLAM		14.112	13.300	15.204	18.744	17.818	13.912	17.482	19.229	15.565	16.605
ERKEK		7.308	6.623	7.573	9.527	8.977	6.963	9.045	9.653	7.680	8.372
KADIN		6.804	6.677	7.631	9.217	8.841	6.949	8.437	9.576	7.885	8.233
0-4	TOPLAM	626	676	752	976	878	880	1.042	1.213	857	980
	ERKEK	334	362	369	470	454	470	553	637	460	502
	KADIN	292	314	383	506	424	410	489	576	397	478
5-9	TOPLAM	683	658	737	1.083	998	966	1.043	1.301	1.059	1.248
	ERKEK	363	331	380	575	532	502	548	679	530	641
	KADIN	320	327	357	508	466	464	495	622	529	607
10-14	TOPLAM	554	589	631	968	935	825	992	1.176	933	1.117
	ERKEK	287	310	304	487	496	442	510	617	487	602
	KADIN	267	279	327	481	439	383	482	559	446	515
15-19	TOPLAM	1.596	1.500	1.799	2.028	2.259	1.668	1.823	1.846	1.685	1.621
	ERKEK	749	648	801	939	1.073	715	882	809	718	700
	KADIN	847	852	998	1.089	1.186	953	941	1.037	967	921
20-24	TOPLAM	4.437	4.125	4.487	4.720	4.588	2.747	4.114	4.008	3.539	3.607
	ERKEK	2.366	2.011	2.192	2.345	2.175	1.248	2.004	1.836	1.523	1.651
	KADIN	2.071	2.114	2.295	2.375	2.413	1.499	2.110	2.172	2.016	1.956
25-29	TOPLAM	1.958	1.825	2.069	2.394	2.368	2.093	2.941	3.033	2.311	2.465
	ERKEK	1.044	963	1.130	1.303	1.289	1.127	1.704	1.654	1.260	1.385
	KADIN	914	862	939	1.091	1.079	966	1.237	1.379	1.051	1.080
30-34	TOPLAM	956	977	1.198	1.467	1.389	1.288	1.479	1.750	1.268	1.481
	ERKEK	508	545	678	812	749	698	826	969	692	796

	KADIN	448	432	520	655	640	590	653	781	576	685
35-39	TOPLAM	724	685	768	1.021	982	915	905	1.126	967	1.069
	ERKEK	394	355	403	535	507	512	458	606	506	567
	KADIN	330	330	365	486	475	403	447	520	461	502
40-44	TOPLAM	558	523	581	931	806	629	731	909	771	842
	ERKEK	286	260	288	475	411	344	399	470	421	450
	KADIN	272	263	293	456	395	285	332	439	350	392
45-49	TOPLAM	472	406	464	881	708	524	706	833	699	730
	ERKEK	252	218	235	464	383	273	355	398	364	387
	KADIN	220	188	229	417	325	251	351	435	335	343
50-54	TOPLAM	455	378	447	710	619	424	533	633	536	509
	ERKEK	241	187	225	367	306	214	280	334	278	266
	KADIN	214	191	222	343	313	210	253	299	258	243
55-59	TOPLAM	328	273	364	519	432	284	394	489	343	338
	ERKEK	160	139	165	261	218	148	199	246	186	172
	KADIN	168	134	199	258	214	136	195	243	157	166
60-64	TOPLAM	234	235	305	401	296	245	264	334	202	232
	ERKEK	108	109	143	201	153	111	127	165	89	105
	KADIN	126	126	162	200	143	134	137	169	113	127
65+	TOPLAM	531	450	602	645	560	424	515	578	395	366
	ERKEK	216	185	260	293	231	159	200	233	166	148
	KADIN	315	265	342	352	329	265	315	345	229	218

Kaynak: TÜİK

Kırıkkale ilinin aldığı ve verdiği göç arasındaki fark istikrarlı bir görünüm sergilememektedir.

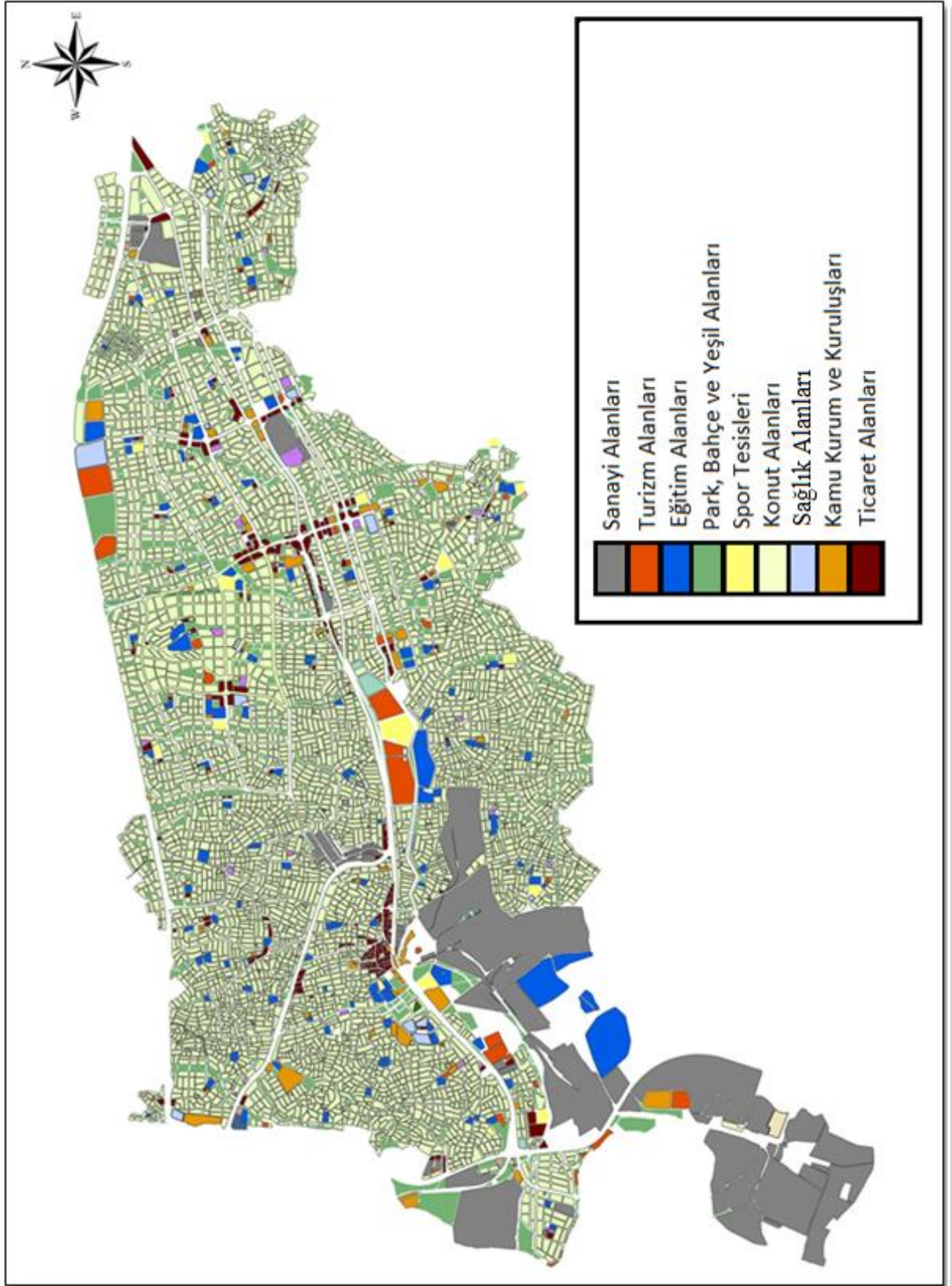
Tablo 28’de ve Tablo 29’da Kırıkkale ilinin 2008 yılından 2017 yılına kadar aldığı ve verdiği göçün yaş gruplarına göre dağılımı incelendiğinde; 15-19 ve 30-34 yaş gruplarındaki fazlalık dikkat çekicidir. Göçün bu yaş gruplarında fazla olmasında daha öncede belirtildiği gibi temel de iki sebebi bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, öğrenim görmek için il dışına giden öğrencilerin olması ve ikincisi de çalışmak için yine il dışına giden nüfusun olmasıdır. Bu iki sebeple Kırıkkale ili hem göç almakta hem de göç vermektedir.

Kırıkkale ilinin en fazla göç aldığı yıl 2009, en az göç aldığı yıl da 2008’dir. Ayrıca Kırıkkale ilinin en fazla göç verdiği yıl 2014, en az göç verdiği yıl da, 2012’dir (Tablo 27 ve Tablo 28).

5. BÖLÜM: KIRIKKALE ŞEHİRİ'NDE FONKSİYONLAR VE SORUNLAR

Kelime anlamı olarak; iş, işlev, görev ve rol anlamına gelen fonksiyon kelimesi şehrin varlığını belirleyen en önemli kriterdir. Tarım veya tarım dışı olarak da sınıflandırılan faaliyetlerden, tarımsal faaliyetler ekip-biçme, hayvan yetiştirme, su ürünleri, ormancılıktır (Doğanay, 1994:22). Tarımsal faaliyetler, nüfusun büyük çoğunluğu tarafından ana geçim kaynağı olarak yapılıyorsa bulunan yerleşme kırsal karakter gösteren yerleşmedir. Şehirsel yerleşmelerde ise temel geçim kaynağı, yönetim, sanayi ve ticaret gibi işlerdir (Tümertekin, 1965:5). Bir yerleşmenin fonksiyonel özellikleri zamanla değişkenlik gösterebilmektedir. Tarih boyunca sahip olduğu fonksiyonlar hep aynı kalmamaktadır. Şehirlerin nüfus yapısına paralel olarak fonksiyonel özellikler de değişkenlik göstermektedir. Yerleşme noktalarında nüfus sayısı arttıkça, buralarda yaşayanlar arasında toprak artık tek geçim kaynağı olmaktan çıkmakta, bunlar arasında gitgide artan bir iş bölümü belirlemektedir (Darkot, 1961:8). İş bölümünün artmasıyla da yeni iş grupları ortaya çıkmakta ve yerleşmelerin fonksiyonel özellikleri de çeşitlenmektedir.

Bilindiği gibi, bir yerleşim yerinde yaşayan nüfusun ekonomik faaliyet tarzı, o yerin fonksiyonel özelliğinin belirlenmesinde birinci derecede etkili olmaktadır (Özçağlar, 1994:155). Gerek şehirsel fonksiyon kazanılmasında gerekse de şehirlerin fonksiyonel bakımdan sınıflandırılmasında toplam nüfus ve bu nüfusun içindeki faal nüfus oranı ve nüfusun sektörel dağılımı önemli bir faktördür (Ertin, 1993:308). Bunların yanı sıra, şehirsel fonksiyonların belirlenmesinde ve gelişmesinde coğrafi faktörler son derece etkilidir (Sertkaya Doğan, 2011:16). Şehirsel alanlarda; ekonomik, sosyal, kültürel, siyasi ve idari yapılarda meydana gelen değişimler fiziksel mekânları şekillendirmektedirler (Taner, 2014:379). Fonksiyonlar şehirsel alanları fiziksel anlamda şekillendirebildikleri gibi, şehirler sahip oldukları fonksiyonlarının ağırlığına göre bazı tiplere de ayrılmaktadırlar. Örneğin; tarım, madencilik, sanayi, ticaret ve kültür şehirleri olmak üzere farklı tipleri ayrılır (Gümüş, 1998:109-110'dan aktaran Tuna, 2010:220).

Harita 20. Kırıkkale Şehri'nin 2017 Yılı Fonksiyonel Haritası

Şehirsel fonksiyonlar; şehrin büyüklüğüne, konumuna ve önemine göre türlere ayrılmaktadır. Böylece toplumların refahı, huzuru ve gücü de buna göre artmakta veya azalmaktadır (Bayartan, 2005:94). Şehirler, fonksiyonları sayesinde çevrelerine göre merkez olma ve merkezi gücünü daima elinde tutma eğilimindedirler. Bu nedenle de şehirler çevrelerinde yer alan yerleşmelerde yaşayan nüfusu kendine çekmekte ve kendi nüfuslarını arttırmaktadırlar (Bayartan, 2008:40). Kırıkkale Şehri'nin sanayi tesisleri nüfus çekmede büyük etkiye sahiptir. Ayrıca Kırıkkale Şehri'nin çevresindeki Ankara'ya yakın ve önemli ulaşım güzergahında olması, özellikle çalışma alanımızın yerleşilebilir olmasına imkan tanırken göç almasına da etki etmektedir.

Geçmişte daha çok çevre şartlarının etkisinde gelişen şehirler, günümüzde sanayi ve ticari faaliyetler neticesinde daha hızlı gelişmekte ve oldukça fazla büyümektedir. (Sönmez ve Başkaya, 2012:79). Geçmişte Kırıkkale şehrinin yerleşme sınırı, doğal çevre koşullarından dolayı oldukça dardı. Doğal çevre koşullarının yerleşmeyi sınırlandırmasında, özellikle Çoraközü Deresi'nin çevresindeki sivrisinekler ve bataklık alanlar büyük etkiye sahipti. Fakat Çoraközü deresi ıslah edildiğinde sivrisinekler de ve bataklık alanlarda kurumalar meydana geldi. Böylece nispeten yerleşme sınırı da genişlemiş oldu.

Fonksiyonel bakımdan Kırıkkale Şehri homojen bir yapı sergilememektedir. Çalışma alanımızda en önemli fonksiyon olan sanayi şehrin nüvesinin ilk oluştuğu yerde yoğunlaşırken, ticaret fonksiyonu da özellikle şehrin merkezi mahallelerinde yoğunlaşmaktadır. Ticaret fonksiyonu merkezden çevreye doğru azalmaktadır (Harita 20).

Harita 20'de konut alanlarının kuzeyde ve kuzeydoğuda yoğunlaştığı görülmektedir. Çalışma alanımızda park, bahçe ve yeşil alanlar da ihtiyacı karşılamamaktadır. Fakat neredeyse her mahalle de çocuk parkı bulunmaktadır. Kırıkkale Şehri'nde yeşil alan ihtiyacı 2017 yılında şehir parkıyla ve Japon mimarisiyle yapılan parklarıyla karşılanmaya çalışılmıştır (Foto 32 ve Foto 33).

Foto 32. Kırıkkale Şehir Parkı

Foto 33. Kırıkkale Şehir Parkı Yeşil Alanları

Foto 34. Kırıkkale Şehir Parkı Yeşil Alanları ve Su Havuzu

Foto 35. Kırıkkale Şehir Parkında Yer Alan Kırıkkale'nin Simgesi Olan Silah Heykeli

Foto 34 ve Foto 35’de yeşil alanlarla Kırıkkale Şehri’nin adının duyulmasında önemli etkiye sahip olan ve MKEK’de üretilen silahı simgeleyen heykel yer almaktadır. Özellikle günlük rekreasyonel faaliyetlerin gerçekleştirilebileceği yer olan şehir parkında Kırıkkale adının (Foto 32) ve Silah heykelinin (Foto 35) yanında insanlar fotoğraf çekmektedirler.

5.1. İDARİ FONKSİYONU

Bir yerleşim yerinin kır veya şehir olarak ayırt edilebilmesi için nüfus artışıyla birlikte fonksiyonel bakımdan tarım dışı sektörlerin oldukça gelişmiş olması gerekir (Özçağlar, 1994:159).

Yönetim fonksiyonu; şehir ile çevresi arasındaki ilişkileri geliştirip, şehrin merkezi gücünü artıran bir özelliğe sahiptir (Temurçin, 2009:182). Şehirler, çevreleriyle devamlı bağlantı içinde bulunan mekân üniteleridir. Bu bağlantının en önemli yansıması ise, kuşkusuz şehirlerin idari, sosyo-kültürel, sağlık, ticaret, sanayi ve ulaşım gibi bazı hizmetlerini boyutu, şehirlerin merkeziyet gücünü belli etmektedir (Yıldız, 2001:420). Şehrin yönetim fonksiyonlarını yerine getiren devlete ait kurum ve kuruluşlar şehrin merkezinde bulunmaktadır (Yazıcı, 1995:201). Şehir içinde toplu halde bulunan devlete ait kurum ve kuruluşlar Ovacık Mahallesi sınırları içinde yer alan Atatürk Meydanı (Cumhuriyet Meydanı) yakınında bulunmaktadır. Şehirlerin idari fonksiyonlarında zamanla değişiklikler meydana gelebilmektedir. Kırıkkale şehri de, tarih boyunca çeşitli idari fonksiyonlara sahip olmuştur. Şehirlerin idari fonksiyonlarının zamanla değişmesi, politik yapıda, nüfus yapısında ve dağılımında oluşan değişikliklerden kaynaklanmaktadır (Aliagaoglu ve Uğur, 2012:143). Kırıkkale Şehri, 1927 yılında Ankara'nın nahiyesi olmuş ve 1941 yılında belde belediyesi teşkilatı kurulmuştur. Kırıkkale'nin 1944 yılına kadar nüfusu artmaya devam etmiş, şehir fonksiyonunu değiştirmiş ve bunun sonucunda da Ankara'ya ilçe olarak bağlanmıştır (Altın, 2000:373). Çalışma alanımızdaki sanayi faaliyetlerinin ön plana çıkarak hızlı değişim sürecine girmesi şehrin çevre illerden nüfus almasına ve mevcut görünümünün değişmesine neden olmuştur. Kırıkkale Şehri, Cumhuriyet ilanından sonra hızlı değişim ve gelişim sürecinde çeşitli fonksiyonlar kazanmıştır. Bu nedenle Kırıkkale ilçesi 1989 yılında Ankara'dan ayrılarak 71 plaka koduyla il olmuştur.

Şehirlerin çevrelerine sundukları imkân ve hizmetlerin boyutunu şehirlerin merkezi güçleri belirlemektedir. Çalışma alanımızın çok fazla bir merkezi gücü bulunmamaktadır. Bir şehrin merkeziyet gücünü ifade edebilecek en önemli kriter, şehrin etki alanının geniş veya dar olmasıdır (Yıldız, 2001:420). Kırıkkale şehrinin

de etki alanı çok geniş değildir. Özellikle de Ankara gibi büyükşehrin yanında olması Kırıkkale şehrinin daha fazla büyümesine ve gelişmesine engel olmaktadır. Çalışma alanımız içinde 28 mahalle bulunmaktadır (Harita 21).

Harita 21. Kırıkkale Şehri'nin Mahalleri

Harita 21’de Kırıkkale Şehri’nin mahalleri verilmiştir. Bunlar;

- Akşemsettin,
- Aşağımahmutlar,
- Bağlarbaşı,
- Bahçelievler,
- Çalılıöz,
- Çullu,

- Etiler,
- Fabrikalar,
- Fatih,
- Gündoğdu,
- Gürler,
- Güzeltepe,
- Hüseyinkahya,
- Kaletepe,
- Karşıyaka,
- Kırıkköyü,
- Kızılırmak,
- Kimeski,
- Kurtuluş,
- Osmangazi,
- Ovacık,
- Sanayi,
- Selimözer,
- Tepebaşı,
- Yaylacık,
- Yenidoğan,
- Yeni,
- Yuva Mahalleridir.

Mahallelerin büyük çoğunluğu çalışma alanımızın kuzeyinde kalmaktadır. Güneye ve doğuya doğru gidildikçe mahallelerin alanları büyümekte ve mahalle sayısı azalmaktadır.

Foto 36. Kırıkkale İli Valiliği (üstte eski –altta yeni)

İllerin en büyük idari amiri olarak vali ve valinin görev yaptığı valilik konağı çalışma alanımız da 2017 yılına kadar Fabrikalar Mahallesi içindeyken 2017 sonlarına doğru Yenimahalle'ye taşınmıştır (Foto 36). Şehir merkezinden biraz daha batıya taşınan valiliğin ve tüm birimlerin bulunduğu binaların yerine artan araç sayısına bağlı olarak otopark yapılmıştır. Ayrıca adliye ve turizm il müdürlüğü birimleri için yeni binalar inşa edilmektedir (Foto 37). Yapım aşamasında olan binalar bitme aşamasına gelmiştir. Ayrıca eski valilik binasının bulunduğu yere de otopark yapılmıştır (Foto 38).

Foto 37. Kırıkkale İlının Yeni Adalet Sarayı

Foto 38. Kırıkkale Şehri Eski Valilik Binası Yerine Yapılan Otopark

5.2. TARIM VE HAYVANCILIK FONKSİYONU

Ekonomik hizmetler, bir şehrin hayati devamlılığını ve çevresiyle iletişimini sağlayan ayrıca şehre dinamizm katan hizmetlerdir (Bayartan, 2008:40). Bir bölgede yapılan tarımsal faaliyetler sürdürülmesi özellikle o çevrenin fiziki şartlarının sunduğu imkânlarla bağlıdır. Bu fiziki şartlar içinde; yerşekli, iklim, toprak durumu ve sulama- mevcut su durumu yer almaktadır (Doğan, 2010:173). İç Anadolu Bölgesinin Orta Kızılırmak Bölümü'nde yer alan Kırıkkale şehrinde tarım ve hayvancılık faaliyetlerini gerçekleştirmek için yerşekilleri ve iklim özellikleri oldukça uygundur. Pek çok Anadolu şehrinde olduğu gibi çalışma alanımızda da tarım ve hayvancılık faaliyetleri yapılmaktadır. Fakat çalışma alanımızın sanayi şehri olması nedeniyle tarım ve hayvancılık faaliyetleri çok fazla yoktur. Şehirlerde genellikle tarım dışı faaliyetlerin payı yüksektir. Ancak belediye sınırları içinde kırsal karakter özelliği gösteren, doğuda Kimeski, Osmangazi, Gündoğdu, Fatih ile güneyde Yuva, Selim Özer, Karşıyaka, Bahçelievler ve güneybatıda da Kızılırmak mahallelerinde tarım ve hayvancılık faaliyetleri yapılmaktadır.

Kırıkkale şehrinin tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin yapıldığı sahalara, özellikle çalışma alanımızın doğusundaki, güneyindeki ve güneybatısındaki mahallelerde gerçekleştirilmektedir. Daha öncede bahsedildiği gibi şehrin doğusu, güneyi ve güneybatısında bulunan mahalleler şehrsel görünümünden uzak kırsal alan görünüme sahiptir. Bu sebeple çalışma alanımızda yapılan tarım ve hayvancılık faaliyetleri genellikle bu sahalarda gerçekleştirilmektedir.

Tablo 29. Kırıkkale Merkez İlçenin 2007-2017 Yılları Arası Bitkisel Üretim Alanları (Dekar)

Bitkisel Üretim Alanları (Dekar)	2007	2010	2013	2017
Meyve, İçecek ve Baharat Bitkileri Alanları	9.479	6.323	6.045	6.284
Süs Bitkileri Alanları	-	-	-	-
Sebze Alanları	11.422	6.305	6.754	1.518
Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünler Alanları	129.157	116.875	117.244	104.304
Nadas Alanları	90.601	112.181	123.065	66.769

Kaynak: Kırıkkale Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, 2017

Tablo 29’da Kırıkkale merkez ilçesinin bitkisel üretim alanları gösterilmiştir. TUIK, Kırıkkale Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü vb. kurum ve kuruluşlardan çalışma alanımız ile ilgili herhangi bir veri tespiti yapılmadığı gerekçesiyle mahalle ölçeğinde bitkisel üretim alanları verisi temin edilememiştir. Bu sebeple Kırıkkale Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü’nden alınan Kırıkkale merkez ilçesine ait veriler kullanılmıştır.

Kırıkkale Merkez ilçede meyve, içecek ve baharat bitkilerinin yetiştirildiği alan 2007 yılında 9.479 dekar iken 2010’da % 33,2 azalarak 6.323’e, 2013’de % 4,4 azalarak 6.045’e ve 2017’de de % 3,95 oranında artarak 6.284 dekar olmuştur. Meyve, içecek ve baharat bitkilerinin yetiştirildiği toplam alan, 2007 yılında 9479 dekar iken 2017’de % 33,71 azalmıştır.

Sebze bitkileri alanı 2007’de 11.422 dekar alanı kaplarken, 2010’da % 44,8 azalarak 6.305 dekara, 2013’de % 7,12 artarak 6.754, 2017’de de % 77,5 azalarak 1.518 dekar olmuştur. Sebze bitkileri toplam alanında da 2007’den 2017’ye kadar % 86,7 azalma meydana gelmiştir.

Tahıllar ve diğer bitkisel ürünler alanı 2007 yılında 129.157 dekar alanı kaplarken 2010’da % 9,5 azalarak 116.875, 2013’de % 0,32 artarak 117.244, 2017’de de % 11 azalarak 104.304 dekar olmuştur. Toplam alanda da 2007 yılından 2017 yılına kadar olan sürede % 19,2 azalmıştı (Tablo 29).

Çalışma alanımızda önemli olan diğer bir durumsa nadas alanlarının varlığıdır. Nadas alanlarının fazlalığı dikkat çekmektedir. 2007 yılında 90.601 dekar olan nadas alanı, 2010’da % 23,82 artarak 112.181, 2013’de % 9,7 artarak 123.065, 2017’de de % 45,7 azalarak 66.769 olmuştur. 2007’den 2010 ve 2013 yıllarına kadar artış gösteren nadas alanları 2017 yılında oldukça fazla bir azalma yaşamıştır. Tablo 29’da özellikle 2017 yılında bitkisel üretimlerinde herhangi bir artışın olmaması azalan nadas alanlarında bitkisel üretim yapılmadığını göstermektedir. Nadas alanlarının azalmasının yanı sıra bu alanların bitkisel üretim amacıyla kullanılmaması amaç dışı kullanım (yerleşmeye açma vb.) yapıldığını açıkça göstermektedir.

Tablo 29'a bakıldığında; karasal iklime sahip olan Kırıkkale merkez ilçede ve çalışma alanımızda ilk sırayı tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin aldığı görülmektedir. 2007 yılından 2017 yılına kadar geçen sürede azalma eğiliminde olan bu ürünler çalışma alanımız içinde en büyük paya sahiptir

Sanayi fonksiyonuna bağlı olarak ortaya çıkan Kırıkkale şehrinde tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin oranı oldukça azdır. Çalışma alanımızda tarım ve hayvancılık faaliyetleri önem sırasına göre üçüncü sırada gelmektedir (1. Hizmet, 2. Sanayi). Çalışmaya söz konusu olan tarım ürünlerini özellikle kuraklığa dayanıklı çok fazla sulama istemeyen türler oluşturmaktadır. Bunlar; buğday, arpa, nohut, mercimek, aspir tohumu, şeker pancarı, fasulye, ayçiçeği, fiğ, biber, hıyar, patlıcan, domates, karpuz, kavun, yonca, korunga, tiriticale ve mısırdır (Tablo 30).

Tablo 30. Kırıkkale Merkez İlçenin 2004-2017 Yılları Arasında Yetiştirilen Ürünler (Dekar)

Tarım Ürünü (dekar)	2004	2007	2010	2013	2017
Durum Buğdayı	-	-	176	269	288
Buğday	210	111	175	272	235
Mısır	336	446	-	750	837
Arpa	342	145	221	344	297
Triticale	-	-	-	-	286
Fasulye (Kuru)	100	110	151	197	191
Nohut	80	90	50	85	143
Mercimek (Yeşil)	86	80	-	-	167
Ayçiçeği (Yağlık)	94	127	280	-	207
Ayçiçeği (Çerezlik)	107	50	44	96	102
Aspir Tohumu	-	-	-	97	197
Patates	1500	1914	-	-	-
Şeker Pancarı	4676	3723	5805	4626	5780
Fig	-	-	-	-	1303
Yonca	-	-	4000	4000	3000
Korunga	-	-	-	257	1202

Kaynak: Kırıkkale Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, 2017

Çalışma alanımızda iklim özelliklerine bağlı olarak tarım ürünleri yetiştirilmektedir. Bu bağlamda iklimin karasal ve sulama imkânlarının kısıtlı olması tarım ürünlerinin çeşitliliğini etkilemiştir.

Tablo 30 incelendiğinde; tarım ürünlerinin karasal iklim şartlarına uygun olan türler olduğu görülmektedir. 2004-2017 yılları arasında hemen her tarım ürünü artış ve azalış göstermiştir. Fakat 2017 yılında en fazla artış gösteren dört önemli ürün vardır. Bunlar; şeker pancarı, korunga, nohut ve aspir tohumudur. İç Anadolu Bölgesi'nde yaygın bir şekilde yetiştirilen şeker pancarı Kırıkkale merkez ilçesinde de en çok yetiştirilen ürün konumundadır. Şeker pancarının artık kısmının hayvansal yem olarak da kullanılabilmesi bu ürününü önemini arttırmıştır. 2017 yılı itibarıyla 5780 dekar alanda şeker pancarı üretilmektedir. Şeker pancarının dekar başına olan verimi oldukça yüksektir. Ekilen alandaki artış miktarı olarak korungayı nohut ve aspir tohumu takip etmektedir. Kırıkkale şehri için yeni bir ürün olan triticalenin de üretimine 2017 yılı itibarıyla başlanmıştır. Triticale 286 dekarlık alanda üretilmektedir. Üretimine 97 dekarla 2013 yılında başlanan aspir tohumu, 2017 yılında % 103,09 artarak 197 dekar alanda üretilmeye başlanmıştır.

Çalışma alanımızın bazı mahallerinde (Özellikle Kırıkköyü, Karşıyaka, Yuva ve Selim Özer) hayvancılık faaliyetleri yapılmaktadır. Bu sebeple hayvansal üretimde yem olarak kullanılan korunga 2013 yılında 257 dekar alanda üretilirken 2017'de % 367,7 artarak 1202 dekar alana yükselmiştir.

Çalışma alanımızda hayvancılık faaliyetleri artmaktadır. Bunun sebebi; çalışma alanımızdaki sanayi tesislerinin işçi alımlarında doyma noktasına gelmesi ve tüketicilerin organik ürünlere olan talebinin artmasıdır. Hayvancılık faaliyetlerinin artması hayvansal yem üretiminde artışa neden olmuştur.

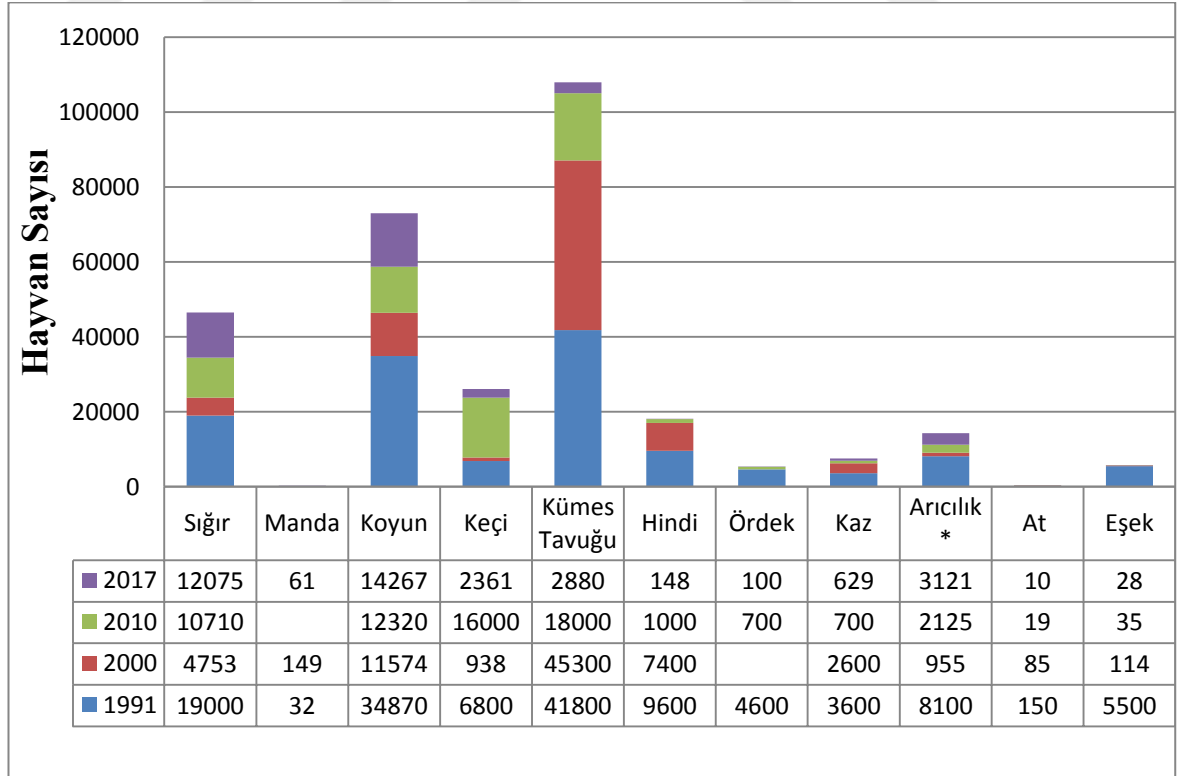
Çalışma alanımızda kırsal karakter gösteren özellikle doğu, güney, güneybatı ve güneydoğu mahallelerinde ahır hayvancılığı yapılmaktadır.

Tablo 31. Kırıkkale Merkez İlçenin 1991-2017 Yılları Arası Kayıtlı Hayvan Sayıları

Hayvan Türleri	1991	2000	2010	2017
Sığır	19000	4753	10710	12075
Manda	32	149	-	61
Koyun	34870	11574	12320	14267
Keçi	6800	938	16000	2361
Kümes Tavuğu	41800	45300	18000	2880
Hindi	9600	7400	1000	148
Ördek	4600	-	700	100
Kaz	3600	2600	700	629
Arıcılık	8100	955	2125	3121
At	150	85	19	10
Eşek	5500	114	35	28
Toplam	134052	73868	61609	35680

Kaynak: Kırıkkale Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, 2017

Şekil 25. Kırıkkale Merkez İlçesinde Kayıtlı Hayvan Sayısı Değişimi (1991-2017)

Şehir merkezinin yoğun ve kalabalık olduğu yerlerden ziyade hayvancılık faaliyetleri de tarım faaliyetleri gibi şehrin uzak kesimlerinde yapılmaktadır. Yapılan hayvancılık faaliyetleri birkaçı dışında aileler tarafından yapılmaktadır. Kırıkkale şehrinin hayvansal ürün ihtiyacının büyük kısmı, çevre mahallelerden ve Kırıkkale merkez ilçeye bağlı köylerden sağlanabilmektedir.

Kırıkkale merkez ilçesinin TUİK'den ve Kırıkkale Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü'nden elde edilen hayvancılık verileri Tablo 31 ve Şekil 25'de verilmiştir. Tablo 31 incelendiğinde; 1991 yılından 2017 yılına kadar olan sürede tüm hayvan gruplarında azalmalar ve artmalar meydana gelmiştir. Toplam hayvan sayılarında büyük oranda azalma göze çarpmaktadır. 1991 yılında toplam hayvan sayısı 134.052 iken, 2017 yılında % 73,3 azalarak 35.680'e düşmüştür. Bu azalmanın en temel sebebi; tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin getirisinin düşük olması ve buna bağlı olarak da insanların getirisi yüksek olan iş kollarını tercih etmeleridir. Bunun yanı sıra iş imkânları kısıtlaysa insanlar yakın veya uzak çevreye göç etmeye başlamaktadır.

Foto 39'da da görüldüğü gibi Kırıkkale Merkez İlçesi'nde ve çalışma alanımızda özellikle büyükbaş (Sığır) ve Küçükbaş (Koyun) yetiştiriciliği ön plana çıkmaktadır. Bunların dışından ilçe genelinde Manda, Keçi, Kümes Tavuğu, Hindi, Ördek, Kaz, Arıcılık, At ve Eşek gibi türlerde yetiştirilmektedir. 1991'den 2017 yılına kadar dalgalı bir seyir gösteren hayvan sayılarında önemli ölçüde bir azalma söz konusudur. Fakat 2010 yılından 2017 yılına kadar olan sürede bazı hayvan sayılarında artış gözlenmektedir. Sayılarında artış görülen hayvanlar; sığır, koyun ve arıcılıktır. Sığır yetiştiriciliği 2010 yılında 10.710 iken 2017 yılında % 12,7 artarak 12.705'e yükselmiştir. Hakim bitki örtüsünün bozkır olduğu alanlarda oldukça fazla yetiştirilen küçükbaş hayvanlardan olan koyun da 2010 yılında 12.320 iken 2017'de % 15,8 artarak 14.267'ye yükselmiştir. Arı kovan sayısı 2010 yılında 2.125 iken 2017'de % 46,8 artarak 3.121'e yükselmiştir.

Foto 39. Çalışma Alanında Yapılan Hayvancılık Faaliyetleri (Kırıkköyü Mahallesi)

Çalışma alanımızın cumhuriyet dönemi sanayi şehirlerinden biri olması tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin geri planda kalmasına neden olmuştur. Şehirde yaşayanların büyük çoğunluğu, sanayi tesislerinde çalışan işçi veya kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan memur sınıfından oluşmaktadır. Şehir merkezi veya belediye sınırları içinde tarım ve hayvancılıkla hayatını devam ettirenlerin sayısı oldukça azdır. Ayrıca tarım ve hayvancılık bazı ailelerin temel geçim kaynağı olmasının yanı sıra ek gelir kaynağını olarak da karşımıza çıkmaktadır.

5.3. SANAYİ FONKSİYONU

Le Febure sanayileşme ve şehirleşme arasında kuvvetli bir ilişki olduğunu ortaya koyar. Ona göre bir zamanlar şehri üreten sanayi, daha sonra şehir tarafından üretilen bir yer olmuştur (Harvey, 2003:75-76'dan aktaran Açıkgöz, 2007:65).

Mutlakiyet döneminde devlet sermayesiyle kurulmuş ve devlet bütçesinden himaye görmüş bazı endüstri kolları bulunmaktadır. Bunlar hammaddelerini memleketten sağlayan dokuma, deri, maden çıkarım ve çalışma alanımızın oluşmasına imkân tanıyan harp endüstrisidir (Ardel, 1943:318-319). Türkiye ölçeğinde sanayinin hızlı gelişimi, şehir nüfusunun artmasına ve buna bağlı olarak da şehrsel fonksiyonların çeşitlenmesine yol açmıştır (Sertkaya Doğan, 2011:1).

Coğrafyacılar sanayi faaliyetlerini incelerken üretimin lokasyonu, türü, kökeni, gelişmesi ve beşeri ortam ile ilişkileri üzerinde durur (Tümertekin ve Özgüç, 1999:44'den aktaran Doğan, 2013:513).

Kırıkkale Şehri'nin ekonomik yapısını genel olarak sanayi sektörüyle birlikte hizmet sektörü oluşturmaktadır. Çalışma sahamız içinde MKEK bağlı Silah Fabrikası, Pirinç Fabrikası, Demir-Çelik Fabrikası ve küçük sanayi sitesi bulunmaktadır. Çalışma sahamızın dışında kalan Tüpraş, MKEK bağlı Hurda Fabrikası, Barut Fabrikası bulunmaktadır. Bu fabrikaların hemen hepsi ulaşım imkânlarından faydalanabilmek ve ürünlerin nakliyesini gerçekleştirebilmek için demiryolu güzergâhı üzerinde kurulmuştur. MKEK Fabrikalarında genellikle ülkenin savunma sanayisine yönelik ürünler üretilmektedir.

Kırıkkale ilinde ve bazıları da çalışma alanımız içinde ülkenin savunma sanayi için oluşturulması planlanan entegre tesislerin kurulması ilk defa İzmir İktisat Kongresi'nde ele alınmıştır. Hızlı bir şekilde planlanan fabrikaların yapımına başlanmıştır. Kırıkkale'de şehri oluşturan ilk adımlar atılmış ve bu kapsamda çalışma alanımız içinde veya yakın çevresinde;

- 1928'de Pirinç Fabrikası,
- 1928'de Elektrik Makineleri Fabrikası,

- 1929'da Mühimmat Fabrikası,
- 1931'de Demir-Çelik Fabrikası,
- 1936'da Barut, Tüfek ve Top Fabrikaları kurulmuştur.

Çalışma alanımız dışında kalan fakat Kırıkkale şehrinin oluşmasında önemli bir işletme olan Tüpraş ise 25 Ekim 1986 yılında kurulmuştur. Ham petrol işleyen Tüpraş fabrikasının yılda üretim kapasitesi 5 milyon tondur. Kırıkkale Tüpraş Fabrikasına ham petrol, 1986 yılında işletmeye açılan Ceyhan- Kırıkkale ham petrol boru hattından sağlanmaktadır.

MKEK'nda ilk kurulduğu dönemlerde yaklaşık olarak 10 bin kişi çalışmaktayken, günümüzde bu sayı 3 bin civarına kadar düşmüştür. Tüpraş'da da yaklaşık olarak 1.000 personel bulunmaktadır.

Kırıkkale ilinde yukarıda belirtilen sanayi faaliyetleri alanlarının dışında Kırıkkale Organize Sanayi Bölgesi, Eski Küçük Sanayi Sitesi ve Yeni Sanayi Sitesi bulunmaktadır. Çalışma sahamızda sadece Eski küçük sanayi sitesi bulunmaktadır. Şehrin doğusunda kalan sanayi sitesi kendi adıyla adlandırılan sanayi mahallesi sınırları içinde yer almaktadır. Eski sanayi sitesi Kırıkkale-Samsun yolu üzerinde yer almaktadır.

Organize Sanayi Bölgesi'nin Kırıkkale Şehri'ne büyük katkısı vardır. Bu sebeple çalışma alanımız içinde yer almamasına rağmen bahsedilmesi gerekmektedir. Kırıkkale Organize Sanayi Bölgesi, Yahşihan ilçesi sınırları içinde yer almakta olup Ankara'ya yaklaşık olarak 65 km uzaklıktadır. 150 hektarlık alanda kurulan sanayi bölgesi 1995 yılında kurulmuştur. Organize Sanayi Bölgesi'nde 69 parsel bulunmaktadır. 69 parselden, 63 parseli dolu ve 6 parseli de boştur. Bu parsellerin yaklaşık olarak 30'unda küçük ve büyük sanayi kuruluşları bulunmaktadır. Diğer parsellerde bulunan işletmelerde de orta ölçekli işletmeler bulunmaktadır. Burada çalışanların büyük çoğunluğu Kırıkkale Şehri'nde ikamet etmektedir. Organize Sanayi'nin Ankara'ya yakın olması sebebiyle çalışanların bir kısmı da Ankara'da ikamet etmektedir.

Sanayi faaliyetlerinin yapıldığı diğer alan ise yeni sanayi sitesidir. Eskişinin işlevini yitirdiğı sadece tamir ve az da olsa yedek parçaların satıldığı işletmelerden oluşmaktadır (Foto 40). Eski sanayi sitesi 1967 yılında yapılmıştır. 2018 yılı itibariyle bünyesinde 1.500 esnaf bulunmaktadır. Fakat mevcut ihtiyaçları karşılamadığı için yeni sanayi sitesi kurulması kararı alınmıştır. Yeni sanayi sitesi de Organize sanayi bölgesinde olduğu gibi Yahşihan ilçesi sınırları içinde kalmaktadır. 46,5 hektarlık alanı kaplayan sanayi sitesinde 35 kadar sanayi parselini bulunmaktadır. Ayrıca 3'ü çalışma alanımız içinde olmak üzere, 1'i de belde de yer alan un ve irmik fabrikası ile 2 tuğla-kiremit fabrikası bulunmaktadır. Bu sanayi tesisleri büyük ölçekli olmamalarına rağmen çalışma alanımızdaki sanayisel faaliyetlerin canlılığını sağlamaktadır.

Foto 40. Eski Sanayi Sitesi

MKEK fabrikaları, TÜPRAŞ Orta Anadolu Petrol Rafinerisi; silah ve petrol sektöründe Kırıkkale ilinin dış ticaretinde önemli bir yer tutmaktadır (Foto 41 ve Foto 42) Kırıkkale’de son yıllar itibariyle ihraç edilen ürünlere bakıldığında; lif levha, tarım makineleri aksamaları, muhtelif valfler, transformatörler, konfeksiyon, gıda makineleri, buğday unu, buhar kazanı aksam ve parçaları, ağaç mamülleri ve orman ürünleri, mobilya aksamaları başlıca ihracat ürünleri oluşturmaktadır. İhracat yapılan ülkelerin başında Almanya, Rusya, Irak, İran, Türkmenistan, Fas, Azerbaycan, Polonya, Tunus ve Romanya gelmektedir. İl genelinde yapılan sanayi faaliyetleri kuşkusuz Kırıkkale Şehri’ne başta ekonomik olmak üzere sosyal ve kültürel anlamda katkı sağlamaktadır. Ayrıca sanayi tesisleri, şehir merkezine sanayi şehri görünümünü kazandırmaktadır.

Foto 41. Çalışma Alanımız İçinde Yer Alan MKEK’na Bağlı Tesisler (Çelik ve Top Fabrikası)

Foto 42. Orta Anadolu Petrol Rafinerisi

5.4. TİCARET VE HİZMET FONKSİYONU

Kırıkkale Şehri'nde ticaret sahaları büyük oranda şehir merkezinde toplanmış durumdadır. Gerek pasajlar, gerekse alışveriş merkezlerinin büyük bölümü şehir merkezinde bulunmaktadır. Şehir merkezinden çevreye doğru ticaret sahaları seyrekleşmekte ve daha sonrasında da ortadan kalkmaktadır. Şehir merkezinde özellikle Cumhuriyet Meydanı'nın çevresiyle Hüseyin Kâhya, Yenidoğan ve Ovacık ticari faaliyetlerin yoğunluk kazandığı mahallelerdir. Yenidoğan ve Ovacık mahallelerinin neredeyse büyük kısmı ticaret fonksiyonu içinde değerlendirilmektedir. Merkezi İş Alanı (MİA) olarak adlandırılan bu sahalarda konutların sayısı oldukça azdır.

Cumhuriyet Meydanıyla kesişen yollar, Hüseyin Kâhya, Ovacık, Yenidoğan Mahalleleri ve Bankalar, Zafer ve Maraş Caddesi ticaret alanlarının en yoğun olduğu alanlardır. Bu alanlar kuyumcuların, döviz bürolarının, bankaların, lokantaların, beyaz eşya satan mağazaların, tekstil ürünleri satan mağazaların, telekomünikasyon ürünleri satan dükkânların, büyüklü- küçüklü bakkal ve marketlerin, pide ve ekmek fırınlarının bulunduğu ticari alanlardır. Çalışma alanımızda sanayi ve ticaret faaliyetleri 1980 ve 1990'lı yıllara kadar oldukça aktif bir şekilde yapılmaktaydı. Fakat 1980'li yıllardan sonra ortaya çıkan işsizlikten dolayı Kırıkkale Şehri'nin dışarıya göç vermesi, ticari hayatta duraksama yaşanmasına sebep olmuştur. O yıllarda üretime geçen TÜPRAŞ'ın, Kırıkkale'nin endüstri ve ticari alanında önemli bir dönüm noktası olacağı beklenmiştir. Fakat Kırıkkale'nin beklediği ticari canlılığa TÜPRAŞ da cevap verememiştir (Gülyazı, 2006:64).

MİA'nın dışında kalan konut ve ticaret faaliyetlerinin karışık halde bulunduğu alanlar Gürler, Yaylacık, Tepebaşı, Akşemsettin ve Kurtuluş mahallelerinde yer almaktadır. Şehir merkezinden uzaklaştıkça ticaret faaliyetlerinin yoğunluğu azalmakta, konut alanlarının yoğunluğu da artmaktadır.

Çalışma alanımızda orta ve küçük büyüklükteki esnaflar yoğunluktadır. Kırıkkale Şehri'nde ticaret canlılığı istenilen düzeyde olmamasının en büyük sebebi Ankara'da bulunan ticaret merkezleridir. Kırıkkale şehrine göre istenilen ürünün daha ucuz ve ürün çeşitliliğin çok olması Ankara'yı bir cazibe merkezi haline getirmektedir. Bu

nedenle Ankara, Kırıkkale Şehri'nin toptan ve perakende ticaretinin gelişmesine büyük bir engeldir.

Esnaf ve Sanatkârlar Odaları ile Ticaret ve Sanayi odasından alınan kayıtlı üye işyerlerine göre bakkallar, büfeciler, şoförler, otomobilciler ve minibüsçülerden oluşan esnafın çalışma alanımızda çoğunluğu oluşturmaktadır.

Kırıkkale Şehri'nde ticaretle uğraşan meslek grupları odası sayısı 8'dir. Bunlar; Ziraat, Bayiler ve Büfeciler, Minibüsçüler, Servis Araçları ve Nakliyeciler, Şoförler ve Otomobilciler, Ticaret ve Sanayi, Lokantacılar ve Pastacılar, Terziler, Konfeksiyoncular, Trikotajcılar ve Tuhafiyeciler Esnaf ve Sanatkârlar Odalarıyla Bakkallar Odasıdır (Tablo 32).

Tablo 32. Kırıkkale Şehri'ndeki Meslek Grupları, Sayısı ve Oranı

Meslek Grubu	Grup İçeriği	Gerçek Kişi İşletme	Tüzel Kişi İşletme	Toplam	Oran (%)
1. Meslek Grubu	Toptan ve Perakende Gıdacılar	22	179	201	1
2. Meslek Grubu	Tarım ve Hayvancılık Yemciler Gübreciler	11	120	131	0,5
3. Meslek Grubu	Hazır Giyim ve Tuhafiyeciler	13	61	74	0,6
4. Meslek Grubu	Metal ve Tüm Sektör İmalatçıları	22	197	219	1
5. Meslek Grubu	Halı Mobilya Beyaz Eşya ve Elektronik Cihazlar	23	75	98	1,1
6. Meslek Grubu	Seyahat Acentesi Turizm İşletmeleri ve Yedek Parça Satıcıları	26	155	181	1,2
7. Meslek Grubu	Orman Ürünleri Hırdavatçıları	16	61	77	0,8
8. Meslek Grubu	Bankalar Sigorta Acenteleri Sarraflar	37	79	116	1,8
9. Meslek Grubu	Mühendisler ve Mimarlar	38	101	139	1,8
10. Meslek Grubu	Eğitim ve Sağlıkçılar	18	89	107	0,9
11. Meslek Grubu	Hazır Yemek Temizlik Firmaları Bilgisayar Reklamcılar Hizmet	30	180	210	1,4
12. Meslek Grubu	Akaryakıtçıları	17	231	248	0,8
13. Meslek Grubu	İnşaat Müteahhitleri	161	148	309	7,6

Kaynak: Kırıkkale Ticaret ve Sanayi Odası, 2017

Tablo 32'ye bakıldığında; en fazla orana sahip olan meslek grubu içerisinde inşaat müteahhitlerinin olduğu görülmektedir. Çalışma alanımız, Cumhuriyet şehri olmasından dolayı hızlı bir şehirleşme sürecine girmiştir. Bu sebeple şehrin dört tarafına hızla konutlar inşa edilmektedir. İkinci olarak oranı en yüksek olan akaryakıtçılardır. Bunun sebebi de Kırıkkale de ham petrol işleyen Tüpraş tesisinin varlığıdır. Üçüncü olarak da hazır yemek, temizlik firmaları, bilgisayar ve reklamcılar grubu gelmektedir. Çalışma alanımızda çalışan işçi ve memurların fazla olması nedeniyle hazır yemek şirketlerinin ve temizlik firmalarının sayısı fazladır. Sanayi tesislerine tabldot yemekler hazır yemek şirketlerince sağlanmaktadır. Yine bu fabrikalara, şehirde yaşayanlara ve çevre sakinlerine temizlik faaliyetlerinde kullanılmak üzere temizlik hizmeti ve malzemeleri satışı yapılmaktadır.

Foto 43. Kırıkkale Şehri'nde Yer Alan Ticaret Merkezi

Tablo 33. Kırıkkale Şehrindeki İş Kolları ve Sayısı

İş Kolu	Sayı	İş Kolu	Sayı	İş Kolu	Sayı
Ağaç ve Yan Ürünleri Sanayi	16	Fotoğrafçı	27	Mefruşatçılar	23
Akaryakıt ve Bayileri- Benzin İstasyonları	27	Gazete ve Dergi Yayın Dağıtım	10	Mermerciler	16
Akvaryum ve Kuş Malzemeleri	4	Gıda Sanayi ve Gıda Toptancılar	33	Mobilyacılar	191
Alışveriş Merkezi	4	Giyim Mağazaları	181	Nakliye Şirketleri	27
Alüminyum Sanayi	5	Hafriyatçılar	15	Oto Sanayiciler	308
Ambalaj Sanayi	6	Hazır Betoncular	3	Saatçiler	10
Anahtarcı ve Kilitçi	9	Hırdavatçılar	24	Sihhi Tesisat	22
Asansör Firmaları	10	Hurdacılar	9	Süpermarketler	24
Av ve Balıkçılık Malzemeleri	16	İnşaat Malzemeleri	94	Tarım Alet ve Makineleri	23
Ayakkabıcı	48	İnternet Kafeler	26	Tarım İlaçları	8
Baharatçılar	4	Kargo Şirketleri	8	Tavuk ve Yumurta	16
Balıkçılar	4	Kasaplar	52	Tekstil Sanayi	6
Berberler	20	Kıraathaneler	50	Terziler	31
Bilgisayarlar	49	Kırtasiye ve Kitapevleri	39	Tuhafiye Satıcılar	30
Bisiklet ve Motosikletçiler	7	Kömür ve Oduncular	19	Tüpgaz Bayileri	45
Büfeler ve Tekel Bayiiler	20	Kuaförler	32	Un Fabrikaları ve Satıcıları	6
Kafe ve Bistrolar	16	Kuruyemişçiler	54	Yem Fabrikaları	7
Camcılar	21	Kuyumcular	70	Yemek Fabrikaları	9
Doğalgazcılar	65	Lokanta ve Restoranlar	129	Yufka İmalat ve Satış	12
Emlakçılar	36	Makine Sanayi	31	Zahireciler	15
Fast Foodcular	25	Market ve Bakkallar	190	Zücaciye Satış Mağazaları	30
Fırınlı ve Ekmek Fabrikaları	34	Matbaalar	21	Toplam	2.242

Kaynak: Kırıkkale Esnaf ve Sanatkarlar Odası, 2017

Tablo 33’de görüldüğü üzere; çalışma alanımızda Esnaf ve Sanatkarlar Odasına kayıtlı esnaf sayısı 2.242’dir. 2017 yılı itibariyle iş kollarında birinci sırada oto sanayiciler yer almaktadır. Şehir içine çok dağılmamakla birlikte büyük bölümünün eski sanayi sitesinde ve yeni sanayi sitesinde olduğu görülmektedir. Oto sanayicilerin bazıları da şehir merkezinde kalmış durumdadır. İkinci sırada mobilya imalat ve satış yerleri yer alırken, üçüncü sırada da marketler ve bakkallar yer almaktadır. Özellikle son 10 yılda hızlı bir şehirleşme sürecine giren çalışma alanımızda inşaat malzemeleri ve bu iş koluyla ilgili olan iş yerlerindeki sayıda ciddi bir artış gözlenmiştir.

2017 yılı itibariyle Kırıkkale Esnaf ve Sanatkarlar Odasına kayıtlı esnafların 5.665’i erkek 751’i de kadındır. Esnafların % 88,3’ü erkek, % 11,6’sı da kadınlardan oluşmaktadır. Kırıkkale şehrinde meslek odalarına bağlı faaliyet gösteren esnafların yaş ortalamasına bakıldığında da, erkeklerde 30-50, kadınlarda da 25-40 yaş gruplarının fazlalığı dikkat çekmektedir (Kırıkkale Valiliği, Ticaret İl Müdürlüğü, Nisan 2018).

Kırıkkale ilçe köylerinden, merkez köylerinden ve il dışından getirilmek üzere sebze ve meyve satışı gerçekleştirilen pazarlar çalışma alanımız içinde kurulmaktadır. Haftanın 7 günü hatta aynı gün farklı mahallelerde kurulan pazarlarda hemen her türlü sebze ve meyve ile züccaciye ve tekstil ürünleri satılmaktadır (Tablo 34).

Tablo 34. Kırıkkale Şehri’ndeki Kurulan Pazarlar, Kurulduğu Mahalleler

Pazar Adı	Bulunduğu Mahalle	Kurulduğu Gün
Yeni Mahalle Kapalı Pazarı	Yenimahalle	Pazartesi
Karşıyaka Kapalı Pazarı	Karşıyaka	Salı
Etiler Açık Pazarı	Etiler	Pazartesi
Gündoğdu Açık Pazarı	Gündoğdu	Salı
Çarşamba Açık Pazarı	Tepebaşı	Çarşamba
Sanayi Açık Pazarı	Sanayi	Çarşamba
Perşembe Pazarı	Kurtuluş	Perşembe
Bağlarbaşı Pazarı	Bağlarbaşı	Cuma
Cumartesi Kapalı Pazarı	Yaylacık	Cumartesi
Kaletepe Kapalı Pazarı	Kaletepe	Pazar
Bahçelievler Kapalı Pazarı	Bahçelievler	Pazar

Kaynak: T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Hal Kayıt Sistemi

<http://www.hal.gov.tr/Sayfalar/Pazar-Yerleri.aspx?sid=71>

5.5. TURİZM FONKSİYONU

Çalışma alanımızın fonksiyonel yapısı içerisinde turizm fonksiyonu hemen hemen hiç aktif değildir. Çalışma alanımızda sadece MKEK'ye ait silah müzesi bulunmaktadır. Turizm fonksiyonu bulunan sahalar, Kırıkkale ilinin ilçelerine yayılmış durumdadır. Özellikle tarihi bir geçmişi olan Keskin ilçesi önemli Bizans kalıntılarına sahiptir. Kırıkkale ilinin hemen birçok ilçesinde sayısız irili ufaklı höyükler bulunmaktadır. Bu höyüklerin sayısı 40'ı geçmektedir. Höyüklerin yanı sıra doğal ve arkeolojik sit alanları, anıt ağaçlar, resmi binalar ve anıtsal yapılar, tarihi köprüler ve tarihi dini yapılar bulunmaktadır. Fakat bu saydıklarımızın hepsi çalışma alanımızın dışında kalmaktadır. Çalışma alanımız içinde sadece silah müzesi, şehrin en merkezi yerinde yer alan anıtsal çınar ağacı ve 2015 yılında ibadete açılan Selçuklu ve Osmanlı mimari anlayışıyla inşa edilen Kırıkkale Nur Camii az da olsa turizm anlamında şehri hareketlendiren noktalardır.

Turizmin bacasız sanayi olduğu düşünüldüğünde ve hem çevre bilinciyle hem de ekonomik anlamda yapıldığında şehirlere önemli derecede gelir sağlamaktadır. Genel olarak bakıldığında da turizm gelirlerinin önemi sektöre olan katkısıyla doğru orantılı olmaktadır (Akova, 1977:267). Bu sebeple Kırıkkale Şehri'nde oluşturulacak turizm alanlarıyla çevre illerden turist çekilebilir. Kırıkkale Şehri'nde turizm alanlarının geliştirilmesi için yapılan şehir parkı ve Kızılırmak kenarına inşa edilen göl, gölet ve rekreasyon alanlarıyla tarihi bey konakları dışında geniş alanları kaplayan piknik, kamp alanları yapılmalı ve festivaller düzenlenmelidir. Ayrıca Kırıkkale için önemli bir değer olan silah müzesi geliştirilmeli ve şehir merkezine taşınmalıdır. Silah müzesine ek olarak turistlerin her türlü silahla atış yapabileceği poligonlar yapılmalıdır.

Kırıkkale Şehri, hem ucuz hem de sessiz sakin olması sebebiyle başta Kırıkkaleli olmak üzere bazı emeklilerin yaşamak istedikleri yerler arasına girebilir. Bu şekilde geri dönüş yapıldıktan sonra yerleşilen mahalleler çalışma alanımızın doğusunda kalmaktadır. Bunlar Kimeski, Gündoğu, Başpınar, Osmangazi mahalleridir. Bu alanların tercih edilmesinde öne çıkan etmenler; temiz hava, sakin ortam ve müstakil

bahçeli evlerin olmasıdır. Bu mahallerde bahçe tarımı ve küçük ölçekli hayvancılık faaliyetleri yapılmaktadır.

Kırıkkale Şehir merkezinde 1'i dört, 1'i, de üç yıldızlı olmak üzere toplam 10 otel bulunmaktadır. Otel yetkilileriyle yapılan görüşmelerde gerçekleştirilen konaklamaların genellikle iş amaçlı olduğu ortaya çıkmıştır.

Çalışma alanımız için Cumhuriyet Meydanı oldukça önemlidir. Yıl boyunca gerçekleştirilen hemen tüm etkinlikler burada yapılmaktadır. Ayrıca Kırıkkale'nin simgesi haline gelen Nur Cami şehre yeni bir silüet kazandırmıştır. 2015 yılında ibadete açılan Nur Cami Selçuklu ve Osmanlı mimari anlayışıyla inşa edilmiştir. Şehre gelen turistlerin az da olsa gelip gördükleri bir yerdir (Foto 44 ve Foto 45).

Foto 44. Kırıkkale Atatürk Meydanı (Cumhuriyet Meydanı)

Foto 45. Kırıkkale Atatürk Meydanı (Cumhuriyet Meydanı) ve Nur Cami (Günümüz)

Kırıkkale'nin şehir olmasında ayrı önemi olan ve hızla şehirleşme sürecine girmesine imkân tanıyan MKEK'na bağlı olan Silah Fabrikası içinde barındırdığı silah müzesiyle turist çekmektedir. Fakat gelen turist sayısı istenilen düzeyde değildir. Bu bağlamda şehir merkezine uzak olan silah müzesi şehre taşınmalı ve geliştirilerek cazip hale getirilmelidir (Foto 46).

Foto 46. Silah Fabrikası'nda Bulunan Silah Müzesi

Kırıkkale Şehir merkezinde yer alan otellerden sadece 2'sinin turizm belgesi bulunmaktadır. Geriye kalan oteller ise belediye belgeli işletmelerdir. Şehir merkezinde bulunan otellerin yetkilileriyle yapılan görüşmeler sonucunda otellerin yatak kapasitelerinin 15 ile 85 oda arasında değişiklik gösterdiği görülmüş ve yıllık doluluk oranlarının da % 50 ile % 85 arasında değişiklik gösterdiği anlaşılmıştır (Tablo 35). Otellerde konaklama yapanların büyük çoğunluğu iş amaçlıdır. Konaklamaların iş amaçlı olması otellerin her mevsimde aktif olmasına imkân tanımaktadır. Fakat otellerin doluluk oranları özellikle ilkbahar ve yaz mevsiminde artmaktadır. Bunun dışında kış ve sonbaharda da doluluk oranı azalmaktadır.

Tablo 35. Kırıkkale Şehri'ndeki Oteller, Statüleri, Oda ve Yatak Kapasiteleri (2018)

Otel Adı	Statüsü	Oda Kapasitesi	Yatak Kapasitesi
Carmine Otel	4 Yıldızlı	85	179
Enar Otel	3 Yıldızlı	32	58
Grand Doğan	3. Sınıf	32	51
Ertaş Otel	3.Sınıf	17	34
Nasa Gold Otel	3.Sınıf	34	64
Barın Otel	3.Sınıf	29	54
Kırıkkale Otel	3.Sınıf	22	35
Adres Otel	3.Sınıf	15	27
Otel 71	3.Sınıf	26	44

Kaynak: Kırıkkale İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2018

Ayrıca otellerin dışında öğretmenevi, polis evi, jandarma, MKEK ve DSİ misafirhanesi bulunmaktadır. Çalışma alanımızda otel, misafirhaneler ve yurtlar dışında herhangi bir özel kuruluşa ait konaklama tesisi bulunmamaktadır. Kırıkkale şehrinde konaklama tesislerine çok fazla yatırım yapılmamaktadır. Bunun en önemli sebebi, Kırıkkale şehrinin turistik çekiciliğinin zayıf olmasıdır.

5.6. ULAŞIM FONKSİYONU

Şehirlerin alansal büyüme ve gelişmelerindeki en önemli beşeri faktörlerden birisi de sahip oldukları ulaşım faaliyetleri ağıdır (Yıldız, 2016:104). Şehirlerde gerek insanların gerekse de mal ve hizmetlerin bir yerden başka bir yere taşınması hususunda ulaşım faaliyetlerinin önemi büyüktür. Tarihsel süreç içinde sadece kullanılan araçlar değil bu araçların bir araya gelerek oluşturdukları sistemler ve ulaşımın yapıldığı alanlar çok büyük bir genişliğe ve çeşitliğe kavuşmuştur (Bakırcı, 2012:342). Ulaşım ağları, şehirlerin gelişmelerini ve büyüme yönlerini tayin eden temel faktörlerdendir. Çalışma alanımızda karayolunun ve demiryolunun varlığı şehrin öneminin daha da artmasını sağlamıştır. Kırıkkale şehri, vadi tabanını takip ederek doğu-batı yönünde gelişim sergilemiştir. Bu sebeple çalışma alanımızda oluşturulan ana ulaşım aksları da vadiye paralel olarak geçmektedir.

Kırıkkale şehri, tarih boyunca önemli yol güzergâhları üzerinde ve güvenli olması sebebiyle her zaman büyük öneme sahip olmuştur. Şehirsel gelişmeyle ulaşım arasındaki etkileşimin yanı sıra, ulaşım sisteminin de mekânsal gelişmeye ve şehir formuna önemli etkileri bulunmaktadır (Adıgüzel vd.,2015:27). Doğudan- batıya, kuzeyden- güneye giden yolların kesişim noktasında olması Kırıkkale şehrinin kurulmasında ve gelişmesinde birincil etmenlerdir. Çalışma alanımızın hemen kuzeyinden D200 (E88) karayolu geçmektedir. D200 (E88) karayolu Sivas yakınlarından başlar, 6 ili geçerek Çanakkale de son bulur. Bu yol İç Anadolu Bölgesi, Marmara Bölgesi ve Ege Bölgesi sınırları içinde uzanmaktadır. Çalışma alanımızın doğu-batı istikametinden girerek kuzeydeki sınırlarımızı oluşturur. D200 (E88) karayolu asfalt kaplı ve çift gidiş-gelişlidir. Aynı zamanda Kırıkkale-Çorum-Yozgat-Samsun yolu olarak da bilinmektedir. Bu yolun çalışma alanımızda kalan uzunluğu yaklaşık olarak 12,5 km'dir. Şehir merkezinin ana ulaşım güzergâhını oluşturan bu aksa ırsal bağlanan tali yollar da bulunmaktadır.

Çalışma alanımız için öneme sahip olan diğer bir yol da şehir içinden geçendir. Bu yol da yine doğu-batı istikametinde uzanmaktadır. Yoğunluğu daha fazla olan yol doğu- batı yönünden girerek şehir merkezine ulaşır. Şehri kuzey ve güney olarak ayıran Çoraközü Deresi'ne paralel ve vadi boyunca uzanmakta olan yolun uzunluğu

Çalışma alanımızda diğer bir ulaşım türü de demiryoludur. İstanbul'dan başlayıp Kayseri üzerinden doğuya doğru devam eden demiryolunun çalışma alanımız içinde kalan bölümü yaklaşık olarak 13 km'dir. Demiryolu, Kırıkkale'nin nakliye ve yolcu taşımacılığı faaliyetlerini üstlenmektedir. MKEK fabrikalarının çok yakınından geçen demiryolu endüstri kuruluşları için büyük öneme sahiptir.

Türkiye'de önemli bir şekilde artan yolcu sayısına paralel olarak insanların gidecekleri yerlere daha hızlı gidebilmeleri için yapılan Yüksek Hızlı Tren (YHT) projelerinin bir bölümü de Kırıkkale ilinden geçmektedir. Çalışma alanımızın kuzeyinden geçecek ve Sivas-Kırıkkale-Ankara-Eskişehir ve İstanbul'u bağlayacak olan YHT istasyon yapım çalışmaları 2018 yılı itibariyle devam etmektedir. Tamamlandığında otomobil ile 1,5 ila 2 saat süren Ankara-Kırıkkale arası yolculuğunun 30 dakikaya indirileceği ön görülmektedir. Bu sebeple YHT için gerekli olan köprülerin ve tünellerin yapımı devam etmektedir. 2018 yılı sonunda tamamlanması planlanan projenin büyük kısmının bittiği görülmektedir (Harita 23).

Harita 23. YHT Güzergâh Haritası

Kaynak: <https://tr.railturkey.org/2015/11/04/ankara-sivas-yuksek-hizli-tren-hatti/2/>
E.T. 01.08.2018

Çalışma alanımız içinde Ankara-Kırıkkale arasında yapılması 2006 yılında planlanan banliyö hattı da bulunmaktadır. Gerekli alt yapının hazırlanarak Ankara-Kırıkkale arası 1,5 ila 2 saatten 30 dakikaya indirmesi planlanan banliyö hattının yapımı devam etmektedir. Bu banliyö hattı Kırıkkale de ikamet eden Ankara'da çalışan ve öğrenim

gören veya Ankara’da ikamet edip de Kırıkkale’de çalışan ve öğrenim görenler için kolaylık sağlayacaktır.

Çalışma alanımız içinde şehrin trafik yoğunluğunu azaltmak ve insanların rahat bir şekilde yürüyebilmelerini sağlamak amacıyla bazı yollar trafiğe kapatılmıştır. Bu yollardan en çok bilinenleri Cumhuriyet Meydanına açılan sevgi yolu ve lineer bir şekilde uzanan ortasında Emekliler Parkının bulunduğu Yenidoğan Mahallesi sınırları içinde yer alan İstanbul ve Barbaros Hayrettin Caddesi araç trafiğine kapatılmıştır.

Yaya ulaşımları genellikle kaldırım, üst geçit, yayalaştırılmış yollardan sağlanmaktadır (Uğur ve Aliagaoglu, 2013:193). Kırıkkale şehrinde de yaya ulaşımı ayrı bir önem taşımaktadır. Çalışma alanımızda ülkemizde de çok görüldüğü gibi yaya kaldırımlarına araçlar park edildiği için yayalar araç yolundan gitmek zorunda kalmaktadır. Engelli yayalar için özel yapılmış alanlarda da aynı durum söz konusudur. Engelli yayaların kullanması için yapılan rampalara araç park edilerek bu alanların kullanımı engellenmektedir.

Çalışma alanımızda, ulaşım faaliyetleri ayrı bir önem taşımaktadır. Şehir dışı ulaşım şehrin içinden yapılabileceği gibi şehrin kuzeyinde bulunan çevre yolu aksıyla da sağlanabilmektedir. Şehir içi ulaşım da belediyenin herhangi bir otobüs işletmesi bulunmamaktadır. Özel minibüslerle şehir içi ulaşım sağlanabilmektedir. Bu çalışma alanımız için olumsuz bir durumdur. Kırıkkale Şehri’nin alan olarak küçük merkezde bulunan mahallelerin yürüme mesafesinde olması ve bunlara rağmen özel halk minibüslerinin yüksek fiyatta taşıma yapması olumsuz durumlara örnektir.

5.7. EĞİTİM FONKSİYONU

Şehirlerin çevrelerine sosyo-kültürel açıdan hizmet vermeleri en temel görevlerinden biridir. Çalışma alanımızda, sosyo-kültürel bağlamda en önemli hizmet veren yerler devlete bağlı özel ve resmi eğitim kurumlarıdır. Kırıkkale Şehri'nde 123'ü devlete 13'ü de özel sektöre ait toplamda 136 okul bulunmaktadır. Bunlardan 38'i lise, 44'ü ortaokul, 44'ü ilkokul ve 10'u da anaokuludur. Özel okulların da 11'i lise, ortaokul ve ilkokul, 2'si de sadece ortaokul ve ilkokul eğitimi vermektedir. Çalışma alanımızda okul öncesi 2.934, ilkokul 11.062, ortaokul 12.531 ve lise ve dengi okullarda 12.265 öğrenci öğrenim görmektedir.

Tablo 36. Kırıkkale Şehri'nin 2017 Yılına Ait Öğretmen, Öğrenci ve Derslik Sayısı

Okul Öncesi					İlkokul					Ortaokul					Lise ve Dengi Okullar				
Okul Sayısı	Toplam Öğrenci	Öğretmen Sayısı	Derslik Sayısı	Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı	Okul Sayısı	Toplam Öğrenci	Öğretmen Sayısı	Derslik Sayısı	Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı	Okul Sayısı	Toplam Öğrenci	Öğretmen Sayısı	Derslik Sayısı	Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı	Okul Sayısı	Toplam Öğrenci	Öğretmen Sayısı	Derslik Sayısı	Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı
10	2.934	146	23	24	44	11.062	657	750	15	44	12.531	842	494	25	38	12.265	1.001	667	18

Kaynak: Kırıkkale İl Milli Eğitim Müdürlüğü, 2017

Kırıkkale Şehri'nde çalışan öğretmen sayısına bakılacak olursa; okul öncesinde 146, ilkokulda 657, ortaokulda 842 ve lise ve dengi okullarda ise 1001 öğretmen çalışmaktadır (Tablo 36). Çalışma alanımızda okul öncesinde 123, ilkokulda 750, ortaokulda 494 ve lise ve dengi okullarda 667 olmak üzere toplam 2034 derslik

vardır. Derslik başına düşen öğrenci sayısı okul öncesinde 24, ilkokulda 15, ortaokulda 25, lise ve dengi okullarda da 18 öğrenci düşmektedir (Tablo 36).

Kırıkkale şehrinin sosyo-ekonomik anlamda canlılığını sağlayan fakat çalışma sahamız dışında kendi adıyla anılan bir üniversitesi bulunmaktadır. Yahşihan ilçesi sınırları içinde yer alan Kırıkkale Üniversitesi 3 Temmuz 1992 yılında kurulmuştur. Üniversiteye bağlı 11 Fakülte, 2 Yüksekokul, 7 Meslek Yüksekokul ve 3 Enstitüsü bulunmaktadır. 30 bine yakın öğrenciye, 1216 akademik personele ve 879 idari personele sahiptir.

Tablo 37. Kırıkkale Şehri'nin 2017 Yılına Okullaşma Oranları (%)

Düzey	Okul Öncesi			İlkokul	Ortaokul	Ortaöğretim
	3-5 Yaş	4-5 Yaş	5 Yaş			
Okullaşma Oranları %	37,4	49,67	69,5	90,4	96,7	92,6

Kaynak: Kırıkkale İl Milli Eğitim Müdürlüğü, 2017

2017-2018 yılı itibariyle Kırıkkale şehrinde okul öncesi 3-5 yaş arası okullaşma oranı % 37,4; 4-5 yaş arasında % 49,6; 5 yaşında da % 69,5'dir (Tablo 37).

Tablo 37'ye göre; ilkokul ve ortaokul okullaşma oranı ilkokulda % 90,4, ortaokulda % 96,7'dir. Ortaöğretim düzeyinde çalışma alanımızda okullaşma oranı, 92,6'dir. İl Milli Eğitim Müdürlüğünden alınan verilere istinaden çalışma alanımızda okullaşma oranının yüksek olduğu görülmektedir.

Türkiye'de okullaşma oranları da okulöncesinde % 58,7, ilköğretimde % 98,1 ve ortaöğretimde de % 82,5'dir. Ayrıca Türkiye genelinde okullaşma oranı % 106, 9'dur. Çalışma alanımız ile Türkiye geneli karşılaştırıldığında; okul öncesi ve ilköğretimde Türkiye genelinin oranlarının çalışma alanımızın oranlarından yüksek olduğu görülmektedir. Ortaöğretimde ise % 92,6 ile çalışma alanımızın Türkiye genelinden yüksek olduğu görülmektedir.

Ayrıca çalışma alanımızda eğitim alanlarına ek olarak Kırıkkale şehir merkezinde il halk kütüphanesi, Kırıkkale Üniversitesi'nde yer alan merkez kütüphanesi ve Hüseyin Kahya Parkı içinde açılan Millet Kırathanesi bulunmaktadır (Foto 47 ve Foto 48)

Foto 47. Kırıkkale İl Halk Kütüphanesi

Kaynak: http://bahsilibarbarosilkokulu.meb.k12.tr/icerikler/kirikale-il-halk-kutuphanesi-gezisi_4899814.html

Foto 48. Kırıkkale Millet Kırathanesi

Kaynak: <https://www.sabah.com.tr/gundem/2018/07/04/kirikkaledede-millet-kiraathanesini-millet-acti>

5.8.KIRIKKALE ŞEHİRİ’NİN BAŞLICA SORUNLARI

Sanayileşmenin hızlı bir şekilde gerçekleştiği yerleşmelerde nüfus yoğunluğu çok hızlı artmış ve nüfus baskısı meydana gelmiştir (Balcı Akova, 2004:31). Genç şehir olması, sanayileşmeyi hızlı bir şekilde yaşaması ve nüfusun hızla artması Kırıkkale Şehri’nde bazı sorunları beraberinde getirmiştir. Bunlardan en önemlisi nüfusun hızlı artmasına bağlı olarak yaşanan konut yetersizliğinin oluşturduğu plansız ve çarpık kentleşmedir. Konutların ihtiyaca cevap vermemesi yeni yerleşim alanlarının kurulması üzerine plansız ve çarpık kentleşmenin önünü açmıştır. Çalışma alanımızda, birbirine bitişik apartmanlar, lüks daireler, tek katlı veya iki katlı şehre ve kırsal hayata özgü konutlar görülmektedir.

Cumhuriyet döneminde büyük atılım gerçekleştiren Kırıkkale Şehri çok çeşitli sebeplere bağlı olarak olması gerektiği yerde değildir. Kırsal ile şehir arasında kalan “Mega köy” özelliği gösteren çalışma alanımız ne tam anlamıyla şehir özelliği kazanabilmiş ne de kırsal özelliğini kaybetmiştir. Kırıkkale ilinde 1940 yılında belediyeçilik teşkilatı kurulmasına rağmen, ilk şehir planlarının 1954 yılında, ilk resmi planların da 1964 yılında yapıldığı bilinmektedir (Gülyazı, 2004:97). Fakat yapılan bu planlar amacına ulaşamamıştır.

Çalışma alanımızın her tarafında farklı karakterde sahalar görülmektedir. Örneğin, şehrin doğusunda kırsal karakter, batısında çok katlı siteler, güneyinde sanayi alanları ve yer yer de kırsal karakter gösteren konutlar ve son olarak da şehir merkezinde ise karışık halde (hem çok katlı hem de tek veya iki katlı) bulunan yapılar bulunmaktadır.

Şehir içinde önemle üzerinde durulması gereken sorunlardan bir diğeri de yeşil alanların azlığıdır. Çalışma alanımızda yeşil alan adacıklarına çok az rastlanmaktadır. Kırıkkale Şehri’nin bir sanayi şehri olması sanayi tesislerinden çıkan toz ve partikül maddelerin fazlalığı, yeşil ve ormanlık alanların oluşturulması için büyük önem arz etmektedir. Yeşil ve ağaçlık alanların oluşturulması mevcut havanın temizlenerek hava kalitesinin artmasına imkân vermektedir. Şehir içinde sadece refüjlerde bulunan pasif yeşil alanlar ve her mahallede bulunan park ve bahçeler yeşil alan kategorisinde değerlendirilmektedir. Özellikle son yıllarda şehir parkı ve küçük ölçekli yeşil

alanlar oluşturulmaya başlanmıştır. Oluşturulan parklar yeşil alanlar, çalışma alanımız için oldukça önemli varlıklardır. Kırıkkale şehri için yeterli ölçüde olmasa da aktif- pasif yeşil alanlar çalışma alanımızda homojen olarak dağıldığı görülmektedir. Özellikle birbirine yakın alanlarda mahalle parkları hem çocukların hem de yetişkinlerin faydalanabilecekleri yeşil alanlar oluşturulmuştur. Yeşil alanların oluşturulması geçmiş dönemlere göre özellikle son 10 yıl içinde hızlı bir ivme kazanmıştır. Fakat parkların, bahçelerin ve yeşil alanların oluşturulması istenilen düzeyde olmamıştır. Çalışma alanımızda yeşil alanlar halen yetersizdir.

Çalışma alanımızda araç sayısının artmasına bağlı olarak otopark sorunu ortaya çıkmıştır. Artan araç sayısıyla birlikte bu araçların trafiğe çıkması özellikle şehir merkezinde trafiğin kalabalıklaşmasına ve tıkanmasına neden olmaktadır. Özellikle şehir merkezinde ticaret merkezlerinin ve toptancıların yer alması trafiğin sıkışmasına etki eden önemli diğer bir etkidir. Ticaret ve toptancılara gelen büyük araçlar dar olan yollarda trafiğin sıkışmasına neden olmaktadır.

Çalışma alanımızdaki bir diğer evre sorunu da yolların ve kaldırımların dar olmasıdır. Park yeri olmadığı için araçlar kaldırımlara bırakılmaktadır. Bu sebeple yayalar da araç yolunu kullandıklarından kazalara neden olabilmektedirler.

Çalışma alanımızda özellikle kış aylarında hava kirliliği görülmektedir. şehrin vadi ve çevresinde yer alması kirli havanın şehir üzerinde kalmasına neden olmaktadır. Havanın kirlenmesine neden olan faktörler sanayi tesislerinin bacalarından, konut ve iş yerleri bacasından çıkan dumanlardır. Hem şehir merkezinde hem de şehir çevresinde bulunan bitişik nizam konutlar şehir hava sirklsyonun oluşmamasına neden olurken kirli havanın şehir üzerine çökmesine ve uzun süre şehir üzerinden dağılmamasına neden olmaktadır.

Çalışma alanımız içinde görülen bir diğer evre sorunu da, katı atıkların toplanma ve bertaraf edilme yöntemidir. Kırıkkale şehrinde özellikle şehir merkezinde katı atıkların toplanması için bulunan çöp konteynırlarının sayısı oldukça azdır. Çalışma alanımızda çöp toplama yöntemi akşam saat 19.00'dan sonra kapı önlerine konularak katı atık toplayıcıları tarafından kamyonlara yüklenme şeklinde olmaktadır. Bu yöntemle katı atıklar çevreye yayılmakta, görüntü kirliliğine ve kokuya sebep

olmaktadır. Katı atıkların bertaraf edilmesinde vahşi depolama yöntemi kullanılmaktadır. Bu yöntemle atıklar ayrıştırılarak değerlendirilmekte ve geri kalan atıklar da toprağa gömülerek ortadan kaldırılmaktadır. Ayrıca çalışma alanımızda da katı atık ayrıştırma tesisi bulunmaktadır.

Gürler ve Tepebaşı mahallelerinde motor ve bisiklet tamircileri ve toptancılar gibi vb. küçük ölçekli sanayi işletmeleri şehir merkezinde kalmıştır. Çalışma alanımızın merkez mahallelerinde bulunan bu iş yerleri gürültü, görüntü ve çevre kirliliği yaratmaktadır (Foto 49 ve Foto 50).

Foto 49. Şehir Merkezindeki Motosiklet Tamircileri (1, 2)

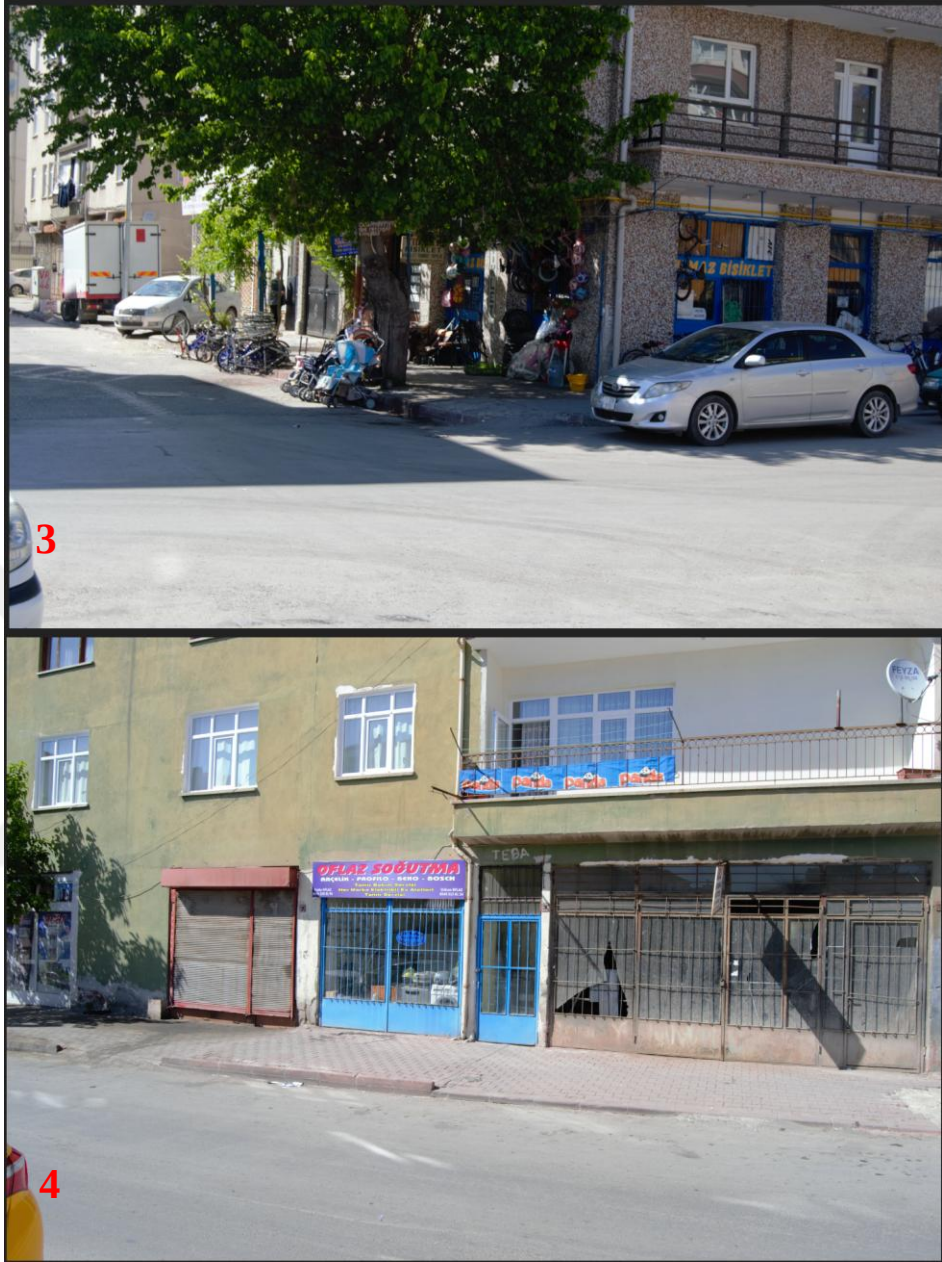

Foto 50. Şehir Merkezindeki Bisiklet Tamircileri ve Demirciler (3, 4)

Çalışma alanımızdaki bir diğer önemli sorun da, şehir içi ulaşımında kullanılan minibüslerin sayısının fazla olması ve bölümlerinin de gerekli ilaçlamaların, temizliğinin ve bakımlarının yapılmamasıdır. Kırıkkale Belediyesi'nin herhangi bir otobüs işletmesinin bulunmaması nedeniyle insanlar özel halk minibüslerine yönelmektedir. Özel halk minibüslerinin sayısının fazla olması şehir merkezinde trafik sıkışıklığına ve diğer başka sorunlara sebep olmaktadır.

Çalışma alanımızda ciddi bir alt yapı sorunu bulunmaktadır. Yağışların arttığı ilkbahar mevsiminde ani ve sağanak şeklindeki yağmurlar zaman zaman şehirde sel ve taşkınların yaşanmasına sebep olmaktadır. Şehir içinde hemen her cadde ve sokakta bulunan tahliye ızgaraları işlevselliğini yitirdiği için bazı ev ve işyerlerinin suyla dolmasına neden olmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada Cumhuriyetten günümüze (1927-2018) kadar geçen sürede Kırıkkale Şehri'nin mekânsal olarak değişimi, gelişimi ve sosyo-ekonomik özellikleri incelenmiştir. Kırıkkale Şehri'nin değişim ve gelişmesine neden olan fiziki ve beşeri özellikler üzerinde ayrıntılı olarak durulmuştur.

Kırıkkale Şehri'nin İç Anadolu Bölgesi'nin orta bölümünde yer alması güvenli bir yer olmasını sağlarken, bu da sanayi tesislerinin kurulmasındaki nedenlerden biri olmuştur. Bunun dışında şehrin morfolojik olarak vadi düzlüğünde yer alması, iklimin çevresine göre az da olsa ılıman, demiryolu ve karayollarının varlığıyla yolların kesişim noktasında ve Ankara iline yakın olması Kırıkkale Şehri'nin önemini daha da arttırmıştır.

Şehrin içinden geçen Çoraközü Deresi'nin oluşturduğu alüvyal düzlükler ve tarım alanları her zaman önemli olmuştur. Çalışma alanımızda doğu batı yönlü lineer şeklinde uzanan Çoraközü Deresi yine doğu batı yönünde alüvyal dolgulu sahaları oluşturmuştur. Çalışma alanında tarım alanlarının büyük bölümü şehrin doğusunda ve Çoraközü Deresi'nin oluşturduğu alüvyal topraklar üzerindedir. Şehrin büyük çoğunluğunun I., II., III. ve IV. sınıf araziler üzerinde gelişmesi tarım faaliyetlerinin alanlarını daraltmaktadır. Bu sebeple şehrin merkez mahallelerinde yapılaşma daha fazla olduğundan tarım yapılabilecek alanlar yok denecek kadar azdır. Fakat merkezden çevreye doğru yayıldıkça tarım alanları miktarı artmaktadır. Çalışma alanımızda tarımsal faaliyetlerin gerçekleştirildiği sahalara; güney, doğu ve kuzeydoğudur. Fakat tarımsal faaliyetlerin en yoğun yapıldığı alanlar özellikle şehrin güneyinde ve doğusunda kalmaktadır. Bunların dışında çalışma alanımızın bazı bölümlerinde fiziki ve beşeri uygunluk olmadığı için tarımsal faaliyetler gerçekleştirilememektedir. Fiziki olarak morfolojik uygunluk ve beşeri olarak da yapılaşmanın yoğun olması özellikle şehrin kuzeyinde tarımsal faaliyetlerin gerçekleştirilmesine izin vermemektedir. Şehrin doğusunda ve güneyindeki tarımsal faaliyetlerde özellikle kuru tarım ve sulu tarım yaygın olarak yapılmaktadır. Fakat çalışma alanımızdaki araziler kabiliyetine uygun olarak kullanılmamaktadır. Her ne kadar çalışma alanımızın temel geçim kaynağı, hizmet ve sanayi sektörü olsa da,

tarımsal faaliyetlerin yapılması da bir o kadar önemlidir. Bu sebeple şehir içinde yerleşim alanlarına göre azınlıkta kalan tarım alanlarının korunması ve amaca uygun olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Çalışma alanımızda hakim bitki örtüsü bozkırdır. Şehir içinde ormanlık ve ağaçlık alanların varlığı oldukça azdır. Bu sebeple şehir ve çevresinde yeşil alanların oluşturulması ve mevcut alanların korunması gerekir. Yerleşim alanlarının açılmasına bağlı olarak bitki örtüsü ve tarım alanları daralmaktadır. Yerleşim alanlarının açılması tarım toprakları dışında daha planlı ve daha kontrollü yapılması gerekmektedir.

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren yoğun göç alan Kırıkkale Şehri ilk defa 100.000 nüfus sınırını 1975 yılında aşmıştır. Çalışma alanımızın bu sınır aşması özellikle 1950 yılından sonra kırdan şehre yaşanan göçlerle olmuştur. Nüfusun hızlı bir şekilde artmasıyla birlikte konut ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Çalışma alanımızda bulunan meskenler şehrin doğusunda ve güneyinde kırsal karakter gösterirken (Tek veya iki katlı, bahçeli vb.) şehrin, batısı ve kuzeybatısı da site ve lüks daireler şeklindedir.

Çalışma alanımızda ekonomik faaliyetler; hizmet, sanayi ve tarım sektörü olarak sıralanmaktadır. Hizmet sektörünün oranı % 57,3, sanayi sektörünün oranı % 21,5, tarım sektörünün oranı da % 21,2'dir.

Çalışma alanımızın net göç hızı hemen her yıl eksi değerlerdedir (2009-2016 yılları hariç). Net göç hızı 2010 yılında en yüksek değere ulaşırken, 2009 yılında en düşük değere ulaşmıştır. Kırıkkale Şehri'nin aldığı ve verdiği göçlerin yaş yapısında özellikle orta yaş grubunun göçe katıldığı görülmektedir. Bunun en önemli sebepleri ekonomik ve sosyal nedenlerdir.

28 mahallesi bulunan çalışma alanımızda tarım ve hayvancılık fonksiyonları güney ve doğu da, sanayi faaliyetleri de güneybatı mahallerinde yapılmaktadır. Eğitim fonksiyonu hemen her mahallede, az olan turizm, ticaret ve hizmet faaliyetleri de şehir merkezindeki mahallerde yapılmaktadır.

Ulaşım fonksiyonunda da çalışma alanımızda önemli iki ana ulaşım aksı ve bu aksa bağlanan yollarda gelişme göstermiştir. Çalışma alanımız ve çevresi doğu-batı ve kuzey-güney yönündeki yolların kesişim noktasında bulunduğundan ulaşımı oldukça yoğundur.

Kırıkkale şehrinin sürdürülebilir şehrsel gelişimi ve sosyo-ekonomik düzeyinin geliştirilebilmesi için aşağıda belirtilen değerlendirmelere önem verilmelidir.

- Yeni oluşturulan konutların daha planlı ve çarpık kentleşmenin önünde geçebilecek şekilde dizaynı sağlanmalıdır. Yüksek katlı binalarla, tek katlı binaların iç içe olması şehir silüetine zarar vermektedir.
- Kırıkkale şehri, 194.828 nüfuslu olmasına rağmen görünümü ve özelliği bakımından tam anlamıyla düzenli ve planlı şehir özelliği gösterememektedir. Bu bağlamda yeni imar planlarının sürdürülebilir özellikler taşıması gerekmektedir.
- Çalışma alanımızda yeşil alanlar oldukça azdır. Son yıllarda park ve bahçelerin sayısının artış görölse de mevcut nüfus için yeşil alanlar yetersizdir. Yeşil alanlar arttırılmalı ve hali hazırdaki yeşil alanlar da düzenlenmelidir.
- Çalışma alanımızda, nüfusun artmasına paralel olarak araç sayısının artması trafik sıkışıklıklarını meydana getirmektedir. Trafik sorunun ortadan kalkması için yeni yollar veya yeni ulaşım güzergâhları belirlenmelidir. Şehir trafiğinin rahatlatılması için; şehir merkezindeki önemli caddelerin trafiğe kapatılması ve buralara kamyon, tır ve otobüs vb. araçların girişlerinin yasaklanması gerekmektedir. Ayrıca yeni güzergâhlar belirlenirken durak yapılarak minibüslerin yolcu alırken yol ortasında durması engellenmelidir. Yeni güzergâhlar belirlenirken, köprü ve tüneller yapılmalıdır. Gerekliyse bazı önemli yollar yerin altından verilmelidir. Akıllı trafik lambaları kullanılmalıdır. Trafik de araç sayımı yapılmalı ve çıkan sonuca göre planlama ve düzenleme yapılmalıdır. Öncelikli olarak insanlar toplu taşımaya yönlendirilmeli ve gerekliyse bisiklet veya elektrikli bisiklet kullanımı teşvik edilmelidir. Elektrikli bisikletler için dolum istasyonları yapılmalıdır.

- Özellikle şehir merkezinde otopark sorunu yaşanmaktadır. Şehir merkezinde faaliyet gösteren otoparklar ihtiyacı karşılamamaktadır. Bu sebeple çalışma alanımızda özellikle şehir merkezinde yer altına katlı otoparklar yapılmalıdır.
- Kent içi ulaşımında belediyenin otobüs işletmeciliği bulunmamaktadır. Şehir içinde ulaşım sorununun ortadan kalkması ve artan özel halk minibüs fiyatlarının düşürülmesi için belediyenin şehir içi otobüs seferleri başlamalıdır. Otobüs seferlerinin başlamasıyla hem şehir içi trafik sorunu ortadan kalkabilecek hem de yüksek olan özel halk minibüslerinin fiyatları düşürülebilecektir.
- Çalışma alanımızın bir diğer sorunu ise, bacasız sanayi olan turizm potansiyelinin bulunmamasıdır. Çok acil bir şekilde şehir turizmi adına önlemlerin alınması gerekmektedir. Çalışma alanımızda şehir turizminin hızlı bir şekilde geliştirilmelidir. Şehir turizminin gelişmesi sosyo-ekonomik düzeyin artmasına yarar sağlayacaktır. Örneğin; MKEK'na bağlı her türlü silah ve tüfeklerin kullanılabileceği atış poligonu yapılmalıdır. Silah müzesi şehir merkezine taşınmalıdır. Kırıkkale şehrinin simgesi olan Nur Cami öne plana çıkarılmalı ve Kırıkkale'nin ilçesi Karakeçili de bulunan Hititler'den kalma 3.500 yıllık eserlerin ve tarihi yöresel ürünlerin yer aldığı şehir müzesi kurulmalıdır.
- Çalışma alanımızda özellikle kış aylarında hava kirliliği görülmektedir. Bu kirliliğin en önemli sebebi ısıtmada kullanılan yakıt türü ve yakıtın kalitesidir. Bu sebeple iş yerlerinin ve sanayi tesislerinin bacalarına filtre takılmalı ve belli dönemlerde yetkili kuruluşlar tarafından kontrol edilmelidir. Filtrenin takılması bacalardan çıkan partikül maddelerin ve gazların temizlenmesini sağlayacaktır. Kullanılan kömürün kaliteli ve kükürt değerinin az olması şehrin hava kirliliğini azaltacaktır. Yine hava kirliliğinin temizlenmesi için şehir içinde ormanlık ve ağaçlık alanların oluşturulması gerekmektedir. Hava kirliliğinin azaltılmasında alınabilecek diğer bir çözüm de, şehir içinde hava koridorlarını kesecek konutların inşasına yerel yönetim tarafından izin verilmemesidir.

- Çalışma alanımızda katı atıkların toplanması ve bertarafı oldukça ilkel bir şekilde yapılmaktadır. Sokaklarda çöp kutularının yetersiz olması veya bulunmaması, katı atıkların bina önlerine rastgele konulması ve alınmadan önce çeşitli etkilerle çevreye yayılması oldukça kötü görüntünün ve koku kirliliğinin olmasına sebep olmaktadır. Bu yüzden çöplerin atılması için sokaklara veya sokaklarda belirlenecek yerlerde yerin altına konulacak daha çok çöp kutularına ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle çöp kutularının yerin altına konulması daha temiz ve daha hijyenik sokakların oluşturulması için çok önemlidir.
- Şehir merkezinde kalan, motor ve bisiklet tamircileriyle, toptancıların şehir dışında planlı ve düzenli yapılan alanlara taşınması hem çevre düzeni hem de yoğunluğu azaltacağı için önemli olacaktır. Bu sebeple hızlı bir şekilde bu ve benzeri iş yerlerinin küçük sanayi sitesine taşınması gerekmektedir. Yerel yönetimler bu konuyla ilgili olarak hızlı bir şekil de karar almalıdır.
- Çalışma alanımızda alt yapı sorunu bulunmaktadır. Özellikle ani ve sağanak yağışların etkisiyle bazı iş yerlerini ve evleri su basmakta ve bununla birlikte caddelerde su seviyesinin yüksek olmasından dolayı yollar da yürümek zorlaşmaktadır. Bu sebeple atıl hale gelen ızgaraların onarılması, düzenlenmesi ve ızgara sayısının artırılması gerekmektedir. Sellenmenin fazla olduğu alanlarda bazı yolların asfaltlarının kaldırılarak kilit parke sistemiyle kaplanması, sel sularının toprak altına sızmasını sağlamaktadır. Bu sebeple su biriken yollar kilit parke sistemiyle kaplanmalıdır.

KAYNAKÇA

Açıkgöz, Ö. (2007). Şehir, Şehir Toplumu ve Şehir Sosyolojisi. (35) , 57-83. **Sosyoloji Konferansları.**

Adıgüzel, F., Toroğlu, E., & Kaya, Ö. (2015). Kentsel Gelişme ile Ulaşım İlişkisi: Adana Örneği. **Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish** , 6 (10), 27-46.

Akbulut, G. (2009). Sivas Şehrini Tarihi Coğrafyası. **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi** , 35 (2), 212-222.

Akçura, T. (1971). **Türkiye'de Şehirleşme ve Bazı Şehir Örnekleri.** Türk Coğrafi ve Sosyal Araştırmalar, Edebiyat Fakültesi Matbaası. İstanbul.

Akova, B., S. (2004), Ergene Havzasında Şehirler ve Şehirleşme. **Sosyoloji Dergisi**, 9 (3), 29-52.

Akova, İ. (1977), Türkiye'de Turizmin Önemi ve Ekonomideki Yeri. **Türk Coğrafya Dergisi**, (32), 263-280, İstanbul.

Akşin, S. (2010). **Toprak Coğrafyası.** C. Şahin içinde, **Genel Fiziki Coğrafya** (s. 179-202). Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.

Aliağaoğlu, A. (2004). **Afyonkarahisar Şehir Coğrafyası.** Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi. Ankara.

Aliağaoğlu, A., & Uğur, A. (2012). **Şehir Coğrafyası.** Nobel Yayınevi, Ankara.

Altın, Y. (2000). **Yeni Bin Yılda Kırıkkale.** Çetin Ofset. Ankara.

Ardel, A. (1943). Cumhuriyet Devrinde Endüstri. **Türk Coğrafya Dergisi** (3-4).

Aslıyüce, E. (1974). **Her Yönüyle Kırıkkale.** Emel Matbaacılık. Ankara.

Atalay, B. (1989). **Sanayileşme ve Sosyal Değişme(Kırıkkale Araştırması).** DPT. Ankara.

Ay, E. (1995). Arkeolojik Araştırmalar Işığında Kırıkkale'nin Eski Çağ Tarihine Kısa Bir Bakış. **Kırıkkale Dergisi** , 1 (2).

Aydın, İ. & Yılmazoğlu, S. (2013). Bigadiç Şehri'nin (Balıkesir) Mekansal Gelişimi. **Marmara Coğrafya Dergisi**, (27), 592-609.

Bakırcı, M. (2012). Ulaşım Coğrafyası Açısından Türkiye'de Havayolu Ulaşımının Tarihsel Gelişimi ve Mevcut Yapısı. **Marmara Coğrafya Dergisi**, (25), 340-377.

Bayartan, M. (2005). Osmanlı Şehri'nde Bir İdari Birim: Mahalle. **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi**, (13), 93-107.

Bayartan, M. (2008). Şehir Fonksiyonları Açısından Kütahya Çiniciliği. **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi** (17), 37-45.

Benek, S. & Şahap, A. (2016). Uzaktan Algılama ve Coğrafi Bilgi Sistemleri Kullanarak Şehirsel Gelişimin Arazi Kullanımına Etkisinin İncelenmesi: Şanlıurfa Örneği. **International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic** 8 (11), 79-102.

Darkot, B. (1961). Türkiye Nüfus Hareketleri Üzerinde Yeni Gözlemler. **Türk Coğrafya Dergisi** (21).

D.İ.E.- TÜİK . (1927-2017). *Nüfus, Eğitim, İstihdam İstatistikleri*.

Doğan, M. (2010). **Mengen Havzası'nın Beşeri ve İktisadi Coğrafyası**. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmış Doktora Tezi. İstanbul.

Doğan, M. (2011). Türkiye'de Uygulanan Nüfus Politikalarına Genel Bir Bakış. **Marmara Coğrafya Dergisi** (23), 293-307.

Doğan, M. (2013). Geçmişten Günümüze İstanbul'da Sanayileşme Süreci ve Son 10 Yıllık Gelişimi. **Marmara Coğrafya Dergisi** (27), 511-550.

Doğanay, H. (1994). **Türkiye Ekonomik Coğrafyası**. Atatürk Üniversitesi Yayınları. Erzurum.

Dönmez, Y. (1985). **Bitki Coğrafyası**. İstanbul Üniversitesi Yayınları. İstanbul.

Emiroğlu, M. (1975). Türkiye Coğrafi Bölgelerine göre Şehir Yerleşmeleri ve Şehirli Nüfus. **Ankara Üniversitesi Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi Coğrafi Araştırmalar Enstitüsü Yayınları** (1).

Ertin, G. (1993). Bandırma Şehrinin Fonksiyon Alanları. **Türk Coğrafya Dergisi** (28).

Göney, S. (1995). **Şehir Coğrafyası**. İstanbul Üniversitesi Yayınları. İstanbul.

Gülersoy, A. E., Çelik, M. A., & Sönmez, M. E. (2014). Tarsus Şehri'nin Alansal Gelişimine (1985-2011) Ekolojik Bakış. **Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish**, 2 (9), 741-759.

Gülyazı, Y. (2004). **Kırıkkale Şehir Coğrafyası**. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.Samsun.

Güven, Z. (1992). **Kırıkkale Kenti Açık ve Yeşil Alan Sisteminin Saptanması Üzerine Bir Araştırma**. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

Harris, C. (1997). "Şehirlerin Doğası" Son Yarım Yüzyıl İçinde Şehir Coğrafyası. **Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi** (7), 121-145.

Işık, Ş. (2005). Türkiye'de Kentleşme ve Kentleşme Modelleri. **Ege Coğrafya Dergisi**, 14 (1-2).

İçduygu, A., & Sirkeci, İ. (1999). **75 Yılda Köylerden Şehirlere**. O. Bayar(Ed.) içinde, **75 Yılda Köylerden Şehirlere** (s. 249-268). Tarih Vakfı Yayınları.İstanbul.

Kankal, A. (1998). Kırıkkale Tarihine Dair Araştırmalar I : İskan. **Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi** (9), 225-239.

Karadeniz, E. (2006). **Kırıkkale'de Şehirsel Gelişme**. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

Kaymaz, İ. H. (2014). **Malatya Şehri'nin Mekansal Gelişimi**. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş.

Kaypak, Ş. (2014). Atatürk'in Kent ve Kentleşmeye Bakışı. **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 14 (27), 349-365.

Kırıkkale Dergisi. (1996,). (4) . Kırıkkale.

Kırıkkale Valiliği Yayını,(1995). **Kırıkkale İl Yıllığı**. Kırıkkale.

Kırıkkale Valiliği Yayını,(1999). **Kırıkkale İl Yıllığı**. Kırıkkale.

Kırıkkale Valiliği Yayını,(2000). **Kırıkkale İl Yıllığı**. Kırıkkale.

Kırıkkale Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü.(2009) **Tarih İçinde Kırıkkale**. Kırıkkale Belediyesi Kültür ve Tarih Yayınları. Kırıkkale.

Kırıkkale Belediyesi, (2008). **Kırıkkale Kültür ve Tarih Yayınları**. *Kırıkkale*.

Kırıkkale Valiliği İl Çevre Durum Raporu.(2011).

Kırıkkale Valiliği İl Çevre Durum Raporu.(2015).

Kırıkkale Meteoroloji Müdürlüğü. (1962-2017).

Kırıkkale Valiliği Yayınları (Nisan 2018) **Kırıkkale Valiliği Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü**. Kırıkkale.

Kocadağlı Yaman, A. (2013). Nüfus Coğrafyası Açısından Bir İnceleme: Beypazarı. **Sosyoloji Dergisi** , 27 (2), 41-72.

Kocakuşak, S. (1996). Türkiye'de Kentsel Yaşamın Önemi ve Planlamalarında Coğrafya Biliminin Yeri. **Coğrafya Araştırmaları Dergisi** (12), 73-80.

Metin, R. (1997). **Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre XVI. Yüzyılda Kırıkkale İl Bölgesi(Keskin, Konur, Dinek Nahiyeleleri)**. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale.

MTA. (2005). **Kırşehir - İ 31 Paftası**. Jeoloji Etütleri Dairesi. Ankara.

Oğuz, A. (2006). **Kırıkkale'nin Kuruluşunda Silah Sanayi'nin Rolü**. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale.

Ökmen, M. (1996). Sivas'ta Kentsel Gelişme. **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi** , 2 (1), 239-264.

Özçağlar, A. (1994). Zile'nin Kuruluşu, Gelişmesi ve Bugünkü Fonksiyonel Özellikleri. **Ankara Üniversitesi Türk Coğrafya Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi** (3), 219-249.

Özdemir, M., & Kardoğan, S. (1996). Türkiye'de İl Merkezlerinin Coğrafi Mekanla İlişkileri. **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi** , 8 (12), 271-291.

Özgür, E. M. (1996). Yeni İlçe merkezlerimizin Fonksiyonel Bakımdan Gösterdiği Özellikler. **Coğrafya Araştırmaları Dergisi** (12), 25-32.

Pekgöz, İ. (2002). **Kırıkkale İl Coğrafyasındaki (XVI-XVIII. Yüzyıllarda Dinek, Keskin ve Konur Kazalarında) Aşiretler**. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale.

Sakallı, B. (1995). **Keskin Kitabı**. Kırıkkale.

Sarc, Ö. C. (1947). **Türkiye'de Şehirleşme Temayülleri**. 30-54. İstanbul Üniversitesi.

Sertkaya, Ö. (1999). **Reşadiye Yarımadası'nın Beşeri ve İktisadi Coğrafya Etüdü**. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Sertkaya Doğan, Ö. (2009). Nüfus Coğrafyası Açısından Bir İnceleme: Silivri. **Marmara Coğrafya Dergisi** (20), 1-19.

Sertkaya Doğan, Ö. (2011). Soma Şehrinin Fonksiyonel Gelişimi. **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi** (23), 1-18.

Sertkaya Doğan, Ö. (2012). **İstanbul'un Ulaşımında Deniz Yollarının Yeri ve Önemi**. *Prof. Dr. Süha Göney'e Armağan* , 137-165.

Sönmez, M. E., & Başkaya, Z. (2012). Sanayi ve Ulaşım Fonksiyonuna Bağlı Gelişen Bir Şehir, Nizip. **Doğu Coğrafya Dergisi** , 17 (28), 79-102.

Sunkar, M., & Tonbul, S. (2010). Batman Şehrinin Kuruluş ve Gelişmesi. **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi** , 18-38.

Şahin, G. (2016). 1938 Kırşehir (Akpınar) Depremi ve Bölgeye Etkileri. **Tarih Okulu Dergisi** (24), 289-321.

Şahinalp, M. S. (2005). **Şanlıurfa Şehri'nin Kuruluş ve Gelişmesi**. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi. Ankara.

Şahinalp, M. S. (2006). Şanlıurfa Şehri'nin Kuruluşuna Etki Eden Faktörler. **Coğrafi Bilimler Dergisi** , 1 (4), 105-127.

Şenol, E. (2018). Borabay Gölü (Amasya) ve Çevresinin Rekreasyon Amaçlı Kullanımdan Kaynaklanan Başlıca Sorunları. **Doğu Coğrafya Dergisi** , (23), 95-112.

Taner, İ. (2014). Bolu Kenti'nin Mekansal Gelişimi. **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi** , 14 (1), 377-411.

Tanoğlu, A. (1969). **Nüfus ve Yerleşme**. İstanbul Üniversitesi Yayınları. İstanbul.

Taşdelen, H. M. (1986). Türkiye'de Şehirleşme ve Planlı Dönemde Şehirleşme Politikaları. (21) . **Sosyoloji Konferansları**. 171-190.

Temurçin, K. (2009). Dinar Şehri'nde Kuruluş, Gelişme, Nüfus ve Fonksiyonel Özellikler. **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi** (19), 169-194.

Tuna, F. (2010). Çankırı'nın Coğrafi Özelliklerinin Şehirsel Gelişimi. **Marmara Coğrafya Dergisi** (21), 219-239.

Tuncel, M. (1980). Türkiye'de Kent Yerleşmelerinin Tarihçesine Toplu Bir Bakış. **İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi** (23), 127-157.

- Tuncel, M. (1991). **İl İl Büyük Türkiye Ansiklopedisi**. İstanbul Millet Yayını.
- Tunçdilek, N. (1986). **Türkiye'de Yerleşmenin Evrimi**. İstanbul Üniversitesi Yayınları. İstanbul.
- Tümertekin, E. (1965). **Türkiye'de ki Şehirlerin Fonksiyonel Sınıflandırılması**. İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları, İstanbul.
- Tümertekin, E. (1977). Türkiye'de İç Göçler Üzerine. **İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi** (22). 29-42.
- Uğur, A., & Aliagaoglu, A. (2013). **Şehir Coğrafyası**. Nobel Yayıncılık. Ankara.
- Ulukavak, H. G. (2011). **Kentsel Yaşam Kalitesini Yükseltmede Trafik Durultmanın Rolü:Kırıkkale Örneği**. Konya Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.Konya.
- Üçoş, Z. (2016). **Silivri Şehri'nin Gelişimi: Sorunları ve Çözüm Önerileri**. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.İstanbul.
- Ünal, Ç. (2012). Türkiye'de Bazı Kentlerin Sürdürülebilirlik Düzeylerinin Coğrafi Göstergelerle Belirlenmesi. **The Journal of Academic Social Science Studies** , 5 (7), 847-871.
- Wirth, L. (2002). **Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentleşme. 20. Yüzyıl Kenti** (A. Alkan, & B. Duru, Çev., S. 77-106). İmge Yayınevi.Ankara.
- Yalçınlar, İ. (1976). **Türkiye Jeolojisine Giriş (Paleozoik Açıdan)**. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları. İstanbul.
- Yazıcı, H. (1995). Şehir Coğrafyası Açısından Bir İnceleme. **Türk Coğrafya Dergisi** (30), 198-218.
- Yıldırım, D. (2010). **Kırıkkale ve Göç**. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale.
- Yıldırım, M. (1966). **Tarihte Kırıkkale**. Öğretmenler Matbaası. Ankara.

Yıldız, M. Z. (2001). Şehirsel Fonksiyonlar ve Şehir İçi Arazi Kullanımı Bakımından Patnos. **Doğu Coğrafya Dergisi** , 7 (5), 392-426.

Yıldız, S. (2016). **İzmit Şehrini Mekansal Gelişim Süreci**. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya

Yonca, A. (1993). **Türkiye'de Kentlerin Fiziki Dokusu**. Sosyal Planlama Genel Müdürlüğü, Planlama Dairesi Başkanlığı.

Yörük, S. (2012). Adana Şehrini Tarihi Gelişimi (XVI - XVIII Yüzyıllar). **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi** , 21 (3), 287-308.

Yüceşahin, M. M., Bayar, R., & Özgür, E. M. (2004). Türkiye'de Şehirleşmenin Mekansal Dağılışı ve Değişimi. **Coğrafi Bilimler Dergisi** , 1 (2), 23-39.

İnternet Kaynakları

<https://www.yerbilgisi.com> (28-05-2017 Erişim Tarihi)

www.Kirikkale.gov.tr. (28-05-2017 Erişim Tarihi)

www.kirikkale.gov.tr/cografi-bilgileri: (28-05-2017 Erişim Tarihi)

